

een BOEREN-GESCHIEDENIS

Leven en strijd van kleine boeren in romans en films – wereldwijd

Inhoud

1. De arme boer en de magistraat – Egypte – ongeveer 2050 voor onze jaartelling
2. 'Het bos is groot genoeg voor een geheim leger' – Nottinghamshire, Engeland – 1195 – *film*
3. Vader en zoon – Mali – 13e eeuw – *film*
4. De dichter droomt – Karaburun, West-Turkije – rond 1400
5. De teloorgang van het keizerrijk – een dorpje op Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (1)
6. De vorst getrotseerd – Tuban, Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (2)
7. Verblind – een klein dorpje in Japan – 16e eeuw – *film*
8. De oude samoerai – een Japans dorpje – 1586
9. Simplicissimus – een bos in Rijnland-Palts, Duitsland – rond 1630
10. De moed van de Ceddo – een dorp in Senegal – rond 1700 – *film*
11. Het gif – Haïti – rond 1785 (1)
12. Gepofte kastanjes – een dorpje in Berry, Centraal-Frankrijk – rond 1790
13. Kleine Fadette grinnikt – een dorpje in Berry, Centraal-Frankrijk – rond 1792
14. Landmeters – Haïti – rond 1835 (2)
15. De engel en het zeilschip – een vallei in Ierland – 1846
16. 'Narayama wacht op ons' – een afgelegen bergdorpje in Japan – in de negentiende eeuw – *film*
17. Prijsdichters – Zuid-Afrikaanse dorpen – negentiende eeuw
18. Zwart of wit? – Queensland, Noord-Australië – rond 1860
19. 'Het is je vijand niet' – een dorpje in Liberia – rond 1860 (1)
20. Bizonjacht – prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (1)
21. Het heilige bos ontwijd – prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (2)
22. Bijna verdronken – een dorpje in Victoria, Australië – 1866 (1)
23. 'Wat een rotleven' – een vissersdorp op Sicilië – 1867
24. Kleine Joey – een afgelegen gehucht in Wyoming, Verenigde Staten – rond 1870 – *film*
25. Geboortefeest – New South Wales, Australië – 1879 (2)
26. De overtocht – een rivier in IJsland – 1879
27. Lichtpuntje – een klein dorpje in Massachussets, Verenigde Staten – 1884
28. 'We gaan nu de blanken verdrijven!' – een dorpje in Zuidoost-Nigeria – rond 1885
29. Bandieten en huurmoordenaars – een dorpje in het noorden van Mexico – rond 1890
30. Er hangt oorlog in de lucht – een dorpje in Liberia – rond 1890 (2)

31. Cricket, een kinderspelletje? – een dorpje in Gujarat, India – 1893 – *film*
32. Het rendier – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1899 (1)
33. Angst – Scheveningen, Nederland – 1900
34. Boer Nand op zijn sterfbed – Vlaanderen, België – rond 1900
35. Hongersnood – Provincie Anhui, China – rond 1900 (1)
36. Paupers in de grote stad – Provincie Anhui, China – rond 1900 (2)
37. De pelsjager – Siberië, Rusland – 1902 – *film*
38. Tweehonderd gulden handgeld – een dorpje in Friesland, Nederland – 1902
39. Pianostemmer - Noorwegen – 1906
40. De vlasakker wieden – een dorp in Vlaanderen – 1907
41. Eerst boerenmeid, dan boerin – een klein bergdorpje in Oostenrijk – rond 1910 – *film*
42. Het ijskoude water – een klein Hoetsoelendorp in de Karpaten, Oekraïne – rond 1910 – *film*
43. Gestrikt voor het oerwoudkamp – Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1)
44. Tante Modesta – Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2)
45. Het oordeel van Modesta – Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3)
46. Machinegeweer – Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4)
47. Vredig zonnetje – Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5)
48. Houtekiet – een dorpje in Vlaanderen – rond 1910
49. 'Nou is het mijn beurt' – Bahia, Noordoost-Brazilië – 1910 – *film*
50. 'Heb ik soms een geldboom in mijn tuin?' – Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (1)
51. Het ongehoorzame meisje – Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (2)
52. Vrij als een vogeltje in de lucht – een landgoed in Hongarije – 1910 (1)
53. Olmo wordt groot – een landgoed in het noorden van Italië – 1910 (1) – *film*
54. Na dertig jaar onafhankelijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1911 (2)
55. 'Heilige Isidoor verlaat ons niet!' – een bergdorpje in Peru – 1912 (1)
56. Lijfeigene of vrije knecht? – een landgoed in Hongarije – 1912 (2)
57. Bosbrand – een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – 1914 (1)
58. Mijn padrino – de pampa's van Argentinië – 1916
59. Deserteurs – Roemenië – najaar 1917 (1)
60. Pionier - een afgelegen dorpje in Noorwegen – 1917
61. Een herder sluit zich aan bij de Roden – steppe in de Donvallei, Zuid-Rusland – lente 1918 (2)
62. Zapata, de geliefde boerenleider – Morelos, Zuid-Mexico – 1919 – *film*
63. Gasmaskers - een klein dorpje in Wales, Verenigd Koninkrijk – 1919
64. En nog is de burgeroorlog niet voorbij – een gehucht in de Donvallei, Zuid-Rusland –
zomer 1920 (3)
65. La Rosa Blanca – een landgoed in Veracruz, Mexico – 1920
66. Partizanen – Mongolië – 1920 – *film*
67. De goede bandiet – Taurusgebergte, Turkije – rond 1920
68. De hogepriester staat alleen – Zuidoost-Nigeria – de twintiger jaren van de vorige eeuw
69. De cavalerie-eenheid keert om – een dorp in het noorden van Italië – 1920 (2) – *film*
70. Schaduw-poema – bergstreek in Peru – rond 1920 (1)
71. De oprichting van een vakbond – een klein dorpje aan een fjord in IJsland – 1921
72. Een paar jaar rijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1922 (3)
73. Hongersnood – bergstreek in Peru – rond 1922 (2)
74. Blauwzwarte granaten – Anatolië, Turkije – 1922
75. Sokugo, de dwaalziekte – savanne-gebied in Nigeria – rond 1925
76. Verhuizen – een bergdorpje in Peru – 1926 (2)

77. Pastoor of ezel? – Fontamara, een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1928 (1)
78. De omgekeerde landhervorming – Fontamara, Abruzzes, Zuid-Italië – 1929 (2)
79. De weg – een bergdorpje in Peru – rond 1930 (1)
80. Misitu, de heilige stier – een bergdorpje in Peru – rond 1930 (2)
81. Verdeeldheid in het dorp – een dorpje in Kenia – rond 1930
82. De moeder – Een gehucht in de provincie Zhejiang, China – rond 1930
83. Eindelijk een koe! – Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (1)
84. Niks dan narigheid bracht de koe – Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (2)
85. Dromen van een eigen boerderijtje – Californië, Verenigde Staten – dertiger jaren
86. Krabbenjacht – District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1934
87. Gefaald – een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – rond 1935 (2)
88. 'Onze rendieren zijn jouw rendieren' – berggebied in het noorden van Zweden –
in de dertiger jaren – *film*
89. Sciatàp – Een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1935
90. Verjaagd door de bulldozers – Oklahoma, Verenigde Staten – rond 1935 (1)
91. Nachtmierrie – Californië, Verenigde Staten – rond 1935 (2)
92. Gelukkige jaren – een dorpje in India – 1937 – *film*
93. De vossegeest – District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1937
94. De dorpspastoor begrijpt het niet meer – een dorpje in Aragón, Spanje – 1937
95. Pater Sebastião – Noordoost-Brazilië – 1938 – *film*
96. Ondergronds verzet – dorpje ten zuiden van Nanjing, China – 1938
97. De Indiaanse boerenleider – een haciënda in Peru – 1938
98. Het beest - een gehuchtje in Noord-Italië – 1941
99. Op de vlucht – Pernambuco, Noordoost-Brazilië – 1942 – *film*
100. De nachtmierrie van Efock – een dorpje in Senegal – 1942 – *film*
101. Spijt – een dorpje in Belarus – 1943 – *film*
102. Een boterham met kaas - Nederland – 1945
103. Schapendieven - Sardinië, Italië – 1945 (1)
104. Sprinkhanen - Sardinië, Italië – 1945 (2)
105. De tovenaer en de prins – een dorp in West-Afrika – 1946
106. Dorpsonderwijzer – een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (1)
107. De os is uitgeput – een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (2)
108. Een knokpartij en een nieuw inzicht - een dorpje aan de kust van Sicilië, Italië – 1948
109. Een echte vriend - een dorp in Noord-Italië – 1948
110. De zamindar pakt het land van een kleine boer – West-Bengalen, India – rond 1950 – *film*
111. 'Het mooiste land in de verre omtrek' – een dorpje in Kenia – 1950
112. De oude visser – een vissersdorpje aan de kust van Cuba – 1951
113. De olijven zijn rijp – vluchtelingenkamp in Jenin, Palestina – 1953
114. De bruidsprijs – een dorpje in Zuidoost-Nigeria – 1953
115. De zeegod is hun welgezind – een klein Japans eiland – 1954
116. Klassen-analyse - een klein dorpje in Vietnam – 1955 (1)
117. 'De helft is de helft' - Sardinië, Italië – 1956 (3)
118. De basis van mijn leven – een dorpje in Kameroen – 1958 (1)
119. Wraak – een dorpje in Kameroen – 1958 (2)
120. 'Eerst pakken ze je land af en dan je kinderen' – Franse Alpen – 1960
121. De sluwe muhtar – Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (1)
122. De heilige – Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (2)

123. Zwijgen – Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (3)
124. Een griot houdt nooit zijn mond – Santhiu-Niaye, West-Senegal – 1965
125. Keer terug naar je eigen Acoli-volk – Noord-Oeganda – 1966 (1)
126. Tante is een godin – District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1967 (1)
127. De geheime afspraak – een dorp in West-Afrika – 1968
128. Eerst een godin, nu een duivelin – District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1970 (2)
129. Het onderzoeksteam – Bihar, India – 1970
130. De vooruitgang – Noord-Oeganda – 1970 (2)
131. Een hagedis op mijn arm – een woestijn in Australië – 1971 – *film*
132. Onmogelijke plannen – een natuurgebied in Wyoming, VS – 1973 – *film*
133. 'Het was nooit *mijn* droom' – Goiás, Brazilië – 1974 – *film*
134. Uit een andere wereld – Franse Alpen – 1975
135. Een schaapskudde in de hoofdstad – Anatolië en Ankara, Turkije – 1978 – *film*
136. Soldaten aan de grens – Provincie Şanlıurfa, Zuidoost Turkije – 1980
137. 'Neem mij terug' – District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1985
138. 'Maak je niet ongerust' – Burkina Faso – 1986 – *film*
139. Het knoflookoproer – Provincie Shandong, China – 1986
140. Sana, een heks? – een dorpje in Burkina Faso – 1989 – *film*
141. Burgemeester Duong - een klein dorpje in Vietnam – 1989 (2)
142. Saga leeft nog! – een dorpje in Burkina Faso – 1990 – *film*
143. Geld als water – een dorpje in Burkina Faso – 1990 – *film*
144. Jachtfeest - Bihar, India – 1992
145. De mysterie-vogel – een dorpje in Madhya Pradesh, India – 1993
146. Meisje vermist – Een dorpje in Anatolië, Turkije – 1995
147. Weeskinderen – een dorp in Zimbabwe – 1996 – *film*
148. Geen leerling minder – een gehucht in de provincie Hebei, China – 1997 – *film*
149. De baobab – een dorpje in de Sahel, Afrika – 1999
150. Ayoub - een gehucht in Centraal-Marokko – 1999 – *film*
151. Verzoening – Gobi-woestijn, Mongolië – 2003 – *film*
152. Bescherming – een dorpje in Burkina Faso – 2004 – *film*
153. De boom van opa – Castellón, Spanje – 2006 – *film*
154. De jonge sjamaan – Mato Grosso do Sul, Zuidwest-Brazilië – 2008 – *film*
155. Zweepslagen – een klein nomadenkamp in Mali – 2012 – *film*
156. Paradijs en hel – een gehucht in Colombia – 2014
157. Tijdelijk eiland – Engoeri Rivier, Georgië/Abchazië – 2014 – *film*
158. Geluk en zorgen – Pakistan – 2014 – *film*
159. De vulkaan – Ixcánul, Guatemala – 2015 – *film*
160. 'Laat me gaan' – een dorpje in Rajasthan, India – 2015 – *film*
161. Rook en as – Colombia – 2015 – *film*
162. Genezen - een dorpje in Anatolië, Turkije – 2015 – *film*
163. 'Dit is ónze grond' – een dorpje in het noorden van Rusland – 2016 – *film*
164. Demarcatielijn – Korea – 2016 – *film*
165. Zo vertrouwd – Paraguay – 2016 – *film*
166. Wolven - een gehucht in Afghanistan – 2016
167. De oude stier - een dorpje in de provincie Ningxia, China – 2016
168. De kruimeldief en zijn oma - een dorpje in Burkina Faso – 2017

Copyright © Jan Paul Smit

Het auteursrecht van de verhalen berust bij Jan Paul Smit.

Je kunt (gedeelten van) de verhalen gratis overnemen, vertalen en verspreiden mits:

1. je *Peasant Autonomy – Een boerengeschiedenis* vermeldt als bron,
2. je ons een kopie mailt,
3. je een link geeft naar het betreffende verhaal, als je op een website publiceert,
4. de tekst geen commercieel doel heeft.

Amsterdam, 2020

email: peasantautonomy@gmail.com

website: www.peasantautonomy.org

1. Egypte – ongeveer 2050 voor onze jaartelling

De arme boer en de magistraat

“Het is uw taak het recht te handhaven. Maar wat doet u? U laat onrecht toe, u laat het voortwoekeren. Het kan u niks schelen als een arme beroofd wordt. U vertegenwoordigt de wet, het gezag, maar u zet onze geliefde farao Nebkaoere te schande. Ik weet het wel, u kunt me laten geselen. Maar ik hou toch mijn mond niet.”

Woedend staat de boer te schreeuwen voor de prachtige ambtswoning van de districts-magistraat. Twee schildwachten met lansen kijken onbewogen voor zich uit. Wat voorbijgangers blijven staan. Sommigen glimlachen, maar de meesten kijken ernstig en knikken: de lokale heersers maken er een potje van en de armen zijn de dupe.

Een dag of wat geleden is de arme boer Khoenanoep naar de stad Heracleopolis gekomen om gerst te kopen voor zijn gezin. Thuis heeft hij zijn twee ezels volgeladen met van alles en nog wat om in de stad te verkopen, zoals wijn, een paar wolfs- en jakhalsvachten, zout, eetbare wortels, bonen, mint en anijs en een paar duiven.

Op een gegeven moment loopt Khoenanoep over een smal pad tussen twee gerstakkers door. Op het pad liggen kleren te drogen. Hij vraagt de man die er bij op de grond zit of hij zijn kleren weg wil halen, want dat hij toch moeilijk met zijn ezels door de gerst kan lopen. Terwijl Khoenanoep de man probeert te overtuigen, neemt een van zijn ezels een paar happen van het graan. Daar heeft de man op gewacht. Hij springt op en pakt de ezels met alle spullen van de boer af, zogenaamd 'ter compensatie van de schade'. Als Khoenanoep luidkeels protesteert, ranselt de man hem af. De boer trekt daarop naar de magistraat Rensi om zijn beklag te doen. Deze houdt zich echter doof.

“Magistraat Rensi, zoon van Meroe, waarom verstop je je in je mooie huis? Een rechtvaardige beambte zou naar me toekomen, me in de ogen kijken, naar me luisteren. Hij zou begrip tonen, zou de misdadiger op laten pakken en zou het recht herstellen. Maar u bent niet meer dan een krokodil die door troebel water zwemt op zoek naar een volgend slachtoffer. Ik walg van u.”

Bron

The *Eloquent peasant* (rond 1850 voor onze jaartelling, geen Nederlandse vertaling) is een krachtig, oeroud verhaal over onrecht en protest.

* * *

2. Nottinghamshire, Engeland – 1195 – *film*

'Het bos is groot genoeg voor een geheim leger'

“Verdomd nog aan toe, dat moest mij natuurlijk weer overkomen. Had ik net midden in het bos een hert geschoten, of daar kwam een groepje edelen aan. Natuurlijk begeleid door een troep soldaten, anders durven ze hier niet te komen. Ik werd opgepakt en ze vertelden me dat ik opgehangen zou worden, want op stropen staat de doodstraf. Ja, waarop staat tegenwoordig niet de doodstraf? Alleen op belasting betalen, geloof ik. Verder is alles verboden. Gelukkig dat u er net aankwam. U hebt die gluiperd mooi van replek gediend en voor uw pijn en boog was hij bang. Dat kon ik zien.”

Sir Robin van Locksley, een jonge, vrolijke, avontuurlijke edelman moet glimlachen: “Hoe heet je eigenlijk?” “Ik ben Much, de molenaarszoon. Bent u niet Sir Robin, die 'Robin Hood' genoemd wordt en die zo goed met pijl en boog is? Ja, ik weet wel dat stropen niet mag, maar een mens moet toch eten. Sir Robin, het leven is een hel geworden met die nieuwe, valse koning John. Overal moet je tegenwoordig belasting voor betalen, de soldaten vallen iedereen lastig. Voor het minste of geringste wordt je geïsseld, je oog uitgestoken of opgeknoopt. Geen vrouw is veilig. Iedereen is bang. Was onze oude koning Richard maar weer terug. Waarom moest hij zo nodig op kruistocht gaan? Hij had ons moeten beschermen. Onder hem was ons leven goed.”

“Luister, Much, koning Richard keert vast terug. Dan zullen we koning John verjagen. Met zijn allen. Ik heb je hulp nodig, Much. Waarschuw alle dorpingen dat er morgenavond een vergadering is bij de grote eik hier in het bos, je weet wel. Zorg dat de soldaten er niks van merken. Fluister maar vast rond dat het bos hier is groot genoeg is voor een geheim leger van kleine boeren en andere dorpingen, van iedereen die kan vechten. Van nu af aan schieten we een soldaat dood voor iedere arme drommel die mishandeld wordt of opgehangen. Van nu af aan maken we korte metten met verraders. Van nu af aan pakken we al het belastinggeld terug dat ons afgeperst wordt en verdelen het onder de armen.”

Bron

The Adventures of Robin Hood (1938) is een kleurige actiefilm van de Amerikaanse regisseurs Michael Curtiz en William Keighley, gebaseerd op de eeuwenoude legenden van deze volksheld.

* * *

3. Mali – 13e eeuw – film

Vader en zoon

Voorzichtig pakt Nianankoro de grote kalebasschaal met beide handen beet. Zachtjes beweegt hij hem heen en weer en kijkt in het rimpelende water. Bezorgd zegt hij: “Moeder, vader is niet ver weg meer.” De oude vrouw kijkt haar zoon aan. “Kom, we moeten vluchten, je vader wil je doden, dat weet je.” Nianankoro, een slanke, donkere jongeman van bijna twintig jaar schudt zijn hoofd. “Nee, ik ben geen kind meer. Ik vlucht niet langer voor hem. Ik ga hem tegemoet.” “Je moet vluchten”, antwoordt de oude vrouw, “tien jaar lang ben ik nu al met je op de vlucht. Om je te beschermen tegen je vader. Je bent niet tegen hem opgewassen. Hij is verschrikkelijk, het is een monster.”

De vader van Nianankoro is een groot tovenaars met bijzondere krachten. Maar hij misbruikt zijn gaven om te heersen over anderen, om dood en verderf te zaaien. Hij haat de wereld, hij haat de mensen. En het meest van allen zijn eigen zoon, want in een droom heeft hij gezien hoe deze, als hij eenmaal volwassen is, hem zal weerstaan. Dat het tot een afschuwelijk gevecht zal komen, waarvan de afloop ongewis is.

“Ik vlucht niet meer”, herhaalt Nianankoro. De oude vrouw met haar rimpelige gezicht kijkt haar zoon onderzoekend aan. De tijd is gekomen, besluit ze. “Kijk, mijn kind, hier heb ik een krachtige talisman. Draag hem om je hals, dag en nacht. Hij zal je beschermen tegen het kwaad van je vader. En hier heb ik een heilig kristal. Trek door het land van de Peul en breng deze naar je oom Dzjigoeï. Hij is de

tweelingbroer van je vader. God heeft hem met blindheid geslagen, maar het is een goed mens. Hij zal je uitleggen hoe je je vader kan verslaan. Hoe je gerechtigheid terug kan brengen in het land.”

Bron

De film *Yeelen* (Licht, 1987) is een episch meesterwerk van de Malinese regisseur Souleymane Cissé.

* * *

4. Karaburun, West-Turkije – rond 1400

De dichter droomt

Rond 1930 zit Nâzim Hikmet gevangen, omdat hij gedichten schrijft waar arme Turken warm van worden en die de regering kwaad maken. Het is al laat, Hikmet is de enige die nog wakker is op de zaal. Hij leest een boek over een boerenopstand aan het einde van de veertiende eeuw in de landstreek Karaburun, wat nu in het westen van Turkije ligt. Zijn ogen prikken, hij rookt de ene sigaret na de andere, hij moet gaan slapen, maar hij heeft barstende hoofdpijn.

Dan hoort hij een fluisterstem die zijn hoofdpijn verdrijft: “Hikmet, herken je me niet, ik ben de *derwisj* (monnik met een lang, wit gewaad) uit je boek. Vanavond neem ik je mee.” Even later staat Hikmet op de rotsen aan de zee, vlak voor de gevangenis. De derwisj nodigt hem uit in zijn bootje.

Even later komen ze aan in Karaburun. Het is nu rond 1400. De boer Börklüdje Mustafa, gedrongen, met forse schouders, trekt er van dorp naar dorp. Hij is een volgeling van sjeik Bedreddin, een hartelijke, oude man met een grote witte baard. Die wil de onderdrukking van de kleine boeren door de leenheren afschaffen.

“Als ik jouw bezit mag gebruiken, mag jij dat van mij gebruiken”, zo legt Börklüdje het de dorpelingen eenvoudig uit. “Samen werken, samen oogsten, samen eten. Dood aan de heren.” De kleine boeren zijn enthousiast.

In het gebied van Börklüdje zijn de vijgen groot en sappig, merken Hikmet en de derwisj; de aren zijn er vol en goudgeel en er ruist een zachte, frisse wind. Ze komen aan bij het Dwaze Bos, waar honderden dorpelingen zich verzameld hebben. Het is een drukte van belang, iedereen loopt met wapens: knuppels, dorsvlegels en sikkels, maar ook zwaarden. Er gaan geruchten dat de sultan prins Murat zal sturen om de opstand de kop in te drukken.

Dan voelt Hikmet een hand op zijn schouder. Het is nu weer rond 1930. Als hij zijn ogen opslaat, ziet hij zijn makker en medegevangene Sjefik. “Je kijkt zo raar”, zegt die, “heb je wel goed geslapen?” Hikmet vertelt hem over zijn nachtelijke tocht. Even later heeft iedereen op de zaal het droomverhaal gehoord. “Je moet een heldendicht schrijven over boer Börklüdje en sjeik Bedreddin”, zegt Sjefik.

Bron

Het epos van sjeik Bedreddin, zoon van de kadi te Simavne (1936) van de Turkse dichter Nâzim Hikmet vertelt in droomvorm over een boerenopstand van lang geleden.

* * *

5. Een dorpje op Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (1)

De teloorgang van het keizerrijk

“Waarom betalen jullie belasting aan de *Adipati* (vorst) van Tuban? Wat krijgen jullie ervoor terug?” Uitdagend kijkt Rama Cluring het dorps huis van Awiskrambil rond. Als niemand hem antwoordt, gaat hij verder: “Helemaal niks, hij koopt er olifanten voor. Hij denkt alleen aan handel en aan goud. Hij richt jullie allemaal ten gronde. Stop met het betalen van belasting!”

Dan barst de kritiek los. “Dit is verraad aan onze vorst, dit is opstand”, roept het dorps hoofd. “De *Adipati* is heerser bij gratie van Hyang Widhi (de oppergod)”, roept een ander. “Ga dat maar in Tuban vertellen”, schreeuwt een vrouw. En een volgende: “Ach *guru* (leraar), als een wachter van de *Adipati* het hoort, sleept hij u mee naar de rechtbank.”

Met zijn witte wenkbrauwen, witte snor, witte baard en witte hoofdband en zijn beide benen onder zich gevouwen, zit Rama Cluring onbeweeglijk als een standbeeld. Dan heft hij zijn rechterwijsvinger op en de toehoorders in het dorps huis worden stil. “Het zal niet de eerste keer zijn dat de waarheid voor het gerecht wordt gebracht”, begint hij rustig, ijsig bijna. “Maar wij allen weten dat de waarheid van Hyang Widhi komt. De waarheid kan niet berecht worden. Ik spreek namens Hyang Widhi en ik spreek de waarheid, niets anders, dat is mijn plicht.”

Rama Cluring is een van de vele leraren die van dorp naar dorp trekken om de mensen in de schaduw van een grote boom of in het dorps huis toe te spreken. “Ik zal het jullie nogmaals uitleggen”, vervolgt hij vriendelijker nu. Dan begint hij te vertellen over de glorie tijd van het Majapahit keizerrijk met zijn visionaire *mahapatih* (eerste minister) Gajah Mada. Hij verhaalt hoe later het rijk van binnenuit ondermijnd is, mede door de *Adipati* van Tuban en hoe het uiteengevallen is in kleine vorstendommen, die elkaar naar het leven staan. Zodoende vormen zij een makkelijke prooi voor de *Peranggi* (Portugezen) die Java en de andere eilanden op het punt staan te onderwerpen.

“De *Adipati* van Tuban heeft ons voorspoed gebracht en rust. Onze kinderen kunnen in vrede opgroeien”, brengt een van de dorpingen in het midden. Rama Cluring reageert heftig: “Als het verval niet gauw tot staan gebracht wordt, als jullie je gevoel voor rechtvaardigheid, jullie zelfrespect niet snel herwinnen, zal een vuurstorm dood en verderf zaaien. Dat zal eerder gebeuren dan jullie nu denken!”

Idayu stoot haar vriend Galeng aan en fluistert: “De *guru* heeft gelijk.” Maar Galeng hoort haar niet zo ingespannen zuigt hij de woorden van Rama Cluring in zich op. “Het Majapahit keizerrijk herstellen, dat moet gebeuren”, mompelt hij in zichzelf.

Bron

Het boek *De stroom uit het Noorden* (1979) van de Indonesische schrijver Pramoedya Ananta Toer is een machtige geschiedenisroman over het begin van de zestiende eeuw. Enkele passages beschrijven het dorps leven.

Deel 2: De vorst getrotseerd - Tuban, Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (2), verhaal 6.

* * *

6. Tuban, Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (2)

De vorst getrotseerd

Idayu zit op haar knieën in het stof. Nederig buigt zij haar hoofd zo diep dat zij de grond raakt. Zij zit voor de *Adipati* (vorst) van Tuban op zijn gouden troon. Gisteren is zij danskampioene geworden en vandaag wordt zij gelauwerd tijdens een grote volksbijeenkomst. “Vertel mij Idayu, lieveling van Tuban, wat jouw wens is en ik zal die in vervulling laten gaan”, zegt de vorst vriendelijk en de herauten herhalen het luid schreeuwend tot het volk. Als kampioene heeft zij het recht een wens te doen.

Op dit moment heeft Idayu gewacht. Zij weet wat iedereen in Tuban weet, dat de *Adipati* haar als bijvrouw zal opnemen in zijn harem. Idayu schraapt al haar moed bij elkaar. “Vergeef mij heer”, brengt zij met moeite uit, “ik wil u niet beledigen, maar ...” Hier stokt ze. Ze trilt over heel haar lijf. Dan herneemt ze zich. “Mijn wens is met Galeng te trouwen”. Nu zal de *Adipati* haar zeker doden. Dat is zijn recht, het leven van al zijn onderdanen ligt in zijn hand. Deze belediging zal hij niet slikken.

In een flits gaat het door Idayu heen hoe zij vanuit hun dorp Awiskrambil met een grote groep naar de hoofdstad Tuban getrokken zijn voor de jaarlijkse dans- en vechtwedstrijden. Hoe hun groep aan de rand van de stad vol enthousiasme ontvangen is door een uitgelaten menigte. Hoe zij na een vermoeiende serie dansen uitgeroepen is tot kampioene. Hoe de geruchten steeds sterker werden, dat de *Adipati* zijn oog had laten vallen op haar. Hoe ze tot de slotsom gekomen is dat ze liever zou sterven dan bijvrouw van de *Adipati* worden.

Het volk juicht. Iedereen snapt wat de wens van Idayu inhoudt: onvoorwaardelijke liefde tot de dood erop volgt. Mooier, romantischer kan het niet. Mensen beginnen te zwaaien en te dansen, te zingen en te roepen.

Bleek weggetrokken staat de *Adipati* op. Hij legt de hand op het gevest van zijn kris. Er valt een doodse stilte. Iedereen staart naar Idayu en naar de *Adipati*. Dan gaat de vorst weer zitten. Als hij het respect van het volk verliest, is hij verloren, beseft hij. “Vandaag nog zal ik jullie huwelijk inzegenen”, zegt hij met een verwrongen glimlach. De herauten herhalen het luidkeels roepend naar het volk. Een oorverdovend gejuich breekt los. Idayu heeft de *Adipati* durven te trotseren en de Grote Liefde heeft overwonnen! Wie had zich een mooiere afsluiting van het festival in kunnen denken?

Bron

Het boek *De stroom uit het Noorden* (1979) van de Indonesische schrijver Pramoedya Ananta Toer is een machtige geschiedenisroman over het begin van de zestiende eeuw. Enkele passages beschrijven het dorpsleven.

Deel 1: De teloorgang van het keizerrijk - een dorpje op Java, Indonesië – begin zestiende eeuw (1), verhaal 5.

* * *

7. Een klein dorpje in Japan – 16e eeuw – film

Verblind

“Doe het niet, Genjurō, denk aan mij, denk aan Genichi, ons zoontje. Blijf bij ons. Wat zal er van ons terecht komen, als straks de vijandelijke soldaten komen? Wie zal ons beschermen? Wie zal ons helpen

te vluchten? We hebben dat geld niet nodig. Laat dat zitten. Dat komt later wel weer.” Maar hoe Miyagi ook bidt en smeekt, haar man Genjurō is niet te vermurwen. Hij zal en moet naar het stadje gaan waar het officiële leger is aangekomen. “Miyagi, dit is onze kans. Nu gaan we rijk worden. Ik kan veel verkopen. Oorlog is goed voor de handel.” Miyagi zucht, er is geen praten tegen. Anders is Genjurō zo'n aardige man, zo'n lieve vader, maar nu denkt hij alleen maar aan geld.

Genjurō en Miyagi hebben een kleine boerderij in een bergdorpje. Net als de andere dorpelingen verbouwen ze rijst. Maar Genjurō is ook pottenbakker. Met de hulp van zijn vrouw maakt hij fraai aardewerk. Sinds het officiële leger zich in het nabijgelegen stadje vestigde, heeft hij een keer heel wat kunnen verkopen, want de soldaten en de officieren hebben van alles nodig. Sindsdien is hij bezeten van het idee om rijk te worden.

Ondertussen komen van de andere kant de vijandelijke soldaten er aan. De vreselijkste verhalen doen over hen de ronde. Het oude dorpshef dringt er bij iedereen op aan zich voor te bereiden op de oorlog, om waardevolle spullen goed te verstoppen en al vast zoveel mogelijk spullen en voedsel naar een verborgen kampement in het bos te brengen. Dan kunnen de dorpelingen daar straks naar toe vluchten en zich er een tijdje schuil houden. Maar voor Genjurō is het tegen dovemansoren gezegd.

Genjurō is niet de enige die zijn verstand kwijt is. Ook zijn buurman, de straatarme boer Tōbei, heeft grootse plannen. Hij zal zich aanmelden als soldaat, hij zal een echte *samoerai* worden. Hij zal eens laten zien wat hij kan. Hij zal beroemd worden en rijk van het plunderen. Zijn jonge vrouw Ohama is woest op hem: “Je kan niet eens een zwaard hanteren, sukkel dat je bent. Je bent een boer, blijf dan ook een boer. Hier ga je nog vreselijk spijt van krijgen.”

Even later vertrekken Genjurō en Tōbei samen naar het stadje met een kar vol aardewerk. Ohama en Miyagi met Genichi op haar arm kijken hen zorgelijk na.

Bron

De film *Ugetsu* (1953) van de Japanse filmmaker Kenji Mizoguchi gaat over verblinding, maar geeft ook een indringend beeld van het dorpsleven in oorlogstijd.

* * *

8. Een Japans dorpje – 1586 – film

De oude samoerai

“Hoor eens hoe blij de boeren zijn, hoe ze zingen bij het uitplanten van de rijst”, mijmert Kambei Shimada, terwijl hij op de grafheuvel zit van het dorp. Vier van zijn kameraden liggen er begraven. Ze zijn net gesneuveld. “Eigenlijk zijn wij de verliezers en de boeren de winnaars.”

Kambei is een oude *samoerai*, een vechter. Een paar arme boeren hadden hem gevraagd of hij hen toch alsjeblieft wou helpen. Ze waren wanhopig, omdat ze gehoord hadden dat een groep bandieten hun dorp na de oogst zou komen plunderen.

Kambei had er niet veel zin in. Hij voelde zich oud. En trouwens, een dorp beschermen is nog niet zo eenvoudig. Verdedigen is moeilijker dan aanvallen. Je hebt wel een stuk of zeven *samoerai* nodig. Waar vind je die zo gauw? Want de boeren zijn arm, ze kunnen niets betalen, behalve dan dagelijks een paar kommen rijst. En eer valt er ook niet te behalen, want vechten voor arme boeren is nu niet bepaald

eervol.

Maar de boeren bleven aandringen en uiteindelijk ging Kambei overstag. Het lukte hem zelfs nog zes andere *samoerai* te vinden, die de boeren wilden bijstaan. Eenvoudig was de strijd tegen de bandieten niet. De boeren waren doodsbang, maar de *samoerai* gaven hen een flinke training, zodat er vier ploegen met lange bamboesperen de verschillende kanten van het dorp konden bewaken. De vrouwen hadden ook grote bamboesperen om de bandieten, die niettemin het dorp binnen wisten te dringen, massaal aan te vallen.

Uiteindelijk lukte het ze de bandieten onschadelijk te maken, dankzij de wijsheid van Kambei, de dapperheid van de andere *samoerai* en de enorme woede van de boeren.

“Ach”, glimlacht Kambei, “dit keer was het eens omgekeerd. We hebben nu eens niet de boeren aangevallen, in opdracht van een landheer, omdat ze hun belasting niet wilden betalen of geen herendiensten wilden verrichten, maar we hebben ze verdedigd. Misschien was dit nog wel de mooiste strijd van mijn leven als *samoerai*, al hebben we dan zware verliezen geleden.”

Bron

De film *De zeven samoerai* (1954) van de Japanse regisseur Akira Kurosawa is een fantastische actiefilm die tegelijkertijd de nood en de woede van middeleeuwse kleine boeren in beeld brengt.

* * *

9. Een bos in Rijnland-Palts, Duitsland – rond 1630

Simplicissimus

Beste lezer, ik ben van allereenvoudigste afkomst. Maar, zoals je ziet, heb ik toch leren schrijven. Ik zal je vertellen hoe dat zo gekomen is. Als kind woonde ik op een kleine boerderij midden in het bos. Mijn taak was de schapen te hoeden. Op een dag doken er een heleboel monsters op uit het bos. Het waren half stieren, half mensen. De stieren hadden geen horens, maar de mensen hadden allemaal ijzer op hun lijf. Later heb ik begrepen dat het soldaten op hun paarden waren, maar ik had nog nooit eerder een paard gezien. De soldaten trokken naar onze boerderij, sloegen alles kort en klein, slachtten een heleboel dieren en vermoordden mijn vader, moeder, zus en onze meid. Mij lukte het het bos in te vluchten en me te verstoppen in een holle boom. Oh, wat een verschrikkelijke tijd was dat.

Toen de soldaten eindelijk verder trokken, wist ik niet wat ik doen moest. Van onze boerderij was niks meer over. Ik trok door het bos en leefde van bessen, noten en paddenstoelen. Ik zwierf maar rond tot ik opeens een man liederen hoorde zingen, die ik niet kende. Vanachter een struik bespiedde ik hem. Wat zag hij er raar uit: een grote baard, zijn haren helemaal in de war, een kleed gemaakt van allemaal verschillende aan elkaar genaaide stukjes stof en leer. Maar uiteindelijk ben ik toch tevoorschijn gekomen, want ik had zo'n verschrikkelijke honger.

De man bleek een kluizenaar te zijn. Hij had een piepkleine hut met maar één ijzeren pan. Hij ving vis in een beekje, plukte in het bos wat bladeren om te eten en had een klein moestuintje met wat bonen en zo. Een bevriende pastoor uit een dorpje kilometers verderop bracht hem zo nu en dan wat zout.

De kluizenaar had medelijden met me. Hij was verbaasd dat ik zo weinig wist en noemde mij daarom

Simplicissimus, wat de *allereenvoudigste* betekent, zoals hij mij uitlegde. Hij heeft me verhalen uit de bijbel verteld en gebeden geleerd. Toen hij merkte hoe leergierig ik was, heeft hij me later ook leren lezen en schrijven. Toen de kluizenaar na een paar jaar van ouderdom vredig stierf, ben ik verder getrokken, de wijde wereld in.

Bron

De roman *Der Abentheuerliche Simplicissimus Teutsch* (geen Nederlandse vertaling; 1668) van de Duitse schrijver Hans von Grimmelshausen beschrijft het leven van een eenvoudige boerenjongen die later van het ene avontuur in het andere rolt.

* * *

10. Een dorp in Senegal – rond 1700 – film

De moed van de Ceddo

“Ik verzet geen stap meer, als je mijn handen niet direct losmaakt. Weet je wel wie je voor je hebt? Denk je mij vast te kunnen binden als een slaaf? Ik ben Dior Yacine, prinsés Dior Yacine.” Woedend kijkt de donkere jonge vrouw de Ceddo-krijger aan. Deze maakt het touw om de polsen van de vrouw los en schreeuwt haar toe: “Het komt allemaal door je vader, koning Demba War. Je hebt geen idee hoeveel hij ellende over het land brengt. Denk maar niet dat wij dat over onze kant laten gaan.”

Even later ligt Dior Yacine in de schaduw in een hangmat. Ze heeft haar koninklijke erewoord gegeven dat ze niet weg zal lopen. Ondertussen is ze wat gekalmeerd. Ze snapt de Ceddo wel. De situatie is hopeloos. De blanke priester ronselt dorpelingen voor het christendom en de imam voor de islam. Een blanke koopman handelt openlijk in slaven. Haar vader, de koning nota bene, heeft haar gezegd dat hij moslim gaat worden, omdat hij 'met zijn tijd mee moet gaan'. De dorpelingen zijn in verwarring. De enigen die vastbesloten zijn hun tradities, hun onafhankelijkheid te behouden, zijn de Ceddo, de krijgers. Eigenlijk heeft ze daar respect voor.

Plotseling schrikt Dior Yacine op. Ze hoort een paar mannen roepen, dat de prinses vrijgelaten moet worden. De Ceddo roepen terug dat eerst de koning moet breken met de imam. Dan klinkt er een schot, en nog een tweede. Maar de Ceddo ontwijken de kogels handig, schieten met hun pijlen feilloos de twee schutters dood en laten zich dan in een kuil vallen die zij speciaal daarvoor gegraven hebben.

Waardig staat Dior Yacine op uit haar hangmat. Meer bloedvergieten is niet nodig. Uit vrije wil zal ze naar het dorp gaan en daar zal ze in het openbaar haar vader, de koning, toeroepen dat hij een lafaard, een slappeling is. Dat hij een voorbeeld kan nemen aan de Ceddo.

Bron

Ceddo (1977) van de Senegalese regisseur Ousmane Sembène is een krachtige film over verwording en verzet.

* * *

11. Haïti – rond 1785 (1)

Het gif

Een geheimzinnig gif sluipt rond over de vlakte. Het is begonnen op de boerderij van Monsieur Lenormand de Mézy. Plotseling vielen twee prachtige Franse melkkoeien op de grond; even trokken ze wild met hun poten en toen waren ze dood. Ti Noël, een jonge slaaf die veel van dieren weet, legde zijn meester uit dat koeien uit verre landen zich soms vergissen en gevaarlijke kruiden eten. Later werden ook ander boerderijen getroffen. Niet alleen koeien, maar ook stieren, geiten en paarden stierven plotseling.

Zwarte gieren met kale koppen zitten nu overal in de bomen, klaar om de karkassen open te pikken. Overal zie je donkere rookwolken opstijgen van de grote vuren waarin de dode dieren verbrand worden. Over de hele vlakte hangt de geur van de dood. Maar daar blijft het niet bij. Het gemene vergif dringt nu ook de huizen binnen; de ene na de andere grote boer krijgt krampen en sterft.

In het diepste geheim sluipt Ti Noël 's nachts naar de grot waar zijn goede vriend Mackandal woont. Dat is een enorme zwarte man, een Mandinga uit Guinee, een slaaf die vroeger op zijn boerderij woonde, maar weggelopen is. Hij heeft giftige paddenstoelen verzameld, gedroogd en gemalen. Het poeder mengt hij met een beetje water en deelt dan kleine flesjes met het dodelijke goedje uit aan zijn vertrouwelingen op de verschillende boerderijen in de buurt. “Tref de blanken, dood, wat je doden kan”, fluistert hij hen toe, “en wacht tot de tijd daar is. Ik zal jullie leiden.”

De grote boeren worden steeds wanhopiger. Woedend slaan ze hun slaven met hun zwepen en folteren ze boven een vuur. Totdat uiteindelijk een van hen doorslaat: “Het is de weggelopen slaaf, de Mandinga, Mackandal. Hij is de Meester van het Gif, de Brenger van de Dood.” Alle blanken, van soldaten tot bankiers, kammen nu met troepen honden de bossen uit. Maar tot opluchting van de slaven op de boerderijen vinden ze Mackandal niet. Zelfs na weken speuren niet.

De slaven krijgen een steeds beter humeur. 's Avonds bij de vuren vertellen ze elkaar verhalen over de Mandinga. Dat hij ontsnapt is aan de honden en soldaten, omdat hij zichzelf kan veranderen in welk dier dan ook. “Heb je die pelikaan vanmiddag niet gezien? Wat deed die hier zo ver van de zee?”, zegt de een. “Er zat een prachtige groene hagedis op het platte dak”, vertelt een ander. “Natuurlijk, dat is Mackandal! Hij zoekt ons op, hij blijft bij ons”, antwoordt een derde. Fluisterend voegt Ti Noël er aan toe: “Tot de tijd daar is, zoals hij zo vaak gezegd heeft. Tot de tijd daar is ...”

Bron

Het koninkrijk van deze wereld (1949) van de Cubaanse schrijver Alejo Carpentier is een levendige roman over het slavenbestaan op Haïti.

Deel 2: Landmeters - Haïti – rond 1835 (2), verhaal 14.

* * *

12. Een dorpje in Berry, Centraal-Frankrijk – rond 1790

Gepofte kastanjes

“Laten we een vuur maken, dat is het beste wat we kunnen doen”, zegt Marie vastberaden. Germain

voelt er niets voor: “Hoe denk je in dit vochtige bos een vuur aan te krijgen? Alles is kletsnat.” “Ben jij dan nooit herdersjongen geweest?”, vraagt Marie verbaasd, “zie je dat groepje eikenbomen, daaronder is het droog. Onder die eikenbladeren liggen droge takken, dat kan ik je vertellen. Pak jij je tondeldoos maar.”

Binnen de kortste keren brandt er een heerlijk vuur en kunnen Germain en Marie zich drogen, warm worden en wat uitrusten. “Je bent een slim meisje, Marie, dat moet ik zeggen. Nee, ik was nooit een herdersjongen. Zo gauw ik kon lopen moest ik voor de koeien en later voor de ossen zorgen van onze boerderij. Dan leer je dat allemaal niet.”

Marie is een jonge herderin van zestien jaar. In een dorpje verderop heeft ze werk gekregen. Ze zag er tegenop weg te gaan bij haar moeder, een arme, alleenstaande weduwe; maar er zat niks anders op. Ze moest wat geld zien te verdienen. Ze zag er nog meer tegenop alléén naar het dorpje te moeten lopen, want daarvoor moet je door een bos en dan weet je nooit wie je tegen komt. Gelukkig hoorde ze dat Germain, een jonge, ongetrouwde boer uit de buurt, naar hetzelfde dorp moest om een familielid te bezoeken. Zodoende gingen ze samen. Aan het eind van de middag kwam er een dikke mist opzetten en zijn ze midden in het bos verdwaald. Op gegeven moment was het stikdonker en konden ze niet meer verder trekken.

“Gelukkig heb ik nog wat brood bij mij”, zegt Germain als ze bij het vuur zitten, “dat zullen we delen.” “Dan trakteer ik op gepofte kastanjes,” antwoordt Marie, en haalt er met een stokje een paar onder de gloeiende as te voorschijn. Germain kijkt met grote, vragende ogen. “Ja, die heb ik vandaag gezocht, toen we hier in het bos liepen en ze meteen onderin de hete as gelegd toen het vuur eenmaal brandde. Zo doen wij herders dat.”

Germain zegt Marie te gaan slapen, hij zal wel op het vuur passen en de wacht houden tegen de wilde dieren. Marie rolt zich in haar mantel, maar kan de slaap niet vatten. “Germain is echt aardig”, denkt ze, “hij is flink ook en ziet er goed uit. Jammer dat ik van zo'n arme familie ben. Hij zal wel nooit met me mogen trouwen.” Dan worden haar oogleden zwaar en sluimert ze in.

Bron

La mare au diable (1846) is een prachtig geschreven korte roman van de Franse auteur George Sand over het boerenleven in haar eigen dorp.

* * *

13. Een dorpje in Berry, Centraal-Frankrijk – rond 1792

Kleine Fadette grinnikt

“Ik had ook eerder op weg moeten gaan”, bedenkt Landry, een flinke jonge boer. Het zweet breekt hem uit. Het water in het riviertje staat hoger dan hij gedacht heeft. Het is al donker. Hij weet niet goed waar hij over moet steken. Hij heeft het al geprobeerd, maar kwam tot aan zijn middel in het koude water. Het is al donker. Aan de overkant ziet hij licht van het huisje van oma Fadet. “Dat moet ik aanhouden”, zegt hij bij zichzelf.

Maar opeens is het lichtje achter hem, en dan weer links. Het lichtje danst op en neer, alsof het hem uitlacht. “Ik moet hier weg bij dat dwaallichtje, ik stap gewoon het water in, hier moet toch de doorwaadbare plek zijn.” Even later staat Landry tot aan zijn nek in het water, de stroom dreigt hem

mee te sleuren. In paniek draait hij zich om, gaat even kopje onder, maar weet toch de oever te bereiken. Uitgeput laat hij zich op het gras vallen. Daar heb je het dwaallichtje weer ...

Dan hoort Landry een meisjesstem zingen. Dat zal Kleine Fadette zijn, het meisje dat bij oma Fadet woont. Ze steekt juist het riviertje over en botst bijna tegen hem op. “Ik ben het maar”, zegt hij timide, “ik heb geen kwaad in de zin”. “Wat praat jij lief opeens”, antwoordt het meisje, “ik weet wel waarom, je bent doodsbang, dat hoor ik aan je stem. Zeker door dat dwaallichtje. Kom maar mee, held, ik breng je wel naar de overkant.”

Landry wil eigenlijk de hulp van Fadette afslaan, maar de hele nacht alleen blijven met het dwaallichtje, schrikt hem te veel af. Even later loopt hij met haar door het riviertje. Ze weet precies waar ze moet stappen en trekt hem aan zijn hand mee. Al gauw zijn ze aan de overkant.

De familie van Landry is rijk en die van Fadette arm. Ze leven al lang in onmin met elkaar. Maar nu heeft Fadette Landry uit de nood geholpen. Hij schaamt zich dat hij altijd zo uit de hoogte gedaan heeft tegen haar.

- “Fadette, ik wil je graag bedanken. Je mag vragen wat je wil en als het kan zal ik het je geven.”
- “Die geschenken van jou heb ik niet nodig, je ziet me toch niet staan.”
- “Ach, Fadette, toe nou ...”
- “Goed dan, een kado hoef ik niet, maar laten we afspreken dat je morgen, op het dorpsfeest, zeven keer met mij danst en met geen van de andere meisjes.”
- “Afgesproken”, antwoordt Landry opgelucht.

De volgende dag heeft het hele dorp het over Landry. “Moet je kijken: alsmaar danst hij met dat arme meisje uit zo'n slechte familie nog wel, en zijn vriendin Madelon, met wie hij bijna verloofd is, laat hij aan de kant staan.” Kleine Fadette moet er zachtjes om grinniken.

Bron

De Franse schrijfster George Sand schreef de fraaie roman *Kleine Fadette* (1849) over liefde en onmin in een klein dorpje.

* * *

14. Haïti – rond 1835 (2)

Landmeters

“Opdonderen, wegwezen jullie, dit is mijn land, hier woon ik.” Woest zwaait Ti Noël met zijn magere vuist tegen de landmeters. Als hij nog een tijdje doorgaat met tieren, pakt een van hen hem bij zijn oor en geeft hem een flink mep met zijn meetstok. Haastig strompelt Ti Noël naar zijn hut en loert van daar naar de indringers.

Ti Noël is een oude zwarte man met een benig gezicht en zilvergrijze krullen. Dag in dag uit draagt hij een lange groene zijden jas met roze manchetten. De hele dag door praat hij tegen de mieren, de vogels, de geiten en de wespen. En soms ook tegen de mensen die voorbij komen en vriendelijk naar hem zwaaien.

Ti Noël heeft veel meegemaakt in zijn lange leven. Eerst was hij slaaf op een boerderij; hij hoedde

er de koeien en verzorgde er de paarden. Hij was heimelijk bevriend met de legendarische zwarte leider Mackandal. Hij heeft meegedaan aan de grote opstand tegen de blanken. Na de onafhankelijkheid keerde hij terug naar zijn oude boerderij, die nu verwoest en verlaten was. Daar bouwde hij een hutje. Later was hij een van de leiders van de opstand tegen de zwarte dictator, koning Henri Christophe. Bij het plunderen van het paleis heeft hij een koninklijke jas gegrepen, die hij nu nog dagelijks draagt.

Tenslotte is het land in handen gekomen van kleurlingen. Zij hebben bepaald dat alle voormalige boerderijen van de Fransen behoren tot de staat. En dat zwarte inwoners verplicht zijn te werken voor de republiek. Opnieuw ziet Ti Noël opzichters verschijnen met zweepen. Opnieuw ziet hij het zweet op de voorhoofden van donkere mannen en vrouwen. Opnieuw hoort hij het gerinkel van kettingen. Houdt het dan nooit op?

Dan herinnert Ti Noël zich Mackandal. Die kon zich veranderen in een dier. Terwijl hij het denkt, ziet hij een groene vogel op een tak zitten. Het volgende moment is hij de vogel zelf. Hij zit op de tak en kijkt naar beneden. Hij hoort de landmeters in de verte, vliegt naar hen toe en poept een van hen op zijn hoofd. De volgende dag is hij een geitje, een mier of een gans. Totdat op een dag de lucht zwart-groen wordt en er een windhoos over het land raast. Sindsdien heeft niemand Ti Noël meer gezien.

Bron

Het koninkrijk van deze wereld (1949) van de Cubaanse schrijver Alejo Carpentier is een levendige roman over het slavenbestaan op Haïti.

Deel 1: Het gif - Haïti – rond 1785 (1), verhaal 11.

* * *

15. Een vallei in Ierland – 1846

De engel en het zeilschip

Mary staat bij het muurtje van haar moestuin. Zojuist heeft zij de laatste twee knollen uitgegraven. Ze kijkt Black Valley in en telt de rookpluimen, die uit de hutten komen. “zevenentwintig zijn er nog maar”, zegt ze zacht in zichzelf, “tien hutten zijn al verlaten. De mensen trekken weg. Wat was deze vallei altijd prachtig met zijn groene aardappelvelden. Maar nu heerst er de dood.”

Het is herfst. Vlak voor de oogst zijn de aardappels plotseling allemaal verrot door een vreselijke ziekte. De kleine boeren zijn wanhopig, want aardappels zijn hun belangrijkste voedsel. Hoe moeten ze de pacht betalen, nu ze alsmaar voedsel moeten kopen in de winkel?

Ierland is een kolonie van Engeland. De grond is in handen van Engelse eigenaars. De pacht is hoog. De rentmeesters zijn spijkerhard. Als je de pacht niet kan betalen, komt de schout je vee weghalen. Als je geen vee meer hebt, word je van het land gezet.

Al drie keer heeft Mary gedroomd van een engel, die wijst naar een groot schip met opbollende, witte zeilen. Nu weet ze het zeker. Drie maal is scheepsrecht. Dit is niet zo maar een droom, dit is een vingerwijzing Gods! Ze moet met haar man en haar baby naar Amerika emigreren, het land van de overvloed, met zijn ruisende, goudgele korenvelden. Terwijl Mary de baby in slaap zingt, dwalen haar gedachten af naar het verre, vrije land zonder hardvochtige landheren.

Bron

Het boek *De aardappeleters* (1937) van de Ierse auteur Liam O'Flaherty beschrijft de vreselijke hongersnood in het midden van de negentiende eeuw door een aardappelziekte, die ontelbaar vele Ieren deed besluiten te emigreren.

* * *

16. Een afgelegen bergdorpje in Japan – in de negentiende eeuw – *film*

'Narayama wacht op ons'

“Ach grootmoeder, u moet nog niet weggaan”, zegt de boer, “u moet ons niet in de steek laten.” Zijn stiefmoeder valt hem bij: “Kesakichi heeft gelijk, moeder, neem uw tijd, er is toch geen haast bij.” Grootmoeder Orin – een wat kleine, gezonde vrouw met zilvergrijs haar – glimlacht. “Kinderen, ik ben zeventig geworden, dat weten jullie toch. Het wordt langzaam mijn tijd om de berg op te gaan, om onze god Narayama op te zoeken. Mijn moeder heeft dat gedaan, mijn schoonmoeder ook en nu ben ik aan de beurt. Narayama wacht op ons, hij is blij ons te zien. Deze winter vertrek ik. Maak je toch niet zo ongerust. Al sinds mensenheugenis gaat het zo.”

Ja, sinds mensenheugenis gaat het zo. Maar het is iedere keer een drama. Voor Kesakichi – een ernstige boer van halverwege de twintig, met lang zwart haar achterover gekamd met een knotje in de nek – is het verschrikkelijk zijn geliefde oma te moeten missen. Maar het kan niet anders. Het leven is hard hier in de bergen, de oogsten zijn schraal en er zijn dit jaar twee monden bij gekomen: zijn stiefmoeder Tamayan, die de plaats inneemt van zijn al jaren geleden gestorven moeder, en zijn eigen vrouw Matsuyan. Bovendien is zijn vrouw zwanger en het geldt hier als een schande om je achterkleinkind te zien. De ouderen moeten plaats maken voor de jongeren. Zo is de wet van deze streek, zo is je heilige plicht.

“Weet je wat het mooiste is?”, gaat grootmoeder Orin verder, “soms gaat het opeens sneeuwen als je op de top van de berg komt. Zo heet onze geliefde god Narayama ons welkom. Overal wordt het dan schitterend wit.”

Bron

De film *De ballade van Narayama* (1983) van de Japanse regisseur Shohei Imamura brengt zowel het harde boerenleven als de natuur prachtig in beeld.

* * *

17. Zuid-Afrikaanse dorpen – negentiende eeuw

Prijsdichters

Elk volk in Zuid-Afrika heeft zijn 'prijsliederen', waarin dorpszangers de eigen helden bezingen. De legendarische veroveraar koning Shaka (ca.1787-1828), die de onbetekenende Zoeloe-groep omsmeedde tot een alom gevreesd en gerespecteerd volk, wordt bezongen in termen als luipaard, leeuw

en olifant, als degene die zo groot is als de bergen die Zoeloeland omringen, als de man die met grote woede leeft, het vurige vuur dat het lange gras verschroeit en de grote, genadeloze achtervolger.

De prijsdichter schrikt er echter niet voor terug zijn held een wreedaard te noemen, die ten prooi zal vallen aan wraak die hij zelf uitgelokt heeft.

De meesterstrateg Sotho-koning Moshoeshoe (ca. 1786-1870) wordt bezongen als de grote samenbinder, de vredesstichter die oorlogen afweert en de toevluchtsgrot voor armen en koningen.

De prijsdichter vertelt hoe bij zijn dood de dorpingen massaal naar hem toe kwamen en zijn stoffelijk overschot wisten met hun tranen. Om er aan toe te voegen: “Jullie gaan zijn beenderen begraven, maar de koning leeft! Het huis van Moshoeshoe leeft, de koning is niet dood, hij slaapt.”

Een enkele keer is de natuur het onderwerp van een prijslied, zoals het Fundudzimeer, dat de prijsdichter beschrijft als de onvoorstelbare rijkdom van het Venda-volk, waar je vis kan vangen met grasmandjes, boordevol, en waar de vogels over het flonkerende water schieten. Het Fundudzimeer, waar witte krokodillen wonen en een mythische reuzenslang die voorspoed brengt. Het meer dat het fijnste sorghumbier krijgt als offergaven en waar onderwatertrommels hun sprookjesachtige klanken laten horen. “Het meer is mijn moeder”, bekent de prijsdichter, “en ik ben haar schepping.”

Bron

In het prachtige boek *Met woorde soos met kerse* (2002) geeft de Zuid-Afrikaanse auteur Antjie Krog een overzicht van de fraaiste gedichten van de verschillende Afrikaanse volken uit haar land.

* * *

18. Queensland, Noord-Australië – rond 1860

Zwart of wit?

Jock McIvor zit met zijn ellebogen op tafel, zijn beide vuisten tegen zijn wangen. Hij kijkt wezenloos voor zich uit. Hij heeft altijd al moeite om op gang te komen, maar vandaag nog meer dan anders. Hij heeft niet best geslapen en dat valt te begrijpen. Gisterenochtend, toen ze naar de wei liepen om te gaan melken, kwam zijn oudste zoon die vooruit gelopen was opeens naar hem toe rennen: “Pap, pap, kom kijken, kom kijken”. Meer kon hij niet uitbrengen, hij stond te trillen op zijn benen. Gauw liep Jock achter hem aan, tot hij de drie ganzen zag liggen. Prachtige witte beesten, maar nu met een grote rode vlek onder hun kop. Iemand had hen de keel doorgesneden.

Zo'n tien jaar geleden zijn Jock en zijn vrouw Ellen vanuit Schotland naar het noorden van Australië geëmigreerd. Na een paar moeilijke jaren kregen ze eindelijk en stukje grond toegewezen door de regering en zijn toen hun eigen boerderij begonnen. Het is hard werken en het klimaat valt niet mee: gloeiend hete zomers en telkens weer bosbranden. Maar langzaam maar zeker wordt het wat. Ze leven in een uithoek van het land, maar ze hebben buuren met wie ze het goed kunnen vinden. Of beter gezegd, met wie ze het tot voor kort goed konden vinden.

Ongeveer een jaar geleden kwam er vanuit het bos een kleine, donkere man met strogeel haar aanlopen. De kinderen van Jock en Ellen die er toevallig aan het spelen waren, namen hem mee naar de boerderij. De man bleek Gemmy te heten en sprak stotterend een paar woorden Engels.

Gemmy was een jaar of dertig. Als kind van dertien was hij overboord gezet van een schip, waar hij koksmaatje was. Hij was ernstig ziek en daarom hadden ze hem maar op een vlot gezet. Dagen later spoelde hij aan op de kust van Australië, waar Aboriginals hem vonden. Ze gaven hem water en wat te eten. Gemmy woonde zestien jaar bij hen en werd een van hen. Tot hij hoorde over witte spookverschijningen die zich in het land vestigden. Die wou hij zien.

Jock en Ellen namen Gemmy in hun gezin op. Het was tenslotte een Engelsman en hij was er niet best aan toe. Maar de burens moesten niks van hem hebben, voor hen was hij een zwarte. Het zou best kunnen dat hij een spion was en alles vertelde aan zijn zwarte vrienden, die hem misschien in de nacht kwamen opzoeken. En dat die hen op keer onverhoeds zouden aanvallen en doden met hun speren.

“Allemaal onzin”, vond Jock, “en het is trouwens geen zwarte, maar een Engelsman en een stumper die geholpen moet worden.” Maar er was geen praten tegen. Zwarten kon je nooit vertrouwen ... En zo verslechterde de sfeer. De kinderen werden op school gepest, Gemmy werd gestompt en Ellen kreeg 'goed bedoelde' waarschuwingen van haar buurvrouwen.

Als Jock na het ontbijt naar buiten loopt, mompelt hij in zichzelf: “Ik laat me niet bang maken, Gemmy blijft bij ons en wie een vinger naar hem uitsteekt, krijgt met mij te doen.” Maar het beeld van de ganzen liggend op het pad laat hem niet los, hun kop scheef omhoog en met een vreemde rode kraag.

Bron

Herinnering aan Babylon (1993) is een intrigerende roman van de Australische schrijver David Malouf over onbegrip en achterdocht.

* * *

19. Een dorpje in Liberia – rond 1860 (1)

'Het is je vijand niet'

Een groepje jongens van een jaar of twaalf slentert naar de hut van hun vriend Halay. Die zit met zijn ouders te eten en zijn vader zegt: “Zeg jongens, weten jullie wat Halay net zei? Dat hij jullie rauw lust, dat hij drie van jullie tegelijk nog wel tegen de grond krijgt.” Halay kijkt zijn vader verschrikt aan. Dat heb ik helemaal niet gezegd, wil hij roepen. Maar zijn vader kijkt hem streng aan en Halay slikt snel zijn woorden in. “Nou, laat hem dan maar meekomen, dan zullen we zien wie er tegen de vlakke gaat”, zegt de stoerste van de groep. Een paar anderen grinniken. De vader knikt naar Halay en knippert bijna onmerkbaar met zijn ogen tegen hem. Halay snapt de wenk en probeert zo flink mogelijk op te staan.

De afgelopen maanden heeft de vader van Halay hem telkens meegenomen het oerwoud in om hem op een open plek te leren vechten. Worstelen, klappen uitdelen en incasseren, schreeuwen om de vijand de stuipen op het lijf te jagen, alles heeft zijn vader hem onderwezen. Nu is dan de tijd gekomen om het in de praktijk te brengen.

De jongens lopen gezamenlijk naar een stoffig pleintje, midden in het dorp. Daar staat een groep meisjes. Als ze begrijpen dat er gevochten gaat worden, beginnen ze meteen 'strijdliederen' te zingen. Al gauw is het gevecht begonnen. Verschillende keren bijt Halay in het stof, de ene is veel sterker dan

hij en een andere leniger en vlugger. Hij kan wel janken. Als hij haastig over zijn gezicht wrijft, om een opkomende traan voor te zijn, lachen de meisjes hem uit. Sita, het knapste meisje van de groep, roept: “Zie ik daar een traantje, held”.

Dan herinnert Halay zich hoe zijn vader hem geleerd heeft te schreeuwen en stormt hij op de volgende jongen af met een leeuwenbrul. De jongen schrikt ervan en Halay maakt van dat moment gebruik om hem bij zijn middel te grijpen, hem met een zwaai op te tillen en op de grond te smijten. Hij gaat dwars op hem zitten en beukt hem op zijn schouders. Als de jongen om genade smeekt, duwt hij, verhit als hij is, zijn gezicht tegen de grond en veegt er zand in.

“Laat die jongen”, roepen de meisjes, “zo doe je niet met een vriend. Het is je vijand niet.” Als Halay tot zichzelf komt, opstaat en het stof van zijn armen en benen slaat, kijkt hij Sita tersluiks aan. Die draait nors haar hoofd weg. De jongens lachen.

Bron

Het boek *Het land van de vaders* (1999) van de Liberiaans-Nederlandse auteur Vamba Sherif vertelt de geschiedenis van Liberia, het land dat gesticht werd door zwarte Amerikanen, voormalige slaven. Het beschrijft de spanningen tussen de kolonisten en de inheemse stammen.

Deel 2: Er hangt oorlog in de lucht - een dorpje in Liberia – rond 1890 (2), verhaal 30.

* * *

20. Prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (1)

Bizonjacht

Vergenoegd staat Wind In Zijn Haar te kijken bij het kolossale beest dat op de grond ligt. Het is hem wéér gelukt! Hij heeft een forse bizon-stier geveld. Het had overigens niet veel gescheeld of de bizon had hém geveld. Toen hij in volle galop op zijn pony achter het voortdenderende beest aanzat, draaide deze plotseling zijn kop met de twee enorme horens opzij in de richting van de aanstormende pony. Afremmen was te laat, maar in een reflex sprong de pony opzij en kwam er vanaf met een forse schram op zijn borst. Vliegensvlug draaide Wind In Zijn Haar zich om en schoot met zijn geweer in de richting van de bizon. Het was een slecht schot, het trof het beest in zijn rechterschouder. Het struikelde echter, sloeg over de kop en brak zijn nek.

Wind In Zijn Haar is een Comanche-Indiaan van een jaar of dertig, met een tamelijk donker, lang en smal gezicht. Hij is een energiek krijger en ook bij de bizonjacht staat hij altijd vooraan. De afgelopen weken zijn niet makkelijk geweest. Er was weinig te eten. De bizons lieten zich niet zien. Dagelijks trokken verkenners naar alle richtingen, maar ze keerden onverrichter zake terug. Uiteindelijk besloten de wijze oude mannen tot een ritueel. Onder leiding van de medicijnman Schoppende Vogel kwam de hele groep 's avonds rond een groot kampvuur bij elkaar voor de bizondans. De hele nacht danste het dorp door en net toen iedereen uitgeput wilde gaan slapen, kwam er een verkenners op zijn pony aan met het goede nieuws dat er een kudde bizons gesignaleerd was. Iedereen juichte en maakte meteen alles klaar naar de dieren te trekken. Heel het dorp ging mee.

Als Wind In Zijn Haar 'zijn' bizon-stier lang genoeg bewonderd heeft, knielt hij neer bij het dode beest,

stoot zijn mes in zijn borst en trekt het helemaal naar beneden. De ingewanden glijden naar buiten. De eerste vrouwen komen nu al aan en beginnen het dier van zijn prachtige vacht te ontdoen. Iedereen is in een opperbeste stemming. Vanavond is het feest met een overvloed aan het heerlijkste geroosterde vlees.

Bron

Het boek *De dans van de wolf* (1988) van de Amerikaanse auteur Michael Blake vertelt over een Amerikaanse luitenant die in contact komt met Indianen. Het schetst een fraai beeld van het Indiaanse leven.

Deel 2: Het heilige bos ontwijd - Prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (2), verhaal 21.

* * *

21. Prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (2)

Het heilige bos ontwijd

Nog voor het goed en wel licht is, verlaat Schoppende Vogel op zijn bruinegeklepte pony het tentenkamp. Hij heeft een lange tocht voor de boeg, maar de eigenlijke reden om zo vroeg te vertrekken is dat hij er naar smakt om alleen te zijn. Alleen met zijn gedachten. Een paar dagen geleden heeft hij zo'n nare droom gehad over een kale vlakte vol met in de zon gebleekte beenderen. Het waren de botten van zijn vrienden, zijn familie, zijn volk. Een gure wind joeg over de vlakte. De dood heerste er.

Schoppende Vogel is een Comanche-Indiaan van een jaar of vijftig, met een breed, rond gezicht. Hij is ernstig van aard, dat zie je meteen aan zijn blik. Hij is de medicijnman van het dorp. Het is zijn taak zijn aandacht altijd gericht te houden op de Grote Geest. Schoppende Vogel is de laatste dagen onrustig, bijna in de war. Daarom gaat hij vandaag naar het Heilige Bos van de Comanche.

Als Schoppende Vogel een paar uur over de eindeloze prairie gereden heeft, is hij inderdaad tot rust gekomen. Door de vogels, de wolken in de blauwe lucht, een vos die wegschiet en de heerlijke kruidige geuren van het grasland klaart zijn humeur zienderogen op. Misschien heeft hij zich al te ongerust gemaakt.

Eindelijk komt Schoppende Vogel aan bij het Heilige Bos. Hij herinnert zich nog goed dat hij hier met zijn vader is geweest, toen hij nog een kind was. Hoe die hem verteld heeft dat de Grote Geest hier het leven op aarde had gebracht. Hoe hij toen de kracht van de Grote Geest zelf gevoeld heeft, zo jong als hij was.

Als Schoppende Vogel het bos inrijdt, is hij opnieuw onder de indruk van al de verschillende statige bomen. Hij ademt diep in en uit en voelt hoe een kalmte bezit neemt van hem. Maar niet voor lang. Het is stil in het bos, te stil. Er hangt een drukkende sfeer. Hij ruikt iets, het is niet fris, het is de geur van de dood. Dan komt hij aan bij een grote, zonbeschenen open plek in het bos. Daar ziet hij tot zijn schrik een berg dode herten, waarvan de koppen ruw afgehakt zijn en de poten ook. Eekhoorns en stinkdieren liggen er op de grond, doodgeschoten. Bomen liggen kriskras op het gras, omgehakt zonder dat de takken verwijderd zijn. Waarom? Dan ziet hij twee hutten, lelijk in elkaar geflanst. Er ligt allerlei rommel in de buurt, zoals een heleboel lege whiskyflessen. Schoppende Vogel begrijpt het. Hier zijn

jagers geweest, blanken. Zij weten niet hoe je met de geschenken van de Grote Geest om moet gaan. Dat heeft hij al vaker gezien.

Ontmoedigd rijdt Schoppende Vogel op een draf terug naar het kamp. Hij moet dringend spreken met Tien Beren, het oude opperhoofd.

Bron

Het boek *De dans van de wolf* (1988) van de Amerikaanse auteur Michael Blake vertelt over een Amerikaanse luitenant die in contact komt met Indianen. Het schetst een fraai beeld van het Indiaanse leven.

Deel 1: Bizonjacht - prairie in Colorado, Verenigde Staten – 1863 (1), verhaal 20.

* * *

22. Een dorpje in Victoria, Australië – 1866 (1)

Bijna verdronken

“Mijn liefste schat, je bent nog wel niet geboren, ik weet niet eens of je een jongen bent of een meisje, maar toch schrijf ik voor jou alles op wat ik in mijn leven hebt meegemaakt.” Ned Kelly, een forse boerenman met een ruige haardos, wrijft door zijn bruinrode baard. Dan pakt hij zijn potlood weer op en schrijft verder. “De mensen zeggen dat ik een struikrover ben en dat klopt. Maar het is nooit mijn keus geweest. Het was mijn lot. Ik heb nooit meer gewild dan een een lapje grond om graan te verbouwen, wat grasland voor een stuk of wat koeien en paarden en een haard om 's avonds bij te zitten. Maar dat was mij niet gegund.”

“Ik zou je over mijn leven vertellen. Goed dan: op een keer, ik zal een jaar of elf geweest zijn, liep ik 's ochtends vroeg naar school. Bij de beek zag ik een jongetje staan, Dick Shelton. Het was voorjaar en de beek was uitgegroeid tot een kleine, maar wilde rivier. Plotseling waaide de nieuwe strohoed van Dick in het water. Hij pakte een stok en probeerde de hoed uit het kolkende water te vissen. Toen dat niet lukte, stapte hij de rivier in. Ik brulde nog: “Kom terug, kom terug”, maar het was al te laat. De rivier sleurde hem mee.

Voordat ik wist wat ik deed, sprong ik zelf in de rivier, zwom met een paar slagen naar Dick toe en greep hem beet. Samen werden we door de stroming meegenomen. Bij een bocht in de rivier, dreven we tegen een omgevallen gomboom aan. Met de ene hand hield ik Dick vast en met de andere, probeerde ik me aan de boom op te trekken. Dat was niet makkelijk, want die was spekglad, maar uiteindelijk lukte het me.

Gelukkig leefde Dick nog, al kon hij geen pap meer zeggen. Zijn ouders hadden een stuk verderop een hotel. Ik hees de jongen op mijn rug en holde op mijn blote voeten over het modderige pad naar het hotel. Zijn moeder gilte het uit, toen ze haar zoon zag en tegen mij riep ze: “Ga gauw naar binnen!”

“De hotelknecht stuurde me naar de badkamer en bracht even later tien emmers warm water. Ik had nog nooit een badkuip gezien en nog nooit meegemaakt dat je zoveel water kreeg voor een wasbeurt. Het was heerlijk. De moeder van Dick bracht me wat kleren van hem. Die waren lekker zacht en geurig. Na het bad kreeg ik warme chocolademelk en mocht ik alles bestellen wat ik wou. Ik koos lamskoteletten

en gebakken niertjes. Wat heb ik zitten eten. Dicks moeder bleef me alsmaar glimlachend aankijken. “Wat ben je toch een goede jongen”, fluisterde ze, “je bent de dapperste jongen van de hele wereld.”

Bron

In het spannende boek *Het ware verhaal van de Kelly-bende* (2000) brengt de Australische schrijver Peter Carey de landarbeider, kleine boer en volksheld Ned Kelly tot leven.

Deel 2: Geboortefeest - New South Wales, Australia – 1879 (2), verhaal 25.

* * *

23. Een vissersdorp op Sicilië – 1867

'Wat een rotleven'

“Maar jongen,” probeert grootvader zacht, “wat heb je te klagen? Je bent gezond, je bent een echte visser, een vakman die zijn brood kan verdienen. Daar kan je trots op zijn. We kunnen telkens wat geld opzij leggen, zodat je over een tijdje kan trouwen ...” Maar 'Ntoni wil niet luisteren. Hij is in dienst geweest en heeft gezien hoe de rijke mensen in de stad leven. Dat wil hij ook: mooie kleren, door de winkelstraten of in het park lopen, een beetje kletsen, uit eten gaan.

“Ik lijk wel een galeislaaf,” barst 'Ntoni uit, “van maandag tot zondag, van de vroege ochtend tot de avond aan de riemen zitten. En nu zijn we ook nog ons huis kwijt. En met wie zal ik dan trouwen? Zeker met zo'n andere armoedzaaier.”

'Ntoni heeft gelijk, ze hebben hun bescheiden, maar aardige huis met een binnenplaatsje moeten verkopen en zijn in een klein, armoedig huurhuis getrokken. “Iedere familie heeft zo zijn tegenslagen,” antwoordt grootvader rustig, “maar we komen er weer bovenop, wees maar niet bang.” “Noem dat 'tegenslagen”, reageert 'Ntoni, “moeder is aan de cholera gestorven, vader is verdrongen op zee en ons spaargeld is opgegaan aan het opknappen van de boot. Dat is ons lot: armoe, werken tot je erbij neervalt en dan voer voor de haaien. Bah, wat een rotleven!”

'Ntoni draait zich bruusk om en loopt met grote stappen in de richting van de kroeg. Grootvader kijkt hem hoofdschuddend na.

Bron

In het boek *De leeglopers* (1881) beschrijft de Italiaanse auteur Giovanni Verga het leven in een klein vissersdorp: de roddel en de jaloezie, maar ook de saamhorigheid en de onderlinge steun, vooral in tijden van nood.

* * *

24. Een afgelegen gehucht in Wyoming, Verenigde Staten – rond 1870 – film

Kleine Joey

“Pang, pang, ga liggen stomme hond, je bent dood, pang, pang”. Vrolijk springt de 'stomme hond'

omhoog. Kleine Joey wil met hem spelen, dat is altijd leuk. Wild rent Joey rond, met een houten revolver in zijn hand. “Joey, Joey, binnen komen, het is tijd om te slapen”, hoort hij zijn moeder roepen. Als hij de woonkamer binnenstapt, ziet hij tranen op het gezicht van zijn moeder. “Wat is er aan de hand mam?” Ze antwoordt hem niet, maar zegt zacht tegen zijn vader: “Doe het niet Joe, het heeft geen zin. Als je van me houdt, als je van kleine Joey houdt, doe het dan niet!”

Joey is een jongen van een jaar of acht, blond haar, recht afgeknipte pony, in versleten en opgelapte kleren. Hij is niet voor niets zo opgewonden. Vandaag is hij met zijn ouders en alle burens naar een begrafenis geweest van een van de kleine boeren hier. Die was in de saloon doodgeschoten.

Sinds een paar jaar is er een conflict gaande tussen een rijke oude boer met een grote veestapel die op de prairie graast en een stel jongere kleine boeren, die een stuk prairie gekocht hebben van de overheid en daar een gemengd bedrijf begonnen zijn. De rijke boer heeft het moeilijk, want de vee prijzen dalen en voor zijn grote kudde is steeds minder grond beschikbaar. Hij wil het land van de nieuwe kleine boeren hebben, maar die voelen er niks voor hun pas verworven grond te verkopen. Zij willen een eigen, onafhankelijk bestaan opbouwen.

Langzaam maar zeker loopt de spanning op en uiteindelijk neemt de grote boer een huurmoordenaar in de arm, om de kleine boeren te verjagen. Na de moord op een van hen is Joe Starrett, de vader van kleine Joey, zo woedend dat hij vastbesloten is de rijke boer en de huurmoordenaar allebei dood te schieten.

“Mama, waar is de moordenaar nou? Als ik later groot ben, dan schiet ik hem dood hoor. Dat kan ik best.” Zijn moeder, nog steeds met tranen op haar wangen, glimlacht: “Ga nou maar lekker slapen, *sonny*, morgen kan je weer verder spelen.”

Bron

Shane (1953) van de Amerikaanse cineast George Stevens is een eerste klas cowboy film.

* * *

25. New South Wales, Australië – 1879 (2)

Geboortefeest

“Mijn allerliefste meisje, wat ben ik gelukkig! Gisterenochtend kwam je tante Kate aanrennen met een telegram uit Amerika dat je geboren bent, gezond en wel. Ik brulde het uit van plezier, klom bovenop mijn paard en schoot mijn beide revolvers leeg in de lucht. Mijn maats keken raar op, maar toen Kate hen toeriep dat ik zojuist vader was geboren, gingen zij in rondjes op me heen galopperen, al zingend en roepend.

Een meisje uit een klein cafeetje stapte op haar pony en ging het goede nieuws overal rondvertellen. Het was koud weer en de arme boeren konden eigenlijk hun varkens en koeien niet in de steek laten, maar ze kwamen toch om samen met ons feest te vieren. Toen het donker werd, ontstaken ze zes grote kampvuren en zongen we met zijn allen Ierse liederen. Zelfs toen de drank op was, wilden ze nog niet weggaan. Zo zijn de mensen hier, mijn schatje, straatarm, maar door en door goed en hartelijk.”

“Nou ik je toch schrijf, moet er wat van mijn hart. De kranten schrijven dat ik een gevaarlijk misdadiger ben, een moordenaar. Maar dat is niet waar. Ik heb een paar agenten gedood, maar alleen

omdat ze er op uit waren mij te vermoorden. Alleen in het uiterste geval heb ik gedood, als ik het echt niet kon vermijden.

Door een valse getuigenis van een politieagent die de pik had op mij, moest ik wegvluchten van de boerderij van je oma. Met je oom Dan en een paar vrienden, heb ik in de wildernis een geheime boerderij opgezet. Maar ook daar liet de politie ons niet met rust. Uiteindelijk zat er niks anders op dan een bank te beroven om aan geld te komen. Maar ik zweer je dat niemand een schrammetje opgelopen heeft bij de beroving. Met het geld, hebben we verschillende arme families geholpen en sindsdien helpen de arme boeren ons, door ons te verstoppen voor de agenten.”

“Je moeder heeft met het geld van de bank haar overtocht naar Amerika betaald. Zij was zwanger van jou en was doodsbenuwd dat jou iets zou overkomen. Ikzelf kan niet weg, want je oma is in de gevangenis gestopt, hoewel ze niks gedaan heeft. Puur om mij te treffen. Ik kan haar niet alleen laten, het is mijn moeder. Ik moet in de buurt blijven. Maar zo gauw ze weer vrij is, kom ik samen met haar naar Amerika. Dan zullen wij elkaar eindelijk ontmoeten.”

Bron

In het spannende boek *Het ware verhaal van de Kelly-bende* (2000) brengt de Australische schrijver Peter Carey de landarbeider, kleine boer en volksheld Ned Kelly tot leven.

Deel 1: Bijna verdronken - een dorpje in Victoria, Australië – 1866 (1), verhaal 22.

* * *

26. Een rivier in IJsland – 1879

De overtocht

Haastig trekt de oude man de kleren uit van de peuter. Zijn gezicht is verweerd, maar zijn gebaren zijn energiek, alsof hij nog in de kracht van zijn leven is. “Ik ben bisschop Thjodrek, ik ben een afgezant van de Allerhoogste”, roept hij naar een groepje ruiters aan de oever. “Ik doop dit kind nu, zodat het regelrecht naar het eeuwige Godsrijk gaat, als het omkomt.” Dan dompelt hij de peuter kort onder in het koude water en mompelt gebeden, terwijl hij het krijsende kind met een doek droogwrijft en onder zijn trui stopt om het te warmen met zijn lijf.

Thjodrek zit samen met een groep haveloze mannen en vrouwen in een grote sloep midden op een rivier. Hij geeft de veerman opdracht de sloep met de stroom mee te laten drijven. Als de veerman tegenwerpingen maakt, herhaalt hij met luider stem dat hij bisschop is en de gezondene van God zelf.

Thjodrek is met met een groep bekeerlingen op weg naar een havenplaats om vandaar met een stoomschip naar de mormonen in Amerika te reizen. Hij is zelf opgegroeid op een klein boerderijtje in IJsland. Later is hij gaan zwerven en uiteindelijk bij de mormonen in Utah in de Verenigde Staten terechtgekomen. Vervolgens keerde hij terug naar zijn geboorteland om er het mormoonse geloof te prediken en volgelingen mee te nemen naar de heilige gemeenschap aan de overzijde van de oceaan.

Een van de berooide mensen in de sloep is Stena, een jonge vrouw, de moeder van de peuter. Zij zit ineengedoken op een van de banken in een waas van tranen. Ze kijkt angstig naar de ruiters. Dat zijn de machtige en brutale paardenkoopman Björn Leem en zijn kornuiten. Leem heeft haar zwanger

gemaakt, maar het kind nooit willen erkennen. Hij heeft zoveel schande over haar en haar familie gebracht. Maar, toen hij hoorde dat ze naar Amerika ging, heeft hij gauw wat vrienden opgetrommeld om haar 'zijn' kind af te pakken. Ze weet zeker dat Thjodrek het pas gedoopte kind liever zal verdrinken, dan het in handen te laten vallen van die duivel.

Leem ziet de sloep met de stroom mee drijven. Een paar van zijn makkers willen de achtervolging inzetten. Maar hij weet dat daar moerassen zijn en drijfzand. Daar kan je niks met paarden beginnen. Leem heft zijn rechterhand op en roept: “Kom mee, we gaan, we hoeven geen getuigen te zijn van een kindermoord.” Een eind verder loopt de sloep op de oever en vervolgen de bekeerlingen hun weg.

Bron

De IJslandse schrijver Halldór Laxness verhaalt in zijn roman *Het herwonnen paradijs* (1960) hoe een groepje arme boeren in het verre Amerika een nieuw begin maakt.

* * *

27. Een klein dorpje in Massachussets, Verenigde Staten – 1884

Lichtpuntje

Zijn hart klopt in zijn keel, als hij in de gaten krijgt welk meisje door het zaaltje zwiert. Ethan Frome, een lange, magere boer van een jaar of dertig, met felle ogen is net in het donker door de hoge sneeuw aan komen lopen en kijkt nu van buiten door het raam van het kerkzaaltje. Vanavond is er een dansfeest. Een jonge man heeft net een meisje met een rode hoofddoek uitgenodigd en samen dansen ze door de zaal. De danser is Denis Eady, de knappe, wat verwaande zoon van de rijke winkelier van het dorp. Het danseres blijkt Mattie Silver te zijn, het meisje dat Ethan komt ophalen. Steeds sneller danst het paar. De muzikanten hebben moeite hen bij te houden. Mattie legt haar hoofd lichtjes op de schouder van Denis en aan de bloes op haar wang ziet Ethan dat ze helemaal opgaat in de dans.

Het is nu een paar maanden geleden dat Mattie, een meisje van 18 jaar, op de boerderij van Ethan is komen wonen. Ze is een nicht van zijn vrouw Zeena en haar ouders zijn overleden. Ze kon nergens naar toe. Zeena besloot dat ze op de boerderij kon komen, dan kon ze meehelpen in de huishouding voor kost en inwoning. Zo nu en dan gaat ze naar een kerkfeest in het dorp. Dat is haar enige verzetje. Ethan komt haar dan aan het eind van de avond ophalen.

Ethan heeft het niet getroffen met zijn vrouw Zeena. Ze zijn nu zeven jaar getrouwd, maar na het eerste jaar begon zij te sukkelen. Ze heeft nu eens kwaaltje zus en dan weer pijntje zo. Ze gaat helemaal op in haar ziektes en wordt steeds norser en chagrijniger. Op het moment dat Ethan Mattie ophaalde op het station, sloeg er een vonk over. Hij zal er nooit over praten, maar Mattie is het lichtpuntje in zijn koude leven.

Even later is de dans voorbij. De muzikanten pakken hun instrumenten in en de jongeren druppelen het zaaltje uit. Ethan staat wat achteraf in het donker. Mattie komt als laatste naar buiten. Ze kijkt in het rond, klaarblijkelijk op zoek naar hem. Dan komt Denis aanrijden op zijn arrenslee. Lachend roept hij: “Mattie, kom op de slee, ik breng je wel thuis. Je gaat toch niet helemaal alleen in het donker?” Hij schuift een stukje op en tikt met zijn hand op de vrije plek naast hem op de bank. Mattie antwoordt vrolijk: “Ik ga liever wandelen, het is lekker fris. Je denkt toch niet dat ik bang ben in het donker?”

Als de slee tinkelend wegglijdt, haalt Ethan diep adem. Een groot geluksgevoel doorstroomt hem. Mattie heeft Denis afgewezen! Snel stapt hij uit de schaduw naar Mattie toe en even later lopen ze samen door de sneeuw naar de boerderij. Als Mattie een keer bijna uitglijdt, steekt Ethan zijn arm door de hare. Heel licht drukt zij zich tegen hem aan.

Bron

Ethan Frome (1911) is een fijngevoelige roman van de Amerikaanse schrijfster Edith Wharton over het leven van een arm boerengezin.

* * *

28. Een dorpje in Zuidoost-Nigeria – rond 1885

'We gaan nù de blanken verdrijven!'

Het is nacht. Okonkwo ligt al op zijn bamboe bed als hij de ijzeren gong van de dorpsomroeper hoort. Iedereen moet morgenochtend naar de *ilo* komen, de grote verzamelplek midden in het dorp. Okonkwo kan bijna niet slapen van opwinding. Eindelijk komt Umuofia, zijn dorp, in actie. Dat werd tijd. De blanken moeten verjaagd worden!

Nog pas een paar jaar geleden kwam de eerste blanke naar Umuofia. Een priester met een tolk vertelde hen dat hun goden vals waren. Dat zijn eigen god de enige ware is. En nog veel meer. De meesten moesten lachen om al de rare dingen die hij zei. Maar de priester kreeg toch een paar volgelingen. Meestal mensen die verstoten waren uit het dorp en in het Kwade Woud wonen.

Na een tijdje vroeg de priester de dorpsoudsten vriendelijk toestemming om een gebedshuis te mogen bouwen voor zijn god. Ze wilden hem wel wegsturen, maar daar schrokken ze voor terug. Ze hadden het verhaal gehoord van Abama, een dorp in de buurt. Toen daar een blanke kwam, vertelde hun orakel dat de witte mannen hun goden en hun dorpsleven zouden gaan vernietigen en als sprinkhanen alles op zouden vreten. Dus hadden ze hem toen vermoord. Een paar weken later kwamen een paar blanken met een groep inheemse soldaten naar het dorp, toen er markt was. Ze schoten op het marktplein iedereen dood die ze zagen.

De dorpsoudsten gaven de priester dan maar toestemming een heiligdom te bouwen voor zijn vreemde god. Dat zal weinig kwaad kunnen, hoopten ze. De slappelingen uit Umuofia die met de nieuwe godsdienst mee wilden doen, moesten vooral hun gang gaan. Die konden ze in het dorp missen als kiespijn.

Daarna ging het dorpsleven gewoon verder. De mannen zwoegden op de maniokvelden, de vrouwen verbouwden maïs en bonen. Dorpsfeesten waren er als vanouds, meisjes werden uitgehuwelijkt, het orakel geraadpleegd als iemand ernstig ziek was en er was een dorpsraad als er problemen waren.

De blanken brachten echter niet alleen een nieuw geloof, maar ook een bestuur. In een naburig stadje kwam een gerechtshof met witte rechters die helemaal niets begrijpen van hun gebruiken. Er is nu ook een gevangenis die vol zit met mannen die wetten van de blanken overtreden hebben. Heel wat

dorpelingen zijn ondertussen voor de blanken gaan werken als knechten of *kotma's*: gerechtsdienaren en cipiers.

Okonkwo zucht diep, als hij aan dat alles denkt. Maar gelukkig roept vandaag de gong iedereen op voor een grote dorpsvergadering. We gaan nu de blanken verdrijven, voordat het te laat is.

Bron

In *Een Wereld Valt Uiteen* (1958) beschrijft de Nigeriaanse auteur Chinua Achebe eerst nauwkeurig en liefdevol het dorpsleven. Daarna vertelt hij hoe de eerste blanken aankomen en zich stap voor stap meester maken van het land.

* * *

29. Een dorpje in het noorden van Mexico – rond 1890 – film

Bandieten en huurmoordenaars

“Hoe lang moet dit nog doorgaan? Hoe vaak moet dit nog gebeuren?”, roept Hilario de dorpelingen wanhopig toe. Voor de zoveelste keer heeft de beruchte roversbende van Calvera het dorp geplunderd. Kippen, huiden, gedroogd vlees, wijn, wat ze maar zagen hebben ze meegegraaid. Lachend riepen ze bij hun vertrek: “*Adios*, tot ziens”. Ongetwijfeld zullen de bandieten na de maïsogst opnieuw komen.

“We moeten tegen ze vechten”, gaat Hilario verder. “Ach, wat kunnen we beginnen tegen veertig rovers?”, verzucht een ander, “zij hebben geweren, wij alleen onze machetes”. Uiteindelijk besluit het dorp hulp te gaan zoeken in de stad. Niet bij de *rurales*, de gendarmes, want die komen hun dorp echt niet beschermen. Ze zullen proberen een stel bekwame beroepsschutters te vinden. Hilario en twee andere boeren verzamelen al het goud en zilver wat er in het dorp is, en gaan op weg. Veel is het niet, maar het valt te proberen.

Gelukkig vinden ze een ervaren premiejager/huurmoordenaar, die medelijden heeft met de arme boeren en die wat collega's opscharrelt. Na alle smerige klussen die ze de afgelopen jaren opgeknapt hebben, willen ze zich eens van hun goede kant laten zien.

Tien ruiters – drie boeren in witte katoenen kleren met sombrero's en zeven stoere schutters – trekken een paar dagen door het rauwe bergachtige gebied met zijn meer dan manshoge cactussen en smalle beekjes, naar het dorpje waar de maïs in schoven op de akkers te drogen staat. Hilario is in een jubelstemming. Deze geoefende vechtersbazen zullen samen met alle dorpelingen de bandieten aanvallen en verjagen. Makkelijk zal het niet zijn, maar het moet lukken!

Bron

De film *The magnificent seven* (1960) van de Amerikaanse regisseur John Sturges is een klassieke western, met prachtige landschappen, galopperende paarden en stoere revolverhelden. De film geeft tegelijkertijd een beeld van het leven van kleine Mexicaanse boeren.

* * *

30. Een dorpje in Liberia – rond 1890 (2)

Er hangt oorlog in de lucht

“Laat die man los”, roept Halay en zijn ogen schieten vuur. Halay is een knappe man van een jaar of veertig, met zijn eerste grijze haren. Hij is een kleinzoon van de stichter van het dorp en wordt zodoende altijd met respect behandeld. Een stuk of vijf militie-leden, in uniform en met een geweer, voeren een man mee wiens handen op zijn rug vastgebonden zijn. Als ze niet reageren op Halay's woedende uitroep, voegt deze eraan toe: “Wat heeft hij misdaan?”

De oudste van de militie antwoordt rustig: “Hij heeft zijn belasting niet betaald. Van de president in Monrovia (de hoofdstad van Liberia) moet iedereen belasting betalen.” “Ik ken geen president. Ik ken alleen het dorps hoofd. Die kan ik vertrouwen. Hij helpt mij en ik help hem. Maar die zogenaamde president van jullie heeft me nog nooit ergens mee geholpen.” Dan heeft de militiebaas er genoeg van en zegt tegen een van zijn mannen: “Arresteer hem ook maar. Verzet tegen de regering is verboden.” Al gauw komen er een stuk of tien dorpsbewoners aanlopen die tegen de militie beginnen te roepen. De militie-baas besluit Halay toch maar niet te arresteren.

Als de militie met de gevangene doorgelopen is, zegt Halay tegen een van zijn vrienden die hem te hulp geschoten zijn: “Ik wordt er doodziek van telkens weer belasting te moeten betalen en onbetaald werk te moeten verrichten voor die zogenaamde nieuwe regering in Monrovia. En iedere keer die vervelend opmerkingen over ons dorps geloof en dat we achterlijk zijn en dat we onze kinderen naar school moeten sturen. We moeten dit stoppen.” “Hoe zouden we dat kunnen, Halay”, antwoordt zijn vriend, “zij zijn vastbesloten het land te 'moderniseren', zoals ze dat noemen en ze hebben goede geweren.”

's Avonds komt de militie-baas naar de hut van Halay, alleen. “Mag ik even binnen komen”, vraagt hij beleefd, als hij over de drempel stapt en op de grond gaat zitten. “Luister eens Halay, wees toch niet zo boos. Je weet toch wel dat dit gebied hier behoort tot de nieuwe republiek Liberia. Dat is de moderne tijd, of je het leuk vindt of niet. Accepteer dat nou, daag ons niet uit. Uiteindelijk komt daar oorlog van en je weet hoe dat afloopt.” Halay zwijgt en kijkt naar de grond. “Inderdaad”, denkt hij “daar komt oorlog van.”

Bron

Het boek *Het land van de vaders* (1999) van de Liberiaans-Nederlandse auteur Vamba Sherif vertelt de geschiedenis van Liberia, het land dat gesticht werd door zwarte Amerikanen, voormalige slaven. Het beschrijft de spanningen tussen de kolonisten en de inheemse stammen.

Deel 1: 'Het is je vijand niet' - een dorpje in Liberia – rond 1860 (1), verhaal 19.

* * *

31. Een dorpje in Gujarat, India – 1893 – film

Cricket, een kinderspelletje?

“Geloof me *Mai*, mama, we hebben geen keus. Wie kan er in ons dorp dubbele belasting betalen? Misschien een paar rijke families, maar verder niemand. Er zat niks anders op dan de uitdaging aan te

nemen, hoe verschrikkelijk ook.” Dan worden de ogen van Yashodama vochtig: “Als je zo spreekt, Bhuwan, is het net of ik je vader weer hoor. Ook hij had moed en waarheid in zijn hart. Wees maar gerust, met de hulp van Lord Krishna zal alles goed komen. In jouw heb ik alle vertrouwen. Wat ga je allemaal doen om de wedstrijd te winnen?”

Yashodama is een wat oudere boerenvrouw, met een vriendelijk, rustig gezicht. In haar glanzend zwarte haar is het eerste grijs te zien. Omdat ze weduwe is draagt ze een witte sari. Bhuwan is haar geliefde zoon, negentien jaar oud, sterk als een leeuw en meestal goed gehumeurd. Maar soms, als hij uitgedaagd wordt, krijgt hij die felle blik in zijn ogen. Dan kan hij overmoedig zijn. Zoals laatst.

Op een middag was het gloeiend heet. Er was niet veel te doen op het land, want de regen bleef alsmat uit. Een stel jongemannen van het dorp Champaner was naar het Engelse legerkamp geslenterd en had zittend in de schaduw toegekeken hoe de Engelsen cricket speelden. Toen de bal hun kant uitrolde, legde Bhuwan net aan een vriend uit dat het wel leek op *gilla-danda*, “dat spelletje wat we vroeger altijd speelden, toen we klein waren.” De Britse kapitein die de bal kwam ophalen en wat Hindi sprak, ving die woorden op en was op zijn tenen getrapt. “Denk jij dat je van ons kan winnen?”, had hij kwaad aan Bhuwan gevraagd. “Natuurlijk”, had die bot geantwoord, “het is niet meer als een kinderspelletje”.

De verhouding tussen de inwoners van het boerendorpje en de Engelse bezetters is gespannen. De belastingen die ze moeten betalen zijn ondraaglijk hoog. Vorig jaar was er weinig regen gevallen en hebben ze slechts de helft van de *lagaan*, de belasting, kunnen betalen, op voorwaarde dat ze dit jaar dubbele *lagaan* zouden betalen. Maar dit jaar is er nog geen druppel regen gevallen. Als de dorpsoudsten van Champaner bij het fort de kapitein opnieuw om belasting-uitstel komen smeken is deze spijkerhard. “Dubbele *lagaan* hebben we afgesproken voor dit jaar en daar blijf ik bij. Dat het niet geregend heeft is mijn schuld niet. Ik heb de onkosten voor dit fort en voor al de soldaten, wat denken jullie wel ...”

Dan ziet de kapitein wat achteraf Bhuwan staan. “Kom jij eens hier. Jij vond cricket een dom kinderspelletje, is het niet? Ik scheld jullie dit jaar de dubbele *lagaan* volledig kwijt voor Champaner, op voorwaarde dat jullie een cricket-wedstrijd van ons winnen. Als jullie verliezen, betalen jullie driedubbele *lagaan*.” De dorpsoudsten beginnen te jammeren, maar de kapitein eist dat Bhuwan de beslissing neemt. Die twijfelt, maar neemt dan namens het dorp de weddenschap aan. Met hulp van Lord Krishna zal Champaner de wedstrijd winnen en geen belasting betalen dit jaar.

Bron

Lagaan (2001) is een schitterende, spannende, drieënhalf uur durende film van de Indiase cineast Ashutosh Gowariker.

* * *

32. Een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1899 (1)

Het rendier

Diep gebogen sluipt Bjart naar het rotsblok, zonder ook maar het minste geluid te maken. Voorzichtig gluurt hij boven de rots uit. Vlak voor hem staan vier rendieren, drie koeien en een forse stier. De

beesten zien hem niet, want er woedt een sneeuwstorm en ze staan met hun koppen de andere kant op, van de storm af. Bjart heeft zijn plan klaar. Hij zal dadelijk op de stier afspringen, hem bij zijn gewei grijpen en op de grond gooien. Daarna zal hij met zijn zakmes een gat maken in het kraakbeen van zijn neustussenschot en er een touw door doen. Dan heeft hij een leidsel en kan hij het dier meenemen naar een boerderij in de buurt om het daar te slachten.

Bjart van het Zomerhuis is een kleine schapenboer. Kort geleden heeft hij een stuk grond op afbetaling gekocht en heeft er zelf een plaggenboerderij gebouwd. Nadat hij achttien jaar schapenknecht geweest is bij een grootgrondbezitter, is hij nu voor zichzelf begonnen, samen met zijn vrouw Rosa, met een kleine schaapskudde en een werkpaard. Toen de hooioogst veilig en wel binnen was is hij met een stel kleine schapenboeren uit de omgeving de schapen op gaan zoeken die vrijuit door het eindeloze moerasgebied zwierven en heeft ze teruggedreven naar de boerderij. Want de winters zijn onbarmhartig koud en de beesten moeten dan op stal staan.

Bjart miste een ooi, Goudlokje. Een prachtig jong beest. Hij besloot het te gaan zoeken. Op zijn eentje dwaalde hij door het moerasgebied, tot aan de blauwe bergen toe. Elk plekje kent hij hier, want hij is opgegroeid aan de oostkant van dit gebied en heeft als schapenknecht gewerkt aan de westkant. Hij weet wat de beschutte plekken zijn, waar schapen zich soms verstoppen. Heerlijk vindt Bjart het op zijn eentje door dit gebied te zwerven. Hij komt er helemaal tot zichzelf.

Opeens zag hij vier grote dieren op een zandbank bij de gletsjerrivier staan. Toen hij voorzichtig dichterbij kwam, zag hij dat het rendieren waren. Dat was een buitenkans voor hem. Rendiervlees is het lekkerste vlees wat er maar is en de rijken willen er goed voor betalen. Zelfs als hij Goudlokje vandaag niet zou vinden, dan heeft hij zijn tocht niet voor niks gemaakt.

Bjart bukt zich voor de laatste maal achter de rots. Zijn hart klopt in zijn keel; dat is het jachtinstinct. Langzaam komt hij vanachter de rots te voorschijn en loopt geluidloos nog één stap aan de zijkant van de stier, springt dan naar zijn kop en trekt die aan het gewei naar beneden. De drie koeien lopen meteen weg en de stier kijkt verontwaardigd op en wil zijn kop opheffen. Bjart hangt met zijn volle gewicht aan het gewei, maar het lukt hem niet de stier op de grond te gooien. Kwaad beweegt hij zijn kop heen en weer en sleurt Bjart mee in de richting van de rivier. Bjart weet dat de rivier ijskoud is, maar hij piekert er niet over het rendier los te laten. Het enige wat hij kan bedenken is boven op de rug van het beest te springen. Daar houdt hij zich met alle macht vast aan het gewei en klemt zijn beide benen tegen de romp van het beest. De rendierstier probeert Bjart van zich af te schudden en als dat niet lukt loopt hij naar de rivier toe, alsof hij wil gaan zwemmen. Bjart houdt zijn hart vast.

Bron

Onafhankelijke mensen (1934) van de IJslandse schrijver Halldór Laxness is een monumentale roman over kleine schapenboeren: krachtig en ontroerend.

Deel 2: Na dertig jaar onafhankelijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1911 (2), verhaal 54.

Deel 3: Een paar jaar rijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1922 (3), verhaal 72.

* * *

33. Scheveningen, Nederland – 1900

Angst

“Ja ma, ik ben bang. Mag ik? Mag ik!” Barend schreeuwt het uit. “Op land ben ik voor de duvel nog niet bang. Ik steek zo iemand een mes tussen zijn ribben, als het moet. Maar voor de zee ben ik bang. Mijn vader is verdronken, toen ik nog een klein kind was; ik kan me hem nauwelijks meer herinneren. Mijn twee broers zijn ook verdronken. En dan zou ik niet bang moeten zijn? Weet je wat Simon (de scheepstimmerman) zei over de 'Op Hoop van Zegen'? Wil je het weten? Hij zei: 'Dat schip is door en door verrot, daar is geen opkalefateren meer aan. Dat is een drijvende doods-kist, die stuurt de reder alleen de zee op om het verzekeringsgeld binnen te halen.' En daar moet ik me aanmonsteren? Ik doe het niet. Ik vertik het.”

Moeder Kniertje is zachtjes begonnen te snikken onder de uitbarsting van haar zoon. “Alsof ik niet zou weten dat mijn man en mijn twee zonen verdronken zijn. Alsof ik dat ooit zou kunnen vergeten. Maar luister nou toch eens naar mij, mijn kind. Drie jaar heb ik ondersteuning gehad van het weduwenfonds toen het schip waar je vader en je twee broers op zaten, vergaan is tijdens de haringvangst. Daarna heb ik negen jaar zelf mijn kostje bij elkaar moeten zien te scharrelen.”

Kniertje zucht en vervolgt: “Kijk me eens aan, mijn lieve jongen. Zie je niet dat ik al grijze haren heb. Ik word ouder. Wat moet er van mij terecht komen? Jij bent alles wat ik nog heb in mijn leven. Al mijn hoop is op jouw gevestigd. Monster je toch aan op de 'Op Hoop van Zegen', dan hebben we voorlopig weer voldoende geld. Je bent een zeeman, een visser, je moet niet bang zijn. Wat kan je anders? Je kan nog niet eens behoorlijk lezen en schrijven, je hebt geen ander vak geleerd. Je hebt al een paar jaar gevaren. Je hebt ervaring. Je krijgt een mooie gage. Doe het nou. Doe het voor mij. Over anderhalve maand zien we elkaar weer terug.”

Enkele weken later verging de 'Op Hoop van Zegen' in een vliegende storm. Barend was een van de twaalf zeelieden die omkwamen. De reder incasseerde het verzekeringsgeld.

Bron

Het toneelstuk *Op Hoop van Zegen* (1900) van de Nederlandse auteur Herman Heijermans beschrijft het harde vissersleven.

* * *

34. Vlaanderen, België – rond 1900

Boer Nand op zijn sterfbed

“Ja, Nand, jongen, daar lig je nou, moederziel alleen in je bed.” De oude boer ligt op zijn sterfbed. Hij wacht op de hulp die hem zal komen verzorgen en kijkt de kamer rond. Dan dommelt hij in. In zijn halve slaap is het zondagmiddag en loopt hij over zijn land om te kijken hoe het gewas erbij staat. Ach, hij is geen grote boer geweest. Hij had maar een klein stukje land en slechts één koe. Maar hij heeft er plezier in gehad de biggetjes te zien bij de zeug, het felgeel bloeiende koolzaad, de blozende appels in de boomgaard, de zon die in oranje kleuren onderging.

Terwijl Nand bijna wakker wordt, moet hij opeens glimlachen als hij eraan denkt hoe hij eens met het meisje van de schoenlapper in het bos gerommeld heeft. Hij weet nog dat ze naar pek rook. Hij was toen nog jong, nog niet getrouwd. Later heeft hij Wanne leren kennen. Hij ruikt nog de frisse zeepgeur

van haar armen. Samen hebben ze drie kinderen gehad. Hij herinnert zich hoe zijn lieve dochtertje Bertha naar room geurde, zelfs toen ze een keer erg ziek was. Hij was bezorgd geweest, maar hij deelde zijn zorg met Wanne.

Nand wordt een beetje wakker. De hulp is er nog steeds niet. Opnieuw zakt hij weg in een half slapen, half waken. Hij ziet voor zich hoe hij zijn akker ploegt. Opnieuw voelt hij hoe glad de staart van de ploeg in de loop van de jaren is geworden. En hij voelt hoe ruig de vacht van zijn hond is. Dan moet hij denken aan Wanne, hoe zij gestorven is. Hij voelt in zijn rechter duim en wijsvinger nog hoe hij haar ogen dichtdrukt. Toen iedereen na het begrafenismaal weg ging, was hij helemaal alleen, moederziel alleen.

Zonder zijn ogen open te doen voelt Nand dat Wanne naast zijn bed staat. Ze kleedt zich uit, en knielt voor het avondgebed. Nand bidt met haar mee: “Onze Vader die in de hemelen zijt ...” Dan klimt Wanne in bed. Van nu af aan zal ze altijd bij hem zijn. Nand opent zijn mond om nog wat te zeggen, maar zakt weg in peilloze diepten.

Bron

Het korte verhaal *De boer die sterft* (1918) van de Belgische auteur Karel van de Woestijne beschrijft in prachtig Vlaams hoe een kleine boer terugblijkt op zijn leven.

* * *

35. Provincie Anhui, China – rond 1900 (1)

Hongersnood

Wang Lung weet werkelijk niet meer wat hij moet doen. Er is niets meer te eten in huis. Hoe zullen zijn oude vader, zijn vrouw en zijn twee kinderen overleven? Het heeft dit jaar niet geregend; geen druppel. De tarwe-oogst is verdord, rijst aanplanten was onmogelijk. De voorraad van afgelopen jaar is allang uitgeput. Het eten wat hij van de paar gespaarde zilverstukken heeft gekocht in het stadje is ook al op. O-lan, zijn vrouw, heeft zijn dierbare os geslacht. Eindelijk stond er weer vlees op tafel. Maar hij kon er geen hap van door zijn keel kunnen krijgen. De os was als zijn makker. Samen hebben zij jaar na jaar de akkers beploegd.

Wat lopen die mannen daar te doen? Mannen in grijze jassen, mannen uit het stadje. “We komen je helpen. Je hebt het moeilijk niet? We zullen je geld geven. Wil je ons wat land verkopen?” Wang Lung kreunt. Zijn land is alles voor hem, maar nu moet hij wel verkopen, om zijn gezin te redden. Als hij de prijs hoort die de mannen willen betalen, ontsteekt hij echter in woede en jaagt hen weg. Ze wilden niet meer dan een tiende van de normale prijs betalen!

Later spreekt O-lan rondtrekkende opkopers aan en verkoopt hen al het huisraad. Ver beneden de normale prijs. Ze zullen naar het zuiden trekken. Huisraad hebben zij niet meer nodig en zilvergeld des te meer.

Als ze in het kleine stadje komen, is het daar een drukte van belang. De mensen hebben het over 'vuurwagens'. Wang Lung heeft er al eerder over horen praten, maar ze nog nooit in het echt gezien. Nu laten hij en zijn gezin zich meesleuren door de menigte en weten binnen te dringen in een van de

treinwagons. Het geld gaat bijna volledig op aan de treinkaartjes. Er is nog maar een handvol koperen munten over.

Bron

De Amerikaanse auteur Pearl Buck beschrijft in *De Goede Aarde* (1931) het leven van een Chinees boerengesin met een klein stukje grond. Halverwege het boek wordt het gezin door toeval rijk. In één roman krijg je een beeld van het leven van zowel arme als rijke boeren als van een grootgrondbezitter.

Deel 2: Paupers in de grote stad - Provincie Anhui, China – rond 1900 (2), verhaal 36.

* * *

36. Provincie Anhui, China – rond 1900 (2)

Paupers in de grote stad

“Het eerste wat je moet doen, is een paar matten kopen, om een hut van te maken”, heeft een medereiziger in de trein verteld. “En dan moet je de gaarkeuken zoeken. Voor een stuiver krijg je daar een kom rijst.”

Dus koopt Wang Lung een paar matten van zijn kopergeld. Zijn vrouw O-lan maakt er een hut van, die ze tegen de achterkant van een grote muur bouwt. Er staan meer hutten. Godzijdank is er inderdaad een gaarkeuken in de buurt. Eindelijk hebben zij weer iets te eten.

De koperen munten zijn nu allemaal op. “Ga bedelen”, heeft de man in de trein geroepen, “dat is beter dan werken.” Maar Wang Lung kan het niet over zijn hart verkrijgen. Met veel moeite leert hij een riksja te trekken. O-lan gaat wel uit bedelen. Haar baby draagt ze op haar arm. Hopelijk vertedert dat de stedelingen. Opa blijft bij de hut en past op de peuter.

Op een dag krijgt Wang Lung de schrik van zijn leven. Soldaten in ruwe lange jassen lopen door de stad en pakken alle mannen op die ze kunnen krijgen. De soldaten gaan naar de oorlog en hebben dragers nodig. Wang Lung weet te ontsnappen door zich achter in de hut te verstoppen, onder wat stro. Hij durft niet meer overdag te werken. 's Nachts trekt hij nu karren met kisten en manden. Het is zwaar werk en het levert maar de helft op van wat hij verdient met de riksja.

Wang Lung verlangt naar zijn dorp, zijn land en de goede, warme aarde die hen jaar na jaar gevoed heeft. Ze moeten wat geld zien te sparen en dan teruggaan, al moeten ze lopen. Lukt het dit jaar niet, dan volgend jaar. Het leven in de stad is verschrikkelijk voor de armen en het land wacht op hen ...

Bron

De Amerikaanse auteur Pearl Buck beschrijft in *De Goede Aarde* (1931) het leven van een Chinees boerengesin met een klein stukje grond. Halverwege het boek wordt het gezin door toeval rijk. In één roman krijg je een beeld van het leven van zowel arme als rijke boeren als van een grootgrondbezitter.

Deel 1: Hongersnood - Provincie Anhui, China – rond 1900 (1), verhaal 35.

* * *

37. Siberië, Rusland – 1902 – film

De pelsjager

“Ach, het zijn geschikte jongens”, bedenkt Dersu Uzala, terwijl hij bij het kampvuur zit, “maar het zijn geen jagers, ze kennen het woud niet, het zijn mensen uit de stad.” Onwillekeurig moet hij glimlachen. “Ze zien pas een spoor, als je hen er op wijst, snel een hut bouwen als er plotseling een sneeuwstorm opsteekt kunnen ze niet en een rivier oversteken met een vlot ook al niet als er wat stroming is.”

Dersu, een gedrongen man met een Aziatisch uiterlijk en een smalle snor, behoort tot de Nanai, een Siberisch volk. Hoe oud hij is, weet hij niet precies, maar hij is niet zo jong meer. Zijn vrouw en kinderen heeft hij verloren bij een pokkenepidemie. Sindsdien leeft hij alleen in het bos. Hij jaagt op sabeldieren, verkoopt hun huiden en redt zich aardig. Maar toch was hij blij toen hij de sporen zag van een kleine groep mannen met wat paarden. Het bleek een militaire expeditie te zijn om het gebied in kaart te brengen. Gelukkig spreekt Dersu een woordje Russisch. De kapitein vroeg hem hun gids te worden. Het bracht gezelligheid in zijn eenzame leven.

Dersu en de kapitein zijn in de loop van de afgelopen maanden dat ze met elkaar optrekken goed bevriend geraakt. De kapitein komt bij het vuur zitten, naast Dersu. “Morgen is onze expeditie afgelopen, dan zijn we bij het station en reizen we met de trein terug. Zou je er niet voor voelen met ons mee te gaan? Je bent hier alleen, je wordt al wat ouder. In de stad is het leven comfortabel. Je kan bij mijn gezin komen wonen. Mijn huis is jouw huis.”

Dersu kijkt de kapitein vragend aan. Hij is geroerd door het vriendelijke aanbod, maar hij voelt er toch niet voor. Hij komt wel eens in een naburige kleine stad, om huiden te verkopen, maar het bevalt hem er niks. “Wat zou ik moeten doen in de stad? Ik kan er niet jagen, nog niet een hut bouwen. Ik blijf liever hier. Ik moet zo nu en dan offers brengen aan de geesten van mijn vrouw en lieve kinderen. Ik hoor in het bos.”

Bron

De fraaie natuurfilm *Dersu Uzala* (1975) van de Japanse regisseur Akira Kurosawa laat zien wat er bij komt kijken om in de uitgestrekte Siberisch wouden te overleven.

* * *

38. Een dorpje in Friesland, Nederland – 1902

Tweehonderd gulden handgeld

“Nou weet ik wat ik doe. Tweehonderd gulden krijg ik meteen, handje-contantje, als ik teken. Dan zijn we uit de zorgen.” Eelke is opgewonden. Tot voor vijf minuten geleden zat hij helemaal in de put. De deurwaarder heeft beslag gelegd. Hun laatste stukje grond wordt over anderhalve week geveild, samen met de plaggenhut en de schuur en alles wat ze bezitten. Het heeft de laatste jaren zo tegengezetten. Alle kleine boeren in de streek zijn erop achteruit gegaan. Telkens heeft zijn vader wat grond moeten verkopen. En nu verliezen ze het laatste stukje.

In een oude krant zag hij echter dat je tweehonderd gulden handgeld krijgt, als je tekent om zes jaar naar *de Oost*, naar Indië, te gaan als soldaat. Meteen begreep hij dat hij zijn ouders op deze manier uit

de brand kan helpen. En dat zal hij doen! Hoe moeten zijn ouders verder leven, als zij geen stukje grond meer hebben? Zijn vader is te oud om als dagloner werk te krijgen en zijn moeder om meid te worden bij een rijke boer.

“Douwe, ga je mee naar *de Oost*?”, roept Eelke uitgelaten zijn vriend toe. “Mij niet gezien”, antwoordt deze stug. “Mijn lijf verkopen voor zes jaar? Nog niet voor duizend gulden handgeld. Denk eens in: zes jaar ben je weg. Ze kunnen je doodschieten of je kan ziek worden.”

“Maar Douwe, ga alsjeblieft met me mee. We zijn toch kameraden. Hebben we niet samen jaren in de venen gewerkt? Ik kan mijn ouders toch niet aan hun lot overlaten. Moeten ze soms op hun oude dag uit bedelen gaan? Van de armenzorg leven? Hier is geen werk voor ons.”

De volgende ochtend gaat Eelke al vroeg op weg naar de kazerne, met zijn geboortebewijs en zijn afschrift van de burgerlijke stand. Als hij maar niet afgekeurd wordt ...

Bron

Het toneelstuk *Ora et Labora* (1902) van de Nederlandse auteur Herman Heijermans beschrijft op een pakkende manier de armoede onder kleine boeren.

* * *

39. Noorwegen – 1906

Pianostemmer

“Geef mij je zondagse kleren, ik heb een idee”, zegt Lars Falkenberg tegen zijn makker Knut Pedersen. Samen trekken ze met hun plunjezak van het ene gehucht naar het andere op zoek naar werk op deze of gene boerderij. Knut kijkt Lars vragend aan. Wat moet die met zijn goeie goed? “Ja jongen, we hebben geld nodig. Op de volgende boerderij vraag ik of ik de piano mag stemmen. Maar dan moet ik er wel een beetje netjes uitzien.” Knuts mond zakt open van verbazing. “Kan jij dan pianostemmen?”

Het is herfst. Overal is de oogst al binnen. Het aardappelrooien is bijna gedaan. Op de boerderijen is geen werk meer voor rondtrekkende landarbeiders. Het lukt Lars inderdaad om met een piano aan de gang te mogen gaan op een grote, luxe boerderij. Hij heeft een stemsleutel bij zich en blijkt een goed gehoor te hebben.

Als Knut door een raam naar binnen kijkt, begrijpt hij hoe Lars het aanpakt. Voordat hij aan een snaar begint te rommelen, onthoudt hij goed hoe de schroef stond, zodat hij hem precies weer zo terug kan zetten, als het niet goed lukt. Op die manier wordt de piano er in ieder geval niet slechter op. De deftige boerin is vol bewondering.

Knut loopt een beetje doelloos rond bij de boerderij in zijn versleten werkkleren. Zijn makker krijgt alle aandacht. Dat steekt hem. Maar Lars is hem niet vergeten. Hij zorgt er voor dat hij uitgenodigd wordt in de keuken voor een stevig maal met koffie. Het is daar gezellig met de dienstmeiden en lekker warm. 's Avonds slapen ze op de hooizolder. “Zes kronen heb ik verdiend”, zegt Lars tevreden. “Morgen zal ik de boerin vragen een getuigschrift op te stellen. Dat kan ons nog wel eens van pas komen.”

Bron

Het boek *Onder de herfstster* (1906) van de Noorse auteur Knut Hamsun gaat over de geestelijke worsteling van de hoofdfiguur, maar geeft tegelijk ook een beeld van het leven van rondzwervende landarbeiders.

* * *

40. Een dorp in Vlaanderen – 1907

De vlasakker wieden

Het is mei, het wordt al wat warmer, 's ochtends wordt het steeds vroeger licht en de vogels fluiten dan of hun leven ervan afhangt. Schellebelle, de jonge stalmeid met rossige krulletjes en een bleek-roze huid, werkt al een paar jaar bij een grote boer. Ze zorgt voor de koeien. Eigenlijk heet ze Rieneke, maar omdat ze altijd zingt, grappen maakt en veel en luid lacht, wordt ze *Schellebelle* genoemd. Dit jaar zal ze voor het eerst meedoen met het wieden van de vlasakker. Van de andere meiden heeft ze gehoord hoe heerlijk dat is.

Eindelijk is het zover. De boerin is een paar dagen geleden bij alle kleine boerderijtjes en hutten in de omgeving langs gegaan en heeft alle meisjes en vrouwen gevraagd. Nog voordat het licht is komen zij naar de boerderij. Eerst krijgen zij boterhammen met koffie en dan gaan ze met zijn allen naar de *vlaschaard*, de vlasakker. De meisjes zijn uitgelaten en zoals gewoonlijk hoor je het gelach van Schellebelle boven alles uit. Op hun knieën kruipen ze samen in een rechte rij over de akker en trekken elk sprietje uit dat er niet mag wezen. Al gauw begint een oudere vrouw te zingen. Het gaat over een ridder die zijn oog heeft laten vallen op een eenvoudig boerenmeisje, maar die laat zich niet inpalmen: “Ik ben geboren om te werken”. Na dit lied volgen er nog vele andere, over gelukkige en verloren liefdes, weerwolven, de duivel, ongelukken, grappige gebeurtenissen en moorden. Alles komt aan bod. Schellebelle houdt haar oren gespitst om vooral geen woord te missen.

Om twaalf uur luidt het klokje van de boerderij en trekt iedereen er heen om te eten. Dan is het anderhalf uur pauze, om uit te rusten of voor de meisjes om te kwebbelen. Vervolgens is er koffie en dan trekt iedereen weer naar de *vlaschaard*. Heerlijke dagen zijn het. Schellebelle geniet met volle teugen. Als het wieden na een dag of vijf helemaal klaar is, duizelt haar hoofd van alles wat ze gehoord heeft.

Bron

De schitterende roman *De Vlaschaard* (1907) van de Vlaamse schrijver Stijn Streuvels beschrijft tot in detail het boerenleven.

* * *

41. Een klein bergdorpje in Oostenrijk – rond 1910 – film

Eerst boerenmeid, dan boerin

“Wat een verrassing”, jubelt Emmy, een knappe, tengere jonge vrouw met sluijk bruin haar en met een

bloemetjesjurk aan. Er zijn net een drietal boerenknechten en twee boerenmeiden van een boerderij verderop aan komen lopen om mee te helpen bij de oogst. Nu gaan we het misschien toch nog redden, denkt ze erbij. Het is eigenlijk te mooi om waar te zijn, de grote boeren zullen alles doen om ons weg te krijgen, maar we laten ons niet kisten. We zullen laten zien wat we waard zijn.

Het is nu bijna een jaar geleden dat boer Hillinger dood gevonden werd. Hij had geen kinderen die de boerderij zouden erven en dat betekende dat de kerk alles kreeg. Maar Hillinger had een bloedhekel aan de pastoor en had een testament geschreven waarin hij de boerderij vermaakte aan zijn zeven knechten en meiden.

Woedend waren de grote boeren toen die verdomde pummels de boerderij van Hillinger niet aan hen wilden verkopen maar zelf boer wilden gaan spelen. Sinds wanneer kan een knecht of een meid boer zijn? Ze waren dan ook maar wat blij toen de belastingdienst met een forse naheffing kwam: 12.000 schilling, te betalen voor half november.

Dat was een zware tegenvaller voor de boerenmeiden en -knechten. Hoe konden ze in godsnaam die 12.000 schilling voor half november bij elkaar krijgen? Ze kozen met elkaar Emmy als bedrijfsleidster en die pakte het serieus aan. Iedereen moest al zijn spaargeld afgeven en ze verkochten de vijf koeien. Twee flinke knechten gingen in de buurt in een fabriek werken en iedereen deed wat hij kon om dit jaar een zo groot mogelijke oogst te hebben.

Wat heerlijk dat er zo nu en dan een groepje meiden en knechten van andere boerderijen mee komt helpen, denkt Emmy. Dat doen ze stiekem, want hun boer mag het niet weten. Hij zou razend zijn. Maar toch komen ze. Terwijl ze samen met de pas aangekomen meiden de schoven aan het binden is, zegt Emmy: “Dat jullie ons komen helpen, maakt dit jaar tot het mooiste dat ik op de boerderij beleefd heb”.

Bron

De film *Die Siebteibauern* (1998) van de Oostenrijkse regisseur Stefan Ruzowitzky is een aangrijpend drama over een bijzonder experiment.

* * *

42. Een klein Hoetsoelendorp in de Karpaten, Oekraïne – rond 1910 – *film*

Het ijskoude water

“Vergeef me, Maritsjka. Ik ben getrouwd met Palagna, maar dat kon echt niet anders. Ik was zo alleen. Ik miste je zo erg. En ik mis je nog steeds, iedere dag, iedere nacht. Als ik naar onze ster kijk, weet ik dat je vlakbij me bent. Waarom moest je me verlaten. Waarom bleef ik alleen achter?”

Ivan is een knappe jongeman van begin twintig, met een gladde, bruine snor. Als kind al speelde hij met Maritsjka in de bossen, als zij beiden de schapen moesten hoeden van hun families, ieder zijn eigen kleine kudde. Nog vaak denkt hij daar aan terug.

Om geld te verdienen voor hun huwelijk, trok hij weg naar een buurdorp, waar hij opnieuw schaapherder werd, maar dan voor geld. Voordat Ivan wegging, wees Maritsjka hem een heldere ster aan. Van nu af aan zou dat hún ster zijn. Als Ivan 's nachts naar deze ster keek, wist hij dat Maritsjka daar ook naar keek en waren ze in gedachten samen.

Maritsjka miste Ivan vreselijk en op een dag trok ze naar hem toe. Toen zij vlakbij het dorp was waar Ivan schapen hoedde, hoorde zij een lammetje blaten. Dat zou ze gaan redden, dat zou haar geschenk aan Ivan zijn. Het lam stond op een bergrichel en net toen Maritsjka het eindelijk in haar armen had, gleed ze uit, stortte in de rivier en verdronk.

Ivan was ontroostbaar. Met een verwilderde blik in zijn ogen, een woeste haardos en smerige kleren zwierf hij van het ene dorp naar het andere. Totdat een paar dorpelingen hem tenslotte overhaalden zich eens goed te wassen, nieuwe kleren aan te trekken en met Palagna, een mooie jonge vrouw, te trouwen. Het huwelijk strandde al snel. Ivan kon Maritsjka niet vergeten.

Op een winternacht is Ivan zo bedroefd dat hij naar de rivier loopt, waar Maritsjka is verdronken. Hij buigt zich voorover naar het water. Hij heeft tranen in zijn ogen. “Maritsjka, vergeef me. Jij bent de enige van wie ik hou. Ik weet dat je hier in het water ben. Wat ben ik gelukkig je weer te zien. Kom bij me, neem me in je armen. Ik ben van jou, jij bent van mij.” Ivan strekt zijn armen uit en valt in het ijskoude water. De volgende morgen vinden de dorpelingen zijn verstijfde lichaam.

Bron

Sovjet regisseur Sergej Paradzjanov schildert in *De vuurpaarden* (1965) in felle kleuren het boerenleven in een bergdorpje. Een prachtige film!

* * *

43. Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1)

Gestrikt voor het oerwoudkamp

“Vervloekt nog aan toe!” Celso springt op. Opeens dringt het tot hem door dat hij niet met het meisje van zijn dromen zal kunnen trouwen. Nog geen vijf minuten geleden voelde hij zich opperbest, maar nu is hij triester dan ooit.

Don Gabriël heeft hem vanmiddag vrijgekocht uit de politiecel. Hij moest daar wel drie maanden zitten, omdat hij niet genoeg geld had om de boete te betalen die de rechter hem de vorige dag opgelegd had.

Drie mannen hadden hem aangevallen. Een van hen was boven op hem gesprongen. Toen Celso met hem over de grond rolde, riepen de andere twee de politie. De eerste man had een flinke snee van een caférusie. Dat vormde het 'bewijs' bij de rechter dat Celso hem had willen vermoorden met zijn mes. Celso had de mannen meteen herkend. Dat waren *coyotes*, aanbengers, die in opdracht van Don Gabriël sterke Indianen te pakken moesten zien te krijgen om te werken op een *monteria*, een oerwoudkamp voor het kappen van mahoniebomen.

Celso vond het in de politiecel vreselijk: de luizen, het slechte eten, het braaksel van de dronkenlappen en vooral het ontbreken van frisse lucht. Altijd heeft hij in de buitenlucht geleefd: in zijn dorp waar hij opgegroeid is en op een koffieplantage waar hij twee jaar gewerkt heeft.

Het buitenleven is geen pretje. Je moet hard werken en verdient niet veel. Dat is waar. Maar je bent in de frisse lucht. Je ziet de bomen, je ruikt de planten, je hoort de vogels kwetteren. Soms kan je een dier vangen om te roosteren op het vuur. 's Nachts zijn er de sterren.

Als een kind zo blij was hij, toen don Gabriël hem de volgende dag vrijkocht. Wel moest hij een contract tekenen voor de *monteria*. Maar alles beter dan te verkommeren in zo'n maffe cel.

Maar nu dringt het tot Celso door dat hij zijn huwelijk wel kan vergeten. Twee jaar heeft hij geploeterd om de bruidsprijs voor zijn geliefde meisje bij elkaar te verdienen. Nu is hij al zijn geld kwijt geraakt. Hij zal twee jaar moeten zwoegen om zijn schuld aan don Gabriël af te lossen en dan nog twee jaar voor de bruidsprijs. Zo lang zal de vader van het meisje niet wachten. Die zal haar uithuwelijken aan een ander.

Op een keer zal hij die *coyotes* grijpen en vermoorden. Hij heeft niks meer te verliezen.

Bron

In *De Mars naar het Oerwoud* (1933) schildert de Duitse auteur Ben Traven het leven van de Indianen die praktisch als lijfeigenen moeten werken in de mahonie-wouden. Het is deel drie in de zesdelige Caoba- of Mahonie-cyclus. Traven leefde sinds ongeveer 1924 in Mexico. Zijn sympathie ligt onmiskenbaar bij de kleine Indiaanse boeren, die hij kleurig en levensecht beschrijft.

Deel 2: Tante Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2), verhaal 44.

Deel 3: Het oordeel van Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3), verhaal 45.

Deel 4: Machinegeweer - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4), verhaal 46.

Deel 5: Vredig zonnetje - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5), verhaal 47.

* * *

44. Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2)

Tante Modesta

Modesta, een jonge Indiaanse vrouw, zit op heuveltje langs de kant van de weg te wachten. Eindelijk ziet ze een troep mannen aankomen, zo'n vijftig Indianen, zwijgend, somber, met grote pakken op hun rug. Voorop gaat een man op een paard, een blanke. Achterop en aan beide zijkanten rijden ook drie mannen op een paard. Het zijn mestiezen.

Opeens maken twee kleine kinderen zich los uit de groep en rennen naar de vrouw toe: “Tante Modesta, tante Modesta”, roepen ze verheugd. Tranen springen Modesta in de ogen. Ze is zo blij de kinderen te zien, maar tegelijkertijd zo bedroefd als zij eraan denkt wat hen te wachten staat. Ze omhelst de kinderen, neemt haar pak op en loopt naar Candido, de vader van de kinderen. Deze is helemaal verwaasd, omdat hij niet kan geloven dat zijn jongere zuster opeens voor hem staat. Pas als de kinderen hem aan zijn hand trekken en blijven roepen en springen dat hun tante gekomen is, begroet hij haar. “Pedrito en Angelito”, roept hij de kinderen toe, “doe de pakken op je rug en loop mee. Straks krijgen we nog zweepslagen van die mannen op de paarden!”

Als ze 's avonds in een geïmproviseerd kamp bij een vuurtje zitten, legt Modesta uit hoe het gegaan is. Gisteren had ze van haar mevrouw in de stad, waar ze voor werkt, eindelijk verlof gekregen naar huis te gaan. Toen ze in het dorpje aankwam, vertelde de burens dat haar broer mee moest naar een *monteria*, een oerwoudkamp, om er mahoniebomen te kappen. Toen zijn vrouw ernstig ziek was, had hij een lening gesloten voor een operatie. Nog voor de operatie was zijn vrouw overleden, maar hij zat toch vast aan de lening, die hij moest aflossen door een paar jaar in het oerwoud te werken. Modesta had

zich geen moment bedacht, maar vlug wat spullen bij elkaar gezocht en was met een pak op haar rug naar de weg gegaan waar de troep oerwoudwerkers voorbij zou komen.

“Zusje”, begint Candido zachtjes, “natuurlijk ben ik blij je te zien en Pedrito en Angelito ook, maar een *monteria* is de hel, het is geen plek voor jonge vrouwen, zoals jij. Ga terug naar je mevrouw in de stad, over een paar jaar zijn we weer vrij, dan zien we elkaar weer.” Modesta antwoordt niet. Toen hun ouders gestorven waren en zij nog erg jong was, had haar oudere broer Candido als een vader en moeder tegelijk voor haar gezorgd. Nu zal zij voor hem en zijn twee engeltjes zorgen. Ze is heus niet de enige vrouw die mee gaat naar het kamp. Ze is vastbesloten, ze zal haar broer en de twee kinderen, zo goed en zo kwaad als het gaat, bijstaan. Zwijgend staren Modesta en Candido in het vuur.

Bron

Het boek *Modesta* (of *De Opstand der Gehangenen*, deel 5 van de Caoba- of Mahonie-cyclus, 1936) van de Duitse schrijver Ben Traven brengt het harde leven van de Indiaanse oerwoudwerkers in beeld, hun ontberingen, hun solidariteit en hun verzet.

Deel 1: Gestrikt voor het oerwoudkamp - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1), verhaal 43.

Deel 3: Het oordeel van Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3), verhaal 45.

Deel 4: Machinegeweer - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4), verhaal 46.

Deel 5: Vredig zonnetje - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5), verhaal 47.

* * *

45. Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3)

Het oordeel van Modesta

“Sla deze man niet dood”, klinkt de schelle stem van Modesta. De arbeiders van de *monteria*, het oerwoudkamp, kijken verbaasd op. Is dit dat schuchtere, bescheiden meisje, dat zowat nooit iets zegt? Wat staan haar ogen vreemd, alsof ze wel kijkt, maar niks ziet. “Sla deze man niet dood”, roept de Indiaanse opnieuw.

“Jij, jij!”, met een priemende vinger wijst ze naar don Felix, een van de bazen van de *monteria*, die in een hoek van het kantoor inelkaargedoken zit. Hij heeft zijn arm voor zijn hoofd gebogen; daarmee had hij de eerste klap van de *muchacho's*, de Indiaanse arbeiders, afgeweerd. Zojuist zijn ze na jaren van wrede mishandeling en uitbuiting eindelijk in opstand gekomen. Met de bazen en de kampwachten maken ze korte metten.

“Jij, jij, beest, dat je bent. Dat je mij wilde verkrachten en dat ik maar ternauwernood kon ontvluchten, dat kan ik je nog vergeven. Want vrouwen zijn voor jou niet meer dan een speeltje, dat je kan gebruiken en daarna weggooien.”

Alle *muchacho's* zijn opeens stil geworden, nu Modesta als in trance spreekt. “Dat je mijn broer, de zachtaardigste man die ik ken, keer op keer afgeranseld hebt, omdat hij niet hard genoeg werkte, kan ik je vergeven. Want Indiaanse arbeiders zijn voor jou niet meer dan werktuigen die je gebruikt naar eigen goeddunken.” Fluisterend moppert hier en daar een *muchacho*: “Hoezo vergeven, laat hem verrekken.” Maar andere arbeiders manen hem stil te zijn. Hier gebeurt iets historisch, hier spreekt een jonge, bescheiden Indiaanse vrouw een vernietigend oordeel uit over het systeem van de oerwoudkampen.

“Dat je ons allen dagelijks het allerberoerdste te eten gaf, kan ik je vergeven, want alle onkosten die

je voor ons Indianen moet maken zijn er teveel. Dat je telkens weer knoeide met onze rekeningen om ons zo lang mogelijk in slavernij te houden, kan ik je vergeven, want Indianen zijn voor jou niet meer dan slaven.”

Even haalt Modesta piepend adem, ze draait haar ogen naar boven, ze lijkt flauw te vallen, maar krijgt zichzelf weer in de hand en gaat met snerpemde stem verder. “Maar dat je Pedrito, mijn neefje, mijn engeltje van net acht jaar, voor de ogen van zijn vader met de zweep afranselde dat zijn rug rood werd van het bloed, om zijn vader te straffen die weg wilde lopen, dat vergeef ik je nooit. Het is een kind, de onschuld zelve. Hiervoor zal je branden in de hel tot in de eeuwigheid. Hiervoor zullen alle Indianen, generatie na generatie je vervloeken.” Modesta wankelt en zegt hees: “*Muchacho's*, doe jullie werk.” Met moeite loopt ze een paar passen achteruit, zakt op de grond ineen en begint erbarmelijk te huilen. De oerwoudarbeiders slaan don Felix met een paar stevige klappen dood.

Bron

Het boek *Modesta* (of *De Opstand der Gehangenen*, deel 5 van de Caoba- of Mahonie-cyclus, 1936) van de Duitse schrijver Ben Traven brengt het harde leven van de Indiaanse oerwoudwerkers in beeld, hun ontberingen, hun solidariteit en hun verzet.

Deel 1: Gestrikt voor het oerwoudkamp - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1), verhaal 43.

Deel 2: Tante Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2), verhaal 44.

Deel 4, de volgende pagina: Machinegeweer - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4), verhaal 46.

Deel 5: Vredig zonnetje - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5), verhaal 47.

* * *

46. Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4)

Machinegeweer

”Je vindt me toch wel een beetje aardig?”, vraagt Modesta met een klein glimlachje. Waarop Celso met een brede lach antwoordt: “Ik weet heel zeker dat ik je niet een béétje aardig vind.” “Nou, dan moet je me leren schieten met dat machinegeweer.” “Zo eenvoudig is dat nou ook weer niet”, antwoordt Celso geschrokken, “je moet precies weten wat je moet doen als hij hapert en je moet zorgvuldig leren richten, dat je die *cabróns* (hufters) ook echt raakt. Maar goed, we gaan oefenen, we beginnen er vanmiddag mee.” “Je bent een schat”, zegt Modesta blozend en dan, met tranen in haar ogen: “Ik wil ze allemaal kapot maken, allemaal, die mijn lieve broer zo wreed gedood hebben.”

Modesta en Celso horen bij de groep rebellen die spontaan gevormd is na een opstand in een *monteria*, een kamp in het oerwoud voor het kappen van mahoniebomen. De Indiaanse schuldslaven die daar werkten, waren jarenlang zo beestachtig behandeld dat op gegeven moment de maat vol was. Alle leiders en kampwachten hebben ze stuk voor stuk met hun *machetes* (kapmessen) afgemaakt. Daarna trokken ze naar de bewoonde wereld om alle *finca's* (grote boerderijen) aan te vallen en het land onder de arme Indiaanse landarbeiders te verdelen. “Tierra y libertad”, land en vrijheid, klonk het overal.

Een reactie van de overheid kon niet uitblijven. De *rurales* (de meedogenloze plattelandspolitietroepen) werden op de rebellen afgestuurd. Deze verweerden zich heftig en aan beide kanten vielen heel wat doden. Candido, de broer van Modesta, werd gevangen genomen en gruwelijk afgemaakt.

Tijdens het gevecht wisten de rebellen een machinegeweer buit te maken. “Kijk, Modesta, je moet niet zo maar wat maaïen, dat is zonde van de munitie. Je moet eerst richten en dan pas schieten”, legt Celso uit. Aan het eind van de middag knalt Modesta in één schot een mango uit een boom, vijftig passen verderop. Ze is een gemotiveerde leerling.

Bron

De roman *Een generaal uit de wildernis* (deel 6 van de Caoba- of Mahonie-cyclus, 1939) van de Duitse schrijver Ben Traven vertelt het spannende verhaal van Indiaanse kleine boeren die in opstand komen.

Deel 1: Gestrikt voor het oerwoudkamp - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1), verhaal 43.

Deel 2: Tante Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2), verhaal 44.

Deel 3: Het oordeel van Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3), verhaal 45.

Deel 5: Vredig zonnetje - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5), verhaal 47.

* * *

47. Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (5)

Vredig zonnetje

“Laten we ons dorp *Solipaz* noemen, Zon-en-vrede”, stelt Celso voor. Na verschillende gevechten met de *rurales* (plattelandspolitietroepen) is het voor het Indiaanse rebellenleger tijd geworden om het een paar maanden wat rustiger aan te doen om op krachten te komen. Er zijn veel Indianen gewond geraakt, die op een rustige plek moeten genezen.

Indiaanse soldaten die uit de streek komen, hebben de 'generaal' – de Indiaan die een paar jaar ervaring in het nationale leger heeft en die leiding geeft aan de rebellengroep – gewezen op een afgelegen en ontoegankelijk gebied. Aan de noordkant loopt een bergrug met slechts een paar steile en smalle paadjes, die een handvol soldaten kan blokkeren en aan de zuidkant een levensgevaarlijk moeras, waar je precies de weggetjes moet kennen om niet te verdwalen of te verdrinken. Tussen de bergrug en het moeras in, ligt een lieflijk gebied met een bos, een beekje, een prairie en een stuk land waar de Indianen akkers van kunnen maken. Binnen zes weken kunnen zij er de eerste maïs van oogsten.

De generaal heeft besloten dat ze voorlopig geen grote aanvallen meer zullen uitvoeren. Alleen kleine groepjes *muchacho's* (Indiaanse jongemannen) gaan op strooptocht om bij *finca's* (grote boerderijen) te roven wat ze nodig hebben. De overheid moet de indruk krijgen dat het rebellenleger vernietigd is en dat er alleen wat groepjes bandieten rondzwerven, zoals overal in Mexico in deze onrustige tijden.

“Als de revolutie over drie, vier jaar voorbij is en de dictator verjaagd, dan laten we ons dorpje inschrijven bij de nieuwe overheid onder de naam 'Solipaz', dan hebben we definitief land en vrijheid, *tierra y libertad*”, gaat Celso verder. “Maar zover is het nog niet, we moeten nog heel wat van die *cabróns* (schoften) afmaken, voordat zij ons de nek omdraaien. En dat zullen we doen ook, maar voorlopig zitten we alvast een paar maanden in een vredig zonnetje.”

Bron

De roman *Een generaal uit de wildernis* (deel 6 van de Caoba- of Mahonie-cyclus, 1939) van de Duitse schrijver Ben Traven vertelt het spannende verhaal van Indiaanse kleine boeren die in opstand komen.

Deel 1: Gestrikt voor het oerwoudkamp - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (1), verhaal 43.

Deel 2: Tante Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (2), verhaal 44.

Deel 3: Het oordeel van Modesta - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (3), verhaal 45.

Deel 4: Machinegeweer - Chiapas, Zuid-Mexico – rond 1910 (4), verhaal 46.

* * *

48. Een dorpje in Vlaanderen – rond 1910

Houtekiet

Jan Houtekiet is de stichter van ons dorp Deps. Hij is nu al een paar jaar dood, maar er doen nog veel verhalen, zeg maar gerust legenden, over hem de ronde. Zo houden wij Depsers hem in ere. Ik zou uren over hem kunnen praten, maar laat ik je het allermooiste verhaal vertellen: hoe Houtekiet het Depserland voor een appel en een ei in handen kreeg.

Om bij het begin te beginnen: vroeger was dit een schrale hei met veel moeras en hier en daar wat boompjes. Houtekiet, die een echte vrijbouter was, zwierf hier als jonge man graag rond. Hij wist altijd wel een haas te vangen, of wat vis. Als het even kon sliep hij onder de blote hemel, en anders flanste hij wel een afdakje in elkaar van bladeren. Totdat hij verkering kreeg met Lien, een boerenmeid. Van het een kwam het ander en toen ze moest bevallen, bouwde hij een fraaie lemen hut voor haar. Later trokken er meer boerenknechten en -meiden, die genoeg hadden van de bazige boeren, naar de Depserheide, om daar in vrijheid wat op te bouwen.

Op vijf steken diep bleek vruchtbare klei te zitten en langzaam maar zeker ontstonden er eenvoudige, maar welvarende boerderijtjes en het dorpje Deps was geboren. De grond was al eeuwen in handen van het kasteel. De graaf had er nooit wat mee gedaan, want het stond bekend als waardeloze grond, je kon er nog niet eens fatsoenlijk brandhout sprokkelen.

De graaf had nog geen pacht durven te innen, want over Houtekiet en de andere moerasboeren deden de wildste verhalen de ronde. Maar nu het land echt wat begon op te leveren, zou de graaf, vroeg of laat toch pacht komen afdwingen, dat snapten alle Depsers wel. Ze drongen er bij Houtekiet 'iets' te doen. Daarom ging hij op een goede dag naar de rentmeester en zei dat hij een papier nodig had, dat het kasteel de Depserhei verkocht tegen de prijs van waardeloze grond. “Ja maar, ho maar, luister eens” en dit en dat, begon de rentmeester. Maar Houtekiet, toch al geen man van veel woorden, was niet gekomen om te redeneren en sloeg op tafel: hij moest dat papier hebben en gauw ook. De rentmeester begon te bibberen en nam Houtekiet mee naar de graaf. Ook daar sloeg Houtekiet nog een paar maal op tafel toen de omzichtige verhalen hem te lang duurden. En ook de graaf bedacht dat hij maar beter overstag kon gaan, want je leeft tenslotte maar één keer en hij wou niet het risico lopen dat hij met zijn paard een 'ongeluk' kreeg, of dat het kasteel in vlammen op zou gaan.

En zo kregen wij Depsers onze grond in handen, dankzij Houtekiet, onze stichter, onze held.

Bron

De roman *Houtekiet* (1939) van de Vlaamse schrijver Gerard Walschap is een levenslustig verhaal met de nodige diepgang over het leven van kleine boeren.

49. Bahia, Noordoost-Brazilië – 1910

'Nou is het mijn beurt'

“Nou is het mijn beurt, nou is het mijn beurt”, maalt het bij Tonio door zijn hoofd. Het bestand was tot volle maan en nu is het volle maan. Ieder moment kan zijn moordenaar komen om hem neer te schieten. Twee maanden geleden is zijn oudere broer vermoord, door de oudste zoon van de familie van het aangrenzende land. Een maand later heeft Tonio de moordenaar doodgeschoten. Hij had het niet gewild, maar zijn vader had tegen hem geschreeuwd: “Denk aan de familie-eer! Wil je dan dat je broer en je ooms voor niets gestorven zijn?”

“Hoe lang duurt dit moorden nu al?”, vraagt Tonio zich af. De andere familie heeft lang geleden een groot stuk van hun land ingepikt. Dat hebben zij zelf weer teruggenomen. De andere familie heeft de grond daarna opnieuw afpakt. Toen moet het begonnen zijn.

De oudste broer van zijn vader heeft de oudste zoon van de andere familie doodgeschoten. Uit wraak kwam de een-na-oudste zoon Tonio's oom, de moordenaar, doden. En zo de een na de ander, van de ene generatie op de andere, oog om oog.

Nou is het mijn beurt. Ik ben nog maar net twintig. Wat heb ik van het leven meegemaakt? Hard werken op onze suikerriet-boerderij, in de brandende zon. En telkens weer de dreiging van moord en wraak, rouw en begrafenissen.

Hoe zal dit eindigen? Binnenkort word ik doodgeschoten. En mijn jongere broer? Die is nog te jong. Als die over een paar jaar oud genoeg is, zal hij mij wreken. En daarna ... Dit heeft geen zin. Dit moet stoppen. Ik zou weg moeten lopen, nu het nog kan. Vreselijk zou mijn vader het vinden als ik wegvlucht. Dan zou onze familie-eer verloren zijn. “Kijk om je heen”, zei hij laatst nog bitter. “We hebben bijna niks meer. Alleen onze familie-eer. Die moeten we behouden. Denk daaraan!” Maar dit heeft geen zin.

Bron

In de film *Abril Despedaçado* (Behind the Sun) (2001) vertelt de Braziliaanse regisseur Walter Salles het verhaal van de bloedwraak. Tegelijkertijd krijg je een prachtig beeld van het leven op een suikerrietboerderij in een afgelegen gebied.

50. Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (1)

'Heb ik soms een geldboom in mijn tuin?'

“Nee, nee en nogmaals nee, ik ga niet naar Efuru”, met een ruk draait Nwabata zich om en gaat met haar gezicht naar de muur liggen. “Maar vrouw, wees nou toch redelijk”, probeert Nwosu voorzichtig, “wat kunnen we anders doen, we hebben toch geld nodig voor het nieuwe seizoen, we moeten toch mensen huren om het land klaar te maken en kleine yams kopen om te poten? Anders hebben we straks geen oogst, helemaal niks.”

Woedend draait Nwabata zich om naar haar man en schreeuwt hem toe: “Jij moest zo nodig feestvieren met je vrienden toen we onze yams verkocht hadden, in plaats van onze lening aan Efuru terug te betalen. Moeten we soms ook onze tweede dochter aan Efuru geven als onderpand? Ik pieker er niet over. Ik ga liever gewoon dood.”

De volgende avond zegt Nwabata haar man dat ze naar Efuru wil. Samen gaan ze op bezoek. Efuru is blij hen te zien. Haar hulp Ogea, de dochter van Nwabata en Nwosu, is helemaal uitgelaten dat haar ouders gekomen zijn. “Het is me ook wat moois”, moppert Efuru goedmoedig, “ik heb jullie in geen eeuwigheid meer gezien. Hé, dat kleintje daar op je rug, is dat nou Idika? Laat me hem eens zien. Kijk, Ogea, je kleine broertje. Wat een schatje, hoe oud is hij nou? Al vier maanden? Nou zie je hoe lang je niet bij me bent geweest.”

Als er een stilte in het gesprek valt, grijpt Nwabata haar kans. “Efuru, kan je ons nog een keer helpen? We hebben geld nodig voor het plantseizoen. We hebben helemaal niks meer.” “Geld nodig?”, reageert Efuru boos, “na de vorige oogst heb je me geen enkele yam gebracht. Je bent me niet eens komen vertellen, dat je niks kon geven om een gedeelte van mijn lening aan jullie terug te betalen. Alles heb ik voor jou, Nwosu, betaald, toen je ziek was. Maar je bent me niet één keer komen bezoeken toen je weer beter was. Denken jullie soms dat ik een geldboom in mijn tuin heb staan?”

Verslagen kijken Nwabata en Nwosu naar de grond. Efuru heeft gelijk, maar een leven in armoede is niet makkelijk. “Hoeveel heb je nodig?”, vraagt Efuru dan tot hun verrassing. “Alles is goed”, zegt Nwabata zacht. “Is tien pond genoeg? Ogea, breng me eens even het kistje uit de slaapkamer.” “Het is omdat ik zo gek ben op Ogea”, zegt Efuru zacht als Ogea de kamer uit is.

Opgewekt, maar zwijgend, lopen Nwabata en Nwosu even later naar huis. Die nacht slapen ze rustig, voor het eerst sinds lange tijd.

Bron

Het boek *Efuru* (1966, geen Nederlandse vertaling) van de Nigeriaanse schrijfster Flora Nwapa gaat over het verdriet een vrouw die geen kinderen kan krijgen. Tegelijkertijd geeft het een beeld van het boerenleven.

Deel 2: Het ongehoorzame meisje - Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (2), verhaal 51.

* * *

51. Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (2)

Het ongehoorzame meisje

“Ogea”, roept Efuru, “ga eens kijken of je Eneke ziet, vraag hem om een verhaal te komen vertellen.” Het is al nacht, maar er staat een prachtige, heldere volle maan aan de hemel. Alle kinderen spelen buiten. Even later komt Eneke aanlopen. De kinderen verwelkomen hem enthousiast.

“Ga rustig zitten, dan zal ik jullie het verhaal vertellen van het ongehoorzame meisje dat met een geest moest trouwen”, begint Eneke. “Lang gelden was ik eens in het land van Idu-na-oba. Daar zag ik een rijke vrouw met een prachtige dochter. Tjonge-jonge wat was ze mooi. Op een dag moest de moeder naar de markt. Ze had haar dochter op het hart gedrukt binnen te blijven en haar allerlei werk opgedragen, zodat ze niet naar buiten zou gaan.”

“De moeder was nog niet weg, of haar vriendinnetjes kwamen aanlopen. 'Kom toch buiten spelen', riepen ze, 'we helpen je wel met je werk.' In een ommezien waren alle klusjes gedaan en liepen de meisjes het bos in naar de udaraboom met zijn heerlijke vruchten. Terwijl iedereen vruchten liep te zoeken, viel er ineens een prachtige grote rijpe udara vlak voor het meisje op de grond. 'Dank je wel', riep ze naar de boom. 'Ha, ha', riep de geest terug, die in de boom zat, 'jij bent nu mijn vrouw'. Geschrokken holden de meisjes terug naar de hut en deden de deur op slot, zodat de geest niet naar binnen kon. Toen de moeder thuis kwam en de geest zag staan, begreep ze meteen dat haar dochter niet naar haar geluisterd had. O, o, wat moest ze doen?”

“Maar het meisje was slim. Ze smeekte de geest afscheid te mogen nemen van haar grote zussen. De geest stemde daarin toe. Een van haar zussen had een goed plan. Toen de geest met zijn nieuwe vrouw in bed lag en diep in slaap was, haalde ze heel zachtjes alle spullen uit de hut en wekte haar zusje. Ze bond bananenbladeren om de voeten van de geest, zodat die dacht dat zijn nieuwe vrouw nog steeds bij hem sliep. Samen slopen ze de hut uit. De zus klom met een blik kerosine de hut op en goot dat op het dak. Even later stond de hut in lichtervlaam en was de geest dood.”

“Net goed”, roepen een paar kinderen, “dan moet hij dat meisje ook met rust laten.” “Ach, Eneke”, zegt een ander, “vertel ons nog een verhaal.” Maar Eneke staat op: “Nee, nee, kinderen, het is mooi geweest, ik ga met met de mannen van mijn leeftijdsgroep nog wat drinken.”

Bron

Het boek *Efuru* (1966, geen Nederlandse vertaling) van de Nigeriaanse schrijfster Flora Nwapa gaat over het verdriet een vrouw die geen kinderen kan krijgen. Tegelijkertijd geeft het een beeld van het boerenleven.

Deel 1: 'Heb ik soms een geldboom in mijn tuin?' - Zuidoost-Nigeria – rond 1910 (1), verhaal 50.

* * *

52. Een landgoed in Hongarije – 1910 (1)

Vrij als een vogeltje in de lucht

“We waren zo vrij als een vogeltje in de lucht”, herinnert Gyula Illyés zich. Hij is ondertussen al lang en breed volwassen, maar hij denkt nog vaak met vertedering terug aan het landgoed waar zijn vader en moeder knecht waren en waar hij kind geweest is. Hij ziet de zachtglooiende, groene hellingen voor zich met wat hoger de bossen en daaronder de eindeloze korenvelden en vlasakkers. Helemaal beneden was een riviértje.

Gyula trok op met een groepje jongens die iets ouder waren. “Wat hebben we heerlijk door de bossen gezworven. Soms gingen naar het riviértje, hoewel mijn moeder me er voor gewaarschuwd had, want op sommige plekken was die best diep.” Een paar grotere jongens droegen hem op hun schouders naar een eilandje, waar ze hutten bouwden.

Een andere keer klommen ze op de zolder van de graanschuur of ze begroeven elkaar in een zee van afgeschoren wol. Er was altijd wel iets spannends te doen.

Op een ochtend kwam een meisje Gyula ophalen. Ze pakte hem bij de hand en nam hem mee. Ze bracht hem naar een grote kuil achter de varkensschuur. Daar kropen ze in en waren uit het zicht door doornige acaciastruiken aan de rand van de kuil. Hij moest zich uitkleden en zij deed hetzelfde. Uitvoerig onderzochten ze elkaar en stoeiden wat. “Ik zal een jaar of acht geweest zijn. Wat was ze chagrijnig dat ze niet goed wist wat ze moest doen en ik ook niet”, glimlacht Gyula. “Zo hebben we het leven leren kennen.”

Bron

Het boek *Het volk van mijn Poesta* (1936) van de Hongaarse schrijver Gyula Illyés is een mengeling van autobiografie en antropologische studie, met ontelbaar veel kleine verhalen over alles wat de schrijver in zijn jeugd zelf heeft gezien en meegemaakt.

Deel 2: Lijfeigene of vrije knecht? - een landgoed in Hongarije – 1912 (2), verhaal 56.

* * *

53. Een landgoed in het noorden van Italië – 1910 (1) – film

Olmo wordt groot

Leo, de oude boerenknecht, slaat met zijn vlakke hand op tafel. “Wie zegt daar 'bastaard?'”, roept hij en zijn ogen schieten vuur. Niemand antwoordt, er valt een doodse stilte. “In dit huis zijn geen bastaards. De vader is een van ons. Waar of niet, Rosina?” Rosina, de moeder van Olmo zwijgt, ze snikt zachtjes verder. Dan vervolgt Leo, nu wat vriendelijker: “Nou Rosina, jij zal het toch wel weten?” “Natuurlijk weet ik het”, antwoordt zij en dan lichten haar ogen op “als ik het al niet wist.” Iedereen moet lachen. “Haal Olmo”, zegt Leo.

In de grote, enigszins vervallen woonkamer van het knechtengedeelte van een groot landgoed zitten zo'n dertig boerenknechten en -meiden samen te eten. Ze horen allemaal tot de familie Dalco. Er wordt gepraat en er worden grappen gemaakt, maar ook bitse opmerkingen. Bijvoorbeeld over Olmo, een jongen van een jaar of negen, een *diablo*, een deugniet. Zijn moeder, Rosina, krijgt voor de zoveelste keer voor de voeten geworpen dat haar zoon een *bastardo*, een bastaard is. Snikkend loopt ze weg. Voor Leo is nu de maat vol. Hij is een boerenknecht van in de zeventig. Hij heeft een snor en een stoppelbaard, hij draagt een verweerde hoed, ook aan tafel en hij heeft een raspende stem. Hij zit aan het hoofd van de lange tafel en is de onbetwiste leider van de familie.

Olmo zit met een bord op schoot in de stal bij de andere kinderen, als hij zijn naam hoort roepen. Hij is bang dat hij op zijn kop gaat krijgen voor een van de streken die hij uitgehaald heeft. Hij wil weglopen, maar een paar sterke handen pakken hem beet en zetten hem op de tafel. Gauw neemt hij zijn hoed af, klemmt hem onder zijn rechterarm, zoals het hoort en loopt stap voor stap in de richting van Leo. “Luister Olmo, je wordt al wat groter. Je gaat binnenkort leren lezen en schrijven. Later zal je in het leger gaan en wat van de wereld zien. Maar denk er aan: je wordt geen ambtenaar, *carabiniere* of priester. Die wil ik in dit huis niet. Je bent een Dalco, je wordt een *paesano*, een boer.” Olmo knikt. Leo biedt hem zijn glas aan, zodat hij een slok van zijn wijn kan drinken.

Bron

De magistrale, vijf uur durende film *Novecento* (De twintigste eeuw, 1976) van de Italiaanse regisseur Bernardo Bertolucci vertelt het verhaal van de grote veranderingen in het leven van de kleine boeren in de eerste helft van de twintigste eeuw: de grote landbouwstaking van 1908, de mechanisering, het fascisme, het verzet en de bevrijding.

Deel 2: De cavalerie-eenheid keert om - een dorp in het noorden van Italië – 1920 (2), verhaal 69.

* * *

54. Een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1911 (2)

Na dertig jaar onafhankelijk

“Ja, mijn beste Jon, dit is mijn laatste aflossing. Dertig jaar heb ik voor jullie gewerkt, maar vanaf nu ben ik je niks meer verschuldigd.” Bjart van het Zomerhuis, een fors gebouwde boer met een vierkant gezicht en een volle, donkere baard, kijkt Jon van Buitenroodmoeras, de bleke grootgrondbezitter, recht in het gezicht. Deze schuift zijn pruim naar de andere wang en zegt zacht: “Ach, stumper.” Als Bjart ergens een hekel aan heeft, is het wel aan deze hooghartigheid. Hoe vaak heeft hij zich er niet inwendig aan geërgerd. Maar vandaag laat hij zijn goede humeur niet bederven. Hij is onafhankelijk! Hij kan zijn geluk niet op.

Achttien jaar heeft Bjart voor de familie van het landgoed Buitenroodmoeras gezwoegd als schapenknecht. 's Winters de beesten voederen in de vrieskou, in de lente de ooien bijstaan die gaan werpen en 's zomers tot diep in de avond hooien. Hij heeft er nooit een hekel aan gehad. Hij was gek op de schapen en dat is hij nog steeds. Hij weet er alles van, hij kent alle schapen bij hun naam; hij kent de eigenaardigheden van ieder dier apart.

In die achttien jaar heeft Bjart öre bij öre opzij gelegd, om later een kleine kudde voor zichzelf te kunnen kopen en bouw materiaal voor een eenvoudige boerderij. Onverwachts deed zich de gelegenheid voor dat hij een stuk grond van Buitenmoeras kon kopen op afbetaling. Het was een groot moerassig gebied wat niemand wou hebben, omdat het er spookte. Maar Bjart gelooft niet in spoken, en greep de kans met beide handen aan. Hij bouwde zelf een kleine boerderij van heideplaggen, met beneden een stal voor zijn ooien, zijn rammen en zijn werkpaard. Boven, onder het schuine dak was het woongedeelte. Daarna trouwde hij met Rosa, een dienstmeid van het landgoed.

Twaalf jaar lang heeft Bjart iedere lente zijn schuld afgelost, als hij zijn zuiglammeren verkocht had aan de opkoper in de stad. Twaalf jaar van ploeteren met zijn vrouw, en later met hun kinderen. In de hooitijd werkdagen van zestien uur. Soms stonden ze de hele dag in de stromende regen.

Veel heeft Bjart verloren. Zijn eerste vrouw overleed bij de geboorte van haar eerste kind. Van zijn tweede vrouw stierven al snel nog drie kinderen. Veel schapen heeft hij verloren aan verschillende dierziekten die het gebied teisterden. Maar Bjart kijkt niet achterom naar wat hij verloren heeft, maar vooruit naar wat hij nog heeft en hoe hij daar mee verder zal gaan. Nu de jaarlijkse aflossingen voorbij zijn, kan hij sparen voor een grote ooienstal. De ergste armoede is eindelijk voorbij.

Bron

Onafhankelijke mensen (1934) van de IJslandse schrijver Halldór Laxness is een monumentale roman over kleine schapenboeren: krachtig en ontroerend.

Deel 1: Het rendier – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1899 (1), verhaal 32.

Deel 3: Een paar jaar rijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1922 (3), verhaal 72.

* * *

55. Een bergdorpje in Peru – 1912 (1)

'Heilige Isidoor verlaat ons niet!'

Na een lange dag kruiden zoeken in de bergen voor zijn zieke vrouw loopt de oude Indiaan Rosendo Maqui terug naar zijn dorp Rumi. Met een glimlach gaat hij zitten op zijn favoriete rots, waar hij zo'n fraai uitzicht heeft over het dorp en de vallei waar zij in ligt. Wat staat de gouden tarwe te wuiven in de wind, hoe krachtig staat de amarant erbij, hoe groen de aardappelakkers! De koeien staan met hun kalveren in de ene kraal en de paarden met hun veulens in de andere, want het is al bijna avond. Langzaam maar zeker daalt de zon en kleurt de hemel oranje en later paars.

Midden in het dorp staat een kleine maar stevige bakstenen kerk, met een korte, vierkante toren, waarin de klok hangt die zo heerlijk door het dal kan galmen, de trots van het dorp. Achterin de kerk staat een grote houten beeld van Sint Isidoor, de ploeger, de boer, de beschermheilige van Rumi. Misschien hebben we het aan hem te danken dat het dorp bloeit, dat de veestapel gestaag toeneemt en dat de oogsten overvloedig zijn, mijmert Rosendo. Zeker, er is hongersnood geweest, toen eens de regen twee jaar lang uitbleef en een pokkenepidemie heeft gewoed in het dorp, maar dat is allemaal al lang geleden en bijna vergeten.

Ieder jaar is er een kleurige processie op de naamdag van de heilige Isidoor, waarbij dorpingen zijn beeld ronddragen op een baar volgeladen met groente en fruit. Het is een dag van dans, muziek en *chicha*, maïsbiere. En de armen worden niet vergeten. Nee, Sint Isidoor heeft niets te klagen.

Op zijn tocht door de bergen heeft Rosendo de ruïnes gezien van verlaten dorpen. Hij kent ze wel, maar hij vindt het telkens een naar gezicht. In het ene dorp heeft de pest zijn vernietigend werk gedaan, van een ander zijn de akkers en weidegronden afgepakt door een *ranchero*, een grote boer. Voor de bewoners zat er weinig anders op dan knecht te worden op een grote boerderij, waar ze al snel in de schulden raakten en zo slaven werden.

Wonderlijk dat Rumi nog steeds een vrije gemeenschap is, overdenkt Rosendo en hij strijkt met beide wijsvingers over zijn lichte snor. Heilige Isidoor verlaat ons niet!

Bron

De prachtige roman *Aan ons behoort de wereld niet* (1941) van de Peruviaanse auteur Ciro Alegría beschrijft in 600 pagina's alle facetten van het Indiaanse boerenleven.

Deel 2: Verhuizen - een bergdorpje in Peru – 1926 (2), verhaal 76.

* * *

56. Een landgoed in Hongarije – 1912 (2)

Lijfeigene of vrije knecht?

“Maar grootvader, was u dan niet blij dat u vrij was?”, vraagt Gyula stomverbaasd. Op school heeft hij juist geleerd van de grote Hongaarse revolutie van 1848, die de lijfeigenschap afgeschaft heeft. “Ach jongen”, antwoordt opa, “de herendiensten, de tienden, het slavenwerk op de landgoederen waar de graven de baas waren, dat is ondertussen wel verdwenen. Maar we hebben het echt niet beter, nu we zogenaamd 'vrij' zijn. Denk dat maar niet.”

Gyula doet niks liever dan naar verhalen van opa te luisteren over vroeger. Hij zit bij hem in het kleine achtertuinje van de knechtenwoning van het landgoed Rácegres. Er staan een heel stel bijenkorven, want opa is een hartstochtelijk imker. Opa trekt aan zijn pijp, wat bijen vliegen voorbij, en dan gaat hij verder: “Nou, wat hebben de knechten tegenwoordig als ze gaan trouwen? Ze zijn dan zogenaamd 'vrij', maar hoeveel kleren hebben ze? Niet veel. Toen ik met oma trouwde, had ik een kist vol kleren, twee paar laarzen, een bontcape, noem maar op. Maar tegenwoordig? Je mag als 'vrije' knecht blij zijn als je twee stel werkkleren hebt.”

Dan begint opa te vertellen over de aanleg van de spoorweg, de ene anekdote na de andere. Gyula luistert met open mond. Het is alsof hij er zelf bij is. Plotseling versombert opa's gezicht: “Ja jongen, met de trein is het allemaal begonnen. Vroeger verbouwden we hier op het landgoed alleen het graan wat we hier nodig hadden, want we konden het moeilijk met de ossenkar naar Boedapest brengen. Maar nu de trein er was, kon het met wagonladingen tegelijk vervoerd worden. De landgoederen brachten opeens veel geld op. De graven verpachtten hun landgoederen en de pachters die waren me toch op de cent. Steeds harder moesten we werken, dat de pachter zoveel mogelijk zou verdienen. Toen kwam er opeens goedkoop graan uit het buitenland en zakte de prijs van het koren. Iedere paar jaar kregen we minder geld.”

“Je kan het je nou niet meer voorstellen, Gyula, maar vroeger hadden alle knechts, die toen feitelijk nog lijfeigene waren, een eigen stukje grond voor een moestuin en om aardappelen op te verbouwen. We hadden allemaal een heel stel kippen, een paar varkens en een koe die vrij mocht grazen, want grasland was er genoeg. Je oma verkocht ieder jaar ik weet niet hoeveel biggen en eieren op de markt in het dorp.” Opa moet lachen als hem een anekdote te binnen schiet over de biggen die oma naar het dorp dreef. Om te besluiten met: “Nou ja, gelukkig heb ik mijn bijen nog, die helpen me aan een zakcentje.”

Bron

Het boek *Het volk van mijn Poesta* (1936) van de Hongaarse schrijver Gyula Illyés is een mengeling van autobiografie en antropologische studie, met ontelbaar veel kleine verhalen over alles wat de schrijver in zijn jeugd zelf heeft gezien en meegemaakt.

Deel 1: Vrij als een vogeltje in de lucht - een landgoed in Hongarije – 1910 (1), verhaal 52.

* * *

57. Een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – 1914 (1)

Bosbrand

Het is geen doen. Het is zo heet, de vlammen verschroeien de haren op de handen en armen van de

mannen uit het gehucht Durilgai. Hun ogen zijn rood en tranen, de rook bijt in hun keel en longen. En wat kunnen ze nu eigenlijk utruchten? Met ijzerdraad hebben ze zakken vastgemaakt aan stokken en daarmee slaan ze als gekken het vuur uit. Tenminste dat proberen ze. Maar de vlammen zijn vindingrijk, telkens weten ze nog wat gras en wat dorre takjes te bereiken en verder te kruipen. Tot ze weer bij een kurkdroge struik zijn, die even later brandt als een fakkel. Of bij een denneboom, die onder de hars zit. Die wil ook wel fikken.

Een groepje kinderen op blote voeten komt aangerend. Ze zijn van het gehucht en lopen op de zwetende mannen af. Ze zijn buiten adem en kunnen maar een enkel woord uitbrengen. Maar de mannen begrijpen het wel. Terwijl zij hier het vuur proberen tegen te houden, blaast de wind van de andere kant de bosbrand naar hun boerderijen en hutten. Ze kijken elkaar aan. Ze zijn verslagen. Ze stoppen een pruim in hun mond. Maar even later maken ze toch hun paarden los, die maar al te graag weg willen en rijden naar het gehucht.

Het vuur is inderdaad angstaanjagend dicht bij een paar boerderijen aangekomen. Ondertussen wordt het donker. Het is eigenlijk een betoverend gezicht, al die goudgele en oranje vlammen die de bomen inkruipen en de brandende takken naar beneden gooien. De mannen slaan nog hier en daar op wat voortkruipend vuur op de grond. Maar ze zijn te moe. Ze weten bijna niet meer wat ze doen. Vaak staren ze in de vlammen, alsof ze er zo in zouden willen lopen. Ze zijn verloren.

Dan schreeuwt er plotseling een van de kinderen. Hij heeft een druppel opgevangen op zijn hand, die schittert als een diamant. En nog een druppel en nog een. De kinderen lachen. Een bliksemflits, een keiharde donderslag. En dan regent het ontelbaar vele verlossende dikke druppels. De mannen, vrouwen en kinderen lopen terug naar hun hutten en boerderijen. Het ruikt nog dagen naar as. Al gauw steken overal groene sprietjes hun kopjes omhoog.

Bron

In de roman *De lotgevallen van een pionier* (1956) beschrijft de Australische auteur Patrick White op bijna poëtische wijze het leven en de gevoelens van een boer en boerin op een kleine boerderij.

Deel 2: Gefaald – een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – rond 1935 (2), verhaal 87.

* * *

58. De pampa's van Argentinië – 1916

Mijn padrino

Ongelooflijk hoeveel ik te danken heb aan Don Segundo Sombra, mijn *padrino*, mijn leermeester, mijn beschermer. Ik ben nu vijf jaar een *gaucho*, een veedrijver. Alles wat ik weet en alles wat ik kan heb ik aan hem te danken.

Ik weet nog goed dat ik hem voor het eerst zag in mijn dorp. Ik zal een jaar of twaalf geweest zijn en was van school weggelopen. Ik zwierf over straat en ving vissen in het riviertje die ik aan de herbergier verkocht en haalde met mijn vrienden kwajongensstreken uit. Totdat ik die grote stoere man zag, op zijn prachtige paard, met zijn lasso en grote hoed. In de herberg hoorde ik hoe hij heette en dat hij naar

de *estancia*, de grote boerderij, van Don Galván ging om werk te zoeken.

's Nachts sloop ik weg van huis en liep naar de *estancia*. Daar kreeg ik werk: met een pony vuilnis ophalen en nog honderd andere klusjes. Tot mijn grote geluk werd Don Segundo daar ook aan genomen om een paar wilde paarden te temmen. Hoeveel gezag hij had over zo'n woest beest! Hoe hij het wist aan te pakken om het te zadelen en dan voorzichtig, maar zelfbewust op het dier te gaan zitten. Hoe soepel hij het bokken en springen opving en er in slaagde in het zadel te blijven. Hoe hij het paard net zo lang liet uitrazen tot het volslagen uitgeput was, om het dan zijn wil op te leggen.

Bij het avondeten probeerde ik een praatje met Don Segundo te maken. Maar dat viel niet mee, want hij was zwijgzaam. Toch merkte ik dat het klikte tussen ons. Langzaam maar zeker groeide zijn genegenheid voor mij. Toen na een paar weken de paarden getemd waren en hij weer verder trok, vroeg ik hem of ik met hem mee mocht.

Vijf jaar lang ben ik nu bij mijn *padrino*. Alles heeft hij mij geleerd. Hoe je wilde paarden moet vangen met een lasso, hoe je een hoorn van een stier moet afzagen die bijna in zijn oog groeit, hoe je een ontstoken hoof moet behandelen met kruiden of zieke nieren door er warme modder op te leggen. Hij heeft mij geholpen een *gaucho*-uitrusting bij elkaar te krijgen: een troep van zes paarden, een grote poncho die me beschermt tegen regen en kou en een gordel die me steun geeft bij het dagenlang rijden. Hij heeft me geduldig de kneepjes van het paardentemmen bijgebracht en me uitgelegd hoe ik ruzies in kroegen kan vermijden. Alles, werkelijk alles heb ik van hem geleerd, tot de prachtigste *gaucho*-liederen en figuren van de *gaucho*-dansen aan toe.

Bron

De sympathieke roman *Don Segundo Sombra* (1926) van de Argentijnse schrijver Ricardo Güiraldes brengt het leven van de gaucho's fraai in beeld.

* * *

59. Roemenië – najaar 1917 (1)

Deserteurs

Het is eind oktober, het is avond, het is koud. Misjka Kosjewoj ligt samen met wat andere kozakken in een hoekje van een maïsveld. Er ontsnapt een klein wit wolkje uit zijn mond. Hij zou wel een sigaret willen opsteken, maar de wachtmeester heeft roken streng verboden. De gloeiende rode puntjes zouden hen kunnen verraden.

Misjka, een jonge landarbeider met bruine krulletjes en rode wangen is een kozak uit de Donvallei in het zuiden van Rusland. In het begin van de wereldoorlog is hij naar het front gestuurd om als Russische soldaat te vechten tegen de Duitsers en Oostenrijkers. Na een korte periode van grote aanvallen en tegenaanvallen is de oorlog overgegaan in een afschuwelijk, jarenlang loopgravengevecht. Uiteindelijk is Misjka's kozakken-regiment enkele tientallen kilometers teruggetrokken van het front om wat op adem te komen. Hun opdracht is nu deserteurs op te pakken.

Meestal is Misjka, ondanks alles, nog wel in voor je grappig verhaal, maar vanavond niet. Hij verlangt terug naar zijn dorp. De oorlog heeft al zo lang geduurd, er zijn al zoveel kameraden gevallen. Het lijkt wel of er nooit een eind aan komt. En waar dient het allemaal voor? Het liefste zou hij nog zelf

weglopen, deserteren, en naar zijn dorp in de Donvallei zien te komen.

Dan horen ze een zacht gerucht. De wachtmeester maakt een beweging met zijn arm dat ze zich muisstil moeten houden. Er sjokt een groepje mannen op het pad. Als ze vlakbij zijn, springt de wachtmeester op en schiet een keer in de lucht. “Halt”, roept hij luid. Het blijkt inderdaad een groepje deserteurs te zijn. Wat zien ze er uit: ze staan gebogen als oude mannen, hun kleren zijn versleten, hun schoenen kapot en ze hebben vieze mutsen op hun hoofd.

De wachtmeester wil het haveloze groepje soldaten meenemen naar de staf, waar ze straf zullen krijgen en dan opnieuw naar het front gezonden zullen worden. De moedeloze mannen dreigen met een handgranaat en met hun roestige bajonetten en vertikken het mee te gaan. Treurig bieden ze wat geld aan en een fles wodka.

Misjka kan het niet langer aanzien en fluistert tegen de wachtmeester: “Laat ze toch gaan, over een tijdje lopen we zelf ook weg. Wat zullen we moeilijk doen?” De wachtmeester kijkt hem aan en ziet dat Misjka het meent. Hij laat ze dan maar gaan. Er doen al genoeg verhalen de ronde over officieren die door hun eigen manschappen gedood zijn.

Bron

In zijn vuistdikke, monumentale roman *De stille Don* (1928-1940) beschrijft de Russische schrijver Michail Sjolochov de Eerste Wereldoorlog door de ogen van boerenjongens.

Deel 2: Een herder sluit zich aan bij de Roden - steppe in de Donvallei, Zuid-Rusland – lente 1918 (2), verhaal 61.

Deel 3: En nog is de burgeroorlog niet voorbij - een gehucht in de Donvallei, Zuid-Rusland – zomer 1920 (3), verhaal 64.

* * *

60. Een afgelegen dorpje in Noorwegen – 1917

Pionier

Eigenlijk komt hier nooit een mens. Er is een smal paadje, dat wel, maar er loopt nauwelijks iemand over. Misschien iemand die van het ene afgelegen dorpje naar het andere moet om familie te bezoeken, of een paar Lappen die een rendier kwijt zijn. Maar verder niet. Toch loopt hier nou al een paar dagen een kleine, gedrongen, gespierde jongeman met een roestbruine baard rond. Hij heet Izaak en is opgewekt. Waarom ook niet? Het bos is hier prachtig, het is lente, de vogels fluiten dat het een lieve lust is, de bergweiden staan vol bloemen en in de verte klatert een beekje.

Deze plek lijkt Izaak wel wat. Dit is niemandsland. Hier woont niemand. Hier zou hij zo een eigen boerderij kunnen beginnen. Er is flink wat bos met brandhout en met voldoende grote, rechte bomen, die hij als balken zou kunnen gebruiken. Het beekje is niet zo breed, maar wel diep en stroomt zo krachtig dat het vast het hele jaar water heeft. Er zijn veel bergweiden in de buurt, zodat hij veel kan hooien, als hij later dieren heeft. De moerassen zijn ook geschikt: niet te zanderig, met voldoende veen. Hij zal ze wel moeten droogleggen. Dat betekent: greppels graven. Veel werk, hard werk. Maar dat bedrukt Izaak niet.

Izaak gaat niet over één nacht ijs. Hij doorkruist het hele terrein en bekijkt en overweegt alles. 's

Avonds eet hij wat uit zijn knapzak en slaapt op een rots die nog warm is van de zon. De volgende dag trekt hij nog eens door het hele gebied wat hij op het oog heeft. Ondertussen verzamelt hij een flinke lading boombast om in het dorp te verkopen. Dat is uren lopen. Met het geld dat hij verdiend heeft, koopt hij eten en een spa om greppels te graven. Dan loopt hij uren terug. Hij steekt plaggen en bouwt er een hut van. Nou heeft hij tenminste een droge plek om te slapen als het regent. Morgen zal hij beginnen met greppels graven, zodat het moeras goed kan drogen. Het zal vast een geschikte akker worden.

Als hij 's nachts behaaglijk in zijn pasgebouwde hut ligt, vraagt hij zich af of hij wel een vrouw zal kunnen vinden om samen met hem al het boerderijwerk te doen dat hij in gedachten heeft. Welke vrouw zal op zo'n eenzame, afgelegen plek willen wonen? Maar ja, dit is toch de meest geschikte plek om een mooie boerderij te beginnen. Dan valt Izaak in slaap.

Bron

Het boek *Hoe het groeide* (1917) van de Noorse schrijver Knut Hamsun laat zien hoe een kleine boer en boerin die niets bezitten er in slagen een bloeiende boerderij op te bouwen, al gaat het pad lang niet altijd over rozen. Hamsun beschrijft de verschillen tussen het leven in de stad en op het land en kiest onomwonden voor het laatste.

* * *

61. Steppe in de Donvallei, Zuid-Rusland – lente 1918 (2)

Een herder sluit zich aan bij de Roden

Glimlachend sjokt Misjka Kosjewoj al mijmerend voort op zijn merrie. Wat is de steppe toch prachtig, nu het lente wordt en wat was ik gisteren kwaad op Soldatov, ik had hem wel dood kunnen slaan. Als Misjka er nu aan terugdenkt, rijdend in de zon met het ruisen van de wind, het gefluit van vogels, het gepiep van marmotten, dan moet hij er om lachen, maar gisteren was hij witheet van woede. “Je bent niets anders dan een verdomde bolsjewiek”, had die oude Soldatov hem toegebeten, “jullie willen ons land verkwanselen aan de duivel. Ze moesten jullie allemaal opknopen. Ik ga je aangeven bij de voorman.” Woest had Misjka hem bij de kraag gegrepen en hij had zijn vuist al opgeheven. Gelukkig kwam hij nog juist bij tijd tot bezinning en even later heeft hij het zelfs goed gemaakt met hem, want ach, het is geen slechte vent. Maar de rijke boeren hitsen iedereen op tegen de Roden. En zo'n ongeletterde natuurmens als Soldatov trapt daar natuurlijk in.

Het is voorjaar 1918. De Russische revolutie is een half jaar oud. Er woedt een heftige burgeroorlog in de Donvallei in het zuiden van Rusland. De noordelijke districten hebben zich aangesloten bij de Roden, maar de zuidelijke districten willen onafhankelijkheid en zoeken aansluiting bij de Witten, die de bolsjewieken in heel Rusland willen vernietigen. Heel wat arme boerenjongens uit de zuidelijke districten zijn heimelijk naar het noorden getrokken om dienst te nemen in het Rode leger. Zij strijden nu tegen hun eigen streekgenoten. Door alle gewelddadigheden over en weer groeit de verbittering van week tot week.

Misjka is vrolijke jongeman met een lichte baard uit een landarbeidersgezin uit een zuidelijk district. Ik heb het goed hier, mijmert hij, maar het wordt toch tijd me bij de Roden in het noorden aan te sluiten,

net als de andere landarbeidersjongens uit het dorp. Want er móet gelijkheid komen en geen bazen en knechten meer. We móeten die grote boeren verjagen. Laat ik maar vast wat eten gaan sparen, dan ga ik op reis.

Bron

In zijn vuistdikke, monumentale roman *De stille Don* (1928-1940) beschrijft de Russische schrijver Michail Sjolochov de burgeroorlog op het platteland, vlak na de Russische revolutie.

Deel 1: Deserteurs - Roemenië – najaar 1917 (1), verhaal 59.

Deel 3: En nog is de burgeroorlog niet voorbij - een gehucht in de Donvallei, Zuid-Rusland – zomer 1920 (3), verhaal 64.

* * *

62. Morelos, Zuid-Mexico – 1919

Zapata, de geliefde boerenleider

Vijf ruiters in uniform op bruine paarden rijden de *plaza*, het plein, van het slaperige stadje op. Ze kijken nors. De voorste ruiter heeft het lichaam van een dode man voorop zijn paard. Bij een bloemenstalletje staan een paar armoedig geklede Indiaanse vrouwen, voor een café wat mannen met grote hoeden in de bemodderde witte kleding van de kleine Indiaanse boeren. “De *rurales*”, sist een van hen. Iedereen kijkt gauw de andere kant op, weg van de wrede plattelandspolitie. Eén verkeerde blik en je kan een klap met de zweep krijgen of erger.

Midden op de *plaza* stijgt de voorste ruiter af en gooit het dode lichaam op de grond. “Hier hebben jullie je 'held', Zapata. En zo zal het met al die brutale helden van jullie gaan.” Niemand reageert. Pas als de ruiters weg zijn en de stofwolk neergedaald is, komen de Indiaanse mannen en vrouwen bezorgd aanlopen. De vrouw van het bloemenstalletje neemt alvast een paar bossen mee.

Lazaro, een oudere Indiaanse man met een ruige witte stoppelbaard, onderzoekt het lijk zorgvuldig. Het zit onder het bloed en heeft tientallen schotwonden, ook in het gezicht. Iedereen zwijgt nog steeds. Dan staat Lazaro op en spuugt op de grond. “Mij kunnen ze niet bedonderen”, roept hij, met een flauwe glimlach. “Vanaf dat hij kind was ken ik hem al, toen we samen de maïsakkers tegen de kraaien bewaakten. Bij de eerste landbezetting was ik er bij en bij zoveel trektochten en veldslagen. Ik ken hem door en door en ik zeg jullie: dit is Emiliano Zapata helemaal niet.”

De anderen kijken de oude boer vragend aan en dan begint iedereen te vertellen wat ze samen met Zapata, hun geliefde, heldhaftige leider meegemaakt hebben. Hoe ze jarenlang samen gevochten hebben tegen de grootgrondbezitters, de *rurales* en de federale troepen om hun land terug te krijgen. Met wisselend succes.

Uiteindelijk heeft het leger Zapata te pakken gekregen en hem doorzeefd met kogels. Maar voor de Indiaanse boeren van Morelos is Zapata niet dood. Dat kan eenvoudigweg niet waar zijn. “Ik weet wel waar Zapata is”, zegt Lazaro, “hij houdt zich schuil in de bergen. Hij kijkt hoe wij ons verweren tegen de grootgrondbezitters. Als het echt nodig is zal hij ons helpen. Reken maar.”

Bron

De Hollywood actiefilm *Viva Zapata!* (1952) van de Amerikaanse regisseur Elia Kazan brengt het

leven van de Mexicaanse boerenleider Emiliano Zapata in beeld en laat tegelijkertijd zien hoe de Indiaanse kleine boeren er alles voor over hebben hun land op de grootgrondbezitters terug te veroveren. Het indrukwekkende scenario is van John Steinbeck.

* * *

63. Een klein dorpje in Wales, Verenigd Koninkrijk – 1919

Gasmaskers

“Ach, jongen, donder nou toch gauw op”, zegt een wat oudere boer met grijze borstelige wenkbrauwen tegen Jim van the Rock. “Nee, nee, echt waar”, houdt deze vol, “dankzij mij hebben we de oorlog gewonnen. Kijk hier maar.” Jim haalt uit zijn versleten donkergroene jasje een gekreukelde envelop, met daarin een brief van een generaal en een foto van hem met twee muildieren. Alle drie hebben ze een gasmasker op.

Jim is van een klein boerderijtje 'The Rock'. Hij is niet al te groot, mager, roodharig en sproetig. In 1914 heeft hij zich gemeld als vrijwilliger. Hij had genoeg van het boerenwerk en zijn opvliegende vader. Jim zorgde in het leger voor een groep muilezels. Op wonderbaarlijke wijze slaagde hij erin ongewond te blijven, totdat hij net voor het einde van de oorlog een paar granaatsplinters in zijn beide benen kreeg. De dokters twijfelden lang of ze zijn benen zouden afzetten, maar dat bleek uiteindelijk niet nodig. Jim loopt sindsdien moeizaam, hij hobbelt meer.

Toen Jim terugkwam op The Rock, was hij niet meer de oude. Het enige waar hij over praatte was de oorlog. Hij zat wat op zijn fluit te spelen op het erf en hij hing rond in de dorpskroegen, waar ze al gauw genoeg kregen van zijn verhalen. Op de boerderij voerde hij geen klap meer uit, tot woede van zijn vader.

“Zie je die beesten op de foto? Dat vond ik toch zo erg. Als er een gasaanval was, gingen ze allemaal de pijp uit. Ik zeg tegen de sergeant: 'Waarom hebben wij wel een gasmasker en zij niet? Waarom moeten zij creperen?' De sergeant heeft de generaal een brief geschreven en toen zijn er gasmaskers voor de dieren gekomen. Kijk hier is de bedankbrief van de generaal. Dat hadden die moffen niet. Daar gingen de beesten gewoon dood. Later gaven ze de dieren wel gasmaskers, maar toen was het al te laat, toen hadden ze de oorlog al zowat verloren.”

“Ja, jongen”, antwoordt de oudere boer, “neem maar een biertje van me. Jullie hebben het niet gemakkelijk gehad. Maar nou is de oorlog over.”

Bron

De zwarte heuvel (1982) van de Engelse schrijver Bruce Chatwin is een ontroerend mooie roman over een tweeling op een middelgrote boerderij. Het leven van kleine boeren in de omgeving komt hier en daar ook in beeld.

* * *

64. Een gehucht in de Donvallei, Zuid-Rusland – zomer 1920 (3)

En nog is de burgeroorlog niet voorbij

Zachtjes klopt Misjka Kosjewoj, een jonge soldaat, op de deur. Zonder op antwoord te wachten stapt hij de keuken van de boerderij binnen: “Een goede middag, tante Iljinitjsna”. Verbaasd draait de oude boerin zich om en haar gezicht verandert in een donderwolk. Zwijgend draait ze zich weer om en gaat verder met het kneden van het brooddeeg. Misjka gaat aan tafel zitten: “Hoe gaat het hier? We hebben elkaar lang niet gezien.” Iljinitjsna reageert, zonder om te kijken: “We hebben je niet erg gemist, ga maar liever weer weg.” Misjka laat zich niet van zijn stuk brengen, hij heeft gerekend op boze woorden.

Als de deur van de zitkamer opengaat, beginnen zijn ogen te stralen. Daar staat Doenjasjka, de dochter van Iljinitjsna. Naar haar heeft hij al die maanden verlangd. Voor haar is hij teruggekomen naar het dorp. Voor haar zal hij de hatelijkheden van de oude vrouw verdragen. “Goede middag”, zegt Misjka nog een keer, maar nu veel schuchterder. Verlegen slaat Doenjasjka haar ogen neer, loopt naar hem toe, gaat bij hem zitten en neemt, zonder een woord te zeggen, zijn hand in de hare.

Twee jaar lang heeft er een verschrikkelijke burgeroorlog gewoed in de Donvallei, in het zuiden van Rusland. Misjka, een landarbeiderszoon, heeft zich aangesloten bij de Roden, bij het Sovjetleger, om de Witten te verslaan die de pasgeboren Sovjetstaat om zeep wilden helpen. Maar veel zonen van rijkere boeren hier vochten mee aan de kant van de Witten.

- “Hoe durf je me hier onder ogen te komen”, briest Iljinitjsna, “jij moordenaar”.
- “Ach, moedertje” reageert Misjka, “waarom doe je zo lelijk tegen me?”
- “Ik ben helemaal je 'moedertje' niet! Heb jij Pjotr, mijn bloedeigen zoon, soms niet vermoord?”
- “Ik heb hem gedood, dat klopt, maar het was oorlog. Als hij mij gevangen had genomen, had hij mij ook gedood. Net zo goed. En als ik een 'moordenaar' ben, dan is dat lieve zoontje van u een 'massamoordenaar'; zoveel Roden als hij doodgesabeld heeft ...”

Dan begint Doenjasjka te huilen: “Houdt het dan nooit op? Laat hem met rust, mama, anders loop ik met hem weg.” Kwaad draait Iljinitjsna zich om en gaat verder met kneden.

Bron

In zijn vuistdikke, monumentale roman *De stille Don* (1928-1940) beschrijft de Russische schrijver Michail Sjolochov de burgeroorlog op het platteland, vlak na de Russische revolutie.

Deel 1: Deserteurs - Roemenië – najaar 1917 (1), verhaal 59.

Deel 2: Een herder sluit zich aan bij de Roden - steppe in de Donvallei, Zuid-Rusland – lente 1918 (2), verhaal 61.

* * *

65. Een landgoed in Veracruz, Mexico – 1920

La Rosa Blanca

“Van harte welkom, *señor gobernador*, meneer de gouverneur, op *hacienda* La Rosa Blanca!” Jacinto Yañez straalt van vreugde. Niets is mooier dan bezoek te ontvangen en deze keer nog wel zo'n deftige meneer uit de stad. De gouverneur kijkt vriendelijk om zich heen naar Jacinto en alle Indiaanse vrouwen, kinderen en mannen die aan zijn komen lopen. Na een kort gesprek gaat de gouverneur

samen met Jacinto alle hutten af om met de families kennis te maken. Hij aait hier een klein meisje over haar hoofd, neemt daar een peuter op zijn arm en deelt overal kleingeld en snoep uit. Heerlijk vindt hij het om op de *hacienda*, het landgoed, rond te lopen en alles te bekijken: de maïsakkers, de suikerrietvelden, de groentetuintjes, het gemeenschappelijke weiland waar de paarden en muilezels grazen, het bos met het beekje waar de vrouwen de kleren wassen. Alles wil hij zien.

De gouverneur zit in een lastig parket. Vorige week heeft hij bezoek gehad van een belangrijke *licenciado*, een gevolmachtigde, die zich bij hem beklaagde dat Jacinto de *hacienda* niet wil verkopen aan een Amerikaanse oliemaatschappij, om er naar olie te boren. Ook niet tegen een prachtige prijs. Jacinto bleef halsstarrig van mening dat hij niet kan verkopen. Hij mag dan formeel de eigenaar van de *hacienda* zijn, maar in feite is hij niet meer dan het hoofd van een gemeenschap van zestig Indiaanse gezinnen, die hier al enkele eeuwen, van generatie op generatie wonen. Dit is hun wereld en hij heeft niet het recht ze hieruit te verjagen. En dat zal hij ook niet doen ook, nog voor geen miljoen. Zijn voorouders zouden woedend op hem worden, en hij zou geen leven meer hebben.

De gouverneur kan Jacinto goed begrijpen, maar de Mexicaanse staat heeft de oliedollars hard nodig, om het land na een langdurige en bloedige burgeroorlog weer op te bouwen en te moderniseren. Daarvoor is veel geld nodig. Wat moet hij nu doen? Hij is wel vaker op *hacienda's* geweest, maar die waren altijd in eigendom van blanke Mexicanen uit de stad, voor wie het landgoed niet meer dan een inkomstenbron was, waar een hardvochtige zetbaas heerste over een groep verpauperde Indianen. La Rosa Blanca is anders, het is een eenvoudige, maar heerlijke, vredige gemeenschap.

's Avonds zit de gouverneur samen met Jacinto bij een groot houtvuur. Alle bewoners zijn gekomen en zitten rustig om hen heen. De gouverneur en Jacinto praten over van alles, over de verschillende families, de muilezels en het maïs, over de zelf geweepte kleren en de liedjes die de kinderen zingen. Maar ze praten niet over politiek, want wie er nou precies president van de republiek is, weet Jacinto niet en dat kan hem ook niet schelen.

Nog nooit heeft de gouverneur zo'n mooie avond gehad. Langzaamaan rijpt er een plan in zijn hoofd, hoe hij La Rosa Blanca kan redden, want die mag nooit verloren gaan. Dan begint het dansen. Na een tijdje danst de gouverneur mee.

Bron

Het boek *De Witte Roos* (1929), van de Duitse schrijver Ben Traven beschrijft twee totaal verschillende werelden: die van een superrijke Amerikaanse oliemagnaat en die van een Indiaanse gemeenschap van kleine boeren. Het contrast zou niet groter kunnen zijn.

* * *

66. Mongolië – 1920 – film

Partizanen

Als Bair aan iemand een hekel heeft, dan is het wel aan die gierige Engelse huidenkoopman. Die heeft die prachtige pels gewoon van hem afgepakt! Hij had hem best mogen hebben, als hij er maar een redelijke prijs voor had betaald. Maar nog geen tien zilveren munten smeedt hij er voor op de toonbank, nog niet een kwart van wat de pels waard is. Maar hij heeft zijn verdiende loon gehad.

Bair is een doorgaans rustige en aardige Mongool van tegen de dertig. Hij is een nomade, een herder en woont samen met zijn vrouw, hun twee jongens en zijn oude vader en moeder in een grote ronde tent. Maar hij is ook pelsjager. Laatst had hij een prachtige zilvervos weten te vangen. Toen de huidenkoper zijn pels afgepakt had, was hij woest over de toonbank gesprongen om hem terug te pakken. Maar de koopman liet dat niet toe en het liep uit op een gevecht, waarbij Bair de man uiteindelijk doodde.

Iemand waarschuwde het Engelse garnizoen en meteen kwam een twintigtal ruiters met geweren naar de huidenwinkel. Gelukkig kon Bair via de achterdeur ontsnappen. Van ijsschots naar ijsschots springend, wist hij de aan de overkant van de rivier te komen en in de bergen te verdwijnen. Daar stuitte hij op een groep partizanen. Die namen hem mee naar hun kamp. Zij vertellen hem dat zij aan de kant van de Sovjets, van de Roden staan en niks liever willen dan de Engelsen verjagen.

Terwijl Bair met zijn nieuwe kameraden zit te praten, komt een partizaan het kamp binnen hollen. Hij is buiten adem. “De Engelsen stropen de dorpen af om overal vee weg te halen, als straf omdat niemand de moordenaar van de huidenkoopman heeft aangegeven.” Iedereen pakt zijn geweer en holt naar zijn paard. Iemand wijst Bair een paard en daar gaat hij. Samen zullen ze de Engelsen een lesje leren.

Bron

Storm over Azië (1928) is een prachtige, rijke film van de Russische regisseur Vsevolod Poedovkin.

* * *

67. Taurusgebergte, Turkije – rond 1920

De goede bandiet

Trommels roffelen, klaroenen snerven – uitgelaten dansen de boeren. Het is feest in Değirmenoluk. Eindelijk zijn de akkers weer van het dorp, net als vroeger. Niemand hoeft meer de helft van zijn oogst af te staan aan Abdi ağa (heer Abdi), de grootgrondbezitter. Die is naar de stad gevlucht. Zo bang is hij voor Kleine Memed, de grote, onverschrokken bandiet.

Gewoonlijk zijn de dorpelingen doodsbenaauwd voor de roversbenden die met grof geweld de dorpen plunderen. Ze zijn een plaag in heel het Taurusgebergte en de regering laat de bandieten min of meer ongemoeid.

Kleine Memed is een ander soort bandiet. Hij komt zelf uit Değirmenoluk. Abdi ağa heeft hem en zijn moeder beestachtig behandeld. Na een vuurgevecht met de ağa is Memed, zo jong als hij was, de bergen ingevlucht. Hij heeft zich aangesloten bij een beruchte bende. Later is hij met een paar goede bandieten een eigen bende begonnen.

Nu is hij terug gekomen naar zijn dorp om de wrede ağa te doden en om de grond terug te geven aan de boeren. Tot aan zijn dood, zo besluit Kleine Memed, zal hij met zijn maten in het dorp blijven om het te beschermen.

Bron

De Turkse auteur Yaşar Kemal beschrijft in *Kleine Memed* (1958) het leven in een klein dorpje. Hij

verhaalt hoe een goede bandiet de arme boeren te hulp schiet. Kemal bouwt voort op de verhalen die de dorpelingen elkaar van generatie op generatie doorverteld hebben. Hij vult het stoere heldenverhaal aan met prachtige natuurbeschrijvingen.

* * *

68. Zuidoost-Nigeria – de twintiger jaren van de vorige eeuw

De hogepriester staat alleen

Wat moet de hogepriester van Ulu doen? Voor Ezeulu van het dorp Umuaro is dat geen moeilijke vraag. Hij is de opperpriester van Ulu, en hij weet wat hem te doen staat. Hij heeft simpelweg te doen wat Ulu van hem vraagt. Niks meer en niks minder. Hij is 'een pijl op de boog van god', zoals de Igbo zeggen. En als opperpriester dient hij zijn volk voor te gaan, hen de weg te wijzen – ook al begrijpt niemand hem en staat hij helemaal alleen.

Ezeulu heeft zijn zoon Oduche naar de christenen gestuurd. 'Om mijn oog en oor te zijn', zoals hij hem uitgelegd heeft. Hij wil precies weten hoe de blanken denken, hoe zij zich organiseren en wat hun nieuwe plannen zijn. Op deze manier is het misschien mogelijk zo te manoeuvreren dat er nog een stukje van de zelfstandigheid van Umuaro bewaard blijft. Want de tijden zijn veranderd. De blanken zijn nu de baas. Van jaar tot jaar versterken zij hun greep op de dorpen.

Het wordt Ezeulu niet in dank afgenomen. De traditionelen verdenken hem ervan een wit voetje te willen halen bij de blanken.

De voorganger van de christelijke kerk in Umuaro is Mr. Goodcountry. Hij is een Afrikaan uit een ander gedeelte van Nigeria. Hij stookt het vuurtje flink op tussen de dorpelingen die aan de kant staan van Ezeulu, de traditionelen die van geen wijken willen weten en degenen die zich bij de christenen hebben aangesloten. Zij hebben hun traditionele god Ulu al de rug toegekeerd.

Ulu geeft zich niet gemakkelijk gewonnen. Bij monde van zijn hogepriester weigert hij het begin van de oogst af te kondigen. De yams rotten weg in de grond. Een hongersnood dient zich aan. De mensen van Umuaro zijn wanhopig. Ze zijn woedend op Ezeulu. Massaal lopen zij over naar de christenen. Goodcountry belooft hen dat zijn god hen zal beschermen tegen de toorn van Ulu. Ezeulu staat alleen.

Bron

In *Pijl van God* (1964) beschrijft de Nigeriaanse auteur Chinua Achebe zorgvuldig en met veel sympathie het dorpsleven in het land van de Igbo. Hij concentreert zich op de spanningen tussen degenen die kost wat kost willen vasthouden aan hun traditionele gebruiken en degenen die zich gedachteloos willen aansluiten bij de blanken.

* * *

69. Een dorp in het noorden van Italië – 1920 (2) – film

De cavalerie-eenheid keert om

“Orèèèste, Orèèèste”, klinkt het langgerekt van de overkant van het kanaal, “ga weg, vertrek. Luister naar mij. De duivels te paard komen eraan om je op te pakken. Ga weg.” Oreste, een boer met een mager gezicht en een grijze platte pet op, kijkt vragend in de richting van het geroep. Als hij verder om zich heen kijkt, ziet hij een grote groep ruiters in de verte. Hij loopt rood aan van woede en smijt zijn pet op de grond. “Veertig jaar woon ik hier, tweeëndertig jaar heb ik hier gewerkt. Ik ga niet weg. Voor niemand niet, nog niet voor God, Jezus en Maria zelf.”

Het is herfst, het feest van Sint Maarten; tientallen boerenknechten en keuterboeren, mannen, vrouwen en kinderen, lopen naar het dorp om feest te vieren. Terwijl Oreste staat te schreeuwen en met zijn vuist te zwaaien, klampt zijn vrouw Nella de mensen die voorbij komen aan. “Ze willen ons van ons land zetten. Maar wij hebben een pachtcontract. Waar moeten we heen met onze kinderen?”

Het gaat slecht met de landbouw. Grote dorsmachines en andere nieuwe werktuigen maken veel landarbeiders overbodig. Spoorwegen en grote ijzeren schepen laten de graanprijzen kelderen door goedkope importen van ver weg. De grootgrondbezitters verlagen de lonen voor de knechten en verhogen de pacht voor de keuterboeren. Als ze je lastig vinden, sturen ze je weg, contract of geen contract. Als er verzet is, roepen ze de hulp in van het leger.

“In naam der wet, verlaat je boerderij” roept de kapitein van het cavalerie-eenheid hoog vanaf zijn paard tegen Oreste. “Welke wet?”, roept deze terug, “de wet staat altijd aan de kant van de *padrone*, maar waar moet ik slapen met de kinderen?” “In de gevangenis, als je nu niet meteen weggaat”, antwoordt de kapitein droog. Dan draait hij zich om en rijdt terug naar de eenheid die een stuk verderop staat te wachten. “Trek de sabels”, roept hij en vijftig sabels gaan de lucht in, “voorwaarts!”

Ondertussen heeft Nella een groep van zo'n tachtig mensen weten te verzamelen. Oreste roept tegen de mannen: “Kom hier, pak allemaal deze staken, dan kunnen we ons verdedigen, allemaal samen!” Als de ruiters dichterbij komen, loopt Nella met de vrouwen naar voren, ze zingen samen socialistische liederen over de vakbond. Vervolgens gaan ze al zingend op de grond zitten en even later zelfs liggen. Achter hen staan de mannen met de lange staken dreigend vooruit gestoken. Ook zij zingen mee.

Op het laatste moment roept de kapitein het bevel te stoppen. Hij heeft geen zin in een bloedbad. De situatie in het land is al zo gespannen, dat dit het lont in het kruitvat zou kunnen worden en dan krijgt hij het op zijn brood. De cavalerie-eenheid keert om.

Bron

De magistrale, vijf uur durende film *Novecento* (De twintigste eeuw, 1976) van de Italiaanse regisseur Bernardo Bertolucci vertelt het verhaal van de grote veranderingen in het leven van de kleine boeren in de eerste helft van de twintigste eeuw: de grote landbouwstaking van 1908, de mechanisering, het fascisme, het verzet en de bevrijding.

Deel 1: Olmo wordt groot - een landgoed in het noorden van Italië – 1910 (1), verhaal 53.

* * *

70. Bergstreek in Peru – rond 1920 (1)

Schaduw-poema

Het is een pikdonkere nacht. Luid blaffend vliegen vijf forse honden over de omheining van de schaapskooi en rennen het veld op. Ze hebben vast een wild dier gehoord en gaan het nu aanvallen. Simón Robles, een oudere boer met een flinterdunne snor en een grijs sikje, gaat met zijn vrouw en twee kinderen in de schaapskooi zitten om hun dieren te beschermen. Vossen zijn sluw; als de honden weg zijn, kunnen ze van de gelegenheid gebruik maken om een kip te pakken of een lammetje. Misschien zwerft er zelfs wel een poema rond, die best een schaaap lust.

In de schaapskooi is het zo mogelijk nog donkerder dan buiten, al lichten de ogen van de schapen op als kleine gele lampjes. Simón steekt een paar cocabladeren in zijn mond, kauwt wat en begint dan, zoals zo vaak, met een verhaal. “Lang geleden woonde onze grote voorvader Adam in het paradijs. Het ontbrak hem aan niets. Overal hingen de heerlijkste vruchten en hij hoefde zijn hand maar uit te strekken om er een paar te plukken. Toch was hij niet tevreden, je weet hoe mensen zijn. Toen God op een dag langskwam, beklagde hij zich. 'Waarom wordt het toch iedere keer nacht? Kan het niet altijd dag blijven.' 'De nacht is om te slapen', antwoordde God. 'Ik ben bang 's nachts', zei Adam, 'de dieren kunnen me aanvallen'. Daar moest God om lachen: 'Ik heb de dieren zo geschapen dat ze niemand kwaad doen, dat weet je toch wel.' 'Maar ik ben toch ongerust', hield Adam vol.”

“God ging er eens op zijn gemak bij zitten en wees Adam toen op een enorme zwarte poema, achter hem. Adam schrok, want de poema stond klaar om te springen, hij had zijn bek al opengesperd. Zijn witte tanden blikkerden in de zon. Toen sprong de poema. Maar hij sprong niet óp Adam, maar over hem heen, in de lucht en was toen verdwenen. 'Kijk', zei God met een glimlach, 'het was geen echte poema, alleen een schaduw-poema. En daar ben je nu bang voor?' Vriendelijk schudde God het hoofd.”

“Zo is het met ons ook”, vervolgt Simón, “hoe vaak zijn we niet bang voor een poema, die eigenlijk niet meer is dan een schaduw-poema.” Als een hele tijd later de honden weer terugkomen zonder gevochten te hebben, kan Simón het niet nalaten te zeggen: “Het was vast een schaduw-poema.”

Bron

Het boek *Hongerige honden* (1939) van de Peruaanse schrijver *Ciro Alegria* verhaalt van het leven van kleine boeren in het Andesgebergte.

Deel 2: Hongersnood - bergstreek in Peru – rond 1922 (2), verhaal 73.

* * *

71. Een klein dorpje aan een fjord in IJsland – 1921

De oprichting van een vakbond

“Beste mensen, daarom richten we vanavond een vakbond op!” Met vlammeende ogen kijkt de magere jongeman uit Reykjavik in zijn gekreukelde grijze pak de zaal van het dorps huis rond. “Er moet een einde komen aan de armoede hier. Waarom moeten jullie hier hongerlijden, waarom moeten de kleine kinderen hier sterven als vliegen? Omdat de reder Bogesen jullie onderbetaalt. Jullie halen de vis uit de zee, jullie lopen het risico om te komen op zee, de vrouwen werken zich een ongeluk op de vis-schoonmakerij en wie gaat er met de winst vandoor? Bogesen.”

Salka Valka, een jonge vissersvrouw, zit aandachtig te luisteren. Die man heeft gelijk. Bogesen is rijk en de vissersfamilies zijn straatarm. Wat kan die man het goed uitleggen, wat is hij geleerd en

tegelijkertijd bevlogen, de vonken vliegen er af. Wat een prachtige wereld ligt er voor het grijpen ...

“In Rusland hebben de proletariërs de kapitalisten en hun huurlingen weggejaagd. Nu bouwen zij daar een nieuwe samenleving op, met prachtige bedrijven die van de arbeiders zelf zijn, met ziekenhuizen en bibliotheken. De arbeiders krijgen eindelijk fraaie huizen met stromend water en elektriciteit. Er verrijzen volkssporthallen en volkscultuurcentra.”

Salka Valka schrikt op uit haar dromen. Opeens is ze weer de nuchtere vissersvrouw van alledag. Ze staat op en zegt: “Ik wil een vraag stellen. U praat over loonsverhoging, maar Bogesen heeft gezegd dat hij dat nooit zal accepteren. Hij zal nooit buigen voor een staking. En wat moeten we dan als niemand meer een inkomen heeft, geen geld meer heeft om eten te kopen. Bogesen kan het lang uitzingen, die heeft geld zat. Maar wij vissers niet.”

Nu Salka Valka eenmaal is begonnen te praten, kan ze niet meer stoppen. “Alsjeblieft, hou op met die droomverhalen over stromend water en elektriciteit. Vroeger had je hier Het Leger des Heils, dat ons vertelde dat psalmen zingen en 'halleluja' roepen al onze problemen zouden oplossen. En nu komt u aan met staking en revolutie, die al onze zorgen weg zullen nemen. Maar wij hier zijn vissers. Wij zijn afhankelijk van de vis. Wij kopen niks voor warrige dromen.”

“Laat hem naar Rusland gaan, die oproerkraaier”, roept iemand achter in de zaal. “Dood aan de kapitalisten en hun knechten”, klinkt het van een andere kant. Er valt een klap, en nog een. Er is gesjor en getrek, geschreeuw en gevloek. De agitator uit de hoofdstad wurmt zich naar buiten. Op het veldje voor het dorps huis wordt nog dezelfde avond een vakbond opgericht.

Bron

Salka Valka (1931, 1932) is een prachtige roman van de IJslandse schrijver Halldór Laxness over het harde leven van kleine vissers en tegelijk een hartverscheurend liefdesverhaal.

* * *

72. Een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1922 (3)

Een paar jaar rijk

Niet één keer kijkt Bjart van het Zomerhuis om. Hij loopt met zijn oude Bles aan de leidsels de grote, nieuwe weg op, in de richting van de bergen die blauw opdoemen in de ochtendmist. Drieëntwintig jaar heeft hij hier gewoond en voor- en tegenspoed gekend. Maar hij kijkt niet één keer om. Vorige week is zijn grond in het openbaar verkocht, samen met zijn stallen, omdat hij zijn leningen niet kon aflossen. Jon van Buitenroodmoeras, de grootgrondbezitter, heeft het land van Bjart met de moerassen, de weiden en de stallen gekocht.

Nooit had Bjart schulden gehad. Zorgvuldig had hij zijn geld bewaard en het verstandig uitgegeven om stap voor stap zijn bedrijf uit te breiden met hier een schuur en daar een stal. En opeens was er welvaart, rijkdom. Ver weg vlogen oorlogszuchtige landen elkaar naar de keel en er ontbrandde een monsterachtige oorlog, waarin miljoenen vermoord werden. De prijzen voor vlees en wol vlogen omhoog en opeens was het arme IJsland rijk en raakten de kleine boeren in goede doen.

De overheid legde een grote weg aan vlak langs Bjarts boerderij. Banken concurreerden met elkaar

om boeren een lening aan te smeren. Gewiekste vertegenwoordigers van aannemers gingen de boerderijen af om de eeuwig zuinige boeren over te halen nu eens een echt betonnen huis te bouwen. Politici beloofden allerlei subsidies aan boeren als ze maar wilden uitbreiden en moderniseren.

Lang geleden, toen zijn dochter Sola, zijn lievelingskind – zijn 'levensbloem', zoals Bjart haar noemde – eens heel droevig was over hun armoedige bestaan, had hij haar beloofd 'ooit' een prachtig huis te bouwen, nog mooier dan dat van grootgrondbezitter Jon. Nu was het zijn kans. Van de verschillende leningen met al hun voorwaarden snapte hij niet veel, maar de veeprijzen waren goed, dus het zou wel in orde komen.

Zes jaar lang hield de bedwelming aan, toen stortten de prijzen in en ging de ene boer na de andere failliet. Bart zijn stokoude schoonmoeder had nog een lapje grond in Gruishut, een erg afgelegen gehuchtje. Daar heeft hij de afgelopen weken opnieuw een boerderij gebouwd van plaggen, met beneden een stal voor zijn dieren en boven, onder het schuine dak een woonplek voor de mensen.

Bjart loopt met de oude Bles aan de leidsels. In een draagstoel aan de ene kant zit zijn oude schoonmoeder, en aan de andere kant de twee kleine kinderen van Sola, zijn geliefde dochter, voor wie hij alles overheeft. Bjart kijkt niet achterom, niet één keer. In Gruishut gaat hij verder met zijn schapen.

Bron

Onafhankelijke mensen (1934) van de IJslandse schrijver Halldór Laxness is een monumentale roman over kleine schapenboeren: krachtig en ontroerend.

Deel 1: Het rendier – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1899 (1), verhaal 32.

Deel 2: Na dertig jaar onafhankelijk – een afgelegen boerderij in de moerassen van IJsland – 1911 (2), verhaal 54.

* * *

73. Bergstreek in Peru – rond 1922 (2)

Hongersnood

Moeizaam loopt de kleine Damián de heuvel op. Hij is nog pas negen. Achter hem aan sjokt Mañu, een trouwe schaareshond met zwartbruin wollig haar en doffe ogen. Damián heeft honger en Mañu ook. Als hij op de heuvel staat, zet hij zijn handen aan zijn mond en roept een paar keer: “Mama, taita”. Behalve een vage echo blijft het stil. Een paar dagen geleden heeft Damián de laatste gerst geroosterd en gedeeld met zijn goede vriend Mañu. Mama had gezegd dat hij op *taita*, op papa, moest wachten. Maar die kwam alsnog niet. Ze had gezegd dat ze gauw weer terug zou komen met eten. Maar als het te lang duurde en al het eten op was, moest hij maar naar opa Simón gaan. Daarom is hij vanochtend op pad gegaan naar opa Simón, samen met Mañu.

Een verschrikkelijke hongersnood teistert het land. Al bijna twee jaar heeft het praktisch niet geregend. Martina, de moeder van Damián, staat er alleen voor. Haar man Mateo is gevangen genomen door soldaten uit de stad en meegenomen als rekrut. Toen er bijna niks meer te eten was heeft Martina een van de schapen geslacht en daarna nog een en nog een. Toen ze het laatste schaap opgegeten hadden, is ze naar de vader van Mateo getrokken. Misschien dat hij nog wat te eten had. Ze had Damián wel mee kunnen nemen. Maar hij moest op Mateo wachten, voor als hij terugkwam uit dienst. Als hij niemand thuis vond, waren ze hem misschien voor altijd kwijt.

Onzeker loopt Damián op het pad. Drie bergen moet hij over. Als hij moe is, gaat hij even zitten. Mañu likt zijn hand, om hem moed te geven. Dan gaan ze weer verder. 's Middags gaat Damián op een steen onder een bladerloze boom zitten. Er knapt iets in hem. Hij zakt onderuit. Mañu duwt met zijn snuit tegen hem aan. Zachtjes jankt hij. Damián doet zijn ogen niet meer open.

Bron

Het boek *Hongerige honden* (1939) van de Peruaanse schrijver Ciro Alegria verhaalt van het leven van kleine boeren in het Andesgebergte.

Deel 1: Schaduw-poema - bergstreek in Peru – rond 1920 (1), verhaal 70.

* * *

74. Anatolië, Turkije – 1922

Blauwzwarte granaten

In het maanlicht rijden de ossenkarren voort. Vrouwen lopen naast de boerenkarren met hun grote massief eikenhouten wielen. Dit keer ligt er geen goudgeel graan op de karren, maar blauwzwarte granaten. Bovenop de granaten ligt soms een baby of peuter, goed ingepakt, te slapen. Zwijgend lopen de vrouwen voort, eindeloos voort. Zo brachten zij de munitie naar de plek waar het nieuwe Turkse leger de beslissende tegenaanval zou beginnen, om de indringers, de bezetters te verdrijven.

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog hoorde het Ottomaanse rijk tot de verliezers. Fransen, Grieken en anderen namen grote stukken van Anatolië in bezit. Een leger van de onafhankelijkheidsbeweging, voor een groot gedeelte bestaande uit kleine boeren, verdreef de bezetters.

Bron

Het prachtige epos *Mensenlandschappen* (1966) van de Turkse schrijver Nâzım Hikmet schetst met veel anekdotes het leven van arme Turken in de eerste helft van de twintigste eeuw. Een paar verhalen gaan over uitgebuite, arme, kleine boeren.

* * *

75. Savanne-gebied in Nigeria – rond 1925

Sokugo, de dwaalziekte

Zo gauw ze haar moeder ziet, springt Sheibe op en holt naar haar toe. “Mama, mama”, roept het donkere meisje met de vlechtjes en slaat haar armen om haar heen, “Pappa is weggelopen”. Dan begint ze te snikken. Shaitu, een rijzige Fulbe-vrouw van een jaar of veertig, kijkt haar dochter aan. “Wat zou er aan de hand zijn?”, vraagt ze zich af. Vanochtend is ze met een paar kalebassen melk naar een nabijgelegen stadje gelopen om die daar huis aan huis te verkopen. Mai Sunsaye, haar al wat oudere man, zat toen voor zijn hut de koran te lezen.

“Rustig maar, meisje”, probeert Shaitu haar dochter te kalmeren en samen met haar loopt ze naar de hut van Sunsaye. Tot haar verbazing ziet ze dat de boeken haastig dicht gesmeten zijn en dat het inktpotje omgevallen is. Van haar man is geen spoor te bekennen.

Hortend en stotend vertelt Sheibe wat er gebeurd is. Aan het eind van de ochtend was er een man gekomen. Hij had een kooi bij zich, met een duif erin. Stiekem was hij naar het bosje achter de hutten geslopen en daar had hij de duif vrijgelaten. De duif had iets wits aan zijn pootje hangen. Even later was haar vader onrustig geworden en zonder iets te zeggen was hij achter de vogel aangelopen. Steeds verder weg. Sheibe had hem nog geroepen en geroepen, maar haar vader had zelfs niet achterom gekeken. Opnieuw snikt Sheibe.

Shaitu zucht. Die man, waar Sheibe het over heeft, is Ardo, een nare kerel die het niet kan verkroppen dat Sunsaye tot dorpshoofd gekozen is. En Sunsaye heeft, zo beseft ze, de *sokugo*, de dwaalziekte. Dat 'witte dingetje' aan het pootje van de duif is een stukje perkament met een levensgevaarlijke toverspreuk erop. Het zorgt ervoor dat een doorgaans kalm mens rusteloos gaat zwerven door de savanne. 's Nachts is het daar gevaarlijk met wilde runderen, cobra's, luipaarden en soms zelfs een leeuw.

Wat moet ze doen? Shaitu weet het niet. Ze moet haar man zien te vinden, om hem mee te nemen naar een tovenaars die hem kan verlossen met een kruidendrank of zo. Als Rikku, haar zoon, bij zonsondergang terug komt met de kudde, zal ze met hem overleggen hoe Sunsaye te redden.

Bron

Burning Grass (Brandend gras, 1962, geen Nederlandse vertaling) van de Nigeriaanse schrijver Cyprian Ekwensi is een korte maar spannende avonturenroman over het nomadenleven.

* * *

76. Een bergdorpje in Peru – 1926 (2)

Verhuizen

“Beste mensen”, besluit Ambrosio Luma de dorpsvergadering, “laten we morgenochtend vroeg beginnen met verhuizen. We hebben veel te doen, het is al half oktober en binnenkort beginnen de winterstormen. Vóór die tijd moeten we onze huizen gebouwd hebben, een flink hok voor onze schapen en een twee kralen voor de koeien en de paarden.” De meesten knikken en allen lopen zwijgend naar huis.

Ambrosio is een fors gebouwde Indiaan van een jaar of 35 met een heldere blik, een metselaar, een echte harde werker, praktisch van aard. Zijn laatste opmerking, als het dorpshoofd de vergadering eigenlijk al gesloten heeft, helpt de mensen over hun moedeloosheid heen. Morgen is er een nieuwe dag, een dag waarop zij met zijn allen een nieuw leven beginnen.

Gisteravond kwam Rosendo Maqui, het dorpshoofd, samen met de vier raadsleden zwijgend en met gebogen hoofden terug uit de provinciehoofdstad. Meteen begreep iedereen dat nu werkelijkheid geworden was wat zij al zolang vreesden. Voor zijn woning sprak Rosendo de dorpingen toe: de rechter had hun akkers en weidegrond toegewezen aan een *ranchero*, een grote boer. Alleen de

Yanañahui hoogvlakte bleef nog in hun handen.

De volgende dag was er een dorpsvergadering. Het gaat er heftig aan toe. Een groep wil verzet bieden, vechten. Een andere groep vindt dat onzin, omdat ze nauwelijks over wapens beschikken en omdat de *ranchero* ongetwijfeld met een flinke troep politieagenten met geweren zal komen. Rosendo pleit er kalm voor te verhuizen naar het hoogland. Als uiteindelijk de stemming gehouden wordt, blijkt de grote meerderheid te kiezen voor verhuizing.

Twee dagen later hebben de dorpelingen de meeste spullen naar hun nieuwe woonplek overgebracht. Al hun vee hebben zij ernaar toe gedreven. Met tranen in de ogen. Hoeveel goede herinneringen hebben zij niet aan hun jaren in het groene dal. In de hoogvlakte loopt Ambrosio druk overlegend heen en weer en geeft aanwijzingen waar de nieuwe huizen moeten komen. Voorlopig is er geen tijd om te treuren.

Bron

De prachtige roman *Aan ons behoort de wereld niet* (1941) van de Peruviaanse auteur Ciro Alegría beschrijft in 600 pagina's alle facetten van het Indiaanse boerenleven.

Deel 1: 'Heilige Isidoor verlaat ons niet!' - een bergdorpje in Peru – 1912 (1), verhaal 55.

* * *

77. Fontamara, een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1928 (1)

Pastoor of ezel?

s' Ochtends vroeg om vier uur dronk Berardo een glas wijn en ging op weg, de schep op zijn schouder. Onderweg kauwde hij een stuk maïsbrood weg. Zijn gezicht stond strak. Hij nam niet, zoals anders, het bergpad naar de vlakte, wanneer hij als landarbeider ging werken. Hij liep een bergpad op, dat enigszins omhoog liep.

“Je moet geen woorden verspillen aan mensen uit de stad, die toch alleen maar de draak met je steken”, mopperde hij in zichzelf. “Je moet ze laten voelen hoe je over ze denkt.”

De laatste veertig jaar was er geen pastoor meer in Fontamara, het dorpje waar Berardo woonde. De kerk stond het grootste gedeelte van het jaar leeg. Alleen zo nu en dan kwam de pastoor van het nabijgelegen stadje een mis opdragen, kinderen dopen of een paar huwelijken inzegenen. De mensen uit Fontamara hadden onlangs gezamenlijk, met veel moeite een verzoekschrift samengesteld en dat naar de bisschop gestuurd, in de hoop een eigen priester te krijgen. Niet dat ze er veel van verwachtten, maar je moest het toch zo nu en dan proberen, anders was de bisschop je op het eind helemaal vergeten.

Tot hun stomme verbazing kregen de dorpelingen van Fontamara een brief terug dat ze een pastoor zouden krijgen. Daar hadden ze helemaal niet op gerekend. Gauw gingen ze de kerk grondig schoonmaken en de weg opknappen. Ze maakten een prachtige ereboog met veel groen en kleurige vlaggen en trokken op de bewuste dag in een processie richting het stadje om de nieuwe pastoor waardig te ontvangen. Afwisselend zongen ze godsdienstige liederen, of zeiden gezamenlijk gebeden op.

Toen de dorpelingen in de verte een groep stedelingen aan zagen komen, gingen ze aan de kant van de weg staan om hun nieuwe pastoor te begroeten. Toen de stoet dichterbij kwam, verbaasden ze zich erover dan de stedelingen zo luidruchtig waren. Opeens zagen ze dat voorop een ezel liep, die voortgedreven werd met stokslagen en stenen. Het beest droeg een soort van zwart kleed en een zwarte hoed, alsof het een pastoor was. Wat moesten ze stedelingen lachen toen ze de verbaasde en later verontwaardigde gezichten van de Fontamarezen zagen. Ze sloegen dubbel van de pret.

Verslagen liepen de boeren en landarbeiders terug naar hun dorp. Berardo was niet verslagen, maar razend. Hij had geen woord vuil gemaakt aan die luidruchtige bende. Hij zou het ze wel laten merken, die schoften. Iedere keer werd je als dorpeling belachelijk gemaakt ...

De volgende morgen ging Berardo vroeg op pad, met de schep op zijn schouder. In de loop van de dag begon de watertoevoer van de stad te haperen en hield later helemaal op. Bij onderzoek bleek dat alle watertoevoerbuizen vanaf de bergen kapot waren.

Bron

Het boek *Fontamara* (1933) van de Italiaanse schrijver Ignazio Silone beschrijft nauwgezet de grote problemen van kleine en landloze boeren in de tijd van de Mussolini-fascisten.

Deel 2: De omgekeerde landhervorming - Fontamara, een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1929 (2), verhaal 78.

* * *

78. Fontamara, een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1929 (2)

De omgekeerde landhervorming

De nieuwe regering was een ramp. Ze had de lonen van de landarbeiders per decreet met veertig procent verlaagd. Iedere maand kwam er wel een nieuwe belasting bij en de nieuwe fascistische burgemeesters eigenden zich alles toe wat los en vast zat.

De boeren van het dorpje Fontamara gebruikten sinds mensenheugenis het water van een beekje om hun velden te bevoeien en er maïs te verbouwen en groenten te kweken. Tot hun stomme verbazing en heftige verontwaardiging had de burgemeester van het nabijgelegen stadje gemeentearbeiders opdracht gegeven de loop van het beekje te verleggen, zodat het langs de velden ging stromen die hij juist voor een prikje opgekocht had van een grootgrondbezitter die dringend geld nodig had. Met karabijnen bewapende politieagenten beschermden de gemeentearbeiders.

Toch was er één pluspunt: de nieuwe regering zou binnenkort een volksvergadering beleggen in het stadje om te komen tot een herverdeling van de grond in de vlakte. Vroeger was daar een groot meer geweest, dat drooggelegd was. Een handige, grote zakenman met goede connecties met de toenmalige regering had zich de vruchtbare grond toe weten te eigenen en de arme boeren uit Fontamara visten achter het net. Ze konden als dagloners komen werken tegen een schamel loon.

Berardo, een kleine boer, die zijn stukje land door ongelukkige samenloop van omstandigheden kwijt geraakt was, werd helemaal opgewonden, toen hij hoorde van de volksvergadering. De regering van de Duce zou eindelijk gerechtigheid brengen en arme, landloze boeren een lapje grond geven.

Op de dag van de volksvergadering werden een paar boeren die toevallig niet aan het werk waren in de vlakte, met een vrachtwagen opgehaald in Fontamara en naar het stadje gebracht. Op het stadsplein kregen ze een plaats toegewezen waar ze op the grond moesten gaan zitten. Ze kregen vervolgens te horen wanneer ze moesten juichen voor de notabelen, de gouverneur en de minister.

Wat waren de Fontamarese boeren teleurgesteld, toen de minister in zijn prachtige grote auto vertrok en de bijeenkomst opeens afgelopen bleek te zijn, zonder dat ze iets over de herverdeling van het land gehoord hadden. “En de grond”, schreeuwde Berardo tegen een paar politieagenten, “hoe zit het met de grond?” Met zijn allen trokken ze naar het stadhuis, waar een groot diner was voor de notabelen. Toen ze luidruchtig bleven aandringen, kwam er uiteindelijk een ambtenaar die hen uitlegde dat de minister besloten had de pachtprijs voor kleine pachters te verhogen en die voor grote pachters te verlagen, zodat de grond langzaam maar zeker in handen van grote boeren zou geraken. Die hadden meer mogelijkheden geld te lenen en nieuwe technieken toe te passen, zodat de grond meer op zou gaan leveren.

De Fontamarezen wisten niet wat ze hoorden. Zwijgend liepen ze terug naar hun dorp.

Bron

Het boek *Fontamara* (1933) van de Italiaanse schrijver Ignazio Silone beschrijft nauwgezet de grote problemen van kleine en landloze boeren in de tijd van de Mussolini-fascisten.

Deel 1: Pastoor of ezel? - Fontamara, een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1928 (1) , verhaal 77.

* * *

79. Een bergdorpje in Peru – rond 1930 (1)

De weg

“Indianen voltooien hun weg”, “300 kilometer in 28 dagen”, “Dwars door de bergen”; de koppen van de kranten in Lima (de hoofdstad van Peru) blijven juichen. Het onvoorstelbare is gebeurd: tienduizend Indianen hebben met elkaar een brede verharde weg aangelegd door de bergen, in slechts vier weken tijd. En dat zonder hulp of zelfs maar initiatief van de overheid, helemaal op eigen kracht. Zodat nu vrachtauto's dorpjes in het binnenland kunnen bereiken.

Hoe is dat in zijn werk gegaan? Nou, eenvoudigweg omdat de Indianen uit het dorp Puquio zich uitgedaagd voelden door de Indianen uit Coracora, die een weg naar de kust gingen aanleggen. “Denken die soms, dat ze ons een lesje kunnen leren?”, zeiden de Indianen uit Puquio kwaad tegen elkaar. “Alsof wij dat niet zouden kunnen.” De *varayok's*, de burgemeesters van de Indiaanse wijken van het dorp, kwamen in vergadering bijeen en besloten na uitvoerig overleg dat zij ook een weg naar de kust zouden aanleggen. Op de eerste dag van juli zou het werk van start gaan en op de 28^e zou de weg klaar zijn, precies op tijd voor het jaarlijkse stierengevecht.

Op verzoek van de *varayok's* maakte de pastoor het plan de zondag erop bekend in zijn preek in het Quechua. De *misties*, de rijke inwoners van het dorp, waren meteen enthousiast, want ze begrepen wel dat zij als eersten van deze weg zouden profiteren. Zij schonken koevoeten, houwelen, lampen, steenboren en dynamiet. Ook gaven zij allemaal een grote hoeveelheid sterke drank en cocabladeren.

En met tranen in de ogen stonden ze op het dorpsplein de Indianen uitgeleide te doen op de eerste juli.

De *varayok's* hadden ondertussen alle dorpen in de omgeving benaderd om allemaal zoveel mogelijk Indianen op de been te brengen, zodat het er uiteindelijk tienduizend waren. De Indianen van de kuststreek begonnen aan hun kant aan de weg te werken, zodat ze elkaar halverwege het gebergte zouden ontmoeten.

Op 28 juli, 's ochtends vroeg rijdt de eerste vrachtauto het dorp Puquio binnen. In de laadbak staan de *varayok's*. Ze zwijgen en kijken ernstig. Als de vrachtauto het dorpsplein oprijdt, waar alle *misties* hen staan op te wachten, spreekt een van de *varayok's* hen toe: “De weg is klaar. We hebben ons woord gehouden. Puquio is de baas. De Indianen zijn de baas.”

Bron

De prachtige roman *Bloedfeest* (1941) van de Peruaanse schrijver José María Arguedas beschrijft het leven van kleine Indiaanse boeren en landarbeiders. Arguedas heeft als kind enkele jaren in een Indiaans gezin gewoond en heeft er vloeiend Quechua leren spreken.

Deel 2: Misitu, de heilige stier - een bergdorpje in Peru – rond 1930 (2), verhaal 80.

* * *

80. Een bergdorpje in Peru – rond 1930 (2)

Misitu, de heilige stier

“Vlug, Kokchi, ga snel Misitu waarschuwen.” De K'oñani's kijken Kokchi met tranen in de ogen aan en weg is hij. Hij loopt achter de boerderij om en dan gebogen door de struiken in de richting van het ravijn van de Negromayo. Hij heeft een tasje met cocabladeren bij zich en een *wakawak'ra*, een hoorn om op te blazen. In de verte komt don Julián aan over de pampa, op zijn vurige schimmel, samen met een hele groep opzichters, mestiezen, allemaal te paard. Maar Kokchi is gelukkig nog op tijd en weet ongezien het ravijn te bereiken.

Vroeger was dit allemaal Indiaans gebied, met veel Indiaanse dorpjes. Tot opeens *misties*, deftige, blanke mannen, uit Lima (de hoofdstad van Peru) hier naar toe kwamen, alle Indianen verdreven en de grond in beslag namen om er vee te houden. De K'oñani's zijn de enige Indianen die hier nog wonen, op de grens van de pampa en het gebergte. Zij werken op de boerderijen van de *misties*, zij verbouwen er het veevoer en hoeden er de dieren.

Kokchi is een koeherder van een boerderij van don Julián. Maar hij is ook een *layk'a*, een tovenaars, die met dieren kan praten. En daarom moet hij de wilde stier Misitu gaan waarschuwen. Het is een heilig beest voor de Indianen, dat in de bossen van het ravijn leeft, helemaal alleen. Het is een geschenk aan hen van de *auki*, de heilige berg, Ak'chi. Al jaren lang waarschuwen de K'oñani's iedereen die hier voorbij komt op te passen voor Misitu, omdat die woest is, en iedereen aanvalt.

Toen de K'oñani's het gerucht hoorden dat don Julián Misitu kwam vangen voor het jaarlijkse stierengevecht in zijn stad, waren ze dodelijk bedroefd dat zij hun heilige stier kwijt zouden raken. Hun dorp, de pampa, zou dood en verlaten zijn zonder hun Misitu. Maar Kokchi wist wel raad.

Als don Julián en zijn mannen die nacht liggen te slapen, worden zij wakker door een doordringend

geluid uit de richting van het ravijn. Wauooh, wauooh, wauh. Het klinkt droevig, naargeestig. Het begint telkens weer opnieuw. In het donker sluipen een paar Indianen naar de opzichters toe en fluisteren hen toe dat Misitu bedroefd is voor de paarden die hij morgen gaat doden. Misschien jouw paard, *taita*, meester.

Als de groep ruiters de volgende ochtend naar het ravijn vertrekt, zingen de Indiaanse vrouwen huilend een dodenlied voor de mannen, van wie ongetwijfeld verschillenden niet levend terug zullen keren. “Hou op met dat domme gezang”, snauwt don Julián. Maar de opzichters hebben de schrik al te pakken. Als ze in het ravijn aankomen, de eerste glimp van Misitu opvangen en het sombere geluid van de *wakawak'ra* horen, hebben ze het niet meer en geven zij hun paard de sporen. De schimmel van don Julián begint te beven en rent dan achter de andere paarden aan.

Bron

De prachtige roman *Bloedfeest* (1941) van de Peruaanse schrijver José María Arguedas beschrijft het leven van kleine Indiaanse boeren en landarbeiders. Arguedas heeft als kind enkele jaren in een Indiaans gezin gewoond en heeft er vloeiend Quechua leren spreken.

Deel 1: De weg - een bergdorpje in Peru – rond 1930 (1), verhaal 79.

* * *

81. Een dorpje in Kenia – rond 1930

Verdeeldheid in het dorp

Njahi, het regenseizoen, is de heerlijkste tijd van het jaar. Als de regen is gevallen, is iedereen er zeker van is dat er dit jaar een goede oogst zal zijn en heeft dan ook een goed humeur. De akkers worden in een mum van tijd groen, alsof een godin er met haar staf overheen gewaaid heeft. Overal zie je bloemen, overal hoor je vogels. De kinderen hollen vrolijk achter elkaar aan, of klimmen in een boom.

Njeri, een stevige, donkere vrouw, is druk met haar hak in weer. Ondertussen zingt ze samen met de andere vrouwen en maakt grappen met hen. Als ze een baby hoort huilen, kijkt ze op en roept tegen de grotere kinderen dat ze op de kleintjes moeten passen.

Als de vrouwen even later in de schaduw zitten te eten, vertelt een van hen dat ze gehoord heeft dat de witte mensen een bestuurspost willen bouwen ergens in hun gebied. Dat ze dan belasting moeten betalen en dat er misschien wel bazige witte boeren komen die hun grond afpakken. Njeri schrikt, maar even later bedenkt ze dat ze dit soort geruchten al vaker gehoord heeft de laatste jaren. Ze heeft een zonnig karakter en zo gauw iedereen weer aan het werk is, zingt ze volop mee en maakt de ene grap na de andere.

Als Njeri 's avonds naar huis loopt en het lange pad ingeslagen is naar haar hut bovenop de heuvel, begint ze toch te piekeren. Er is verdeeldheid in het dorp. Je hebt de dorpelingen rond haar zwager Joshua, die zich tot het christendom hebben bekeerd. Je hebt de groep van Kabonyi die strikt wil vasthouden aan de oude gewoonten, en de mensen die dwepen met Waiyaki, de moderne schoolmeester.

“Joshua is weliswaar mijn zwager” denkt ze “en hij kan prachtig preken over Jezus die alle mensen

lief heeft, maar waarom zijn onze eigen goden Murungu, Mwenenyaga en Ngai niet goed genoeg? Waarom moet hij afgeven op onze 'achterlijke heidense gebruiken'? En de mannen van Kabonyi met hun *Kiama*, hun geheime genootschap, die de stam zuiver willen houden, zoals ze zeggen. Waarom moeten ze de christenen bedreigen? Dat zijn toch ook onze zusters en broeders.”

“Gelukkig is Waiyaki er nog”, bedenkt Njeri zich, “onze jonge schoolmeester. Van hem houd ik het meest. Hij is in de leer geweest bij de witte mensen, de missionarissen in de stad. Maar hij is teruggekomen en is een school begonnen, zodat onze kinderen alles kunnen leren, wat de witte mensen weten en kunnen. Maar hij blijft zijn volk trouw, hij is geen loopjongen van de witten geworden.”

Zo loopt Njeri in haarzelf te redeneren. Dan ziet ze een stel jongens aan komen lopen met de geiten en koeien van hun families. Ze gaan op huis aan, drijven de dieren op en maken ondertussen gekkigheid met elkaar door achter elkaar aan te hollen, met hun herdersstok 'dreigend' omhoog geheven. Njeri lacht en vergeet – tijdelijk – haar zorgen over de verdeeldheid in het dorp.

Bron

De korte roman *The river between* (1965) van de Keniaanse schrijver Ngũgĩ wa Thiong'o beschrijft de spanningen in een afgelegen gebied als de blanken opdringen.

* * *

82. Een gehucht in de provincie Zhejiang, China – rond 1930

De moeder

“De Hemel zij dank!” roept de oude moeder, als ze haar kleinkind ziet dat net geboren is. Een gezonde, forse jongen. Zo lang heeft ze gewacht en zo vaak gewanhoopt. Maar nu is de Hemel haar dan eindelijk welgezind.

Dan gaat ze op de drempel in de zon zitten om haar oude botten op te warmen. Wat is ze oud en zwak geworden. Wat was ze sterk, vroeger. Ze heeft ze als een os gewerkt op haar akker. Dat moest wel, want haar man was weggelopen. Ach, het was een knappe, vrolijke man. Hij zong vaak en maakte mensen aan het lachen. Hij was handig bij het dobbelen. Maar werken op het land deed hij niet graag. Op een dag is hij naar de stad gegaan en heeft nooit meer wat van zich laten horen.

Haar oudste zoon, een kind nog, voelde zich de man in huis en hielp mee op het land. Gezweet en geploeterd heeft hij en zo hebben ze het gered. Eens is haar eenzaamheid haar te machtig geworden en heeft ze zich gegeven aan de rentmeester, die een oogje op haar had. Maar zodra zij zwanger was, wou die niks meer van haar weten.

Met moeite heeft ze haar zwangerschap weten te verbergen voor de dorpelingen. Alleen haar buurvrouw heeft ze in vertrouwen genomen. Die heeft sterke kruiden gekocht en daarmee hebben ze de baby weg kunnen maken. Het is een helse pijn geweest en daarna is ze nooit meer de sterke, levenslustige vrouw van vroeger geworden. Maar de grapjes in het dorp, de schande van een onwettig kind zijn haar bespaard gebleven.

Wat heeft ze veel verloren in haar leven. Haar lieve dochter bijvoorbeeld. Die is blind geworden, zoals

zoveel kinderen hier. Het was moeilijk een echtgenoot van een behoorlijke familie voor haar te vinden. Het werd man uit een armoedige, hardvochtige boerenfamilie in de bergen, met weinig, arme grond. Haar meisje stierf daar na enkele maanden al aan een zware kou. Of zou die familie haar mishandeld, haar tot wanhoop gedreven hebben?

Haar jongste zoon. Aan hem wil ze helemaal niet meer denken. Maar ze kan het niet laten. De tranen springen haar in de ogen. Hij was haar oogappel. Hij leek zo op haar man, even vrolijk, even knap. Haar oudste zoon kon hem niet uitstaan, omdat hij zich onttrok aan het werk op het land. Maar zij hield van hem. Hij is naar de stad gegaan, maar kwam geregeld terug voor een paar dagen.

Wat hij in de stad deed, weet ze niet precies. Iets met boeken of zo, hoewel hij nooit heeft leren lezen. Als hij in het dorp kwam, ging hij 's avonds naar het theehuis en praatte daar luid en hartstochtelijk over het onrecht in de wereld. Dat velen arm zijn en enkelen rijk. Maar dat de grote dag zal komen dat het land van allemaal zal zijn. Dan zal er geen uitbuiting, geen armoede meer zijn, geen vadsige grootgrondbezitters in de stad en rentmeesters die je het vel over de oren halen.

Nog niet zo lang geleden is hij samen met een heel stel van zijn vrienden in de gevangenis in de stad opgesloten. 'Communisten' zijn het, werd gezegd. Maar de oude moeder weet niet wat dat zijn. Het zijn de 'nieuwe rovers'. Maar haar zoon heeft nog nooit in zijn leven iets gestolen! Ze willen het 'land stelen', werd gezegd. Maar hoe kan je nou land stelen? Is het soms als een mat, die je kan oprollen en onder je arm meenemen!

Ze moet opnieuw huilen, als ze eraan denkt hoe hij samen met zijn vrienden – er waren ook een paar meisjes bij, wilde meisjes – naar het schavot marcheerde. Ze waren allemaal aan elkaar geboeid met touw, en soldaten met geweren hielden hen in de gaten. Onder het lopen zongen ze luid. Nog één keer zag ze haar geliefde zoon.

Wat heeft ze veel verloren in haar leven. Maar nu heeft ze dan een kleinzoon. Eindelijk. Ze glimlacht. De familie zal verder leven, ook als zij er niet meer is. Het land zal geploegd worden en vrucht dragen, ieder jaar weer.

Bron

In *De Moeder* (1934) beschrijft de Amerikaanse auteur Pearl Buck het leven van kleine Chinese boeren. Ze richt haar aandacht speciaal op vrouwen. Ze vermeldt de naam van de moeder en het dorp niet, alsof het over alle Chinese boerenvrouwen uit alle kleine dorpjes gaat.

* * *

83. Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (1)

Eindelijk een koe!

Hori glimlacht. Eindelijk gaat zijn droom in vervulling. En die van zijn vrouw Dhanian. Ze krijgen een koe! Wat zal hun zoon Gobar flink en sterk worden, als hij iedere dag een beker melk kan drinken. Wat zullen hun dochters Rupa en Sona gezond en mooi opgroeien, als ze elke dag melk krijgen.

Dhanian had zo haar twijfels, toen hij met het goede nieuws thuis kwam. “Is er wel genoeg gras en rijststro”, vroeg ze zich af. “Zo’n beest moet toch dagelijks goed eten. En dat mag niet ten koste gaan van de twee ossen.” Maar hij legde haar uit dat hij het buitenkansje onmogelijk voorbij kon laten gaan.

Dhola, een boer uit een naburig dorp met een kleine kudde melkkoeien zit klem. Hij heeft te weinig voer voor al zijn beesten. Hij wil er wel een verkopen voor tachtig roepies. Een prachtig jong beest. Na het kalven zal ze veel melk geven. En zo tam als ze is, zelfs een kind kan haar melken.

Maar waar zou Hori tachtig roepies vandaan kunnen halen? Ze zitten al zo diep in de schuld. En de rente is zo hoog. Binnen een paar jaar moet je het dubbele terugbetalen en weer een paar jaar later het dubbele daarvan. Dit keer heeft hij echter een troefkaart. Dhola heeft vorig jaar zijn vrouw verloren. Hij kan niet tegen de eenzaamheid. Hij zit te springen om een nieuwe echtgenote. Dat is niet eenvoudig als je al wat ouder bent.

Hori kent een vrouw in een ander dorp, een ver familielid, die hij vast wel kan overhalen met Dhola te trouwen. Toen hij het Dhola vertelde, beloofde die hem dolblij de jonge koe: “En *bhai*, broeder, zie maar wanneer je geld hebt om wat terug te betalen. Dat heeft geen haast. Binnenkort zijn we familie!”

Binnenkort komt de koe. Wat zal hun aanzien stijgen in het dorp! Hij zal de koe voor hun huis vastmaken. “Kijk” zullen de burens tegen elkaar zeggen, “Hori heeft het zo slecht nog niet. Die heeft een koe. En wat voor een, zo'n prachtbeest. Dat zal het nodige gekost hebben.”

Bron

In *Godaan, The Gift of the Cow* (1936) verhaalt de Indiase auteur Munshi Premchand de lotgevallen van een boerenfamilie, hoe zij worstelen het hoofd boven water te houden en de familie-eer te redden.

Deel 2: Niks dan narigheid bracht de koe - Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (2), verhaal 84.

* * *

84. Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (2)

Niks dan narigheid bracht de koe

Dhania kan haar hoofd wel tegen de muur slaan. Het leek zo prachtig eindelijk een koe te hebben. Maar sinds het beest in huis is, hebben ze het moeilijker dan ooit. Toen Hori een paar dagen na de komst van de koe 's avonds laat thuis kwam van de akker, zag hij zijn jongste broer Heera bij de koe zitten. “Ik kwam even naar jullie beest kijken.” Nog geen twee uur later zakte de koe met grote glazige ogen in elkaar en even later was zij dood. Heera had haar vergiftigd. Razend was Dhania. Hori leefde in onmin met zijn broers na de verdeling van de boerderij van hun ouders. Maar een koe doden. Welke hindoe zou dat op zijn geweten durven nemen?

De volgende dag kwam de politie, onderzoek doen. Heera was in geen velden of wegen te bekennen. De politie zou huiszoeking gaan doen bij Heera. Vreselijk vond Hori dat. De schande die dat over hun familie zou brengen. Hun naam zou door het slijk gaan en hoe moeilijk zou het dan worden om een goede bruid te vinden voor hun zoon en bruidegommen voor hun beide dochters! En om hulp te krijgen als ze omhoog zouden zitten. Op de dorpsfeesten zouden ze over hen fluisteren ...

Gauw, gauw regelde Hori een lening bij een woekeraar om de politieman om te kopen en de huiszoeking te voorkomen.

zoon Gobar was de koe gaan ophalen bij Dhola en aan de praat geraakt met Jhunia, de jongste dochter,

een vlotte jonge vrouw. Die had hem ingepalmd.

Jhunira raakte zwanger. Woedend joeg Bhola haar het huis uit. De twee broers van Jhunira zwoeren Gobar te doden. Die vluchtte naar de stad, naar Lucknow. Dat is al meer dan een jaar geleden. Hoe zal het toch met hem gaan? Taal noch teken hebben ze van hem ontvangen. Al hun hoop hadden ze op Gobar gevestigd. Hij zou de boerderij overnemen. Zij zouden een rustige oude dag krijgen en Gobar zou later het familiehoofd worden ...

Tranen wellen op in de ogen van Dhanira. Het leek zo mooi, maar de koe heeft hun niks dan narigheid gebracht.

Bron

In *Godaan, The Gift of the Cow* (1936) verhaalt de Indiase auteur Munshi Premchand de lotgevallen van een boerenfamilie, hoe zij worstelen het hoofd boven water te houden en de familie-eer te redden.

Deel 1: Eindelijk een koe! - Uttar Pradesh, India – in de dertiger jaren (1), verhaal 83.

* * *

85. Californië, Verenigde Staten – dertiger jaren van de vorige eeuw

Dromen van een eigen boerderijtje

Met smekende ogen kijkt Lennie hem aan: 'Alsjeblieft George, vertel het nog een keer.'

– 'Ik heb het je gisteren nog verteld, Lennie.'

– 'Alsjeblieft!'

– 'Nou vooruit dan. Als we voldoende geld gespaard hebben, kopen we ons eigen boerderijtje met paar bunder land. Niet al te veel land. Dan hoeven we maar zes, zeven uur per dag te werken en niet elf uur te sloven zoals nu. We verbouwen ons eigen graan. We hebben een moestuin met alle groenten die we lekker vinden. We hebben ook een paar fruitbomen, met perziken, appels en kersen. We hebben een koe, een varken en wat kippen.'

– 'En konijnen', onderbreekt Lennie hem. 'Daar mag ik voor zorgen. Ik zal ze nooit vergeten eten te geven.'

– 'Ja, ook konijnen', bevestigt George. 'We hebben een veldje alfalfa. Dan ga jij daar naar toe met een zak, je snijdt de alfalfa en brengt die naar de konijnen.'

– 'We hebben ook een kachel, hè.'

– 'Ja, een kleine ronde kachel om hout of kolen in te stoken. Als het regent zitten we bij de kachel, lekker warm.'

George Milton en Lennie Klein zijn twee zwervende landarbeiders. Lennie is zwakbegaafd, maar zo sterk als een beer. Hij kan werken voor drie. George heeft zich over hem ontfemd. Samen trekken ze van boerderij naar boerderij. Hier werken ze een week, daar een maand. Dan gaan ze weer verder. Ploegen, zaaien, maaien, dorsen. Maar nooit voor hen zelf. Altijd voor anderen.

Het is hard werken. En het geld dat ze verdienen is gauw verdwenen als George zo nu en dan de bloemetjes buitenzet.

George kent een oud echtpaar met een klein boerderijtje die het wel willen verkopen voor niet al te veel geld. Hij heeft zich vast voorgenomen van nu af aan al hun geld te sparen.

'Weet je, Lennie, die andere dagloners hebben helemaal niemand op de wereld. Die zijn helemaal alleen. Die zwerven van de ene boerderij naar de andere en ze bezuipen zich, want ze hebben niemand. Maar wij hebben elkaar. Wij zijn met zijn tweeën. We gaan nu echt geld sparen en straks hebben we ons eigen boerderijtje. Als er een keer kermis is in het dorp, dan melken we onze koe, geven onze kippen voer en gaan we naar de kermis. Dat kan ons niks verdommen. We hoeven aan niemand te toestemming te vragen. We gaan gewoon.'

Bron

In het korte verhaal *Van Muizen en Mensen* (1937) schets de Amerikaanse auteur John Steinbeck het harde leven van de zwervende landarbeiders. Ieder droomt van een eigen boerderijtje.

* * *

86. District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1934

Krabbenjacht

Douguan kan zich bijna niet beheersen en staat op het punt op te springen. Oom Arhat trekt de achtjarige jongen naar beneden en zegt: “Wie geen geduld heeft, krijgt geen warme rijstebrij.” Zwaar door zijn neus ademhalend gaat Douguan weer zitten. Het is een schitterende herfstnacht, de donkere hemel is bezaaid met sterren, grotere en kleinere, fonkelende en stralende. Zachtjes klotst het water van de rivier op de oever. Een paar meter van hen vandaan staat een kerosinelamp met vier stukken groen glas, die een vage lichtcirkel werpt op de grond.

Douguan zit hier nu al een paar uur met Oom Arhat te wachten. Toen het donker werd, kwamen de rivierkrabben uit het water gekropen op zoek naar eten tussen de planten. Eerst kwamen ze stuk voor stuk, toen met tientallen tegelijk. Langzaam maar gestaag trekken ze naar de lamp toe, totdat er honderden, vele honderden bij de lamp zitten. “Nu!”, sist Oom Arhat. Douguan vliegt op als een samengedrukte veer, die losgelaten wordt. Hij grijpt twee punten van het net waar de krabben opzitten en trekt die omhoog, terwijl Oom Arhat de andere twee punten omhoog trekt. Ze brengen de vier punten samen, verbinden ze snel met een grote knoop en gooien het dichtgebonden net opzij. Meteen springt Douguan naar het tweede net en trekt ook daarvan met een ruk de twee hoekpunten omhoog.

Honderden en nog eens honderden krabben hebben ze gevangen. Douguan is er maar wat trots op. Heerlijk eten ze krab zoveel als ze willen. En nog meer krab en nog meer. Tot ze geen krab meer kunnen zien. Met een mes schraapt Oom Arhat de overige krabben leeg, maalt het vlees, gooit het in een ton, doet er zout bij en roert het geheel tot een smakelijke pasta. Nog maandenlang eten ze krabbenpasta, totdat de pasta begint te stinken. Dan gooit Douguans moeder die op de papavers. De prachtigste papaverbloemen en -bollen krijg je dankzij deze krabbenmest. En later prima opium, waar Douguans moeder van geniet.

In zijn latere leven denkt Douguan zo nu en dan met plezier terug aan die prachtige herfstnacht bij de rivier, samen met Oom Arhat, aan het groenige schijnsel van de lamp en aan de duizenden rusteloos voortschuivende gelede poten en scharen.

Bron

Het boek *Het Rode Korenveld* (1986) van de Chinese schrijver Mo Yan vertelt het verhaal van de bittere strijd tegen de Japanse bezetters in een afgelegen boerenstreek. De strijd tussen de Chinese Quomindang, de communisten en de lokale bandietenbenden is niet minder heftig.

Deel 2: De vossegeest - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1937 (2), verhaal 93.

Deel 3: 'Neem mij terug' - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1985 (3), verhaal 137.

* * *

87. Een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – rond 1935 (2)

Gefaald

“Zeg dan wat”, had Amy geroepen toen hij thuiskwam. Maar hij is niet zo'n prater, dat weet ze toch wel. En wat valt er te zeggen, als je hierin hebt gefaald? Stan Parker, een oude boer met een gebruind gezicht en al heel wat rimpels in zijn nek, leunt met zijn hoofd tegen de flank van de koe die hij melkt. Met de hand. Een melkmachine wil Stan niet. Dat is slecht voor de spenen. En zoveel koeien hebben ze nou ook weer niet, die melken ze gewoon met zijn tweeën. De jonge boeren lachen erom. Laat ze maar lachen.

Als Stan zijn emmer melk voorzichtig door de zeef giet, die bovenop de melkbus staat, kijkt hij naar Amy. Zij veegt wat tranen weg over haar rechterwang en haalt haar neus op. Dan gaat ze verder met melken, zonder Stan aan te kijken. Vroeger was ze zo magertjes, toen hij met haar trouwde; nu is ze oud geworden, net als hij en fors, zeg maar gerust dik. Hun twee kinderen Ray en Thelma zijn al jaren geleden uit huis gegaan. Ze staan er alleen voor. Maar ze redden het best, samen.

Toen hij thuiskwam, had hij meteen gezien dat Amy het al wist. Iemand moest het haar verteld hebben. Ze zag zo grijs, zoals ze er nooit uitgezien had. Verslagen. Toen hij vanochtend de krant uit de brievenbus gehaald had, had hij het in een klein berichtje op de voorpagina gelezen. In Sydney was een zekere Ray Parker doodgeschoten, in een café. Gauw had hij zijn goede kleren aangetrokken en was in zijn oude Fordje gestapt. “Ik moet voor zaken even naar de stad”, had hij zijn vrouw toegeroepen.

Verdwaasd had hij rondgereden in de grote stad, tot hij bij het huis kwam waar Ray woonde. Een verwaarloosde vrouw deed open, met grote kringen onder haar ogen van het huilen. Ray was dood, wat viel er te zeggen? Een stomme café-ruzie. Een dronken vriend kwam met een pistool binnenlopen. “Jij hebt me verlinkt”, had hij geroepen en toen geschoten, in zijn buik, in zijn borst.

In de krant staat dat Ray Parker verschillende keren in de gevangenis heeft gezeten voor diefstal en beroving en met een prostituee leefde. Dat is hun zoon. Hij heeft van hier naar daar gezworven en verschillende baantjes gehad. Zijn vrouw en kind heeft hij verlaten voor die andere vrouw. Amy en hij hebben nooit een goed contact met hem gehad, sinds hij wat groter was. Een ook niet met Thelma, hun dochter. Die kon goed leren, is secretaresse op een notariskantoor geworden en later met een van de notarissen getrouwd. Ook haar zijn ze kwijt. Ze is zo deftig geworden. Over een tijdje zullen ze de koeien wegdoen en het land verkopen voor de stadsuitbreiding.

Stan leegt de volgende emmer in de melkbus. Hij kijkt naar Amy. Het is een goede vrouw. Maar wat moet je zeggen, als je met het grootbrengen van je kinderen hebt gefaald?

Bron

In de roman *De lotgevallen van een pionier* (1956) beschrijft de Australische auteur Patrick White op bijna poëtische wijze het leven en de gevoelens van een boer en boerin op een kleine boerderij.

Deel 1: Bosbrand – een gehucht in Nieuw-Zuid-Wales, Australië – 1914 (1), verhaal 57.

* * *

88. Berggebied in het noorden van Zweden – in de dertiger jaren van de vorige eeuw

'Onze rendieren zijn jouw rendieren'

“Zal ze ooit wel weer terugkomen”, vraagt Njenna zich bezorgd af. Ze zit op de grond bij de rendieren, die rustig om haar heen lopen te grazen. Njenna is een jonge Sami (Lap), een nomade. “Waarom is ze hier weggegaan? Het is toch prachtig hier met onze bergen, het koele water, de eindeloze luchten. We hebben hier onze kudde, onze familie, onze eigen tenten met alles wat we nodig hebben. We hebben onze verhalen en *joiks*, ons traditionele zingen. Alles kunnen we kwijt in onze *joiks*.” Dan begint Njenna voor zich uit te zingen over het vertrek van haar oudere zuster Elle-Marja.

Een paar jaar lang is Njenna samen met Elle-Marja naar een Lappenschool geweest. Vreselijk vonden ze het daar. De jongens in het dorp waar de school was, scholden hen uit voor 'vieze Lappen'. Op school sloeg de juffrouw je, als je Sami sprak. Je mocht alleen Zweeds praten. De kinderen woonden samen in een internaat. Allemaal misten ze hun familie enorm.

Elle-Marja kon goed leren. Ze was de beste van de hele groep. Toen er een keer bezoek kwam uit Uppsala, mocht zij de gasten, in het Zweeds natuurlijk, toespreken. Ze schaamde zich een Sami te zijn. Ze wilde schooljuffrouw worden. Ze moest en zou naar Uppsala, om daar te leren. Op een dag liep ze van school weg en stapte in de trein.

“Elle-Marja, mijn geliefde zus, wanneer kom je weer terug bij ons?”, zingt Njenna. “Hoe kan je leven in Uppsala, zonder rendieren, zonder familie? Trouw toch niet met een Zweed, dan zijn we elkaar voor altijd kwijt. Blijf bij ons. Kom weer terug. Onze tent is jouw tent, onze rendieren zijn jouw rendieren.”

Bron

De film *Sami Blood* (2016) van de Zweedse regisseur Amanda Kernell, die zelf een Sami is, vertelt het verhaal van een nomade-meisje dat haar volk, haar land en haar cultuur ontvlucht.

* * *

89. Een dorpje in de Abruzzes, Zuid-Italië – 1935

Sciatàp

Bijna vier jaar had Francesco Zompa in New York gewoond. 'Gewoond' is een groot woord, want hij had bij zijn baas onder de trap geslapen en zijn matras was een stuk karton geweest.

Hij werkte bij Carlo Campanella, die net als hij uit het Zuiden van Italië kwam. Deze verkocht ijs in de zomer en steenkool in de winter. Hij had zijn naam verengelt, en zijn zaak heette dan ook 'Charles

Littlebell, Ice & Coal'. Van de vroege ochtend tot de late avond had Francesco alles gedaan wat er voorhanden was. Als hij zijn baas iets vroeg, riep die steevast “Shut up!”

Toen Francesco teruggekeerd was in zijn dorpje Pietrasecca, schreeuwde hij om het minste of geringste tegen zijn vrouw en kinderen: “Sciatàp” (Shut up), zodat dit al gauw zijn bijnaam in het dorp werd. Na een paar jaar was zijn oorspronkelijke naam in het vergeetboek geraakt.

Ondertussen was Mussolini aan de macht gekomen. Wekelijks kwam er een muurkrant, 'Le Notizie di Roma', die de schooljuffrouw op de deur van de kerk moest plakken. Ook ging ze met de verse krant naar de *locando*, het dorpscafé, om de boeren het hoofdartikel voor te lezen en uit te leggen wat er bedoeld werd. De boeren, wat aangeschoten door de wijn, stelden lastige vragen. Stond er geschreven dat “ze in het buitenland er maar wat veel voor over zouden hebben om zo'n geweldige leider te bemachtigen als hun eigen *Duce*”, dan vroeg Sciatàp bijvoorbeeld: “Hoeveel dan wel?”, “Hoeveel is er geboden” en “Wie biedt er meer?” Vervolgens legde de juffrouw uit dat het “bij wijze van spreken” was, waarop Sciatàp schamper reageerde met: “Dus, het is niet waar.”

Als de krant sprak van een “revolutie van de landbouwers” dan vroeg een andere boer: “Wat zijn dat, 'landbouwers'?”, waarop de juffrouw geduldig verklaarde: “Dat zijn jullie, *cafoni* (landarbeiders).” Dan begonnen verschillende boeren door elkaar te roepen: “Van die 'revolutie' hebben we hier nog niks gemerkt” en “We krijgen alleen maar minder voor ons graan en onze wijn.”

Toen de juffrouw enigszins ontmoedigd de boeren aanraadde er nog eens “goed over na te denken”, zodat ze volgende week het allemaal “wat beter zouden begrijpen”, schoot dit bij Sciatàp in het verkeerde keelgat: “Ach mens, hou toch op, ik ben in Amerika geweest!”

Bron

Het boek *Brood en Wijn* (1936) van de Italiaanse schrijver Ignazio Silone gaat over een jongeman uit de stad die in een dorpje boeren tot verzet tegen het fascistische regime probeert aan te zetten. Silone is zelf opgegroeid in een arm boerendorpje.

* * *

90. Oklahoma, Verenigde Staten – rond 1935 (1)

Verjaagd door de bulldozers

Bijna dommelt Tom Joad in op de voorbank van de oude, tot vrachtwagen omgebouwde auto. De zon staat al laag en schijnt hem in zijn gezicht. Twee dagen al rijden Tom en zijn hele familie op de U.S. Route 66 naar het westen. Naar Californië.

Het was moeilijk afscheid te nemen van hun land in Oklahoma. De grootvader van grootvader Joad heeft een stuk land van de regering gekregen en heeft gevochten met de Indianen om ze eraf te krijgen. Dat is niet goed, maar zo ging dat in die tijd.

Er zijn goede jaren geweest, maar dat is alweer even geleden. De laatste jaren waren veel te droog. Er waren zandstormen en de oogsten mislukten keer op keer. Ze hebben, net als iedereen wat geld geleend bij de bank, en later nog wat meer. Zo kwam het land in handen van de bank en werden zij zelf pachters.

Twee jaar gelden besloot de bank het anders aan te pakken. Alle pachters moesten weg. Er kwamen een paar mega-boerderijen. Grote bulldozers met enorme ploegen, eggen en zaaimachines erachter trokken kaarsrechte lijnen over het land, kilometers lang. Je kreeg nog een laatste waarschuwing en dan botste de bulldozer 'per ongeluk' tegen je boerderij, die half instortte.

Ze waren bij zijn broer, oom John, gaan wonen, 15 kilometer verderop. Met zijn allen samen woonden ze twee jaar in het kleine boerderijtje. Maar oom John moest ook weg. Ze spaarden geld door met zijn allen katoen te plukken en kochten daarvan een oude brik. Ze zaagden de achterkant weg, bouwden er hoge houten zijkanten en laadden al hun spullen erop.

Nu zijn ze op weg naar Californië, het land van zon, sinaasappels, druiven en perziken. Een paar maanden geleden heeft Tom een pamflet in handen gekregen. "800 plukkers gevraagd – goede verdienste" stond erop. Ze zullen alle werk aanpakken dat ze kunnen krijgen, geld sparen en dan een stukje land kopen, en zo'n mooi wit huisje erop bouwen, zoals je op kalenderfoto's ziet. En sinaasappelbomen planten ...

Zo trekken duizenden, tienduizenden, vele, vele tienduizenden arme boeren naar het westen.

Bron

In *De Druiven der Gramschap* (1939) beschrijft de Amerikaanse auteur John Steinbeck het lot van de kleine boeren uit het centrale zuiden van de VS die hun land kwijtraken en naar het westen trekken. Een indrukwekkende roman die veel kanten van de boerenarmoede belicht. Een eerbetoon aan het doorzettingsvermogen van de boerenfamilies.

Deel 2: Nachtmerrie - Californië, Verenigde Staten – rond 1935 (2), verhaal 91.

* * *

91. Californië, Verenigde Staten – rond 1935 (2)

Nachtmerrie

"Nu gaan we weg", besluit moeder Joad. Dagenlang heeft het gestortregend. Ze verblijven in een goederenwagon, die tot een soort van woning omgebouwd is. Langzaam kroop het water daar naar binnen. In allerijl bouwden de mannen een verhoging, waarop ze nu al weer twee dagen zitten. Er is geen eten meer en geen hout voor het kacheltje. De kinderen zijn versuft van het stilzitten. Vader zit alleen maar te dromen van hun boerderij in Oklahoma.

Met zijn allen waden ze tot aan hun middel door het water, op weg naar hoger gelegen land. Gelukkig vinden ze op een heuvel een schuur, met hooi erin.

Is dit nou het Californië waar ze van gedroomd hebben, vraagt vader zich af. Ze hebben soms wat werk gehad, maar de lonen waren schrikbarend laag. Net genoeg om van te eten en om wat te sparen voor benzine als je weer verder moest trekken.

Een vriendelijke kleine boer heeft hun uitgelegd waarom de pluklonen zo laag zijn. De banken zijn de

baas in de boerenorganisaties en zij hebben een absurd lage prijs voor het fruit bepaald. Op deze manier raken de kleine boeren in problemen en zijn dan gedwongen hun boomgaarden te verkopen.

De grootgrondbezitters hebben geen last. Zij hebben conservenfabrieken en de prijs van een blik fruit blijft hetzelfde. Ze kunnen zelfs goedkoop perziken en peren kopen van de kleine boeren die geen fabriek hebben. Zo maken ze behoorlijk winst en kunnen ze de kleine boomgaarden opkopen. Met leningen van de bank.

In de schuur is het gelukkig droog. Moeder kijkt om zich heen, ziet een oude doek, helpt de kinderen hun natte kleren uit te doen en wrijft ze droog en warm. Er zitten nog een oude en een jonge man in de schuur. Samen zullen ze er het beste van maken.

Bron

In *De Druiven der Gramschap* (1939) beschrijft de Amerikaanse auteur John Steinbeck het lot van de kleine boeren uit het centrale zuiden van de VS die hun land kwijtraken en naar het westen trekken. Een indrukwekkende roman die veel kanten van de boerenarmoede belicht. Een eerbetoon aan het doorzettingsvermogen van de boerenfamilies.

Deel 1: Verjaagd door de bulldozers - Oklahoma, Verenigde Staten – rond 1935 (1), verhaal 90.

* * *

92. Een dorpje in India – 1937 – *film*

Gelukkige jaren

Het is oogsttijd en het is zonnig; Radha, een boerenvrouw van een jaar of veertig, voelt zich gelukkig. Ze zit op de ossenkar bovenop de *jowar*, het lokale graan; haar ene arm heeft ze om de hals van haar jongste zoon Birju geslagen en haar andere om de hals van de oudste, Ramu. Het is een mooie oogst. Net als altijd zal de verschrikkelijke woekeraar drie kwart van de oogst afnemen, maar van de rest kunnen zij er dit jaar wel van komen.

Radha heeft veel tegenslag gehad in haar leven. Ze was gelukkig getrouwd met een lieve, flinke en vrolijke man. Maar haar schoonmoeder had 500 roepie geleend bij de dorpswoekeraar voor de bruiloft. Het was een prachtig feest geweest, waar in het dorp nog lang over gepraat werd, maar de schuld hing als een molensteen om hun nek.

In de arme jaren heeft Radha met haar gezin veel honger geleden. Twee van haar vier kinderen heeft ze verloren. Om te overleven ontgonnen haar man en zij een stukje braakliggende grond. Dat was zwaar werk, want er zaten veel stenen in de grond. Bij het verwijderen van een rotsblok, raakte haar man bekneeld en verloor zijn beide armen. Hij kon het niet verdragen afhankelijk te zijn en op een nacht liep hij weg. Ze heeft hem nooit meer teruggezien.

Glimlachend kijkt Radha naar haar beide zonen. Wat kunnen ze flink werken. Het wordt langzaam maar zeker tijd om een bruid voor hen te zoeken. Alles heeft de woekeraar haar afhandig gemaakt, als ze bij tijd en wijle wat extra geld bij hem ging lenen om eten te kopen, als de kinderen te veel honger hadden. En eens werd haar woning verwoest door een overstroming. Maar kijk nu eens, sinds haar beide zonen groot zijn, is ze er langzaam maar zeker weer bovenop gekomen. Ze heeft nu een nieuw

huis, een ploeg, twee prachtige witte ossen en genoeg te eten. Het enige wat haar nog ontbreekt is haar man. Nog dagelijks bidt ze dat die eindelijk weer terug zal keren, zoals ze in een droom gezien heeft. Nog dagelijks mist ze hem.

Bron

Mother India (1957) is een prachtige film van Indiase regisseur Mehboob Khan over het dorpsleven: het harde werk op het land, de misoogsten en de uitbuiting, maar ook de goede jaren, de vrolijkheid en de saamhorigheid.

* * *

93. District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1937

De vossegeest

Oude Geng was vroeg opgestaan, de hanen van het dorp hadden nog maar net gekraaid. De zon was nog niet op, maar de lucht kleurde al fraai oranje-rood. Het was ijsig koud buiten, een wit wolkje kwam uit zijn mond iedere keer dat hij uitademde. Oude Geng was ongetwijfeld de beste jager van het dorp. Hij wist precies welk paadje de vos zou nemen. Hij ging achter een rivierdijkje liggen en wachtte. Oude Geng kreeg het koud, maar hij wachtte geduldig. Daar rook hij een vossegeur en hoorde hij een zacht kraakje van een stukje ijs.

Nog even wachtte Oude Geng, toen richtte hij zich behoedzaam op en zag de vos op het ijs van de rivieroever. De vos keek hem aan. Hij was niet bang. Hij wist wel dat Oude Geng daar lag, maar hij was niet bang, alsof hij Oude Geng vertrouwde. Een prachtige rode pels had hij. Daar zou Oude Geng een mooie som voor krijgen. Hij legde aan, blies zijn rechterwijsvinger warm met zijn adem en haalde de haan over. De vos keek hem nogmaals aan. Zijn blik was woedend, alsof hij hem vervloekte en daar tuimelde hij om.

Op hetzelfde moment hoorde hij schreeuwen in een vreemde taal. Binnen de kortste keren stond er een groep Japanners om hem heen. Met hun bajonetten staken ze op hem in. De een na de ander. Bloed droop uit zijn lichaam. Oude Geng wist dat zijn tijd gekomen was. Hij was zo'n ervaren jager, maar die Jappen had hij niet horen aankomen, sufferd die hij was.

Oude Geng had het heet. Alsof hij brandde. Hij scheurde zijn gewatteerde jas stuk. Hij had het zo heet. Langzaam maar zeker verloor hij het bewustzijn. Als in een droom voelde hij een tong over zijn lijf gaan, een zachte, koele tong. Oude Geng sloeg zijn ogen op en zag de vos naast hem zitten. Die keek niet kwaad meer, maar eerder droevig, vol medelijden. De vos, of eigenlijk de geest van de vos likte zijn wonden. Er moet geneesmiddel op de vos zijn tong hebben gezeten, want zijn wonden trokken dicht, het bloeden stopte en Oude Geng kwam langzaam maar zeker weer bij. Hij stond moeizaam op en liep wankelend naar huis. Hij kroop onder wat pelzen op zijn *kang*, zijn stoofbed, en sliep drie dagen. Toen was hij genezen.

Sindsdien heette hij Achttien Steken Geng. De littekens zaten op zijn borst en op zijn rug. De geest van de vos had hem gered. Achttien Steken Geng maakte een offertafeltje en offerde dagelijks aan de geest van de vos, tot op de dag van zijn dood, vele, vele jaren later.

Bron

Het boek *Het Rode Korenveld* (1986) van de Chinese schrijver Mo Yan vertelt het verhaal van de bittere strijd tegen de Japanse bezetters in een afgelegen boerenstreek. De strijd tussen de Chinese Quomindang, de communisten en de lokale bandietenbenden is niet minder heftig.

Deel 1: Krabbenjacht - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1934 (1), verhaal 86.

Deel 3: 'Neem mij terug' - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1985 (3), verhaal 137.

* * *

94. Een dorpje in Aragón, Spanje – 1937

De dorpspastoor begrijpt het niet meer

Ik begrijp die jongen niet. Nou ja, het is allang geen jongen meer, maar ik weet nog goed dat ik hem doopte. Als kind kwam hij geregeld een praatje met me maken. Zo aardig! Even glimlacht pastoor Mosén Milán. Dan gaat hij verder met zijn gebeden. Maar al snel dwalen zijn gedachten opnieuw af. Later is hij misdienaar geworden. Misschien is het daar allemaal mee begonnen. Een keer nam ik hem mee om het Heilig Oliesel naar een stervende te brengen. Het was een landarbeider die in een grot woonde. Paco was helemaal geschokt door de armoede. Ik heb hem gekalmeerd door te zeggen dat de man nu rechtstreeks naar de hemel zou gaan, omdat God houdt van de armen. En dat hij daar voor altijd gelukkig zou zijn.

Twee jaar geleden heb ik zijn huwelijk nog ingezegend. Het was een prachtig feest. Heerlijke gevulde patrijs hebben we gegeten. Iedereen was vrolijk, iedereen houdt van Paco. Het is echt een jongen met een goed hart. Hij is van een kleine boerenfamilie, maar hij kijkt niet neer op landarbeiders. Integendeel. Hij heeft nog vaak met me over de grotten gesproken. Dat die afgeschaft moesten worden en dat de armen huizen van de gemeente moesten krijgen. Soms ging de fantasie met hem op de loop.

En opeens raakte het hele land in beroering. De koning vluchtte naar het buitenland. Er kwam een nieuwe regering in Madrid. Bij de gemeenteraadsverkiezingen werden stuk voor stuk kleine boeren gekozen. Paco was een van hen. Er was een nieuwe wet aangenomen, hoorden we, dat de adel zijn land moest afstaan aan de dorpen. “De weidegrond die we ieder jaar moeten pachten van die hertog die ver weg woont, die is nu van ons, van het dorp”, zei Paco. Ik legde hem uit dat het al vierhonderd jaar zo ging en dat het heus niet een-twee-drie afgeschaft kon worden. Maar hij luisterde niet naar me.

Pastoor Milán zucht diep. Hij zit nog steeds op zijn bidstoel en steunt zijn hoofd in zijn handen. Er doen geruchten de ronde dat groepen mannen uit de stad met knuppels en geweren naar de dorpen komen om ze 'te zuiveren', zoals ze dat noemen. Dat ze links en rechts boeren doodslaan die met de nieuwe regering meedoen. Als Paco maar niks overkomt, het is zo'n aardige jongen, nou ja, een man eigenlijk.

Bron

Requiem voor een Spaanse boer (1953) is een prachtige en verschrikkelijke novelle van de Spaanse schrijver Ramon J. Sender, over het leven in een klein dorpje in tijden van verandering.

* * *

95. Noordoost-Brazilië – 1938 – film

Pater Sebastião

“Ik zie een weelderig groen land voor me, de paarden eten bloemen en kinderen drinken uit rivieren die gevuld zijn met melk.” Prachtig kan pater Sebastião preken. Met grote verwonderde en blijde ogen kijken oude vrouwen en mannen met hun verweerde gezichten naar hem op. Maar er zijn ook jonge mensen en kleine kinderen, allemaal arme boeren.

Manuel is een van Sebastião's volgelingen. Hij had een klein huisje met een moestuintje en was koeherder. Hij hoedde twaalf koeien van don Moraes, een rijke boer en een paar van hemzelf. In blinde woede heeft Manuel don Moraes gedood, toen die hem wilde laten opdraaien voor de dood van twee van Moraes' koeien die door slangen gebeten waren. Don Moraes blafte hem af, riep dat hij de wet aan zijn kant had en roste Manuel met zijn zweep af toen die iets terugzei wat hem niet beviel. Daarop trok Manuel zijn machete. Sindsdien is hij op de vlucht, samen met zijn vrouw Rosa.

Gelukkig hebben Manuel en Rosa de groep rond pater Sebastião gevonden, waar alle armen terecht kunnen. De groep verblijft op de Monte Santo, de heilige berg, en trekt soms als in processie zingend en biddend door het land. Als de nood hoog is en de gelovigen langs alleenstaande huizen van rijken komen, vallen ze die binnen, vermoorden de bewoners en pakken alles wat ze kunnen gebruiken.

Wanneer het op een ochtend begint te stormen, roept pater Sebastião dat morgen de grote dag is, dat het goudstukken zal regenen en dat alle reine zielen opgenomen zullen worden in het nieuwe Heilige Land. Ook Manuel is aan het profeteren geslagen over een prachtig eiland midden in de zee, waar ze met zijn allen naar toe zullen gaan, als God de oude wereld in vuur en vlam zal zetten. Rosa vertrouwt het niks. “Manuel, dit is een droom, dit is niet waar, word nou eens wakker. Laten we weggaan. Straks komen de soldaten.” Manuel schreeuwt tegen Rosa dat ze bezeten is door de duivel en dat alle ongelovigen zullen sterven.

Helaas blijkt Rosa's voorgevoel maar al te juist te zijn. De volgende ochtend vroeg valt een groep soldaten de gelovigen aan en schiet de meesten dood. Wie weet te ontkomen sluit zich aan bij een van de verschillende *cangaço's*, rondzwervende bandietenbenden van arme boeren.

Bron

In zijn indrukwekkende film *Black God, white devil* (1964) brengt de Braziliaanse regisseur Glauber Rocha de *cangaço's* uit de volksverhalen tot leven.

* * *

96. Dorpje ten zuiden van Nanjing, China – 1938

Ondergronds verzet

Lao Er is verrukt. Geweldig, die geheime kamer onder de grond, die zijn oude vader en moeder gegraven hebben! De ingang is achter de kookplaats in de donkere keuken van de kleine boerderij, verborgen onder een brede plank met klei en stro erop.

Vorig jaar heeft de oorlog hun district bereikt. Als beesten hebben de Japanse soldaten huisgehouden in

de grote stad. Daarna trokken ze door het platteland, plunderend, brandstichtend, moordend en verkrachtend. Lao Er heeft zich met zijn vrouw Jade in het riet verstopt. Kort daarop zijn ze weggetrokken naar het vrije Chinese achterland, 3000 kilometer naar het westen. Jade is zwanger en wil haar kind hoe dan ook op een veilige plek ter wereld brengen.

Maanden later ontving Lao Er een brief van Ling Tan en Ling Sao, zijn vader en moeder. Ze vragen hem dringend terug te komen. Ze staan er helemaal alleen voor. Zijn twee broers die meehielpen op de boerderij zijn de bergen ingetrokken om zich aan te sluiten bij de guerrilla's. Zijn ouders willen per se de boerderij niet verlaten. Ze zijn zo verknocht aan de grond. Ze voelen zich verplicht het land zo goed en zo kwaad als het in deze moeilijke tijden gaat, te verzorgen. De aarde die hun familie al zoveel generaties gevoed heeft in goede en in slechte tijden ...

Jade wilde eerst niet terug naar het gebied, waar de de vijand de baas is. “Hier helpen we mee aan het opbouwen van een groot leger, om later de vijand te verslaan. Wat kunnen we daar doen onder het oog van die duivels?”, riep ze. Maar later legde ze zich erbij neer dat Lao Er de roep van zijn ouders niet kan negeren. Samen gingen ze terug, met de baby.

Het laatste stuk van hun reis naar huis is het gevaarlijkst. Ze zijn dan niet langer in de heuvels, waar de Japanners zich niet wagen. Jade heeft haar haar kort geknipt en haar gezicht met modder donker gemaakt. In haar vuile blauwe katoenen jak en broek, haar voeten in grote sandalen van gevlochten rijststro, lijkt ze net een man, een boer. Ze draagt een mand op haar rug met daaronder haar kind. Zo lopen ze in de nacht naar de boerderij.

Wat is Jade achteraf blij dat ze toch samen gegaan zijn. Haar schoonouders hebben een kleine geheime kamer gegraven, waar Lao Er en zij zich kunnen verstoppen, samen met hun baby. Ze zullen de kamer verder uitgraven. Ze gaan er een slaapplek van maken voor guerrilla's uit de heuvels, en een bergplaats voor wapens en voedsel wat ze gaan verstoppen voor de vijand. Om zo min mogelijk te hoeven inleveren. Samen met wat andere dorpelingen zullen ze kleine aanvallen uitvoeren, op het platteland en misschien zelfs in de grote stad ... Er is zoveel te doen.

Bron

In *Drakenzaad* (1941) beschrijft de Amerikaanse auteur Pearl Buck het leven van kleine Chinese boeren tijdens de Japanse bezetting: de terreur, de hardvochtige wetten, de woede, de saamhorigheid, het verzet en de collaboratie. Ondertussen gaat het boerenwerk door. Want het land blijft aandacht vragen.

* * *

97. Een hacienda in Peru – 1938

De Indiaanse boerenleider

Het is een maanloze nacht. Heimelijk sluipen twee donkere gedaantes langs een rij woningen. De eerste klopt zachtjes aan bij een ruw houten deur. Als die op een kier opengaat, noemt hij fluisterend hun namen. In de kleine woonkamer hangt een olielampje aan de muur, voor het raam hangt een doek. Op de grond zitten een man of tien in een kring. Rustig gaan zij erbij zitten, knikkend naar links en rechts.

“Zijn we er allemaal?” vraagt de man die de deur geopend heeft met gedempte stem, om verder te gaan met: “*Compañeros*, vrienden, laten we beginnen. Vanavond zullen we het hebben over het stichten van een vakbond op onze haciënda. Ik ben blij dat Saturnino Huillca bij ons gekomen is.” Hij kijkt de man die het laatst binnen gekomen is nadrukkelijk aan.

Dan neemt Huillca, een magere Indiaanse boer van een jaar of 45 met een vriendelijk maar vastbesloten gezicht, het woord: “*Compañeros*, het wordt ook voor jullie de hoogste tijd dat jullie gezamenlijk een vakbond oprichten. Dat hebben al zoveel boeren op zoveel haciënda's gedaan. Jarenlang, wat zeg ik, generaties lang, hebben de landheren ons uitgebuit. Omdat we een snippertje grond in bruikleen hebben, moeten we dag in dag uit voor hen zwoegen, voor niets, zonder dat we er ook maar één *centavo* voor krijgen. Maar er zijn nu nieuwe wetten aangenomen in Lima, de hoofdstad van ons land. Mensen voor niets voor je laten werken is nu bij wet verboden. Alle boeren hebben het recht om een vakbond op te richten, om voor hun rechten op te komen, zoals die in de wet staan beschreven.”

Er volgt nog een heel gesprek, want de arme boeren geven zich niet gemakkelijk gewonnen. Veel vragen krijgt Huillca naar zich toe: “Heeft hij zelf soms niet maandenlang in de gevangenis gezeten?”, “Is hij soms niet van zijn land gezet?”, “Zijn zijn vrouw en kinderen soms niet mishandeld?” en “Wie helpt ons als we voor de rechtbank moeten komen?” Huillca beantwoordt iedere vraag rustig en zorgvuldig. “*Compañeros*,” besluit hij, “mijn hart doet pijn als ik zie hoeveel jullie lijden. Jullie hebben helemaal gelijk, het is voor ons een harde strijd om ons recht te krijgen. Maar we moeten hem aangaan, we moeten ons niet langer als beesten laten behandelen, maar als de hardwerkende mensen die wij zijn.”

Dan neemt Huillca afscheid, de deur gaat zachtjes open en daar sluipt hij weg in het donker, opnieuw samen met zijn jongere begeleider. In Lima zijn goede wetten aangenomen, maar hier, op het verre platteland, moet een vakbondsleider als een dief in de nacht komen en gaan.

Bron

Huillca: een Peruaanse boer vertelt (1974) van de Peruaanse journalist Hugo Neira Samanez is één lang en aangrijpend interview met een bevlogen Indiaanse boerenleider. Het leest als een roman.

* * *

98. Een gehuchtje in Noord-Italië – 1941

Het beest

Langzaam gaat de kamerdeur open. Met een bleek gezicht stapt de jonge dokter de keuken binnen. Alle ogen zijn op hem gericht. Hij is anderhalf uur bezig geweest. “Jullie kunnen afscheid nemen”, zegt hij zacht, “ik kan niks meer doen.” Dan verstrakt zijn gezicht: “Hier krijgt-ie dertig jaar voor. En dat heeft hij verdiend.” Met moeite onderdrukt hij een vloek. Als even later de vrouwen luidkeels jammeren bij de jonge vrouw die gaat sterven en de mannen met hun hoofd gebogen staan, hun handen voor hun buik, rijdt de dokter in zijn leren jas weg op zijn knallende motor.

Nog geen twintig jaar is Gisella geworden, bedenkt Ernesto, als hij 's avonds laat naar zijn boerderij

loopt. Zo'n knappe, zo'n flinke jonge vrouw. Ze zouden over een tijdje trouwen, als hij met zijn en haar vader goede afspraken gemaakt zou hebben over de grond.

Hoe vaak had hij niet tegen Gisella gezegd dat ze wat voorzichtiger moest zijn met Talino, omdat hij onberekenbaar is. Talino is een beest, had ze dan geantwoord. Hij heeft de boerderij van Rico in brand gestoken, ik heb hem zelf over het veld weg zien rennen om zich te verstoppen. Dan had hij geantwoord, dat weet toch iedereen in het dorp. Maar kijk toch uit voor Talino. Waarop Gisella in tranen uitbarstte en zei dat Rico niks gedaan had en dat iedereen Talino maar zijn gang liet gaan. Hoe die mij mishandeld heeft en iedereen kijkt de andere kant op, en nou die brand.

Toen ze met zijn allen het verse hooi aan het afladen waren en Talino gepocht had dat hij tenminste een echte man was, had Gisella hem toegeroepen: "Je bent een lafaard en anders niks". Talino was razend geworden en voor iemand iets kon doen, had hij zijn hooivork in de keel van Gisella gestoten. Terwijl iedereen zich om Gisella bekommerde, was Talino weggevlucht. Ernesto die ook meehielp met het hooien, was nog achter hem aangerend.

Gisella had gelijk, bedenkt Ernesto, somber voortstappend, we hebben hem allemaal zijn gang laten gaan. En nu is het te laat.

Boven de donkere heuvels drijft een fletse maansikkel en onvermoeibaar tsjirpen de krekels.

Bron

De Italiaanse auteur Cesare Pavese schetst in zijn mooie korte roman *Jouw Land* (1941) een beeld van het boerenleven.

* * *

99. Pernambuco, Noordoost-Brazilië – 1942

Op de vlucht

Het is heet, erg heet. En droog. Zelfs de rivier is opgedroogd. Het is hier bijna een woestijn, overal zie je cactussen en doornstruiken. Een hobbelige, stoffige weg vol losse stenen. Johann bestuurt zijn vrachtwagen. Op de zijkanten staat geschilderd: 'Aspirinas: O Fim de Todos os Males' ('Aspirine maakt een einde aan alle kwalen'). In ieder dorp stopt hij, bouwt er een tent en draait 's avonds een film over Rio de Janeiro: grote flats, luxe auto's, carnaval. Dan reclame voor Aspirine. Het nieuwste wondermiddel tegen alle aandoeningen: verkoudheid, griep, hoofdpijn, een kater, liefdesverdriet, noem maar op. Na de film verkoopt hij heel wat blikjes aspirine. De volgende ochtend reist hij verder.

Onderweg pikt hij arme boeren op die een lift willen: een man met een groot geweer, die al gauw weer uitstapt omdat hij een dier ziet dat hij graag wil schieten; een oudere vrouw met een kip; een verdrietige, knappe jonge vrouw en een norse jongeman.

- 'Wat verkoop je?', vraagt de jongeman.
- 'Medicijnen, aspirine, helpt tegen alle kwalen.'
- 'Echt waar? Als het tegen de honger helpt, kan je rijk worden hier.'

De man blijkt Ranulpho te heten. Als hij zijn mond open doet, valt er een negatieve opmerking uit.

- 'Ben je altijd zo?', vraagt Johann.
- 'Wat bedoel je?'
- 'Zo bitter.'
- 'Weet je, ik kom uit zo'n gat: vijf huizen en een groot kruis in het midden. Niemand op straat. Nooit iets te doen. Er is daar helemaal niks.'
- 'Tja ...'
- 'Op een dag wist ik het: vandaag ga ik weg. En ik ging. Naar Rio de Janeiro of zo.'
- 'En als je geen werk vindt, geen slaapplek?'
- 'Ik red me wel. Ik ga hoe dan ook niet terug. Ze lachen je uit als je terugkomt. De stomme hufters. En jij?'
- 'Ik?'
- 'Waar jij vandaan komt!'
- 'Uit Europa, Duitsland. Er is daar oorlog. Ik wil geen soldaat worden, ik wil niet dood. Hier is tenminste geen oorlog, er vallen geen bommen op je kop.'
- 'Nee, hier is helemaal niks, zelfs geen oorlog.'

Ranulpho en Johann, twee jongemannen op de vlucht.

Bron

De speelfilm *Cinema, Aspirinas e Urubus* (2005) van de Braziliaanse filmmaker Marcelo Gomes brengt het kurkdroge, gloeiend hete platteland van Noordoost-Brazilië rustig en fraai in beeld.

* * *

100. Een dorpje in Senegal – 1942 – film

De nachtmerrie van Efock

In het dorpje Efock slapen de mensen niet goed. Ze hebben last van nachtmerries. Telkens weer schreeuwen ze in hun slaap. Telkens weer zien ze hoe de witte man met de tropenhelm zijn hand naar beneden slaat en “Vuur!” roept. Telkens weer zien ze de mannen vallen.

Vorig jaar kreeg het dorpje Efock bericht dat het de hele rijstooft aan de Fransen moest overgedragen. Alles. Iedereen was verantwoordigd. De vrouwen verstopten de rijst. De dorpsoudsten overlegden en brachten een offer aan de dorpsgod Emitaï. Dan omsingelt een groep Afrikaanse soldaten onder leiding van een blanke, Franse commandant het dorp. De mannen van het dorp vallen de soldaten aan met speren en pijl en boog, maar ze zijn niet opgewassen tegen de soldaten, omdat die geweren hebben.

De soldaten drijven alle vrouwen naar het dorpsplein. Daar moeten ze in de brandende zon zitten, totdat ze de rijst overhandigen. Maar dat doen ze niet. Ze zitten daar maar met hun kleine kinderen, een enkele met een baby. Soms zingen ze samen. Twee jongens van een jaar of acht brengen hen wat water in grote kalebassen. Dat mag van de witte man. Het wordt avond en het wordt nacht, maar de vrouwen geven hun rijst niet af. Daarom moeten ze blijven zitten.

De dorpsoudsten van Efock overleggen opnieuw, brengen een groter offer en smeken Emitaï hun vijanden weg te vagen.

De volgende ochtend is de Franse commandant ten einde raad. “Alle dorpen hebben de rijst gegeven”

laat hij vertalen, “alleen jullie niet.” Hij geeft zijn soldaten de opdracht te schieten op alles wat beweegt. Als de twee jongens opnieuw aan komen lopen met water, schiet een soldaat een van hen dood. Joelend komen de vrouwen overeind. Ze trekken zich niets meer aan van het gebod te blijven zitten, brengen de dode jongen naar de begraafplaats en beginnen daar te zingen en te dansen.

De dorpsoudsten besluiten de rijst nu te overhandigen, om het conflict niet verder te laten escaleren. Maar de commandant is zo kwaad dat de vrouwen zijn bevel niet respecteerden dat hij de mannen op een rij laat zetten. Tot hun verbijstering zien de vrouwen dat de witte man met de tropenhelm zijn hand naar beneden slaat en “Vuur!” roept. Er klinken wat knetterende schoten en dan vallen de mannen, een voor een. Veertien. Ze zijn allemaal dood. Dat is de nachtmerrie van Efock. De nachtmerrie die telkens weer terugkeert, die nooit meer verdwijnt.

Bron

De film *Emitai* (1971) van de Senegalese regisseur Ousmane Sembène geeft een beeld van een Afrikaans dorpje in de koloniale tijd.

* * *

101. Een dorpje in Belarus – 1943 – *film*

Spijt

“Ik had het nooit moeten doen”, denkt Fljora, “waarom heb ik toch niet geluisterd naar die oude boer? Mijn vriend en ik hebben nog stiekem grapjes over hem gemaakt. Maar nou blijkt hij toch gelijk te hebben. Hoe heb ik zo stom kunnen doen? Nog wel op klaarlichte dag.”

Fljora, een blonde jongen van twaalf jaar, met een oud soldatenjasje aan, zit op de grond met zijn hoofd diep gebogen, zijn beide handen in zijn haar. Hij heeft diepe rimpels op zijn voorhoofd alsof hij een oude man is.

Een paar weken geleden was Fljora samen met een vriend in een zandig gebied achter het dorp aan het graven, op zoek naar een geweer. Een oude boer betrapte hen daarbij en schold ze de huid vol. Als de Duitsers erachter kwamen, zou dat vreselijke gevolgen kunnen hebben. Maar toen de boer weg was, zijn ze toch doorgestaan, totdat ze twee geweren te pakken hadden. Ze wilden naar de partizanen in de bossen, maar daar kan je niet aankomen zonder geweer, dan word je niet opgenomen.

Toen Fljora zijn moeder vertelde dat hij naar de partizanen ging, begon ze wanhopig te schreeuwen. “Wat moet ik vader straks zeggen als hij thuis komt en je niet ziet? Als je dan geen medelijden hebt met mij, heb dan medelijden met je zusjes.” Toen dat niet hielp, haalde ze de bijl uit de schuur en duwde die in Fljora zijn handen: “Maak ons dan eerst maar dood.” Maar Fljora was niet te vermurwen, hij knipoogde naar zijn zusjes en glipte door de achterdeur weg, met zijn geweer onder zijn jas.

In het partizanenkamp werden Fljora en zijn vriend inderdaad opgenomen. Toen Fljora een keer naar het dorp moest om een bericht over te brengen, trof hij dezelfde oude boer. Die vertelde hem dat zijn beide ouders en zijn twee kleine zusjes gedood waren door de Duitsers. Ze hadden een tip gekregen.

Fljora zijn benen begaven het en hij zakte op de grond. Hij is wanhopig, maar hij kan niet huilen. Het enige wat hij weet is dat hij straks terug zal gaan naar de partizanen, om te vechten tegen de Duitsers.

Wat moet hij anders?

Bron

De film *Kom en zie* (1985) van de Sovjet regisseur Elem Klimov brengt het verhaal in beeld van een van de meer dan 600 boerendorpjes uit Belarus die in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers uitgemoord zijn.

* * *

102. Nederland – 1945

Een boterham met kaas

“Sjonge jonge, wat loopt dat beest traag”, moppert Jan Tulp zachtjes voor zich uit. “Nou ja, het kan er ook niks aan doen, het heeft ook te lijden van de oorlog.” Een mager paard trekt de platte wagen waar Jan op de bok zit. Naast hem zit Michiel, een jongen van twaalf jaar, die hij zojuist is gaan ophalen in Amsterdam. Over hun knieën ligt een deken, want het is best koud. Ze rijden stapvoets door een uitgestrekte polder.

“Zie je daar dat kerkje in de verte? Dat is ons dorp. Je komt gezellig bij ons wonen”, zegt Jan tegen Michiel. Deze antwoordt niet. “Wil je een boterham met kaas?” De ogen van de jongen lichten op. Als hij even later gretig in het brood hapt, proeft hij voor het eerst sinds lange tijd weer kaas, heerlijke kaas. “Ja jongen, we zullen je eens goed vetmesten”, zegt Jan met een knipoog tegen de schrale jongen. “Je zal het best naar je zin hebben op de boerderij. Je mag Maja, ons paard, verzorgen. Het moet iedere week geroskamd worden en het krijgt iedere dag hooi. Dat mag jij haar geven en dan zal je zien dat je binnen de kortste tijd de beste maatjes bent.” Alsof Maja begrijpt dat er over haar gepraat wordt, gooit ze haar kop even omhoog.

De oorlog loopt op zijn einde. Iedereen zit te wachten op de geallieerden. In de grote steden van West-Nederland is er bijna niks meer te eten. Er is honger. Wie familie, vrienden of kennissen heeft op het platteland, probeert zijn kinderen daar onder te brengen, zodat ze kunnen aansterken. In de dorpen is ook gebrek aan alles, maar de mensen hebben er nog wel te eten. Goddank.

Bron

In het boek *Stukjes en beetjes* (1965) beschrijft de Nederlandse schrijver Bernlef hoe dorpelingen een stadsjongen opvangen om hem te beschermen tegen de honger in het laatste oorlogsjaar.

* * *

103. Sardinië, Italië – 1945 (1)

Schapendieven

“Zeg jochie, zitten er hier dan helemaal geen hazen? Ik loop, verdomme, al de hele ochtend en geen haas te zien.” “Jawel hoor”, antwoordde ik, “er zijn hier hazen genoeg, soms trap ik er bijna op een.” Ik zal een jaar of zes zijn geweest en was door mijn vader meegenomen naar de schaapskooi. Hij was naar

het dorp om de melk naar de melkfabriek te brengen en ik moest op de kudde passen. Ik was maar wat blij dat er een jager kwam aangelopen, dan kon ik tenminste een praatje maken, want ik was helemaal alleen.

Terwijl wij zaten te kletsen over hazen, stond Rusigabedra, onze trouwe, sterke hond, aan zijn ketting te rukken of er ik weet niet wat aan de hand was. Ik dacht dat hij vrij wilde zijn en liet hem maar los. Als een speer ging hij er van door, met zijn hoofd dicht bij de grond, zijn haren overeind. Even later hoorde ik hem woest blaffen. Toen ik ging kijken, zag ik dat hij net twee jonge mannen op de vlucht had gejaagd. “Het is me ook wat”, zei de jager, “die komen een paar schapen stelen.” Ook hij ging er even later van door.

Toen mijn vader thuis kwam op zijn ezel met de lege melkbussen, vertelde ik hem wat er gebeurd was. “Nou zie je maar, dat je altijd op moet letten”, antwoordde hij direct. “Dat waren schapendieven, herdersknechten die van hun baas te weinig te eten krijgen en dan ergens anders een schaap gaan stelen om te braden en op te eten. Gelukkig was Rusigabedra er nog. Ik heb het je toch gezegd: je moet altijd op de hond letten, die heeft veel betere oren dan jij en een veel betere neus.”

De schapendieven zijn vast samen met de 'jager' naar een andere kudde gegaan, waar een ander herdersjongetje alleen op moest passen, in de hoop daar hun slag te kunnen slaan. Wat een geluk dat wij zo'n geweldige hond hadden!

Bron

Het boek *Padre Padrone* (1975) is de autobiografie van de Italiaanse schrijver Gavino Ledda. Het geeft een prachtige beschrijving van het harde leven van de herders-boeren in de bergen van Sardinië. Het is ook het verhaal van Ledda's strijd tegen zijn tirannieke vader.

Deel 2, de volgende pagina: Sprinkhanen - Sardinië, Italië – 1945 (2), verhaal 104.

Deel 3: 'De helft is de helft' - Sardinië, Italië – 1956 (3), verhaal 117.

* * *

104. Sardinië, Italië – 1945 (2)

Sprinkhanen

Donkere wolken schoven voor de zon. Het was midden op de dag, er was geen bliksem of donder, maar toch werd het donker. Het leek net of er een heleboel sneeuwvlokken naar beneden dwarrelden, maar het waren sprinkhanen. Ik was nog een kleine jongen en vond het een interessant schouwspel. De beestjes krioelden over elkaar heen en sloegen aan het vreten. Na een tijdje was er helemaal niks meer over van een struik, of zat er geen blad meer aan een boom. Het gras was verdwenen, met wortel en al.

Later pas drong de omvang van de ramp tot me door. Er was al gauw geen voedsel meer voor onze schapen en ezel. Mijn vader en de andere herders waren wanhopig. Met geen mogelijkheid konden ze de beesten weggrijpen. 's Ochtends vroeg, als de sprinkhanen nog stijf waren van de kou, legden we grote lappen neer en veegden er zoveel mogelijk op. Dan pakten we de punten bij elkaar en gooiden ze in grote zakken. Later gingen mijn vader en de andere herders met de zakken naar het dorp. De gemeente gaf er wat geld voor, om het vangen te stimuleren.

Toch hielp het weinig. Hele wolken daalden neer uit de hemel en ondertussen legden de vrouwtjes duizenden eitjes, zodat er ik weet niet hoeveel uit de grond kropen. Er was geen vechten tegen.

Het jaar daarop had de gemeente speciaal arbeiders aangesteld om de sprinkhanen met benzinebranders te verdelen. Dat lukte op een paar plekken, maar op gegeven moment was de benzine op.

Wat uiteindelijk de plaag gestopt heeft, was arsenicum. Dat gif verbrandde de sprinkhanen en ook de eitjes in de grond. De gemeente liet dat op een gedeelte van de velden spuiten, zodat de schapen op de andere velden nog konden grazen. Als de eerste velden schoon waren gewassen door een flinke regenbui, kwamen de andere velden aan de beurt.

De enigen die echt plezier hadden van de sprinkhanen waren de varkens. Als gekken holden ze rond met hun bek wijd open om de opstuivende sprinkhanen op te vangen en dan gauw hun bek weer dicht te doen om ze te vermalen en door te slikken. Ze werden er zelfs vet van.

Bron

Het boek *Padre Padrone* (1975) is de autobiografie van de Italiaanse schrijver Gavino Ledda. Het geeft een prachtige beschrijving van het harde leven van de herders-boeren in de bergen van Sardinië. Het is ook het verhaal van Ledda's strijd tegen zijn tirannieke vader.

Deel 1: Schapendieven - Sardinië, Italië – 1945 (1), verhaal 103.

Deel 3: 'De helft is de helft' - Sardinië, Italië – 1956 (3), verhaal 117.

* * *

105. Een dorp in West-Afrika – 1946

De tovenaar en de prins

Het was nacht, maar gelukkig scheen de maan. Salimata holde voort door het oerwoud, slangen vermijdt en zich schrammend aan doornstruiken. Ze waadde door rivieren, holde heuvels op en weer af en ondertussen moest ze alsmat denken aan Fama. Als ze maar bij Fama was, dan zou ze veilig zijn. Kletsnat van het zweet was ze en even ging ze zitten met haar rug tegen een rots. Hoorde ze daar wat in het oerwoud? Zou Tiémoko toch achter haar aankomen? Gauw stond ze weer op en rende, rende, terwijl haar gedachten opnieuw uitgingen naar Fama.

Een paar jaar geleden was Salimata net als alle meisjes uit haar dorp besneden. Bij haar was het mis gegaan. Toen ze na de besnijdenis wilde opstaan en wilde gaan zingen net als de andere meisjes, werd het donker voor haar ogen en viel ze flauw. Toen ze weer bijkwam, had een oude vrouw haar op haar rug genomen en naar de tovenaar Tiécoura gebracht. Ze had veel bloed verloren. Met zijn fetisjen, toverspreuken en wondermedicijnen zou de tovenaar de boze en jaloerse geest die het op haar gemunt had verjagen.

's Nachts had Tiécoura haar verkracht. Tenminste, toen ze het uitschreeuwde van de pijn, zag ze een schim de deur uitglippen, die haar deed denken aan de tovenaar. Opnieuw verloor ze bloed, veel bloed. “Het is dezelfde boze geest die je aangevallen heeft”, zeiden de vrouwen uit het dorp. Maar Salimata twijfelde. Sindsdien was ze panisch voor iedere man die maar iets weg had van Tiécoura.

Toen ze uitgehuwelijkt werd aan Tiémoko, schreeuwde ze het uit tijdens de huwelijksnacht. Hij

rook naar de tovenaars en Salimata kon haar angst niet bedwingen. Tiémoko was bij haar weggegaan, omdat hij zag dat ze bezeten was van een kwade geest. Hij sloot haar op, maar een van de volgende nachten was het haar gelukt te ontsnappen en weg te rennen.

Eens, toen ze nog een jong meisje was, had ze bij het dansen Fama gezien. Hij was de langste van alle jongens. Hij was een echte prins, zoals hij eruit zag en hoe hij praatte en gebaarde. Ze was meteen dol op hem geweest. Hij vond haar “het mooiste wat hij in het oerwoud en in alle dorpen gezien had.” De herinnering aan deze dansavond en aan Fama had haar kracht gegeven bij alle moeilijkheden die ze had meegemaakt, zo jong als ze was. Ook nu rende ze en bleef ze rennen met Fama voor ogen. Bij Fama zou ze veilig zijn. Bij Fama zou ze gelukkig zijn.

Bron

In zijn boek *De Brandende Zon van de Onafhankelijkheid* (1968), beschrijft de Ivoriaanse auteur Ahmadou Kourouma de ondergang van een West-Afrikaans stamhoofd. In enkele passages komt het leven van kleine boeren ter sprake. Kourouma schrijft uitermate levendig en neemt geen blad voor de mond.

* * *

106. Een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (1)

Dorpsonderwijzer

“Wat heb ik ongelooflijk veel geluk gehad dat ik mocht doorleren”, bedenkt Mahmut Kamal. Hij komt uit familie van kleine boeren. Na de lagere school mocht hij naar een 'Dorpsinstituut', dat wil zeggen een vervolgschool, speciaal voor dorpskinderen. Vijf jaar lang heeft hij daar van allerlei praktische dingen geleerd. Voor het eerst kwam hij in aanraking met kranten en tijdschriften. Hij was er helemaal verzot op. Zijn schoolvrienden en leraren moesten er om lachen, maar hij las alles wat hij in zijn handen kreeg. “Er ging een wereld voor me open”, mijmert hij, “ik heb over zoveel dingen gelezen, waar ik nog nooit van gehoord had in mijn dorp.”

Na zijn opleiding is Makal als onderwijzer benoemd in een dorpje niet ver van het dorp waar hij vandaan kwam. “Sjonge, sjonge, dat had wat voeten in de aarde. De meeste dorpingen vonden het in het begin maar niks, zo'n nieuwerwetse meester.” Tot dan toe was er alleen een koranschool, waar de kinderen koranverzen uit hun hoofd moesten leren en Arabisch leren schrijven. Het nieuwe Europese schrift wat Atatürk ingevoerd heeft voor de modernisering van Turkije, vinden de dorpingen nog steeds het schrift van de 'ongelovigen'. “Wat voel ik me vaak een eenzame strijder voor de revolutie van Atatürk.”

Wat Makal het meeste aangrijpt, is de bittere armoede in het dorp, vooral in de jaren dat er weinig regen valt in de zomer. Dan breekt er hongersnood uit. “Onbegrijpelijk dat de overheid ons nauwelijks helpt. We moeten onszelf maar zien te redden.”

Wat Makal staande houdt is zijn drang om te schrijven. Het ene stukje na het andere schrijft hij voor een landelijk tijdschrift over situaties die hij meemaakt. “Al die mensen in Istanboel en Ankara hebben geen idee van onze armoede. Die móeten weten hoeveel al die mensen in al die dorpen lijden. Er móét hulp komen om de dorpen te moderniseren, om de armoede uit te bannen.”

Bron

De Turkse schrijver Mahmut (Mamit) Makal beschrijft in zijn boek *A village in Anatolia* (1950-52) levendig en hartstochtelijk het boerenbestaan in een erg arme streek. Makal weet waar hij het over heeft. Hij is zelf opgegroeid in zo'n armoedig dorp en geeft als onderwijzer les in een vergelijkbaar dorp en heeft zodoende contact met tientallen boerenfamilies.

Deel 2: De os is uitgeput - een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (2), verhaal 107.

* * *

107. Een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (2)

De os is uitgeput

“Mamit, Mamit, word wakker, de os gaat dood”, huilt mijn moeder aan mijn bed, “ik durf vader niet wakker te maken, hij zou nog een hartaanval krijgen. Kom mee naar de stal.” Het is lente en de school waar ik onderwijzer ben is gesloten voor de grote vakantie. Ik ben mijn ouders op gaan zoeken, die in een nabijgelegen dorp wonen. Met de twee ossen van mijn ouders ben ik vanochtend vroeg gaan ploegen, want dat moest nodig gebeuren. Ik trek een jas aan en loop naar de stal. Daar ligt het arme beest op de grond, op het punt dood te gaan. De andere os, zijn maat, loopt zorgelijk om hem heen. Wat kunnen we doen?

Eigenlijk is het geen wonder dat de os ziek geworden is. Er was in de zomer maar heel weinig regen gevallen en mijn ouders hadden erg weinig hooi of ander voer. Halverwege de winter was bijna al het voer al op. Wat deden de beesten vandaag hun best bij het ploegen! Maar de grond was keihard en ze hadden al maanden bijna niks gegeten. Ik heb ze nog de helft van mijn brood gegeven, maar dat is voor een os niet veel. Geen wonder dat de dieren nu aan het einde van hun krachten zijn.

Eindelijk durft moeder het aan mijn vader te wekken, en ook mijn kleinere broertje en zusje en mijn oom en de burens. Iedereen zit rond de os te huilen. Iedereen leeft met ons mee. Omdat ik uitgeput ben van het ploegen, ga ik een tijdje later terug naar mijn bed. Als mijn moeder na een paar uur binnenkomt, vraag ik natuurlijk meteen naar de os. Zij vertelt me dat mijn oom het beest met de burens overeind heeft weten te krijgen en het wat zuur gras heeft laten eten. “Je oom zei dat hij er overheen zal komen”, zegt mijn moeder. “Hij heeft geen dodelijke ziekte. We zullen hem morgen wat yoghurt met knoflook geven.”

Bron

de Turkse schrijver Mahmut (Mamit) Makal beschrijft in zijn boek *A village in Anatolia* (1950-52) levendig en hartstochtelijk het boerenbestaan in een erg arme streek. Makal weet waar hij het over heeft. Hij is zelf opgegroeid in zo'n armoedig dorp en geeft als onderwijzer les in een vergelijkbaar dorp en heeft zodoende contact met tientallen boerenfamilies.

Deel 1: Dorpsonderwijzer - een dorpje in Anatolië, Turkije – 1948 (1), verhaal 106.

* * *

108. Een dorpje aan de kust van Sicilië, Italië – 1948

Een knokpartij en een nieuw inzicht

“Waarom denk je dat ze me vrij gelaten hebben? Nou! Ik heb toch iets tegen de wet gedaan. Ze hadden me voor de rechtbank kunnen slepen en me twee maanden cel kunnen geven. Niet dan?” Antonio, een jonge, krachtige visser met krullend zwart haar, praat luid en opgewonden tegen zijn jongere broer Cola. Maar die weet geen antwoord te geven.

Gisteren was er een flinke knokpartij geweest op de pier. Het was vroeg in de ochtend, de kleine vissersboten waren zojuist teruggekeerd met de vis die 's nachts gevangen was om te verkopen aan de handelaren. Zoals gewoonlijk boden die een schandalig lage prijs en vertikten ze het ook maar een lire meer te geven. De hele nacht hadden de vissers gezwoegd op zee, ze hadden een mooie vangst, maar ze kregen er zowat niks voor. Ze leefden in armoede en de visopkopers streken de winst op. Zo ging dat al sinds mensenheugenis. Totdat de opgekropte woede gisteren eindelijk tot uitbarsting kwam.

Een van de jongere vissers, die zich niet langer kon beheersen, had een weegschaal in het water gegooid en dat was het startsignaal voor de andere jongemannen de gehate opkopers aan te vallen. Al snel waren de carabinieri erbij gekomen, hadden een tiental vechtende vissers gearresteerd en naar het grote politiebureau in het nabijgelegen stadje Catania gebracht. Tot hun stomme verbazing werden de vissers de volgende dag vrijgelaten en met een vrachtauto teruggebracht naar hun dorp Aci Trezza. Daar werden ze ingehaald als helden.

“Natuurlijk hadden de carabinieri ons niet vrij hoeven te laten”, gaat Antonio geëmotioneerd verder, “maar ze hebben vast bericht gekregen van de visopkopers om ons te laten gaan. Die zijn bang voor de woede onder de vissers, de woede in het dorp. Zij hebben ons nodig! Wij zijn hun werkezels. Als wij niet meer voor hen werken, zijn zij hun makkelijke leventje kwijt.” “Ja, zij hebben óns nodig, maar wij kunnen ook niet zonder hén”, werpt Cola tegen, “als zij onze vis niet kopen, hebben wij geen geld om brood en wijn te kopen.”

“Er moet een oplossing zijn”, vervolgt Antonio, nu wat zachter, met een peinzende blik in zijn donkere ogen. Langzaam maar zeker rijpt er een plan in zijn hoofd. “We moeten ons van hen los zien te maken, we moeten zelf onze vis gaan verkopen, we moeten voor onszelf beginnen. Cola, jij moet dat gaan snappen en de anderen ook. We moeten voor onszelf gaan beginnen. Dat moeten we allemaal gaan snappen.” Dan verschijnt er een glimlach op het gezicht van Antonio.

Bron

De film *La terra trema* (De aarde beeft, 1948) van de Italiaanse filmmaker Luchini Visconti geeft een prachtig en levensecht beeld van een klein vissersdorpje. Alle acteurs zijn dorpingen, die zichzelf spelen.

* * *

109. Een dorp in Noord-Italië – 1948

Een echte vriend

“Vertel me nou eens waarom ben je weggegaan?” Nuto kijkt me aan met zijn zwarte ogen die soms zo dromerig kunnen staan, maar nu zijn ze scherp. “Tja, waarom gaat een mens weg”, antwoord ik, “ik zou het niet weten. Misschien wel omdat ik een bastaard was, een boerenjongen, een knecht, meer niet.

Ik was niets.” Samen met Nuto zit ik bij het riet aan het riviertje de Belbo. Hoe vaak hebben wij hier niet samen met de andere dorpsjongens gespeeld, gezwommen, vissen gevangen en gevochten ook, wanneer ik weer uitgescholden werd voor bastaard.

Nuto was drie jaar ouder dan ik. Hij praatte met me, hij vertelde me wat hij gezien had op andere boerderijen en legde me uit dat er meer was dan de paar heuvels waar we woonden, de landerijen die we kenden. Dat de treinen overal naar toe reden, tot aan de zee. En dat er daar boten waren, die naar andere landen voeren. Hij vertelde me over de oorlog en dat de mensen opgehitst werden. Door hem begreep ik me dat je niet alleen hoefde te praten over wat je gegeten had, over het werk wat je moest doen of over een ruzie. Maar dat je ook iets kon zeggen over wat er in de wereld gebeurde en wat dat te betekenen had. Dat je al pratend het leven kon gaan begrijpen. Hij was een echte vriend voor me.

Ik moest in Genua in dienst. Toen mijn dienst erop zat, ben ik naar Amerika gegaan. Daar reisde ik van station naar station, van de ene staat naar de volgende. Ik werkte hier op een boerderij, daar als melkventer of wegwerker. Ik had heel wat vriendinnetjes, maar ik wist al gauw dat ik terug wou. Dat Amerika niet mijn land was. Zonder het speciaal te willen had ik op gegeven moment fortuin gemaakt. Ik had een constructiebedrijf, mensen in dienst, een paar vrachtauto's. Toen ben ik terug gegaan.

In mijn dorp herkende niemand me meer. Twintig jaar was ik weg geweest. Ik was dik geworden en rijk. Ik logeerde in het hotel aan het dorpsplein. Maar Nuto herkende me meteen, toen ik in zijn timmermanswerkplaats kwam. Hij deed zijn voorschot af en nam me mee voor een wandeling. En weer praatten we, alsof het gisteren was. Maar nu was het alsof we beiden even oud waren. Nuto had de fascistten meegemaakt, de oorlog, de partizanen. Maar ik had het nodige van de wereld gezien.

Ik zei hem stoer dat ik dan wel een bastaard was, maar dat ik er toch gekomen was. “Zo moet je niet praten”, zei hij, “jij bent er dan gekomen, maar hoeveel arme slokkers zijn er niet gekomen? Daar moet je aan denken. Die moeten we helpen. We moeten de wereld veranderen. Jij ook.” Ik had mijn oude vriend teruggevonden.

Bron

De maan en het vuur (1950) van de Italiaanse schrijver Cesare Pavese is een fraaie, gevoelige roman over het boerenleven.

* * *

110. West-Bengalen, India – rond 1950

De zamindar pakt het land van een kleine boer

Met luide stem leest de magistraat het vonnis voor: “Aangeklaagde Shambu Mahto dient zijn schuld van 235 roepies binnen drie maanden terug te betalen. Indien hij in gebreke blijft, zal zijn land geveild worden.”

Shambu weet niet wat hij hoort. Hij rent naar de balie en roept tegen de rechter: “Dit kan ik nooit betalen. Ik ben een arme boer. Ik heb een oude vader, een vrouw en een kleine zoon. Als u mijn land afneemt, dan hebben we niks meer. Wij zullen omkomen van de honger.” Hij barst in tranen uit. De gerechtsbode pakt hem stevig bij de arm en duwt hem de rechtbank uit.

Even later zit Shambu aan de rand van zijn akker. Zijn vrouw komt hem wat eten brengen. Maar hij

krijgt het niet door zijn keel.

Hij staat helemaal geen 235 roepies in het krijt bij de *zamindar*, de grootgrondbezitter en tevens geldschietster van het dorp. Ja, het is waar dat hij tijdens de hongersnood vorig jaar vijf zakken rijst gekregen heeft. Maar zijn vader heeft daarvoor een heel jaar in de dadeluin van de zamindar gewerkt. De boekhouder heeft dat niet genoteerd in het kasboek en hem ook geen kwitanties gegeven. Daarom ging hij bij de rechter voor de bijl.

Hoe zou hij in godsnaam 235 roepies bij elkaar kunnen krijgen? Hij is een arme boer. Hij heeft in zijn hele leven nog nooit 50 roepies bij elkaar gezien. Hij bezit maar een klein stukje land, slechts twee bigha (0,3 hectare). Al zeven generaties hebben van dit land geleefd. En nu zou hij het kwijtraken, omdat de zamindar zijn grond wil hebben om er een fabriek te bouwen? Dat mag niet gebeuren, nooit!

Wat moet hij doen? Misschien heeft zijn buurman gelijk. Het enige wat hij kan doen is naar de grote stad gaan. Alles zal hij daar aanpakken. Hij zal sjouwer worden of riksja-renner. Dag en nacht zal hij werken als een paard, drie maanden lang. Met Gods hulp zal het hem lukken zijn land te behouden.

Bron

Do Bigha Zamin (Twee Bunder Land) (1953) van de Indiase filmmaker Bimal Roy schildert de vreugde en het verdriet van kleine boeren. Roy laat ook zien hoe hard het leven in Calcutta is voor de verpauperde boeren die naar de stad trekken. Hij focust op onrecht, maar toont ook vriendschap en steun die de armen geven en ontvangen. Mooie liederen fleuren de film op.

* * *

111. Een dorpje in Kenia – 1950

'Het mooiste land in de verre omtrek'

Samen lopen ze over het golvende land, een blanke man met een hoed met een brede rand boven een opgeblazen rood gezicht en een zwarte man, lang en mager, drie grote rimpels op zijn voorhoofd. Ze zijn allebei ongeveer even oud, een jaar of 55. “Wat ziet het land er prachtig uit”, zegt Mr. Howlands, de blanke, en zijn ogen stralen. Met een grote zakdoek veegt hij het zweet van zijn voorhoofd. “Inderdaad”, antwoordt Ngotho, “dit is het mooiste land in de verre omtrek.”

“Stephen voelt niet voor het land”, zegt de blanke man zacht voor zich uit, “zal mijn zoon de plantage ooit overnemen?” Ngotho's hart springt op, zal Mr. Howlands dan terugkeren naar zijn eigen land, ver weg? Zal dan eindelijk, eindelijk de voorspelling van de grote ziener Mugo wa Kibiro in vervulling gaan? Zal hij dan eindelijk zijn land terugkrijgen?

Toen Ngotho geboren werd, waren de Engelsen al de baas in zijn land. Als jongeman werd hij gedwongen mee te vechten in 'de Grote Oorlog'. Verschillende keren ontsnapte hij ternauwernood aan de dood. Toen hij uitgeput terugkeerde na de oorlog, bleek zijn oude vader van zijn land gezet te zijn. Het was in handen gekomen van een blanke, die net als hij gevochten had in de oorlog en in Engeland zijn draai niet meer had kunnen vinden. Ngotho was knecht bij hem geworden. Het was de enige manier om nog dagelijks op het land van zijn voorouders te zijn, om in contact te blijven met de geesten die hem dierbaar zijn. Als een vader en moeder tegelijk zorgt hij voor het land, voor de bomen en struiken. Hij houdt van het land. Hij is de vertrouweling van Mr. Howlands.

Lang geleden heeft de grote ziener Mugo wa Kibiro voorspeld dat de blanken zouden komen, dat zij zich stap voor stap meester zouden maken van de grond. Maar dat zij eens weer zullen verdwijnen, terug zullen keren naar hun eigen land. Die wijsheid houdt Ngotho op de been. “Oh, Murungo, schepper van de aarde met alles wat er op leeft”, mompelt de zwarte man, “geef dat ik altijd dit land van mijn geliefde voorouders kan blijven verzorgen.”

Bron

De korte roman *Weep not, child* (geen Nederlandse vertaling, 1964) van de Keniaanse auteur Ngũgĩ wa Thiong’o beschrijft de laatste jaren van de Britse kolonisatie.

* * *

112. Een vissersdorpje aan de kust van Cuba – 1951

De oude visser

Zachtjes duwt de jongen de deur van de hut open. Hij kan zijn ogen bijna niet geloven. Op het bed ligt 'de oude'. Hij loopt snel naar de man toe en buigt zich bij zijn hoofd voorover, gelukkig ademt hij nog. Dan ziet hij de handen. Tranen springen in zijn ogen. Ze zijn helemaal opengehaald. Het moet een harde strijd zijn geweest. “Ik ben zo terug” fluistert hij. In het café haalt hij een kan hete koffie met veel melk en suiker.

Het zijn bange dagen geweest voor Manolin, de jongen. Hij is tien jaar oud en heeft een ernstig gezicht met donkere, vragende ogen. Heel wat keren is hij met Santiago, zoals de oude visser eigenlijk heet, samen op visvangst geweest in zijn kleine boot. Maar zijn ouders hebben hem tenslotte op een andere boot gedaan, omdat Santiago alsmaar niks ving. Maandenlang had hij geen geluk. Manolin komt de oude iedere avond opzoeken in zijn hut, want hij is aan hem gehecht geraakt.

Santiago was alleen gaan vissen. “Eens zal ik geluk hebben”, had hij de jongen gezegd. “En dan zorg ik dat ik op alles voorbereid ben. Als visser moet je altijd alert zijn, daar komt het op aan.” Op een avond was de oude niet teruggekeerd met zijn bootje. Twee avonden, drie avonden. De kustwacht had gezocht met schepen en vliegtuigen. Manolin was wanhopig geweest.

Manolin zit nu aan het bed van de oude. Als die zijn ogen opslaat, schenkt hij koffie voor hem in. “Drink maar wat, dat zal je goed doen en slaap dan weer verder”. Als de oude later goed uitgerust is en wat gegeten heeft, vertelt hij het hele verhaal. Dat hij eindelijk beet had gehad. Dat er een enorm beest aan de haak hing. En dat die de boot meetrok, de oceaan op. Dagenlang. Toen het beest doodmoe was van het trekken en van de honger, was het eindelijk naar de oppervlakte gekomen. Het bleek een prachtige zwaardvis te zijn. Het was een vreselijk gevecht geweest, maar uiteindelijk was het hem gelukt zijn harpoen door het hart van de vis te stoten.

“Maar ja, jongen, toen moest ik nog terug. Ik was ver van de kust af. Ik was alleen. Ik heb de vis vastgebonden aan de zijkant van de boot. Maar je snapt het wel, er kwamen al gauw haaien op af. Een paar heb ik met mijn harpoen nog kunnen doden. Maar uiteindelijk hebben ze toch kans gezien mijn prachtige zwaardvis helemaal op te vreten. Ik dacht rijk te zijn, maar ik was te ver van de kust af. Ik ben een dwaze oude man.”

“Dat ben je niet”, antwoordt de jongen, “je hebt op je eentje die zwaardvis verslagen. Ik heb gezien hoe groot hij is, want zijn skelet zit nog vast aan je boot. Ik ga weer samen met jou vissen. Of mijn ouders het goed vinden of niet. Dan zijn we met zijn tweeën. Ik moet nog veel leren”

Bron

De oude man en de zee (1952) is een schitterende korte roman van de Amerikaanse schrijver Ernest Hemingway over het leven van een arme visser.

* * *

113. Vluchtelingenkamp in Jenin, Palestina – 1953

De olijven zijn rijp

“Hoe lang wonen we hier nu al, hoe lang ben ik mijn lieve Isma'iel kwijt?”, vraagt Dalia zich af. Ze kijkt strak voor zich uit. Nooit zal ze die ochtend in juli 1948 vergeten. Zionisten hadden hun dorp Ein Hod gebombardeerd. Bijna al haar eigen familie was daarbij omgekomen. Daarna kwamen zwaar bewapende soldaten de overlevenden wegvoeren. In de chaos van die dag raakte ze haar baby Isma'iel kwijt. Nooit meer heeft ze hem teruggezien. Sinds die dag lacht ze nauwelijks meer. “Ach, vijf jaar zou hij nu geweest zijn. Zou hij nog wel in leven zijn?”

Dalia is een bedoeïen. Ze is van een arme landarbeidersfamilie. Tijdens de verschrikking van de zionisten-aanval zijn arme en rijke boeren, landarbeiders en eigenaren van grote olijfboomgaarden gezamenlijk naar Jenin gedreven, waar een tentenkamp ontstond. Later werden de tenten stuk voor stuk vervangen door lemen huisjes.

“Mijn dochter, ik moet gaan”, hoort Dalia een bekende stem zeggen. Het is haar schoonvader Jahja. Ze is verbaasd als ze hem ziet in de beste kleren die hij nog heeft, onberispelijk geschoren, de punten van zijn snor perfect naar boven gekruld. Vragend kijkt Dalia hem aan. “Ik kan hier niet blijven stilzitten, ik moet naar ons dorp, de olijven zijn rijp.” “Doe het niet, vader”, roept Dalia uit, “de soldaten zullen je doodschieten.” Maar niemand kan Jahja tegenhouden.

Iedereen in het vluchtelingenkamp houdt zijn hart vast. Zestien dagen later is Jahja weer terug. Hij ziet er nu uit als een zwerver. Zijn kleren zijn bemodderd en overal heeft hij schrammen. Maar hij straalt! Hij heeft olijven bij zich, vijgen en citroenen. 's Avonds is het feest. Er wordt gelachen en gezongen, gehuild en gedanst en iedereen proeft olijf voor olijf in zijn mond alsof het het kostbaarste voedsel op aarde is. Jahja vertelt in geuren en kleuren van zijn tocht. Even kan Dalia haar verdriet vergeten.

Bron

Het boek *Ochtend in Jenin* (2006) van de Amerikaans-Palestijnse schrijfster Susan Abulhawab verhaalt over Palestijnse dorpelingen, die van hun grond verjaagd worden en in een vluchtelingenkamp moeten zien te overleven.

* * *

114. Een dorpje in Zuidoost-Nigeria – 1953

De bruidsprijs

Toen Ezekiël Odia plotseling overleed, wist Ma Blackie, zijn weduwe, aanvankelijk niet wat ze moest doen. In de grote stad Lagos was alles duur. Zonder het inkomen van haar man konden zij en haar twee kinderen onmogelijk het hoofd boven water houden. Er zat niks anders op dan terug te keren naar Ibuza aan de westoever van de Niger, naar het dorpje waar Ezekiël en zij vandaan kwamen. Daar kon ze intrekken bij Okonkwo, de oudste broer van haar man.

Voor Nna-nndo en Aku-nna, Ma Blackies zoon en dochter, was de overgang van de grote stad naar het boerendorp erg groot. Okonkwo huwde Ma Blackie al snel als zijn vierde vrouw, waardoor hij meteen ook de officiële vader van Nna-nndo en Aku-nna werd. Zij hadden zich te schikken naar de regels van deze traditionele, oude man.

Aku-nna werd vrij snel opgenomen in de meisjesgroep van haar leeftijdsgenoten, maar ze voelde zich toch vaak alleen. Niet alleen miste ze haar vader, ook haar moeder had weinig tijd voor haar nu zij volledig in beslag genomen werd door alle drukte in het grote huishouden van haar nieuwe echtgenoot. Haar vriendinnen waren aardig, maar alle gewoontes waren zo anders hier. En ze was lang niet zo flink en sterk als deze dorpsmeisjes, die van kinds af aan meegewerkt hadden op het land.

Daar kwam bij dat ze dertien jaar was en waarschijnlijk snel zou gaan menstrueren, waarna Okonkwo haar zou uithuwelijken. Haar vriendinnen kwebbelden over niets anders dan vriendjes, familiehoofden die een huwelijksaanzoek hadden gedaan en hun aanstaande huwelijk.

Aku-nna moest er niet aan denken te moeten trouwen met een van de ruwe dorpsjongens of de jongste vrouw te moeten worden van een oudere man in een boerenfamilie. Ze wilde niks liever dan onderwijzeres worden en met een moderne man trouwen.

Gelukkig had de onderwijzer bij wie ze in de klas zat veel aandacht voor haar. Het was een knappe, vriendelijke jongeman en al gauw waren ze smoorverliefd op elkaar. Het grote probleem was echter dat Chike Ofulue, zoals hij heette, een *oshu* was, een zoon van een voormalige slavenfamilie. Zijn dochter aan een slaaf uithuwelijken was wel het laatste wat een vrij man als Okonkwo zou doen. Hoeveel de familie Ofulue ook als bruidsprijs zou willen betalen.

Na de afschaffing van de slavernij door de Engelsen hadden veel families hun slaven naar de missionarissen gestuurd. Die vingen ze op en gaven hun onderwijs. Ze werden de onderwijzers, advocaten en ingenieurs van het moderne Nigeria, dat spoedig onafhankelijk zou worden. De vader van Chike was jarenlang schoolhoofd geweest en was op den duur een bemiddeld man geworden.

Ma Blackie waarschuwde haar dochter streng, dat ze het niet in haar hoofd moest halen te ver te gaan met Chike, hoe aardig hij ook was. “Je zet me niet te schande”, had ze al een keer dreigend geroepen.

Iedere week ging Aku-nna echter met een tros bananen op haar hoofd naar de markt om die te 'verkopen'. In een bosje vlak bij de Niger ontmoette ze dan haar grote liefde. Ze gooide haar bananen in de rivier en Chike gaf haar het geld dat ze zogenaamd verdiend had met de verkoop van de bananen. Urenlang zaten ze samen bij de rivier op een schaduwplekje waar niemand hen kon zien. Ze praatten over alles, maar ze soms zwegen ze ook tijdenlang, of zongen wat liedjes. Heerlijke uren waren dat.

“Denk je dat het je vader zal lukken om ons huwelijk te regelen met zo'n ouderwetse man als Okonkwo?”, vroeg Aku-nna dan. Chike stelde haar vervolgens gerust met: “Natuurlijk wel. Mijn vader zal zo'n hoge bruidsprijs aanbieden, dat je vader geen 'nee' kan zeggen. Je weet toch wel hoe graag die

het geld wil hebben.” En dan konden ze weer verder dromen over hun toekomstige leven samen.

Bron

In het boek *De prijs van de bruid* (1976) beschrijft de Nigeriaanse auteur Buchi Emecheta het leven in een klein dorpje, dat ingehaald wordt door de nieuwe tijd. Zij heeft veel oog voor de moeilijke positie van de vrouwen in deze overgangstijd.

* * *

115. Een klein Japans eiland – 1954

De zeegod is hun welgezind

Stralend van geluk lopen Shinji en Hatsue samen de lange trap op. Tweehonderd stenen treden voeren door een bos naar de top van een berg op het eilandje Uta-jima, waar het altaar staat van Watasumi no'Mikoto, de zeegod. Shinji is een jonge visser van 19 jaar. Hij heeft een grote, nog enigszins levende zeevis in zijn hand. Zijn gezicht is al wat verweerd door de zon en de zeewind. Hatsue, iets jonger dan Shinji is een duikster. Ook haar gezicht is gebruind, maar haar huid is glad door het zeewater.

Beiden hebben ze zoveel energie dat ze in één keer de trap op zouden kunnen rennen, maar ze lopen dit keer liever rustig aan, hand in hand, om des te intenser van hun geluk te genieten. Halverwege kijken ze uit over de baai. In de lucht drijven een paar witte wolken en het water is diepblauw. Beiden zeggen ze niets, maar ze denken hetzelfde: ons eiland is de mooiste plek op de hele wereld.

Als ze boven komen en voor het altaar van Watasumi staan, klapt Shinji in zijn handen om de zeegod te laten weten dat er twee aanbidders bij zijn heiligdom aangekomen zijn. In stilte begint hij de zeegod te danken voor al het geluk dat hij hun geschonken heeft. Hatsue bidt met haar hoofd diep gebogen, zodat Shinji haar bruine nek ziet en even moet slikken.

Haar leven is niet eenvoudig geweest, bedenkt Hatsue. Toen zij nog jong was en haar moeder overleden, heeft haar vader haar ondergebracht bij familieleden op een ander eilandje. Daar heeft zij geleerd naar sponzen te duiken om zo wat bij te dragen aan het gezinsinkomen. Toen haar vader oud was geworden en de andere kinderen het huis uit waren, heeft hij haar terug gehaald naar Uta-jima. Daar heeft zij Shinji ontmoet, de stoere maar bescheiden jonge visser. Het was liefde op het eerste gezicht. Beiden wilden niets liever dan zo snel mogelijk trouwen, maar de vader van Hatsue moest daar niets van weten. Hij had zijn zinnen gezet op een jongeman uit een gegoede familie.

Weerzinwekkend geroddel in het vissersdorp, woede-uitbarstingen van haar stijfkoppige vader, een verbod om het huis te verlaten, behalve wanneer Shinji aan het vissen was en vele hete tranen zijn het afgelopen jaar haar deel geweest. Toen zij steeds bleker en zwakker werd, begon haar vader echter te twijfelen en toen in een dorpsconflict bleek dat de jongeman van de welgestelde familie een leugenaar en een slappeling was en Shinji eerlijk en onbaatzuchtig, gaf hij uiteindelijk toch zijn toestemming.

Shinji klopt op het raam van het priesterhuisje, overhandigt de vis aan de priester en vraagt hem deze te offeren aan de zeegod om hem te danken en om geluk af te smeken over hun aanstaande huwelijk.

Bron

De korte roman *Bloesems over Uta-jima* (1954) van de Japanse auteur Yukio Mishima beschrijft tot in detail het vissersleven op een klein eiland en is tegelijkertijd een ontroerend liefdesverhaal.

* * *

116. Een klein dorpje in Vietnam – 1955 (1)

Klassen-analyse

“Luister eens, mijn beste zuster Quê, het moet afgelopen zijn. Tòn mag dan je man zijn, je spreekt geen woord meer tegen hem!” Stomverbaasd kijkt Quê haar broer Chinh aan. Tranen springen in haar ogen. “Tòn is alles wat ik heb. Wat heb je tegen hem? Het is je zwager. Ik ben met hem getrouwd.” “Quê, Tòn is de klassenvijand. Hij is een grondbezitter, een uitbouter. Van nu af aan is het proletariaat aan de macht, samen met de landloze boeren. Wij maken korte metten met de uitbouters.”

Het is 1955. De Fransen hebben het onderspit gedolven. De communisten hebben gewonnen. Chinh heeft zich een paar jaar geleden aangemeld bij het verzet. Bij de bevrijding kwamen er veel soldaten terug naar de dorpen, maar Chinh niet. Die kwam pas een half jaar later. Hij was tot sectiehoofd benoemd en begon de landhervorming door te voeren, waar de revolutionaire regering toe besloten had.

Quê zit in elkaar gedoken te snikken. “Ik snap er niks van. Je kent het dorp toch. Je weet toch wel wie er deugt en wie niet. Dat weten we allemaal. Tòn zijn familie heeft een paar rijstakkers. Nou en! Ze hebben altijd anderen geholpen, altijd hard gewerkt op het land. In het oogstseizoen hebben ze dagloners, dat klopt. Wat is daar op tegen? Die krijgen behoorlijk betaald en goed te eten. En, en ...” Quê struikelt over haar woorden. Het is een knappe jonge vrouw van een jaar of twintig. Eigenlijk heeft ze een fijn gezicht. Maar het lijkt nu meer op een uitgewrongen vaatdoek.

“Quê, stop nu met dat gesnik”, reageert Chinh geërgerd. “Het gaat om een klassen-analyse. Ik ben sectiehoofd geworden, omdat onze familie nooit een snipper grond in bezit heeft gehad. Vader was kruidengenezer, maar verder hebben we altijd geleefd van werken op het land van anderen. Als iemand het doorgeeft dat mijn zuster getrouwd is met een grondbezitter, is het afgelopen met mij. Een half jaar lang heb ik een kadercursus gevolgd, ik heb alle families van ons dorp ingedeeld naar hun klassenpositie, en ...”

Quê luistert niet meer. Altijd heeft ze van haar broer Chinh gehouden. Tijdens de oorlog heeft ze zo vaak gebeden tot de voorouders om hem te beschermen. Maar nu snapt ze niets meer van hem. Niets.

Bron

De roman *Blind paradijs* (1988) van de Vietnamese schrijfster Duong Thu Huong vertelt over een arm meisje dat opgroeit in Hanoi. Van haar moeder hoort ze de verhalen over het kleine dorp waar deze vandaan komt.

Deel 2: Burgemeester Duong - een klein dorpje in Vietnam – 1989 (2), verhaal 141.

* * *

117. Sardinië, Italië – 1956 (3)

'De helft is de helft'

“Goed, de helft is voor Don Pedru. Fraai is het niet, want wij hebben al het werk gedaan en hij heeft geen vinger uitgestoken, maar zo is het nu eenmaal. Maar wat me woest maakt is dat zelfs dat niet genoeg is voor hem.” Juaane, 18 jaar oud, praat met zijn vrienden met wie hij binnenkort emigreert naar de mijnen in Holland.

“Vorige week kwam hij bij onze schaapskooi om de appels te verdelen. Eén mand voor hem, één mand voor ons. Onze manden vulde hij tot de rand en ging er dan met een stok overheen, zodat er een of een paar appels vanaf rolden, natuurlijk naar zijn kant. Zijn mand stapelde hij vol met een berg op de mand. Dan gebruikte hij zijn stok niet. Inwendig stond ik te koken, want zo gaat het nu elk jaar. Op het eind duwde hij met zijn stok een mand van ons om, zodat de appels naar zijn kant rolden. Hij had wel twee keer zoveel appels als wij.”

Juaane zijn hoofd is rood en hij moet even naar adem happen. “Denk je dat mijn vader er iets van zegt? Nee hoor, die staat er bij als een slome duikelaar en zegt niks. “Wil je dat eens laten”, roep ik tegen Don Pedru. Ik sta klaar om te vechten, maar hij kijkt me vanuit de hoogte aan en zegt: “Zeg snotneus, hou jij je erbuiten.” “Laat het aan ons over”, zegt mijn vader, “wij weten hoe het hoort.” “De helft is de helft, zo hoort het”, roep ik. Dan slaat mijn vader mij met met zijn vlakke hand in mijn gezicht. Je gelooft het toch niet! “Als we Don Pedru niet hadden, zaten we nou nog steeds in de armoede en als hij ons wegjaagt zitten we weer in de armoede”, zegt mijn vader kwaad.”

“Toen heb ik mijn mond maar gehouden. We gaan toch emigreren binnenkort. Hier is het echt niet meer uit te houden.”

Bron

Het boek *Padre Padrone* (1975) is de autobiografie van de Italiaanse schrijver Gavino Ledda. Het geeft een prachtige beschrijving van het harde leven van de herders-boeren in de bergen van Sardinië. Het is ook het verhaal van Ledda's strijd tegen zijn tirannieke vader.

Deel 1: Schapendieven - Sardinië, Italië – 1945 (1), verhaal 103.

Deel 2: Sprinkhanen - Sardinië, Italië – 1945 (2), verhaal 104.

* * *

118. Een dorpje in Kameroen – 1958 (1)

De basis van mijn leven

De oude vrouw legt een fraai gekleurd, dik schrift op tafel en gaat met enige moeite zitten. Haar botten doen pijn. Ze is oud geworden. Ze pakt haar balpen en slaat het schrift open. “Halla heet ik”, schrijft ze neer, “Halla Fitini, dat betekent 'Kleine Halla'. Ik ben vernoemd naar mijn oma 'Grote Halla'.” Dan dwalen haar gedachten af. Zoveel heeft ze meegemaakt in haar leven. De strijd voor de onafhankelijkheid, de wreedheden van de Franse bezetters, de vreugde van het nieuwe begin, de afschuwelijke corruptie die al snel haar intrede deed. Ze is haar geboortedorp ontvlucht vanwege haar brute vader en heeft in de stad werk gevonden als zangeres en later toneelmaakster. Maar nu is ze oud, het is tijd om haar herinneringen op te schrijven.

“Halla heet ik, Halla Fitini. Ik ben opgegroeid in een klein afgelegen dorpje, Massébè. Het dorpje lag niet aan de weg, er waren alleen een paar voetpaden naar andere dorpen. Er woonden zo'n dertig families.

Ik heb er een fantastische jeugd gehad, hoewel mijn vader er meestal niet was en ook mijn moeder vaak weg was naar haar familie. Ik ben in feite grootgebracht door mijn opa Grootvader Helly en mijn oma Grote Halla. Grootvader nam me mee naar het bos om rotan en bamboe te kappen, geneeskrachtige te zoeken en strikken te zetten. Of hij toonde me de cacao- en koffiestruiken op zijn plantage. Hij liet me ook zien hoe hij meubels en manden maakte en prachtig rotan vlechtwerk. 's Avonds wees hij mij de sterrenbeelden aan en leerde mij hun namen.

Omdat ik zijn favoriete kleindochter was, mocht ik later zelfs mee naar de geheime bijeenkomsten van de Mbombock, waar wijze oude mannen eeuwenoude kennis over het leven en het universum fluisterend aan elkaar doorgaven.

Vaak ging ik ook mee met mijn oma, op het land werken, samen met mijn zusjes. We vertrokken heel vroeg, als het nog een beetje donker was. Mijn oma nam wat gloeiende kooltjes mee en het eerste wat we deden als we bij de akker waren, was een vuurtje maken, want het was koud, zo vroeg. We aten wat en begonnen dan hard te werken om warm te worden en de insecten van ons lijf te houden. Oma leerde ons liederen, die het werk makkelijker maakte, vrolijker. Als het heet begon te worden, plukten we nog wat groente, trokken wat knollen uit de grond en gingen terug naar huis.”

De oude vrouw schuift het schrift een beetje van zich af. Al die aandacht van Grootvader Helly en van oma Grote Halla en al hun verhalen en wijze raadgevingen, vormden in feite de basis voor mijn hele leven. Tot nu toe nog geven zij mij steun.

Bron

De Kameroense auteur Werewere Liking beschrijft in haar roman *Afgesneden herinnering* (2004) het leven van een dorpsmeisje dat in de stad belandt, maar nog vaak terugdenkt aan haar dorp.

Deel 2: Wraak - een dorpje in Kameroen – 1958 (2), verhaal 119.

* * *

119. Een dorpje in Kameroen – 1958 (2)

Wraak

Tranen springen Halla Fitini in de ogen. Ze was toen nog maar een meisje van een jaar of acht. Het liefst zou ze er nooit meer aan terugdenken, maar nu moet het toch. Ze is oud geworden, ze voelt de dood langzaam maar zeker dichterbij komen. Het is nu de tijd om haar herinneringen op te schrijven. Ze slikt.

“Ik zie het nog voor me, alsof het de dag van gisteren was. Met de ene arm was ik vastgebonden aan oom Ngan Njock en met mijn andere aan oom Minkéng Mi Ndjé. Franse soldaten hadden ons allemaal aan elkaar gebonden en naar het bos gebracht. “Schieten”, roept de commandant. Een soldaat die vlak naast me staat, kijkt hulpeloos rond. “Schieten!”, roept de commandant nogmaals, maar nu kwader. De

soldaat draait zich om en schiet inderdaad. Het hoofd van oom Ngan Njock barst open. Bloed spuit eruit.

Na de schietpartij – twaalf mannen zijn afgemaakt – liggen we met zijn allen op de grond, doden en levenden. De Franse soldaten zijn weggetrokken. Wij liggen daar, vastgebonden aan elkaar, doodstil, we kunnen niet bevatten wat er gebeurd is. Ik zie massa's groene vliegen piepkleine witte eitjes leggen in het bebloede hoofd van mijn oom.

Na een paar uur komen Grootvader Helly en een paar andere oude mannen uit het bos naar ons toe. Ze zijn ontsnapt aan de soldaten, want ze verstaan de kunst om zich onzichtbaar te maken. Ze maken de touwen los.

Een week eerder hadden we het bericht ontvangen dat Franse soldaten ons bos zouden uitkammen op zoek naar de vrijheidsstrijder Mpôdôl. De mannen van ons dorp besloten dat ze daar nooit aan mee zouden werken. Ze overlegden wat ze konden doen. Ze zouden valkuilen graven, geheime bezweringen uitspreken en wat niet meer. Er was maar één geweer in ons dorp, een jachtgeweer met slechts één kogel. Daarmee zouden ze de commandant uitschakelen.

Terwijl ze nog aan het overleggen waren, kwamen de helikopters er al aan. Iedereen vluchtte het bos in. De ene kogel werd inderdaad afgevuurd op de commandant en er kwam wat hagel in zijn schouder terecht. Hij bloedde flink. Een van de dorpelingen ontsmette een mes boven een vuur en haalde de bolletjes lood eruit. De commandant werd verbonden. De volgende ochtend kwam de opdracht uit de hoofdstad dat er twaalf mannen doodgeschoten moesten worden.”

Bron

De Kameroense auteur Werewere Liking beschrijft in haar roman *Afgesneden herinnering* (2004) het leven van een dorpsmeisje dat in de stad belandt, maar nog vaak terugdenkt aan haar dorp.

Deel 1: De basis van mijn leven - een dorpje in Kameroen – 1958 (1), verhaal 118.

* * *

120. Franse Alpen – 1960

'Eerst pakken ze je land af en dan je kinderen'

“Eerst pakken ze je land af en dan je kinderen”, had haar vader geschreeuwd. Dat deed hij nooit, schreeuwen. Integendeel, hij hield van een grapje en dan gaf hij haar een knipoogje. Maar de fabriek was zijn 'vijand'. Toen hij hoorde dat zijn vrouw vond dat Régis, hun oudste zoon, het beste in de fabriek kon gaan werken, ontplofte hij.

Als enige had Odils vader geweigerd de boerderij met het bijbehorende land te verkopen. Nu waren ze helemaal omsingeld. Enorme hoogovens waren er gekomen, reusachtige hallen en slakkenbergen die maar hoger en hoger werden. Het bedrijf verdubbelde, verdrievoudigde zijn bod, maar de boerderij kreeg het niet. “Ik verkoop mijn erfgoed niet”, had vader gezegd.

Eens per jaar kwam er een ingenieur naar de dorpsschool en tekende wat bergen en een rivier op het bord. Hún bergen en hún rivier. Hij tekende de stuwdam en het stuwmeer en legde uit hoe er elektriciteit opgewekt werd, 'het witte goud'.

Slechts een paar jongens uit het dorp wilden werken in dit bedrijf, dus moest het een beroep doen op buitenlanders: Spanjaarden, Portugezen en wie maar wilde. Odil was er een keer gaan kijken en was

bevriend geraakt met Stepan, een Russische jongen. Negentien was hij, iets ouder dan zij. “Duizend graden zijn de ovens”, had Stepan haar verteld. “Als je een oven moet leegmaken, moet je goed kijken waar je gaat staan. Eén stap dichterbij en je haar verschroeit, één stap naar achteren en de ijskoude wind van de bergen befrist je.”

Ze hadden het goed samen.

Toen ze een keer op bezoek kwam, liepen de arbeiders die ze kende, haar met gebogen hoofd voorbij. Niemand wou iets zeggen, tot Giuliano kwam, een Italiaan. Hij vertelde haar dat Stepan omgekomen was. Odil wou hem zien. “Niente”, schreeuwde Giuliano met tranen in zijn ogen. Later begreep ze dat Stepan bedwelmd geraakt was door de giftige dampen en in het kokende metaal gevallen was. Er was helemaal niks van hem overgebleven. Nog geen schoenveter.

Odil was naar een stadje in de buurt verhuisd. Ze woonde er op een kamer en werkte in een metaalfabriekje, waar ze gaatjes stanste in kleine plaatjes voor op de achterkant van radio's, 1700 gaatjes op een dag. Geregeld ging ze het weekend naar huis, naar de boerderij. Haar vader was ondertussen overleden en haar moeder had de koeien weggedaan. Er waren nu alleen nog geiten en kippen. De bomen uit de boomgaard waren dood gegaan. De slakkenbergen waren hoger geworden. Odil hielp met jam koken en bonen inmaken uit de moestuin. Ze gaf de kippen eten en molk de geiten. Dan zag ze haar vader in haar gedachten. Hij knipoogde naar haar.

Bron

In *Ver Weg in Europa* (deel 2 uit de trilogie *De Vrucht van hun Arbeid* – 1987) vertelt de Engelse schrijver John Berger een paar korte verhalen over het leven in een klein Frans bergdorpje in de zestiger jaren, waar hij zelf ook woonde. Zie ook verhaal 23 *Uit een andere wereld*.

* * *

121. Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (1)

De sluwe muhtar

Het rommelt in het dorp. Het is ieder jaar hetzelfde liedje. De *muhtar* (het dorpshoofd) bedondert de boel.

Ieder najaar trekt het hele dorp vanuit het Taurusgebergte naar de vlakte om daar een maand of twee katoen te plukken en geld te verdienen. Dat is altijd een enorme onderneming. Baby's, kleine kinderen, bejaarden, invaliden, zieken, iedereen gaat mee. Niemand blijft in het dorp achter. Slechts een enkele familie heeft een paard of een ezel. Alle anderen moeten hun bagage op hun rug dragen. En ook nog de zieken en de oudjes die niet kunnen lopen.

Je moet over de bergen heen trekken. Wat op zich al niet makkelijk is met al die bepakking. En dan die snijdende kou ... Je kan overvallen worden door een vreselijke onweer en zie dan maar weer eens snel genoeg op te drogen dat je geen longontsteking oploopt.

Maar het ergste is nog dat hun dorp nooit eens een rijk katoenveld toegewezen krijgt. Altijd een minder veld waar weinig katoen te plukken valt en waar de families niet veel kunnen verdienen. Dat komt door de muhtar. Als dorpshoofd bepaalt hij bij welke grote katoenboer het dorp gaat plukken. Hij kiest dan een boer uit waar geen dorp wil plukken, omdat de struiken er zo mager bijstaan. Heimelijk laat hij zich

daarvoor dik betalen. Om vervolgens tegen zijn dorpelingen te vertellen dat 'helaas' de goede velden al weg zijn.

Daar zal dit jaar verandering in komen. Dat hebben Lange Ali, Taşbaşıoğlu en nog een paar eigengereide dorpelingen besloten. Dit jaar zullen ze zelf wel een katoenboer zoeken. En dan de zaken regelen zonder steekpenningen. Zodat ze eindelijk eens behoorlijk wat geld bij elkaar kunnen krijgen. Maandenlang hebben Lange Ali en Taşbaşı met hun dorpsgenoten gepraat. Het is hen gelukt een gedeelte te overtuigen. De grootste helft zal met Lange Ali en Taşbaşı meegaan. Maar de anderen blijven op de hand van de muhtar, uit angst of omdat ze familie zijn.

Als de muhtar doorheeft dat zijn positie wankelt, bezoekt hij alle families stuk voor stuk. Bij de ene houdt hij honingzoete praatjes met fraaie beloften. Bij de andere dreigt hij – luidkeels scheldend – met de wet, de gendarmes en de gevangenis. Uiteindelijk lukt het de muhtar om bijna alle dorpelingen achter zich te krijgen.

Om hen een lesje te leren regelt hij het zo dat het dorp dit jaar een allerberoerdest veld krijgt. Zodat ze voor eens en voor altijd zullen weten wie hier de baas is in het dorp.

Lange Ali en Taşbaşı zijn zwaar teleurgesteld, maar ze laten het er niet bij zitten. Volgend jaar zullen de dorpelingen hun kans grijpen. Daar zullen zij wel voor zorgen.

Bron

De Turkse schrijver Yaşar Kemal beschrijft in de *De Wind uit de Vlake* (1960, deel 1 van zijn Anatolische trilogie) de schrijnende armoede van de kleine boeren. Hun verbittering en woede, maar ook hun fantasievolle verhalen, hun vrolijkheid en zorgzaamheid. En weergaloos schildert hij de natuur in de bergen.

Deel 2: De heilige - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (2), verhaal 122.

Deel 3: Zwijgen - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (3), verhaal 123.

* * *

122. Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (2)

De heilige

“Nee, nee, ik ben geen heilige!”, schreeuwt Taşbaşıoğlu uit in zijn wanhoop. “Ik ben een gewoon mens, net als jullie, net als iedereen.” Als hij uitgeraasd is, en de dorpelingen weglopen fluisteren ze elkaar toe: “Zo zijn heiligen, ze ontkennen het, uit bescheidenheid. We hebben een bescheiden heilige.”

Taşbaşı kan het wel begrijpen. Er is armoede, bittere armoede in het dorp. De grond raakt langzaam maar zeker uitgeput, de opbrengst loopt achteruit. Ieder jaar is de tarwevoorraad wat eerder op en de hongerperiode tot de volgende oogst wat langer.

Bovendien zijn de boeren doodsbang voor Adil *Effendi*, de winkelier uit het naburige stadje. Zoals ieder jaar hebben zij alles op de pof gekocht, tegen woekerprijzen. Zoals ieder jaar zouden de dorpelingen hun schuld aflossen wanneer ze geld verdiend hadden met het plukken van katoen in de vlakte. Maar dit jaar had dat nauwelijks iets opgebracht, omdat ze een erg slecht veld gekregen hadden. De katoenstruiken stonden er mager bij, er viel weinig te plukken en zodoende hadden ze weinig

inkomsten.

Doodsbenauwd zijn de boeren dat Adil *Effendi* naar hun dorp komt met een stuk of vijf of tien gendarmes. Alles zal hij bij hen weghalen: de *bulgur* (tarwegort), het vee, de sieraden van de vrouwen, de kleden waar ze op zitten. Misschien ook nog hun matrassen en kleren. Ze zullen deze winter creperen van de honger en de kou, wanneer de sneeuwstormen razen. In ieder geval zullen de kinderen sterven, de ouderen en de zieken.

Taşbaş heeft met de boeren te doen. Hij begrijpt hun angst, hun radeloosheid maar al te goed. Hij snapt dat ze een 'heilige' nodig hebben, als laatste strohalm, om zich aan vast te klampen, om nog enigszins moed te houden, om de kracht te vinden zich tegen Adil te verweren. Zo gaat dat nu eenmaal.

Taşbaş is bang. Hij weet hoe het afloopt met heiligen. Op een gegeven moment komen de gendarmes je arresteren. In een politiecel in de stad word je dagenlang afgeranseld en daarna in de gevangenis of het gesticht opgesloten. Als je al niet eindigt aan de galg. Wat moet hij doen?

Bron

De Turkse auteur Yaşar Kemal beschrijft in *Aarde IJzer; Hemel Koper* (1963, deel 2 van zijn Anatolische trilogie) de armoede, angst en bijgeloof van de kleine boeren. Maar ook de prachtige natuur en de schitterende, fantasievolle verhalen van de dorpszanger. De onderdrukking door de geldschiet, het dorpshef en de staat, maar ook de creativiteit en vastbeslotenheid van de boeren om een uitweg te vinden. De woede en verbittering, de roddel en vijandigheid, maar ook de zorgzaamheid en onderlinge betrokkenheid.

Deel 1: De sluwe muhtar - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (1), verhaal 121.

Deel 3: Zwijgen - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (3), verhaal 123.

* * *

123. Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (3)

Zwijgen

Razend is *muhtar* (dorpshef) Sefer. Niemand in het dorp praat meer tegen hem. Zelfs zijn eigen vrouwen en kinderen niet. Het is om gek van te worden. Ook in het stadje lacht iedereen hem uit. Zelfs waar hij bij staat. Hij staat in zijn hemd voor de hele wereld.

Als in een nachtmerrie herinnert de muhtar telkens weer hoe het gekomen is. Stiekem, heel stiekem is hij naar het politiebureau in het stadje gegaan. Hij heeft Taşbaşoğlu zo zwart mogelijk gemaakt. “Die zogenaamde 'heilige' die de dorpingen bedriegt met zijn handopleggingen. Dat kan toch niet meer bestaan in het moderne Turkije, in de tijd van de ruimtevaart en de atoomwapens. Bovendien hitst hij de boeren op tegen het gezag en de regering.”

Twee gendarmes zijn Taşbaş komen arresteren. De dorpingen stonden er zwijgend bij. De sfeer was om te snijden. Zo dadelijk zouden ze zich met zijn allen op de gendarmes storten, of die nou geweren bij zich hadden of niet.

Taşbaş stond daar met zijn hoofd naar beneden. Hij heeft nooit een heilige willen zijn. De dorpingen hebben hem tot heilige gebombarderd, omdat ze geen uitweg meer zien in hun armoede. En omdat hij de corrupte muhtar al jaren openlijk bekritiseert.

Toen de gendarmes Taşbaş wegbrachten, draaide hij zich om bij de dorpsgrens. Fier stond hij nu rechtop. Samen met de boeren stond hij in een kring. Hij liet zijn ogen op ieder van hen rusten, stuk voor stuk. Kalm sprak hij: “Jullie zullen de muhtar geen haar krenken. Hoewel hij het volgens de vier heilige boeken verdiend heeft gedood te worden. Maar jullie zullen geen woord meer tot hem spreken. Niemand van jullie. Geen woord!”

De muhtar zucht. Dit is erger dan de dood.

Bron

De Turkse auteur Yaşar Kemal beschrijft in *Onsterfelijk Gras* (1968, deel 3 van zijn Anatolische trilogie) hoe de armoede in een klein dorpje het geweld doet oplaaien. De wanhoop en de verbittering zoeken een uitweg.

Daarnaast schildert Kemal de schitterende natuur in de bergen en laat ons de onbarmhartige hitte in de vlakke voelen, waar de dorpelingen een paar maanden per jaar katoen plukken.

Deel 1: De sluwe muhtar - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (1), verhaal 121.

Deel 2: De heilige - Taurusgebergte, Turkije – rond 1960 (2), verhaal 122.

* * *

124. Santhiu-Niaye, West-Senegal – 1965

Een griot houdt nooit zijn mond

Gevolgd door zijn vrouw Gnagna Guissé en het meisje Khar Madaigua Diob loopt *griot* Déthyè Law het dorp Santhiu-Niaye uit. Nog eenmaal draait hij zich om, zet de handen aan zijn mond en zingt luid de oproep tot het gebed. De wind draagt het geluid naar het dorp. Dan trekken ze met zijn drieën naar het westen door de *niaye*, het prachtige natuurgebied met zijn golvende duinen, cactussen, doornstruiken en meren bedekt met waterlelies.

Khar draagt een pasgeboren baby op haar rug. Ze is verstoten door het dorp. Ze was zwanger geworden zonder dat ze getrouwd was. Ngoné War Thiandum, haar moeder, was ontzet. Ze had altijd gedroomd van een schoonzoon van een even voorname familie als die van haarzelf en van een schitterende bruiloft. Dat kon ze nu wel vergeten.

“Wie was de vader”, wou Ngoné weten. Maar Khar wilde het niet zeggen. Op alle mogelijke manieren probeerde Ngoné de naam los te krijgen: met redelijke argumenten, bezorgd, geïrriteerd, kwaad; maar Khar hield haar lippen stijf op elkaar.

De dorpsroddel wees Atoumane aan, een arme landarbeider die in het natte seizoen voor de voorname families werkte, als er veel werk te doen was op het land. Hij zwoer op het Heilige Boek dat hij niets gedaan had. Maar de dorpsoudsten waren van mening dat hij de dader wel moest zijn en besloten hem Santhiu uit te jagen.

Déthyè had het besluit heftig afgekeurd. Hij was niet van een voorname familie, hij was maar een schoenmaker, maar hij was tegelijkertijd ook een *griot*, een dichter-zanger die de dorpsgeschiedenis levend houdt. Een *griot* heeft het recht ongezoeten commentaar te leveren, en dat deed Déthyè, onder het motto 'een echte *griot* houdt nooit zijn mond als er onrecht plaats vindt'.

Later flapte Khar eruit dat haar eigen vader haar zwanger had gemaakt. Haar moeder, was geschokt

en woedend op haar man. Ze wilde er met hem over praten, maar deze weigerde. Hij stuurde haar nors weg.

Toen de dorpsroddel vervolgens Khar de schuld gaf, omdat zij haar vader verleid zou hebben en de dorpsoudsten besloten ook haar het dorp uit te zetten, was voor de griot en zijn vrouw de maat vol. In dit dorp van onrecht en leugens wilden zij niet langer wonen. Nog de volgende ochtend verlieten zij Santhiu. Samen vergezelden ze Khar met haar baby op haar tocht door de *niaye*.

Bron

In *De Vrucht van de Schande* (1965) beschrijft de Senegalese auteur Ousmane Sembène de teloorgang van een dorpje.

* * *

125. Noord-Oeganda – 1966

Keer terug naar je eigen Acoli-volk

“Wat is er toch aan de hand met Ocol, mijn echtgenoot”, verzucht Lawino. Hij was altijd een prima man, echt een 'zoon van een Vorst'. Maar nu lijkt hij wel een heks. Hij geeft af op zijn voorouders, zijn ouders en alles wat zwart is. Zelfs het slaapliedje dat een Acoli-meisje zingt voor haar kleine broertje op haar rug noemt hij 'lawaaï'.

Ocol vindt alles verkeerd aan me. Hij zegt dat ik dom ben, omdat ik niet op de nonnenschool ben geweest en niet kan lezen en schrijven. Omdat ik geen klok kan kijken en op een fornuis kan koken. Maar ik kijk naar de zon om te zien hoe laat het is en ik kan heerlijk koken op de vuurplaats.

Ocol vindt me bijgelovig, omdat ik bang ben voor de kiekendief en ik geneesmiddelen gebruik die ik van mijn moeder leerde. Zoals de wortels van *bomo* tegen maagpijn en scheuten van *lapena* bij een zere keel.

Ocol, waarom veracht je me? Ik ben 'de dochter van de Stier!' Ik ben een echte Acoli, geen slavenmeid. Ik was 'de meisjesvorstin' van mijn leeftijdsgroep. Wat was je vroeger trots op mij. Nog niet zo lang geleden zat je graag naast me, dicht tegen me aan. En ik speelde op mijn boogharp en zong jouw lof.

Ocol, mijn echtgenoot, mijn vriend, wat is er toch met je gebeurd? Komt het omdat je in het land van de blanken bent geweest? Omdat je hoofd nu vol boeken zit? Omdat je vecht voor een hoge plaats in de nieuwe 'Democratische Partij'?

Beste Ocol, misschien weet je het niet, maar je bent een bedelaar, een hond van de blanken geworden. Kom, laat me neushoornpoeder in je ogen strooien om de korsten en de etter weg te halen. Gooi je donkere bril weg en kijk weer om je heen. Kom, ik zal de gom uit je oren peuteren, zodat je weer kan horen. Keer terug naar je eigen Acoli-volk, waar je thuis hoort.

Bron

In *Lied van Lawino* (1966) laat de Oegandese auteur Okot p'Bitek de bittere aanklacht horen van een fiere dorpsvrouw, die zich helemaal niet kan vinden in de 'modernisering'.

* * *

126. District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1967 (1)

Tante is een godin

Toen Drafje Wan een jaar of tien was, had zijn vader Liufu Wan hem het verhaal van tante Hart Wan verteld. “Toen jij geboren ging worden, was tante net in ons district. Ze was een verloskundige nieuwe stijl. Ze had een echte opleiding gehad. Het was 1953, pas een paar jaar na de revolutie. De meeste vrouwen in ons dorp vertrouwden het maar niks. Ze wilden liever de oude vroedvrouwen. Maar Hart Wan, je tante, was mijn nicht. Zodoende vroegen we haar om te helpen bij de geboorte.”

Nadat tante een paar moeilijke geboorten tot een goed einde had gebracht, kregen de dorpelingen langzaam maar zeker vertrouwen in haar. Liufu Wan: “Sommige ouderwetse vroedvrouwen waren heel bekwaam en voorzichtig. Maar je had er ook bij die geen benul hadden van hoe het vrouwenlichaam in elkaar zit, die de raarste rituelen opvoerden en op verkeerde momenten baby's met geweld naar buiten trokken. Dat heeft heel wat kleintjes en hun moeders het leven gekost.”

Door Hart Wans onblusbare energie en haar tomeloze inzet deden al gauw wonderlijke verhalen de ronde, bijvoorbeeld hoe snel ze kon fietsen, alsof ze vleugels had. Omdat Hart Wan de barendende vrouwen zo goed op hun gemak wist te stellen, de geboorten bijna altijd goed gingen en ze maar een piepkleine vergoeding vroeg, droegen de dorpelingen haar al snel op handen. Iedereen noemde haar 'Tante', of ze nou familie van haar waren of niet. Ze kreeg de status van een *bodhisattva*, een godin.

Tijdens de Culturele Revolutie, toen Drafje een jaar of veertien was, belegde het Revolutionaire Comité van het district een 'strijdvergadering'. Duizenden dorpelingen kwamen op het spektakel af. Uit allerlei dorpen werden een paar 'contrarevolutionairen' of 'kapitalisten' meegevoerd en het podium opgeduwd. Rode vlaggen wapperden, er hingen spandoeken met leuzen en door de luidsprekers schalden slogans.

Tante was een van de 'schuldigen', omdat ze een tijdje een relatie had gehad met een straaljagerpiloot, die overgelopen was naar de Nationalisten in Taiwan. Alle 'contrarevolutionairen' bogen diep in het stof, verontschuldigden zich en bekenden wat er van hen geëist werd. Maar Tante niet. Hoewel ze gedwongen op haar knieën zat, boog ze niet. Telkens als ze wat stompen had gekregen en naar beneden gedrukt werd, kwam ze fier overeind. Bekennen deed ze niks. Toen echter een Rode Gardist, een meisje nog, haar een versleten schoen met een touwtje om haar nek hing, smet ze die woest het publiek in. Dat ze een 'spion', een 'contrarevolutionair', een 'kapitalist' of een 'bourgeois' genoemd werd, kon ze nog verdragen. Maar dat ze voor een 'versleten schoen' uitgemaakt werd, dat wil zeggen dat ze een slet was, ging haar te ver.

De Rode Gardist trok Tante aan haar haren naar beneden. Deze schudde zo woest met haar hoofd dat het meisje achteruit vloog met twee bossen haar in d'r handen. Tante bloedde op twee plaatsen uit haar hoofd. Bloed vloede over haar gezicht. De Rode Gardist liep huilend het podium af. Er viel een doodse stilte. De voorzitter van het Revolutionaire Comité begon opnieuw leuzen te roepen om de sfeer er weer een beetje in te brengen. Maar het publiek reageerde nauwelijks. Een voor een stonden de dorpelingen op en liepen zwijgend weg.

Bron

Het boek *Kikkers* (2009) van de Chinese schrijver Mo Yan vertelt hoe de kleine boeren zich verzetten tegen de geboortebeperkingsdwang van de Chinese regering. Het tweede gedeelte van het boek laat zien hoe makkelijk de nieuwe rijken in de negentiger jaren de regels omzeilden.

Deel 2: Eerst een godin, nu een duivelin - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1970 (2), verhaal 128.

* * *

127. Een dorp in West-Afrika – 1968

De geheime afspraak

Een spannende dorpsvergadering zou het worden! Alle dorpelingen uit Togobala en omstreken verheugden zich erop. Het was het saaie seizoen van *Harmattan*, de koude en droge winterwind, wanneer er niet veel te doen viel op het land.

De helft van de dorpelingen had zich verzameld bij Fama, de laatste telg uit het roemrijke vorstengeslacht van de Doumbaya's. Fama was kortgeleden teruggekeerd uit de hoofdstad, nadat het vorige stamhoofd overleden was. Aangezien Fama de laatste Doumbaya was, sprak het vanzelf dat hij stamhoofd zou worden.

De andere helft had zich verzameld bij de hutten van het dorpscomité. Sinds de onafhankelijkheid waren de stamhoofden afgeschaft. Dorpen werden nu bestuurd door dorpscomités van de socialistische partij. Dagenlang had de plaatselijke voorzitter Babou gefulmineerd tegen de 'contrarevolutionairen' en 'reactionairen'. Ze zouden die Fama eens flink de oren wassen en laten merken dat de oude tijden voorbij waren dat de vorst met de andere rijke boeren de dienst uitmaakte.

Bij Fama gaf Jan en Alleman driftig af op die onbehouwen slavenzonen, die hun plaats niet kenden en op de onafhankelijkheid en revolutie, die niks dan extra belastingen en brutale minachting voor de oude zeden gebracht hadden. Kortom, die bijeenkomst zou vuurwerk worden.

Op de afgesproken middag kwamen Babou en zijn aanhangers naar het huttencomplex van Fama, omdat dorpsvergaderingen van oudsher nu eenmaal bij de Doumbaya's werden gehouden. Tot ieders verbazing sprak Babou niets anders dan verzoenende woorden over de heldenmoed van Fama in de tijd van de kolonisatie en over de menselijkheid en zachtmoedigheid waartoe een waarachtig moslim verplicht is, enzovoort, enzovoort.

Later maakte hij gelukkig nog wat ferme toespelingen op contrarevolutionairen waarvoor geen plaats meer was in deze tijd, waarbij hij felle blikken in het publiek wierp, zodat er tenminste nog iets te beleven viel.

De vertegenwoordiger van de onderprefect, die helemaal uit de districtshoofdstad was gekomen, zat zich groen en geel te ergeren. "Wat was dit nou voor waardeloos dorpscomité", mopperde hij in zichzelf. Op gegeven moment werd het hem te machtig. "Het enige waar ik mee te maken heb zijn de regels en verder niets", riep hij. "En de regels zijn dat die Fama hier op zijn knieën voor mij op de grond gaat zitten en op een opengeslagen koran trouw zweert aan de socialistische republiek en dat hij nooit en te nimmer noch in het openbaar noch privé zich negatief uit zal laten over het bestuur."

Diamourou, de dorpsverteller en welsprekende woordvoerder van Fama, sprong als door een horzel gestoken op en riep: “Dat is tegen de afspraak!”

Op de avond vlak voor de dorpsvergadering hadden de oude mannen van Togobala Fama en Babou in het diepste geheim bij zich geroepen op de begraafplaats. In het bijzijn van alle zielen van de voorouders vertelden zij hoeveel zorgen zij zich maakten dat het dorp uiteen zou vallen. Afgesproken werd dat Fama de traditionele functie van stamhoofd zou behouden en dat Babou voorzitter zou blijven van het dorpscomité. Fama zou dan lid worden van dit comité.

“Ons stamhoofd Fama wordt lid van het dorpscomité. Dat is het beste”, riep Diamourou tot stomme verbazing van de vertegenwoordiger van de onderprefect. Alle aanwezigen gingen op hun knieën op de grond zitten en gezamenlijk bad men het dankgebed. De vertegenwoordiger van de onderprefect wist niks beters te doen dan in te stemmen met de oplossing. De vergadering was ten einde.

Bron

In zijn boek *De Brandende Zon van de Onafhankelijkheid* (1968), beschrijft de Ivoriaanse auteur Ahmadou Kourouma de ondergang van een West-Afrikaans stamhoofd. In enkele passages komt het leven van kleine boeren ter sprake. Kourouma schrijft uitermate levendig en neemt geen blad voor de mond.

* * *

128. District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1970 (2)

Eerst een godin, nu een duivelin

“Voet Bai, kom naar buiten, nu meteen”, riep Tante door de megafoon. “Doe niet zo kinderachtig, het is een ingreep van niks. Voorzitter Mao heeft bevolen dat we het kinderaantal moeten beperken, anders is er straks niet genoeg te eten voor alle Chinezen, zijn er niet genoeg kleren, niet genoeg scholen, noem maar op.” Tante was voorzitter van het bevolkingscomité en samen met twee politieagenten, een stel burgerwachten en de voorzitster van het vrouwencomité was ze naar de boerderij van familie Bai gegaan om Voet te arresteren en naar de kliniek te brengen voor sterilisatie.

Lever Bai, de oudste zoon van Voet, die op voet van oorlog leefde met zijn vader, stond voor het kleine boerderijtje te kijken. Met zijn ogen en zijn mond wees hij naar het varkenshok. Direct stapte Tante daar naar toe, trok de deur open en riep: “Kom naar buiten Voet Bai, of ik trek je er aan je oren uit.” Met spinnenwebben op zijn hoofd kwam hij naar buiten, een schep in zijn hand. “Wie aan mij komt, sla ik de kop in”, riep hij. “Kom nou, grote kerel die je bent, zo bang voor zo'n klein sneetje”, riep de voorzitster van het vrouwencomité. Toen Voet Bai zich woedend naar haar omdraaide, grepen twee burgerwachten hun kans en sprongen boven op hem. Even later waren zijn polsen vastgebonden.

Nog geen jaar later was de volgende fase van de bevolkingspolitiek ingegaan. Bij de geboorte van een kind plaatste Tante meteen een spiraaltje. Een vrouw die daarna toch nog zwanger werd, omdat ze het spiraaltje stiekem had laten verwijderen, moest zich laten aborteren. Wie niet vrijwillig naar de kliniek kwam, ging Tante oppakken. Als het vrouwen lukte te ontsnappen, maakte ze fanatiek jacht op hen. Zoals de mensen in Gaomi zeiden: “Eerst was Tante een godin, nu is ze een duivelin geworden.”

Bron

Het boek *Kickers* (2009) van de Chinese schrijver Mo Yan vertelt hoe de kleine boeren zich verzetten tegen de geboortebeperkingsdwang van de Chinese regering. Het tweede gedeelte van het boek laat zien hoe makkelijk de nieuwe rijken in de negentiger jaren de regels omzeilden.

Deel 1: Tante is een godin - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1967 (1), verhaal 126.

* * *

129. Bihar, India – 1970

Het onderzoeksteam

“Lieve oom Bono, laat die anderen maar praten, wij zijn hier eindelijk weer bij elkaar”, zeggen de vingers van Douloti. Zwijgend masseert ze de voeten van Bono, met zoveel liefdevolle aandacht dat de vingers haar gevoelens als vanzelf overbrengen. “U bent de enige die echt kan begrijpen wat ik doorstaan heb. U kent de pijn zelf. Laat die anderen maar praten.”

- *De regering in Delhi moet eindelijk eens maatregelen nemen om de schuld-slavernij af te schaffen. Ons onderzoek, ons rapport zal hen daartoe dwingen. Dan zal er een goede wet komen.*
- *Hoe lang gaat dat duren, voordat die nieuwe wet er is? En wie zal die wet respecteren?*
- *Eerst moeten we een goede wet hebben en dan gaan we een organisatie oprichten van schuldslaaf-prostituees en met die organisatie gaan we de publieke opinie mobiliseren, zodat de overheid zich gedwongen voelt de wet ook te handhaven.*
- *Het lijkt me beter de fik te steken in al de bordelen die we tegen komen. Dan zijn we er maar mooi van af.*

Douloti is van het Nagesia-volk. Nooit hadden haar ouders haar willen verkopen, maar ze waren ertoe gedwongen. Ze hebben het niet kunnen voorkomen. Ze is meegenomen naar de stad en daar in een bordeel beland, waar ze nu al een paar jaar *kamiya* is, schuldslaaf-prostituée.

Oom Bono komt uit hetzelfde dorp. Ook hij was schuldslaaf, maar hij is weggevlucht. Hij is chauffeur geworden bij een team dat schuldslavernij in kaart brengt. Zo is hij in het bordeel terecht gekomen waar Douloti werkt.

Zwijgend masseert Douloti de voeten van Bono en haar vingers zeggen: “Weet u nog, oom Bono, hoe ik altijd in de luchtwortels van de reusachtige banyanboom van ons dorp schommelde, als ik de geiten hoedde? Weet u nog dat ik een keer niet naar het feest in een andere dorp kon, omdat ik een zweer op mijn been had? U nam me op uw schouders en droeg me er helemaal naar toe. s' Nachts hoorden we u soms enorm kabaal maken op uw pannen en op het olieblik, om een tijger te verjagen. Weet u nog, oom Bono? Weet u wel hoeveel u voor me betekent? U bent de enige die me kan begrijpen.”

Bron

Het boek *Imaginary Maps* van de Indiase schrijfster Mahasweta Devi schildert in drie indrukwekkende verhalen het bittere leven van de inheemse volken in India.

* * *

130. Noord-Oeganda – 1970 (2)

De vooruitgang

“Weg met de oude dorpen! Alle bedompte, stinkende, ziekmakende hutten zullen we met de grond gelijkmaken. Alle oude dorpen zullen we in brand steken.” Ocol windt zich in zichzelf op alsof hij een menigte toe moet spreken, op moet zwepen om een einde te maken aan alle achterlijke Afrikaanse gebruiken.

Er moet een einde komen aan het uitbuiten van vrouwen en slaven. Aan veediefstal, initiatieriten, onderdanigheid, bijgeloof en genezings-rituelen waarbij de zieke kinderen voor je ogen sterven. Het moet afgelopen zijn met het verheerlijken van de stamoorlogen van vroeger.

Er is nog zoveel armoede. Laten de dorpelingen dáár iets aan doen; zelf de handen uit de mouwen steken in plaats van 'de politici' de schuld te geven dat er niks gebeurt. Wie heeft ooit gezegd dat op de ochtend na de onafhankelijkheid het goud als dauwdruppels op het gras zou liggen? Dat de *olam*-bomen zouden ritselen van de bankbiljetten?

Hijzelf is een politicus en is er niet armer op geworden. Dat klopt. Hij heeft nu een mooi huis in de stad met een grote tuin en een Mercedes. Mag het?! Heeft hij soms niet gevochten voor *Uhuru*, voor onafhankelijkheid? Heeft hij niet de minister gevraagd scholen te laten bouwen in de dorpen?

Trouwens hij is ook nog steeds een 'boer'. Hij heeft een grote boerderij. Ieder weekend gaat hij er naar toe. Heerlijk is het om in de frisse buitenlucht te zijn en de geur van de grond te ruiken. Daar schaamt hij zich niet voor. Tarwe, gerst en koffie heeft hij en een enorme kudde schapen. Dat levert hem het nodige op. Tegelijkertijd laat hij zien hoe je ook landbouw kan bedrijven, op een moderne manier, die wél lonend is.

Laten we wel wezen: de dorpswereld van vroeger is voorbij. In feite zijn er slechts twee alternatieven: of je trekt naar de stad, of je verhangt je zelf. Het mag misschien cru klinken, maar zo gaat de vooruitgang.

Bron

In *Lied van Ocol* (1970) van de Oegandese schrijver Okot p'Bitek reageert een Afrikaanse man van de nieuwe elite op de klachten van arme dorpelingen.

Deel 1: Keer terug naar je eigen Acoli-volk - Noord-Oeganda – 1966 (1), verhaal 125.

* * *

131. Een woestijn in Australië – 1971 – *film*

Een hagedis op mijn arm

Wat jammer dat ik hen niet kan verstaan. Zelfs hun naam kan ik niet uitspreken. Hoe kwamen zij hier

in de woestijn terecht? Ze kunnen het me niet uitleggen. Maar eigenlijk geeft het niet. Dat kleine witte jongetje is grappig. Hij vindt alles prachtig wat ik doe. En dat meisje, nou, die mag er zijn. Ik geloof dat zij me aardig vindt. Soms denk ik wel eens ... Nee, daar moet ik niet aan denken. Ik breng ze naar de grote weg, daar vinden ze wel een vrachtwagen. Dan gaan ze terug naar hun wereld en ik blijf hier in mijn wereld.

Maar stel nou ... Ik ben al bijna een man. Ik doe nu mijn 'grote-tocht-alleen': ik trek alleen door de woestijn, ik weet waar ik water kan vinden, hoe ik vuur moet maken, hoe ik een dier kan doden en klaarmaken. Ik ken het land, ik ken de dieren, ik kan met de geesten van onze voorouders praten en ze om hulp vragen. Waarom zou dat meisje niet met me kunnen trouwen? Ze lijkt ongeveer even oud als ik. Zal ik misschien toch de bruidsdans voor haar doen? Ze zal het vast begrijpen ...

Wat een geluk dat die zwarte jongen ons gevonden heeft! We waren anders nog omgekomen van de dorst. Dat stomme ongeluk met de auto. Moet je voorstellen, midden in de woestijn. Ik was alleen met mijn kleine broertje. We hadden niks te eten, 's nachts was het ijskoud, we hadden geen water. Toen vond die jongen ons. Hij is grappig. Hij kan mooi zingen, al begrijp ik er geen woord van. Hij kan hard hollen en een kangoeroe met zijn speer doden. Hij weet altijd bessen te vinden of andere vruchten. Mijn broertje vindt alles geweldig wat hij doet. Hij doet hem in alles na. Hij kan zelfs al een beetje met hem praten.

Eigenlijk is het heerlijk om hier te zijn. Dankzij die zwarte jongen, wiens naam ik niet uit kan spreken. Hij heeft een prachtige hagedis op mijn arm geschilderd en een kaketoe op de rug van mijn broertje. Maar toch verlang ik terug naar Sydney. Waarom? Ik weet het niet ...

Bron

De fraaie film *Walkabout* (1971) van de Engelse regisseur Nicolas Roeg laat wat zien van het leven van een jonge Aboriginal jager.

* * *

132. Een natuurgebied in Wyoming, VS – 1973 – film

Onmogelijke plannen

“Nou, Jack, ik, eh ... eh ... alsjeblieft, het gaat gewoon niet.” Zoals zo vaak kan Ennis Del Mar niet uit zijn woorden komen. Ennis is een cowboy, maar dan een moderne versie er van. Behalve op zijn paard het vee opdrijven, doet hij alle klussen die er op de grote *ranch* waar hij werkt voorhanden zijn. Hij heeft een vriendelijk gezicht en draagt een beige overhemd en een breedgerande zwarte cowboyhoed. Zijn beste vriend Jack Twist lijkt op hem, alleen het praten gaat hem makkelijker af. “Hoezo gaat het niet? We kunnen toch wat geld zien te krijgen en ergens een boerderij pachten. We nemen wat koeien en kalveren en dan hebben we toch een inkomen.”

Het is tien jaar geleden dat Ennis en Jack elkaar voor het eerst ontmoet hebben. Ze hebben samen een enorme schapenkudde gehoed in het prachtige natuurgebied Brokeback Mountain. Ze moesten de schapen bij elkaar zien te houden en 's nachts *coyotes* neerschieten die op de beesten afkwamen. Het klikte meteen tussen de verlegen, terugetrokken Ennis en de praatgrage, innemende Jack. Die zomer was voor hen één groot liefdesavontuur.

Hun chagrijnige baas had wel door dat er heel wat speelde tussen de twee en wilde hen het jaar daarop niet meer hebben. Vier jaar lang hadden ze geen contact, maar toen dook Jack opeens op. Wat was Ennis blij zijn vriend, zijn grote liefde terug te zien. Hij nam meteen een paar dagen vrij en samen gingen ze kamperen in Brokeback Mountain.

De wederzijdse gevoelens waren als vanouds. Jack kwam nu om de paar maanden Ennis opzoeken om samen met hem in de Brokeback Mountain te gaan vissen. Maar op den duur was dit voor Jack niet voldoende, hij miste Ennis te vaak, te veel. Hij wilde met hem samenwonen, op een beetje afgelegen plek. Hij kwam met allerlei plannen aan. Maar Ennis was ondertussen getrouwd met een aardige vrouw en had twee kleine dochters waar hij gek op was. Bovendien was hij bang.

“Jack, ik heb mijn leventje, ikke ... ik heb mijn kleine meisjes ... die wil ik niet kwijt. Luister, toen ik elf jaar was woonde bij ons in de buurt twee oudere mannen samen op een kleine boerderij. Het waren geen watjes hoor, maar stoere kerels, echte *rednecks*. ... eh ... Op een ochtend werd de oudste dood gevonden in een greppel, vreselijk toegetakeld. Mijn vader nam mij en mijn kleine broertje er mee naar toe. We moesten zien hoe hij eruit zag. Het moest een les zijn voor ons. Snap je dat Jack, mooie plannen heb je, maar ... uh ... het gaat gewoon niet. Gewoon niet. We kunnen elkaar zo nu en dan ontmoeten, zoals nu en een paar dagen samen zijn ... en dat is het ... snap je?”

Bron

Brokeback Mountain (2005) van de Amerikaanse regisseur Ang Lee is een prachtige film over een hopeloze relatie.

* * *

133. Goiás, Brazilië – 1974

'Het was nooit *mijn* droom'

Somber kijkt hij voor zich uit. Hun twee zonen Mirosmar en Emival zijn weg. Zullen ze ooit nog terugkomen? “Wat is er van onze droom terecht gekomen, Helena?”, vraagt hij. “Het was nooit *mijn* droom, Francisco”, antwoordt zijn vrouw zacht.

“Mirosmar en Emival moesten en zouden een zangduo worden”, overdenkt Helena bitter. Dat had Francisco in zijn hoofd gezet. Alles hebben ze er voor opgeofferd. Bijna een hele oogst heeft Francisco ingeruild tegen een gitaar en een accordeon. Zonder er bij stil te staan hoe ze dan de pacht zouden betalen. “Dat komt wel”, had hij gezegd. Maar ondertussen zijn ze van hun land gezet en hebben ze hun prachtige boerderijtje verloren. Ze zijn als het ware verdreven uit hun eigen dorp. “Ach, het land was toch niet van ons”, had Francisco gezegd. “Geloof me, in de stad hebben de jongens een toekomst. Hier niet.”

De stad was een ramp. Ze woonden in een krot, in een achterbuurt. De stad was vies. Hard werken en weinig geld verdienen. Honger en geen school voor de kinderen. Mirosmar en Emival waren op het station gaan zingen en brachten daarmee wat geld binnen. Zo hadden ze het gered.

Een man had zich voorgesteld als 'impresario'. Hij zou de jongens beroemd maken. Hij wou de jongens meenemen om op te treden en naar radiostations te brengen. Over een week zou hij ze weer terugbrengen. Helena vertrouwde de man niet, maar Francisco stond er op dat de jongens meegingen.

“Dit is hun kans”, had hij boos geroepen. Maanden zijn nu verstreken en taal noch teken van hen.

Wat mist Helena Mirosmar en Emival! Wat mist zij hun boerderij! Zullen ze ooit nog terugkeren naar hun dorp? Naar de vogels die 's morgens vroeg zingen, het heldere water, de verse groenten uit hun eigen tuin en de avondzon die achter de velden ondergaat?

Francisco gaat op zoek. Met een foto van de jongens in zijn hand reist hij van stad naar stad, van het ene radiostation naar het andere.

Bron

De film *2 filhos de Francisco* (Two Sons of Francisco) (2005) van de Braziliaanse filmmaker Breno Silveira vertelt het verhaal van een boerengezin dat naar de stad trekt. Twee zoons worden uiteindelijk beroemde zangers, maar wel tegen een hoge prijs.

* * *

134. Franse Alpen – 1975

Uit een andere wereld

Marcel zit met zijn handen over elkaar in zijn cel. Twee jaar gevangenisstraf heeft hij gekregen. Onbegrijpelijk hoe het gelopen is. De appeloogst was prachtig dit jaar. Zo'n vijftig zakken appels hadden zij gehad, goed voor wel drieduizend liter cider. Twaalf zakken *marc*, zwaar gegiste draf, had hij op de bewuste dag in november op de kar gezet en was er mee naar het dorp gereden.

Het sneeuwde. Net als ieder jaar stond de mobiele distilleerderij voor de kerk om *gnôle*, appelbrandewijn, te maken uit de *marc*. De sfeer was opgetogen. De andere boeren hadden ook een mooie oogst gehad: veel appels, veel cider, veel *marc* en nu dan extra veel *gnôle*. Ze waren het er over eens dat Marcel vast meer dan honderd liter zou krijgen.

Uit het niets waren twee belastinginspecteurs opgedoken. Meestal werd de het dorp tijdig gebeld door een buurdorp dat de auto van de inspecteurs gesignaleerd was. Iedereen hield dat scherp in de gaten. Maar die dag had de telefoon gehaperd en er was geen tijd meer om gauw wat flessen *gnôle* te verbergen.

“U weet wat dat betekent”, had de hoofdinspecteur tegen Marcel gezegd, “als u meer dan twintig liter brandewijn hebt, moet u over de rest accijns afdragen.” Dat wist Marcel heel goed. Klankloos zei hij: “Dat betekent dat ik moet betalen voor wat ik zelf heb geproduceerd.” Meer dan tweehonderd duizend frank moest hij betalen, ongeveer de helft van wat een goed werkpaard kostte.

Toen hij door de sneeuw naar huis reed, kon hij niet meer nadenken, maar hij wist precies wat hij ging doen. Hij zou die inspecteurs een lesje leren, dat ze hun leven niet zouden vergeten.

Op de boerderij trok hij zijn warme laarzen en lange overjas aan en zette zijn pet op. Uit de kast pakte hij zijn jachtgeweer en stopte het onder zijn jas. Langs de kant van de weg wachtte hij de inspecteurs op. Toen hij hun auto aan zag komen, ging hij midden op de weg staan en zwaaide hij met zijn armen. De auto stopte, de hoofdinspecteur draaide zijn raampje naar beneden en vroeg wat er aan de hand was. Hij keek in de lopen van het jachtgeweer.

Twee dagen had Marcel de inspecteurs opgesloten in een *grenier*, een kleine graanschuur van een afgelegen, verlaten boerderij. Toen had hij ze vrij gelaten. Doodsbenauwd waren geweest. Hij had ze geprobeerd duidelijk te maken wat hem dwars zat: het onrecht. Maar ze hadden niets, helemaal niets van zijn woede begrepen. Ze kwamen uit een andere wereld.

Bron

Het boek *Het Varken Aarde* (deel 1 van de trilogie *De Vrucht van hun Arbeid* – 1979) van de Engelse schrijver John Berger bevat een serie korte verhalen over het boerenleven in het kleine Franse bergdorpje waar Berger vanaf midden zeventiger jaren woont.

* * *

135. Anatolië en Ankara, Turkije – 1978

Een schaapskudde in de hoofdstad

Wat veel mensen, auto's en bussen! En wat een lawaai en stank, hoge gebouwen, standbeelden en etalages met de duurste spullen en de kostbaarste kleren. Het is niet de eerste keer dat Sivan in Ankara is, maar iedere keer is hij overdonderd.

Sivan is een jonge man, een herder, een nomade uit Anatolië. Samen met zijn vader en twee broers is hij hun kudde van 370 schapen naar Ankara komen brengen met de trein. Ze hadden vier veewagons afgehuurd.

Vader had een half jaar geleden een contract afgesloten met een veehandelaar. Niet zo'n gunstig contract, maar de handelaar betaalde een flink gedeelte vooruit.

De familie had dringend geld nodig, want het gaat niet goed met de schapenhouderij. Steeds meer bergweiden worden omgeploegd met grote tractoren om graan te verbouwen. Voor rondtrekkende schaapskuddes is steeds minder plaats en de nomaden hebben minder inkomsten.

Vader Hamo kan de neergang van zijn trotse Veysikan-familie en van het nomadenbestaan niet aanzien. Er hoeft niks te gebeuren of hij is woest, schreeuwt, slaat en schopt. Hij is onverdraaglijk. Sivan heeft besloten weg te gaan, naar de grote stad. Hij weet dat hij zijn familie, het buitenleven met de schapen en de onafhankelijkheid enorm zal missen, maar het nomadenbestaan is een doodlopende weg.

Nu is Sivan dan opnieuw in Ankara. Mensen in mooie kleren kijken verbaasd, geamuseerd of geërgerd als ze met de schaapskudde van het station naar de veemarkt lopen, dwars door het drukke verkeer.

Sivan heeft een vriend in Ankara. Die is bewaker bij een flat in aanbouw en hoopt de portierswoning te krijgen als de flat af is. “Het leven is hard in de stad”, zegt hij. “Hier zijn de rijken echt rijk en de armen echt arm.” Zijn zoon is communist en praat over 'arbeiders', 'bourgeois' en 'kapitalisten'.

Misschien kan Sivan bouwvakker worden. Hij is er flink genoeg voor. Of anders bewaker en later heel misschien portier. Zo nu en dan zal hij met de trein terugreizen om zijn moeder en de anderen terug te zien en om frisse lucht in te ademen.

Bron

De film *Sürü* (De kudde – 1978) van de Turkse filmmaker Yılmaz Güney brengt zowel het

nomadenbestaan als het stadsleven in beeld: de armoede en de rijkdom, het onafhankelijke buitenleven en de ongeïnteresseerde massamens. De film verhaalt ook van een bloedige vete tussen twee nomadenfamilies en van onverwoestbare liefde.

* * *

136. Provincie Şanlıurfa, Zuidoost-Turkije – 1980

Soldaten aan de grens

“Je kan het bijna niet geloven hoe liefelijk ons dorp eruit ziet. Je hebt er heerlijke boomgaarden en goudgele tarweakkers. Een paadje slingert zich door de velden naar het dennenbos. Het geurt er naar tijm en mirre. Op de achtergrond zie je de bergen met hun grote rotsblokken.”

Kenan knippert met zijn ogen, wanneer hij het vertelt, alsof hij bijna droomt. “Je moet echt een keer langs komen”, zegt hij tegen zijn vriend Ziya. “Ik beloof het met mijn hand op mijn hart”, antwoordt deze. Hij kent het verhaal van Kenan uit zijn hoofd, maar hij vindt het heerlijk samen met hem weg te dromen.

Kenan en Ziya zijn dienstplichtigen in het Turkse leger. Ze zijn gestationeerd in het oosten van Turkije. Ze moeten de grens met Syrië bewaken, dat wil zeggen smokkelaars tegen zien te houden. Iedere nacht moet Kenan naar een van de schuttersputjes, waar hij samen met een kameraad de wacht houdt. Het stikt er van de vlooiën en het is er zo koud en vochtig dat alle jongens reuma krijgen aan hun knieën.

Voor hen uit strekt zich een mijnenveld uit. Daarachter loopt de grens. Als ze iets zien bewegen in het donker moeten ze erop schieten. Dan horen ze soms gehinnik van paarden die in paniek raken en hun bekpakking afgooien. De smokkelaars schieten terug. Een vuurgevecht kan wel een kwartier, twintig minuten duren. Als het schieten ophoudt, gaan ze voorzichtig kijken. Dan zien ze een zieltogend paard liggen, met een paar balen thee naast zich op de grond en een of twee gedode smokkelaars met zwarte pofbroeken.

Evenwijdig aan de grens loopt een 'veiligheidsweg', waar de commandant op onregelmatige tijden in zijn jeep voorbij rijdt om te kijken of er geen soldaat slaapt of stiekem zit te kletsen met andere soldaten via de veldtelefoon. Als hij iets ziet wat hem niet aanstaat, begint hij te razen en te tieren en slaat erop los.

Soms wordt een van de soldaten door het vuur van de smokkelaars geraakt. Haastig wordt hij naar een ziekenhuis gebracht wordt. Zo nu en dan wordt een soldaat zelfs gedood. Er wordt er ook wel eens eentje gek.

Overdag slapen de soldaten. Een paar uur voordat zijn dienst weer begint, staat Kenan op en gaat naar zijn vriend Ziya. Die heeft het iets beter getroffen. Net als de andere soldaten komt ook hij uit een dorpje, maar hij is de zoon van een schoolmeester en heeft leren typen. Zodoende is hij 'klerk' geworden in het kamp. Hij typt de brieven van de commandant uit en maakt een verslag, als er een vuurgevecht is geweest.

Net als alle soldaten mist Ziya zijn dorp. Heerlijk vindt hij het naar Kenan te luisteren, hoe de rook opkrinkt uit de schoorstenen van de boerderijen, hoe het er geurt naar vers boerderijbrood en hoe de vogels fluiten dat het een lieve lust is. Samen zullen ze zich door deze afschuwelijke jaren heen worstelen.

Bron

In het boek *Verloren Levens* (2013) vertelt de Turkse schrijver Hasan Ali Toptaş het verhaal van de boerenjongens die hun dienstplicht moeten vervullen onder erbarmelijke omstandigheden.

* * *

137. District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1985

'Neem mij terug'

Met een vriendelijke, maar ook licht spottende glimlach kijkt de geest van grootmoeder me aan. Op mijn knieën zit ik voor haar grafheuvel. Ik heb net drie diepe buigingen gemaakt met mijn hoofd plat op de aarde en ik ruik het fris geurende gras en de gele bloemen die op haar lage grafheuvel staan.

“Wat zie je, mijn kleinzoon?”, vraagt grootmoeder, terwijl ze mij een glimmende bronzen spiegel voorhoudt. “Nou! Zie je een tam konijn of niet?” Vrolijk, helder klokkend lacht ze. Als ik in de bronzen spiegel kijk, zie ik inderdaad twee rode oogjes, zoals tamme konijnen die hebben: pienter en gewiekst. Ogen zoals ik die in de stad maar al te vaak om me heen zie: gehaaid, hypocriet en begerig.

“Mijn kleinzoon, kom toch terug naar waar je thuishoort”, smeekt grootmoeder bijna. Haar ogen kijken me verwachtingsvol aan. Wat is ze mooi, nog mooier en jonger als ik gedacht had. “Maar ga je eerst wassen in de rivier. Ga er drie dagen in liggen weken. Je stadse lichaamsgeur is ondragelijk.” Ik weet het, ik ben net zo slap, zo schijnheilig, zo zelfingenomen als die andere mensen in de stad waar ik woon.

Dan zie ik ook de geesten van mijn vader en grootvader. Ze kijken me treurig verlangend aan.

“Neem mij terug”, begin ik te snikken. “Neem mij terug, Noordoost-Gaomi.” Noordoost-Gaomi, streek van helden en bandieten, van de bloedrode, trotse, meer dan manshoge sorghum, van eindeloze sorghumvelden, uitgestrekt als de zee, met dat bitterzoete aroma, zwevend door de rode avondlucht. “Neem mij terug!”

Bron

Het boek *Het Rode Korenveld* (1986) van de Chinese schrijver Mo Yan vertelt het verhaal van de bittere strijd tegen de Japanse bezetters in een afgelegen boerenstreek. De strijd tussen de Chinese Quomindang, de communisten en de lokale bandietenbenden is niet minder heftig.

Deel 1: Krabbenjacht - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1934 (1), verhaal 86.

Deel 2: De vossegeest - District Gaomi, Provincie Shandong, China – 1937 (2), verhaal 93.

* * *

138. Burkina Faso – 1986 – film

'Maak je niet ongerust'

“Ach Issa, ben jij nou een man? Het komt allemaal goed, maar heb wat geduld. Mamma en ik helpen je

toch en pappa draait heus wel bij. Je weet hoe hij is, hij kan niet lang kwaad blijven.” Beschaamd buigt de boomlange jonge man in het eenvoudige shirt zijn hoofd. Even later kijkt hij de knappe, jonge vrouw met het smalle hoofd liefdevol aan. “Je hebt gelijk, Bentu” zegt hij zacht, “ik verstop me wel hier in de struiken.” “Zweer me dat je niet weg zult lopen”, zegt ze ernstig, om even later toch weer hartelijk te lachen als ze ziet hoe bedremmeld haar vriend kijkt. Opgelucht haalt deze adem. Zo kent hij Bentu weer, vrolijk als altijd.

Na een lange, moeilijke tijd hebben de ouders van Bentu besloten weg te trekken uit het dorp waar hun familie al generatieslang woonde. Dat was een grote stap, maar het kon niet anders. Kurkdroog was het er de laatste jaren. Niks wou er meer groeien. Hoe ver moest Bentu iedere dag niet lopen om water te halen? Eens in de maand kwam er een grote vrachtwagen van de regering rijst brengen. Dat was geen leven. Op een keer, vlak na de voedseluitdeling, laadde het gezin wat spullen op hun oude ezelkar en verliet het dorp.

Issa, de vriend van Bentu, kwam het gezin al snel achterna en werd hartelijk opgenomen. Een flinke werkkracht was meer dan welkom. In een stadje niet al te ver weg verkocht de vader van Bentu de kar en de ezel. Met dat geld lieten ze zich in een pick-up zo ver mogelijk naar het westen rijden. Daarna liepen en liepen ze tot ze in een groen gebied kwamen, waar ze zich vestigden. Ze bouwden er wat eenvoudige hutten en ontgonnen de grond. Er viel genoeg regen en na een paar maanden stond de maïs er prachtig bij.

“Leg je hand eens op mijn buik”, zegt Bentu zacht tegen Issa en weer moet ze lachen, “vader was zo woest toen hij er achter kwam dat ik zwanger ben, dat hij jou heeft weggejaagd. Maar ik zal je zo nu en dan wat rijst brengen en jij kunt vissen in de rivier. Mama is erg op je gesteld. Zij zal pappa wel bewerken. Maak je maar niet ongerust.”

Bron

Yam Daboo (1986) van de Burkinese filmmaker Idrissa Ouédraogo schildert prachtig het leven van kleine boeren die een nieuw begin maken.

* * *

139. Provincie Shandong, China – 1986

Het knoflookoproer

Gao Yang is niet het type van een ruziezoeker of een oproerkraaiër. Integendeel, hij is eerder wat bangelijk. Hij is een hardwerkende kleine boer, een vader die dol is op zijn dochtertje en een behulpzame buurman. Hij moppert niet meer op de overheid dan ieder ander. Wat doet hij daar dan tussen die schreeuwende boeren met hun karren vol knoflook op het plein voor het gewestraadskantoor?

Toen Gao Yang zijn knoflook niet kon verkopen bij het koelhuis, omdat dit vol was, wist hij zich geen raad. Net als alle andere boeren had hij dringend geld nodig. Toen de boeren de stad introkken, was hij meegegaan. De karavaan van knoflookkarren ging naar het gewestraadskantoor.

“Weg met de bureaucraten en andere opvreters”, schreeuwt een boer. Hij staat boven op zijn kar en zwaait met zijn vuist. “Zhong Weimin, kom naar buiten!”, hoort Gao Yang zichzelf schreeuwen, samen

met de andere boeren.

Zhong Weimin, de gewestraadsvoorzitter, verschijnt niet. Wel komt er een oude man, een portier, aangehold. Hij probeert een dikke ketting om het slot van het prachtig versierde smeedijzeren hek te doen. Woedende boeren spugen naar hem en gooien bosjes knoflook. Hij rent snel weer terug.

“Laten die oude knarren zelf de knoflook opvreten”, schreeuwt dezelfde boer en hij gooit het ene bosje na het andere door het hek. Gao Yang wil weg. Straks loopt het nog helemaal uit de hand en komt de politie erbij. Maar hij zit vast met zijn kar met zijn oude ezel. Hij kan niet voor- of achteruit. Het zweet breekt hem uit.

Achter hem beginnen boeren stenen, planken en stoeptegels tegen het hek te gooien. Anderen rammen met een paal tegen het slot. Langzaam buigt het hek door en zwaait dan open. De boeren achter Gao Yang dringen op. Hij wil niet naar binnen, maar hij wordt meegenomen. Eenmaal binnen in het gewestraadskantoor kijkt hij verbaasd naar de dure kleden, de prachtige lampen en de grote schilderijen. Een enorme woede maakt zich van hem meester.

Vijftig fen per pond zouden ze voor hun knoflook krijgen. Dat had de gewestraad vorig jaar beloofd. Het areaal knoflook had de raad uitgebreid. Er was een grote oogst en al gauw lagen de koelhuizen propvol en namen die geen knoflook meer aan. De verkoopcontracten werden officieel nietig verklaard. De boeren moesten maar zien wat ze met hun knoflook deden.

De prijs van knoflook was meteen flink gezakt. Eerst naar twintig fen per pond en later zelfs naar een magere drie fen. De boeren wilden dat de gewestraad met een oplossing kwam. Maar die hield zich doof.

Gao Yang staat in een kamer met een glanzend houten bureau. Boeren om hem heen trekken boeken en mappen uit de kast en smijten die op de grond. Anderen rukken de gordijnen naar beneden. Gao Yang ziet een een potje met een cactus. Nog steeds woedend over zoveel luxe om hem heen, smijt hij het door het raam, dat in duizend stukken breekt. Dan pakt hij een kom met fraaie goudvissen en slingert die door een ander raam. Als hij naar buiten kijkt, ziet hij de vissen op de tegels kronkelen en naar lucht happen. Dat ontucht hem.

Als Gao Yang richting het opengebroken hek kijkt, ziet hij politieagenten in felwitte hemden aankomen met knuppels in hun handen. Hij wil weg.

Bron

De Chinese auteur Mo Yan beschrijft in zijn roman *De Knoflookliederen* (1988) het leven van kleine boeren. Zij zijn er sinds de Culturele Revolutie een stuk op vooruit gegaan, maar er is nog veel armoede in de dorpen en de corruptie tiert welig.

Het boek verhaalt tegelijkertijd van een tragische liefdesgeschiedenis en van een blinde zanger die geen blad voor de mond neemt.

* * *

140. Een dorpje in Burkina Faso – 1989 – film

Sana, een heks?

Onafscheidelijk zijn ze, Bila, een jongen van een jaar of tien en zijn nichtje Nopoko, die ongeveer even

oud is. Maar nu is Nopoko ziek. En niet zo'n beetje ook. Haar moeder dacht eerst dat het een malaria-aanval was, maar het blijkt ernstiger te zijn. De mannen vragen een tovenaars om hulp. Die eist een absurd groot offer. Maar ook dat blijkt niet te werken. Iedereen is ten einde raad. Het dorpsleven ligt helemaal stil. Iedereen verwacht dat Nopoko snel zal sterven.

Bila moet iets doen, om zijn beste speelkameraadje te redden. Hij kan zich een leven zonder haar niet voorstellen. Maar wat kan hij doen, als de volwassenen machteloos staan? Het enige wat hij weet te bedenken is om de hulp van Sana in te roepen. Sana is een heel oude vrouw, een verschoppeling. Ze woont buiten het dorp in een alleenstaande hut en iedereen noemt haar 'heks'. Maar waarom? Bila snapt er niks van. Sana is aardig. Een tijdje geleden heeft Sana grapjes met hem gemaakt, toen hij met Nopoko verstoppertje speelde in de savanne. Sindsdien zijn ze vrienden. Bila noemt haar *Yaaba*, grootmoeder. Daar is Sana erg blij mee: "Jij bent de eerste die me *Yaaba* noemt."

Als de volwassenen niet opletten, glipt Bila weg en rent door de savanne naar de hut van Sana. "*Yaaba, Yaaba*, Nopoko gaat dood. Help haar toch!" "Ik kan het niet", antwoordt Sana, "ik heb geen toverkracht." Tranen springen Bila in de ogen. Gewoonlijk zou hij die snel wegvegen, maar nu kan het hem niets schelen.

Even later slaat de oude vrouw een warme sjaal om en giet water in een grote kalebaskruik. "Ik zal je helpen", zegt ze zacht. Dan gaat ze op weg. Bila kijkt haar na. In de verte ziet hij dat ze bij de brede rivier in het roeibootje van de veerman stapt. Waar gaat *Yaaba* heen? Gaat ze kruiden zoeken, kent ze misschien een goede genezer? In ieder geval helpt ze hem en probeert ze Nopoko te redden, terwijl de andere volwassenen haar eigenlijk al opgegeven hebben. Sana is helemaal geen heks, maar een echte 'grootmoeder', dat weet Bila nu wel heel zeker.

Bron

In zijn prachtige film *Yaaba* (1989) schildert Idrissa Ouédraogo, regisseur uit Burkina Faso, het leven in een afgelegen savannedorpje, waar de tijd heeft stil gestaan.

* * *

141. Een klein dorpje in Vietnam – 1989 (2)

Burgemeester Duong

"Hoe is het nu met burgemeester Duong?" vraagt Hàng uiteindelijk aan de boer die naast haar zit. "Nou, meisje, die is vertrokken naar de hel", antwoordt deze luid. Waarop alle mannen hard beginnen te lachen en de vrouwen elkaar met de elleboog in de zij porren en giechelen. Hàng is een bleek en wat mager meisje met levendige ogen. Ze woont in Hanoi, maar ze is nu op bezoek bij haar tante Tâm in het dorp, waar haar moeder vroeger woonde. Tante Tâm is zo dol op haar, dat zij zo nu en dan een neef met een Honda naar Hanoi stuurt om haar op te halen voor het een of andere feest.

Vorige keer dat ze hier was, had iedereen het over 'die smeerlap van een Duong' die de boomgaard van mevrouw Hai probeerde af te pakken. Mevrouw Hai was een arme vrouw die er alleen voor stond. Haar zoon was omgekomen in de oorlog en ook haar man was al overleden. Ze leefde van haar boomgaard. De burgemeester had zijn zinnen op haar stukje grond gezet om er een huis te bouwen voor zijn pas getrouwde dochter. Hàng had nog vaak teruggedacht aan dit verhaal en vroeg zich af hoe het afgelopen was.

In de keuken treft Hàng mevrouw Dua, de hulp van haar tante. Ze is druk bezig met allerlei gerechten voor de gasten, maar ze vindt toch nog even tijd om het verhaal van mevrouw Hai te vertellen. “Die smeerlap van een burgemeester Duong is het inderdaad gelukt de grond van mevrouw Hai in te pikken. Hij had alle ambtenaren omgekocht die over grondaankoop gaan. Iedereen was kwaad in het dorp, maar we konden niks doen. Duong is van de Communistische Partij en dan sta je als dorpeling, als kleine boer, machteloos.”

Mevrouw Dua port het vuur nog wat op, roert in verschillende pannen, zucht en vervolgt haar verhaal. “Mevrouw Hai zwierf met grote zwarte wallen onder haar ogen door het dorp. 's Nachts sliep ze vaak op de begraafplaats, bij het graf van haar zoon. Op een avond zag ze dat het hek van die smeerlap toevallig niet op slot zat. Als een spook sloop ze naar binnen en zag dat die Duong zijn pasgeboren hondjes pap zat te voeren. Onder haar kleed had ze een moker bij zich. Daarmee sloeg ze hem keihard op zijn achterhoofd. Hij was in één klap dood. Toen liep ze naar haar hut, sprenkelde overal petroleum en en hing zich op, na haar hut in brand gestoken te hebben. We hebben nog met zijn allen geprobeerd het vuur te blussen, maar het was al te laat, mevrouw Hai was dood.”

Mevrouw Dua gaat verder met het koken, in de woonkamer gaat het feest vrolijk door. Maar Hàng staat perplex, ze is helemaal gevoelloos, blanco.

Bron

De roman *Blind paradijs* (1988) van de Vietnamese schrijfster Duong Thu Huong vertelt over een arm meisje dat opgroeit in Hanoi. Van haar moeder hoort ze de verhalen over het kleine dorp waar deze vandaan komt.

Deel 1: Klassen-analyse - een klein dorpje in Vietnam – 1955 (1), verhaal 116.

* * *

142. Een dorpje in Burkina Faso – 1990

Saga leeft nog!

Nogma staat vastgebonden aan een paal midden in het dorp. Ze zou het wel uit kunnen schreeuwen, maar ze huilt niet; nog geen traan laat ze. Een jonge man, Kougri, komt aanlopen en snijdt de touwen door. Ze is weer vrij. “Jij hebt Saga gedood”, zegt ze. “Ik vindt het naar voor je”, antwoordt hij. Ook hij vertrekt geen spier. De dorpsoudsten hebben hun besluit genomen in het belang van het hele dorp. En dat is dat.

Een paar weken geleden was Saga, na twee jaar afwezigheid, teruggekeerd naar het dorp. Wat was Nogma blij! Maar ze mocht het niet laten blijken. Ze was ondertussen uitgehuwelijkt aan een oude man, nota bene de vader van Saga. Dat hadden de familie van Saga en die van haar zo besloten. Maar Saga was nog steeds haar grote liefde.

Woest was Saga toen hij hoorde dat Nogma getrouwd was met zijn vader. Hij had zijn jongere broer Kougri nog zo op het hart gedrukt dat te voorkomen. Nogma had hij beloofd absoluut weer terug te komen om haar te trouwen. “Het kon niet anders, Saga. Ze hebben me tot het huwelijk gedwongen”, zei Nogma en keek Saga met grote, vochtige ogen aan. “Maar ik houd van jou en van niemand anders.”

“En ik van jou”, antwoordde Saga. Beiden glimlachten opgelucht. Hun liefde leefde nog steeds.

Een paar weken ontmoetten ze elkaar zo nu en dan heimelijk. Heerlijke uren waren dat. Maar het kwam uit. De dorpsoudsten besloten dat Saga gedood diende te worden door een jonge man uit het dorp. Het lot wees Kougri aan, nog wel zijn eigen broer.

's Nachts ging Kougri, begeleid door een paar mannen met fakkels, naar de strohut die Saga voor zichzelf buiten het dorp had gebouwd. Hij sloop naar binnen en stak met een klap zijn mes in een poot van het bed. Saga schrok wakker, maar Kougri legde een hand op zijn mond. Met een paar fluisterende woorden legde hij hem de situatie uit en maakte een gat in het stro, achterin de hut, zodat Saga kon ontsnappen. Hij verwondde zichzelf met het mes. Zijn broer doden, dat kon hij niet, ook al vereisten de zeden van het dorp dat.

Toen Kougri bloedend en wankelend naar buiten kwam, sprak hij: “Die hond viel me aan, steek de hut in brand!” In het dorp liet hij het bebloede mes zien aan de oude mannen. Die knikten goedkeurend. De dorpseer was gered.

De volgende ochtend, toen iedereen aan het werk was, kwam de moeder van Saga Nogma opzoeken. Achter haar aan liep haar zoon Kougri. “Zeg het haar”, zei ze tegen hem. “Ik heb Saga niet gedood”, sprak Kougri eenvoudig. Nogma kon wel dansen van geluk, maar ze liet het niet merken. Ze zou het niemand laten merken. Binnenkort zou ze Saga gaan zoeken. En ze zou hem vinden. Absoluut.

Bron

De film *Tilai* (De Wet – 1990) van de Burkinese filmmaker Idrissa Ouédraogo geeft een prachtige sfeertekening van een klein, afgelegen dorpje in de savanne. De oude dorpswetten komen langzaam maar zeker op losse schroeven te staan.

* * *

143. Een dorpje in Burkina Faso – 1990

Geld als water

“Ik wil hem nooit meer zien”, had Saratou zacht gezegd, toen ze net bevallen was. Samba, haar man, was weggerend, de bosjes in, toen zij op een vrachtwagen naar de stad gebracht werd om te bevallen. Welke man doet zoiets! Tegen Binta, één van de buurvrouwen die meereisden, had hij gezegd: “Ik ga niet naar de stad. Nee, ik geef geen uitleg.” En weg was hij. Zijn vriend Salif was nog achter hem aangerend, roepend: “Hé, idioot, kom terug.” Maar Samba was al uit het zicht verdwenen.

De bevalling was goed gegaan, het was een gezonde jongen. Iedereen zou blij moeten zijn. Maar de sfeer was bedorven. Wat was er toch met Samba aan de hand? Saratou maakte zich al langer zorgen om hem. Schatrijk was hij teruggekeerd uit de stad waar hij een tijdje gewerkt had. Hij smeed met geld: hij kocht een hele kudde runderen voor het dorp en liet een dorpscafé bouwen. Hij kocht een nieuwe fiets, zoals een ander een T-shirt.

Hoe kwam hij toch aan dat geld? Natuurlijk had ze het aan hem gevraagd. “Ik heb op een bananenplantage gewerkt”, had hij gezegd. “Als dat waar is, zou iedereen hier rijk zijn”, had ze geantwoord. Toen was Samba boos geworden. “Ik hou van je. Is dat soms niet genoeg? Stel me nooit meer vragen over mijn rijkdom!”

Vandaag verscheen er een jeep met drie gendarmes in het dorp om Samba te arresteren. Salif was nog naar Samba toegerend, dat hij moest vluchten. Samen holden ze weg, met de drie gendarmes op hun hielen. Toen één van de agenten Salif in zijn been geschoten had, stopte Samba om zijn vriend te helpen. Toen hadden de gendarmes hem te pakken.

Samba had een roofoverval gepleegd op een tankstation in de grote stad. Zijn maat was doodgeschoten en hij was gevlucht met het geld. Eigenlijk was hij blij dat hij nu gepakt was. Hij had geen nacht meer rustig geslapen, want iedere keer zag hij zijn dode vriend voor zich. Zijn eigen vrouw wantrouwde hem en zijn vader keek zorgelijk in plaats van blij te zijn dat hij terug was.

Met de handboeien aan brachten twee gendarmes Samba naar de jeep. Met tranen in zijn ogen keek hij Saratou aan, die daar stond met de baby op haar heup. “Ik zal op je wachten”, sprak ze.

Bron

De film *Samba Traoré* (1992) van de Burkinese filmmaker Idrissa Ouédraogo brengt de saamhorigheid en levendigheid van een klein, afgelegen dorpje in de savannen in beeld. De dorpelingen gaan soms een tijd lang in de stad werken om geld te verdienen en keren dan weer terug. Want “het leven in de stad is hard”, zoals één van hen het uitdrukt.

* * *

144. Bihar, India – 1992

Jachtfeest

Met een paar forse slagen hakt Mary met haar kapmes in op de dikke aannemer die op de grond ligt. Bij de eerste slag kijkt hij haar nog met grote verschrikte ogen aan, maar daarna zakt zijn hoofd weg. Mary pakt zijn portefeuille, stopt de forse stapel bankbiljetten in een hoek van haar sari en bindt die goed dicht. Ze heeft bloed op haar armen en ook op haar sari. Die zal ze wel uitwassen in het beekje hier vlakbij. Ze trekt het dode lichaam naar de rand van het ravijn, een paar meter verderop en duwt het naar beneden. Het rolt de eindeloze diepte in. Vannacht zullen het luipaard en andere dieren zich er tegoed aan doen. Of niet. Het zal haar een zorg zijn.

Maandenlang had de aannemer Mary het leven moeilijk gemaakt. Hij was in het gebied van het Oraon volk terecht gekomen om grote bomen om te laten hakken en met grote winst te verkopen aan houtbedrijven. Sterke dorpelingen, mannen en vrouwen, deden het zware werk voor een gering dagloon. Toen zijn oog viel op de jonge, slanke Mary was hij meteen verkocht. Hij moest en zou haar hebben, hoewel ze eigenlijk al verloofd was.

Telkens probeerde hij een praatje met haar aan te knopen of bracht hij een kadootje mee. Mary moest er niets van hebben, beantwoordde iedere opmerking met een belediging en nam geen enkel kado aan. Zij dreigde hem met haar kapmes zijn neus af te slaan als hij ooit een vinger naar haar zou uitsteken. Haar ruwe opmerkingen maakte Mary nog aantrekkelijker in de ogen van aannemer. Hij zou haar krijgen en gauw ook, want het bomenkappen was bijna voorbij.

Een tijdje later had de aannemer Mary op een klein bospad opgewacht en haar van achteren vastgepakt. Met de grootste moeite had zij zich los weten te worstelen. Toen ze hem aankeek, zag ze ineens een dier in hem. “Binnenkort is het jaarlijkse jachtfeest van ons dorp”, flitste het door haar heen, “en deze

man zal mijn prooi zijn.”

“Laten we op de feestdag bij dat grote rotsblok afspreken”, had ze met een allerliefste glimlach tegen de aannemer gezegd. “Je weet wel, daar vlak bij het ravijn. Dan bouwen wij daar ons eigen feest.” De man was verbaasd, maar kon zijn geluk niet op. Nu zou het hem op de valreep toch nog lukken!

Nadat Mary zich grondig gewassen heeft in de beek en het bloed van de aannemer weggespoeld heeft van haar sari, loopt ze in opperbeste stemming naar haar dorp, waar het jachtfeest in volle gang is. Ze drinkt, zingt en danst als geen ander. Diep in de nacht loopt ze weg naar het stadje in de buurt, waar het busstation is. Samen met haar verloofde zal ze naar de een of andere grote stad trekken om daar een nieuw bestaan op te bouwen.

Bron

Het boek *Imaginary Maps* van de Indiase schrijfster Mahasweta Devi schildert in drie indrukwekkende verhalen het bittere leven van de inheemse volken in India.

* * *

145. Een dorpje in Madhya Pradesh, India – 1993

De mysterie-vogel

“Iedereen heeft het er over. Overal is hij gezien, de schaduw van de grote zwarte mysterie-vogel. In alle dorpen van ons Nagesia-volk. Het is de geest van onze voorouders, die ons komt bezoeken.” Plotseling betreft het gezicht van Shankar Nagesia. Van betoverd, verlangend, krijgt het nu een uitdrukking van diepe pijn. “Onze voorouders zijn ongerust,” mompelt hij, “ze zijn in de war, ze zijn ontstemd. We hebben hun graven niet beschermd. We zijn schuldig.”

Dan begint Shankar te zingen, de liederen van zijn volk. Over de bergen en de bossen die er waren, de rivieren en de stroompjes, de dieren en de planten. Eigenlijk waren we toen koningen. We hadden alles, we waren niemand iets verschuldigd. Onze voorouders waren tevreden. Ze zegenden ons leven. Toen kwamen de indringers. Wij trokken ons steeds verder terug, in onze bossen, steeds hoger op onze bergen. Maar zij legden wegen aan en kregen ons toch te pakken. Eerst werden wij hun onderdanen en later hun slaven. Iedereen van ons volk heeft nu schulden, bijna iedereen is schuld-slaaf.

Op de graven van onze voorouders hebben de indringers hun wegen gebouwd, hun woonwijken, hun ziekenhuizen en scholen. Onze voorouders zijn ontstemd en in de war. Daarom zenden zij ons de mysterievogel, die zweeft nu boven onze laatste bossen, onze armoedige hutten, ons verpauperde leven. We zien niet meer dan zijn schaduw, maar die herinnert ons eraan dat wij eens koningen waren, dat we alles hadden wat we nodig hadden. Een rijk en vrij leven met onze feesten en offerrituelen. We hielden ons aan onze eeuwenoude regels en beschermden de graven van onze voorouders.

Onze voorouders hebben ons niet in de steek gelaten. Zij zonden ons de mysterievogel. En wij hebben onze liederen. Wij gaan hier niet weg. Wij blijven bij de laatste graven die hier nog zijn.

Bron

Het boek *Imaginary Maps* van de Indiase schrijfster Mahasweta Devi schildert in drie indrukwekkende

verhalen het bittere leven van de inheemse volken in India.

* * *

146. Een dorpje in Anatolië, Turkije – 1995

Meisje vermist

“Denk nou toch eens na!”, brult het dorpshoofd, woedend aan zijn sigaret trekkend en rookwolken uitblazend. “Er is er toch maar één in het hele dorp die zoiets zou kunnen doen! Wie zou het nou anders gedaan kunnen hebben?” Het zweet breekt de dorpswacht uit. In gedachten gaat hij door de straten van het dorp. Alle deuren gaat hij langs. Hij verzet zijn mauser-geweer, die tussen zijn knieën staat, nog maar eens. Hij zou werkelijk niet weten wie Güvercin ontvoerd heeft.

Eergisteren was Reşit bij het dorpshoofd gekomen, hijgend en met grote ogen. Zijn nichtje Güvercin was weg, zomaar. Overal hadden ze gezocht, iedereen gevraagd. Het dorpshoofd was meteen gaan kijken op de boerderij. Zwijgend liep hij door alle kamers. Hij keek achter de balen tarwe en kikkererwten. Daarna ging hij naar de stal en keek in alle hoeken. Geen spoor van het meisje. “Is Güvercin verliefd op iemand? Of iemand op haar?”, vroeg hij haar moeder.

Hij gaf de dorpswacht opdracht met een groep mannen de bergen in te trekken. Ze zochten tot het donker werd, maar zonder resultaat.

Reşit kwam sindsdien wel drie keer op een dag naar het kantoortje van het dorpshoofd. Om te zuchten en te vragen wat die nou ging doen. Maar die wist niks te bedenken. Totdat hem opeens een licht opging. Cennets zoon die moest het gedaan hebben. Hoe hij op dat idee gekomen was, zou hij later aan niemand uit kunnen leggen. Cennets zoon was een beetje gek. Hij zwierf dagen door de bergen en zei in het dorp onbegrijpelijke dingen. Daar was iedereen aan gewend. De kinderen lachten om hem.

“Jij gaat die zoon van Cennet in de gaten houden. Je verliest hem geen moment uit het oog. Begrepen!” De dorpswacht knikte. Hij hing zijn mauser op zijn schouder en zat uren tegenover het huis van Cennet op zijn hurken, onder een boom. Zo nu en dan rookte hij een sigaret. Het was ondertussen donker geworden. Cennets zoon zat achter het raam. Bij het licht van een olielamp zat hij te schrijven. Opeens hoorde hij de fluisterende stem van het dorpshoofd naast hem. “Kom, we grijpen hem.”

Cennet had geschreeuwd en gehuild. Cennets zoon had met grote ogen gekeken en gezwegen. In het kantoortje hadden het dorpshoofd en de dorpswacht hem twee keer een aframmeling gegeven. Weer had hij met grote, bange ogen gekeken en later geschreeuwd. Cennet, met witte haren die onder haar hoofddoek uit piekten, had op de deur van het kantoortje gebonkt. “Laat hem gaan, hij heeft niks gedaan”, had ze gegild. Uiteindelijk had het dorpshoofd hem vrij gelaten.

Het dorpshoofd keek naar de bloedvlekken op de muur van het kantoortje. Güvercin was nu ruim een week weg. Geen spoor van haar te bekennen. Cennet spuugde iedere keer op de grond als hij haar tegenkwam. Cennets zoon zwierf na een paar dagen alweer door het dorp, van tijd tot tijd akelig lachend en roepend: “Waarom valt sneeeeeeuw naar beneeeee?”

Het was alsof het geroep dichterbij kwam. Daar stond Cennets zoon voor het raam van het kantoortje. Hij drukte zijn neus plat tegen de ruit. “Waarom valt sneeeeeeuw naar beneeeee?”, riep hij. Het koude zweet brak het dorpshoofd uit.

Bron

In het boek *De Schaduwlozen* (1995) beschrijft de Turkse auteur Hasan Ali Toptaş het leven in een klein, afgelegen dorpje. Dromen, wanen, herinneringen, geruchten en verhalen vullen het boek. En ondertussen gaat het leven van alledag door. De dorpelingen moeten het met elkaar zien te rooien. Van de overheid, ver weg, hebben ze niets te verwachten.

* * *

147. Een dorp in Zimbabwe – 1996 – film

Weeskinderen

“Ozias, kom even bij me zitten”. De zwaargebouwde Ozias heeft daar overduidelijk geen zin in. Hij is druk bezig een kar met riet af te laden, maar hij kan het dringende verzoek van de oudere vrouw Amboeja niet naast zich neerleggen. “Let op de muildieren”, roept hij zijn knecht toe en gaat met een ontevreden gezicht naast Amboeja op de grond zitten. “Ozias, het gaat niet goed met de kinderen”, begint zij, “en jij bent hun oom. Tamari redt het niet op haar eentje. Ik help de jongste twee zo goed als ik kan, maar ik ben arm. De schuld van Tamari bij de kruidenier neemt van week tot week toe. Dat loopt nog eens verkeerd af. Jij bent welgesteld, je bent de bloedeigen broer van hun vader. Je moet bijspringen.”

Tamari redt het inderdaad niet. Ze is nog pas 17. Haar ouders zijn kortgeleden gestorven. Haar broer Itai is naar de hoofdstad Harare getrokken om geld te verdienen, maar ze heeft sindsdien niets meer van hem gehoord. Tamari zorgt voor haar kleine zusje en broertje. Dat valt niet mee, want er is helemaal geen geld meer in huis. En de meeste dorpelingen gaan het gezin uit de weg, omdat haar ouders aids hadden.

“Ozias, laat ik het dan recht op de man af zeggen” gaat Amboeja verder, met een ernstige frons op haar voorhoofd, “jij hebt het goed, je hebt een gezonde vrouw en drie gezonde kinderen. Dat gun ik je van harte, maar het is je plicht om je familieleden in nood bij te staan. Doe dat dan ook!” Ozias staat langzaam op, slaat het stof van zijn kleren en mompelt: “Ja, ja, ik snap het, maar ik moet nu weer verder met mijn werk.” Dan loopt hij weg.

Bron

Everyone's child (1996) van de Zimbabwaanse regisseur Tsitsi Dangarembga is een aangrijpende film over het moeilijke leven van weeskinderen.

* * *

148. Een gehucht in de provincie Hebei, China – 1997 – film

Geen leerling minder

“Maar wie ben je dan?”, vraagt de jonge vrouw die op bed ligt. “Ik ben Wei Minzhi, de invalster. Meester Gao moest weg en nou ben ik hier tijdelijk. Maar, waar is uw zoon Zhang Huike? Hij is niet op

school, hij móét op school komen. Dat is verplicht. Hij mag niet wegblijven.” “Hij is hier niet meer”, antwoordt de moeder. “Hij is naar de stad, om geld te verdienen. We hebben schulden, mijn man is overleden en ik ben ziek. Hij is de enige die kan helpen. Hij is meegegaan met een paar grotere kinderen van het dorp.”

Boos loopt Wei – lang zwart haar in een vlecht, appelrode wangen – terug naar school. “Zorg ervoor dat er geen een leerling minder is, als ik over een maand terugkom”, had meester Gao gezegd. “Als ze er allemaal nog zijn, regel ik dat je de 50 yuan die de burgemeester je beloofd heeft ook echt krijgt. Van de 38 leerlingen die we vorig jaar hadden, zijn er al tien weggelopen. Weet je wat, als ze er alle 28 nog zijn, geef ik je zelf nog 10 yuan extra.”

Wei is nog pas 13 jaar, ze heeft zelf niet meer dan zes jaar basisschool gedaan, maar de burgemeester heeft niemand anders kunnen vinden. Meester Gao was er helemaal niet gelukkig mee, maar hij moest dringend naar zijn oude moeder die ernstig ziek is. Hij heeft Wei alles gewezen, heeft nog wat aanwijzingen gegeven en is toen vertrokken.

Halverwege bedenkt Wei zich. Ze gaat niet terug naar school, ze gaat naar de burgemeester! Laat het dorp die zieke moeder helpen, dan hoeft Zhang niet in de stad te werken. Maar de burgemeester, een boer van een jaar of 45 met een grijs, tamelijk versleten pak en een grijze pet op zijn hoofd, wil er niks van weten. Het dorp heeft er gewoon geen geld voor en daarmee uit.

Als Wei 's avonds in bed ligt, moet ze bijna huilen als ze denkt aan wat er die dag allemaal gebeurd is. Naar die zestig yuan kan ze wel fluiten. Dan krijgt ze een ingeving. Morgen gaat ze naar de moeder van Zhang, vraagt haar het adres in de stad waar hij logeert en gaat hem op zondag zelf ophalen. Geld voor een buskaartje heeft ze niet, maar dat geeft niet, ze gaat gewoon liften. Met een flauwe glimlach op haar gezicht slaapt ze in.

Bron

Not one less (1999) is een ontroerende film van de Chinese regisseur Zhang Yimou. De acteurs hebben hun eigen naam en spelen zichzelf.

* * *

149. Een dorpje in de Sahel, Afrika – 1999

De baobab

“Weten jullie echt niet waar de mensen vandaan komen? Echt niet? Dat maak je mij niet wijs.” De verhalenverteller met zijn witte gewaad, zijn witte tulband en zijn witte trommeltje kijkt met vriendelijk uitdagende ogen de grote kring van kinderen rond. Met zijn allen zitten ze in de schaduw van de dorpsboom, een levensgrote baobab.

“Waar komen de mensen vandaan”, herhaalt hij. “Van een boom”, zegt een jongen schuchter. “Van de Toverboom”, roept een schelle meisjesstem. “Juist ja”, beaamt de verteller, “lang geleden, heel lang geleden kroop het eerste kind van de wereld uit de Toverboom, de Omoemboromboega. Hij keek zijn ogen uit. Hij zat lekker in de koele schaduw van de Omoemboromboega, maar hij voelde zich toch wat alleen en hij kreeg honger en dorst. Wat moest hij doen? Hij zag allerlei bomen en struiken, maar één boom vond hij de allermooiste. Het was een oude baobab. Hij liep er naar toe en probeerde de stam te

omarmen. Maar de stam was zo dik, zo dik, zijn armen kwamen nog niet tot de helft. De baobab was ontroerd door de omhelzing en liet snel wat heerlijk sappige vruchten groeien, zodat de jongen kon eten en drinken tegelijk.”

Ademloos luisteren de kinderen. “Sindsdien waren de jongen en de baobab de beste vrienden. Zij hielp hem met haar geneeskrachtige bladeren, als de jongen ziek was. Zij gaf hem haar dorre takken als brandhout, als hij het 's avonds koud had. Zij gaf hem haar grote takken, toen hij een hut wilde bouwen en vezels van haar schors om manden mee te maken. Ze waren zo gelukkig met elkaar de jongen en de baobab.”

“Later, toen de jongen getrouwd was, veel kinderen had gekregen en heel oud geworden was, stierf hij in de schaduw van zijn geliefde baobab. De bladeren ritselden een droevig afscheidslied. De geest van de jongen ging in de baobab wonen en daar woont hij nog steeds. Al onze voorouders wonen daar. Misschien hoor je ze nog wel eens fluisteren, 's avonds als het donker wordt, of zie je ze vaagjes in de vroege ochtendmist.”

De kinderen zuchten. Het was een mooi verhaal. “En nu zal ik jullie het baobab-lied leren”, vervolgt de verteller en begint te trommelen en te zingen.

Bron

Het jeugdboek *De bomen van Afrika – verhalen en legenden uit de Sahel* (1999) van de Italiaanse auteur Carla Barbarella geeft informatie over bomen van de Sahel en vertelt oude verhalen verder.

* * *

150. Een gehucht in Centraal-Marokko – 1999

Ayoub

“Ach mijn geliefde, keer gauw weer terug”, zingt Aida zachtjes een bekend liedje voor zich uit, terwijl ze pannekoeken bakt op haar gasstel. Ze moet glimlachen als ze merkt wat ze eigenlijk aan het zingen is. Natuurlijk zal M’barek gauw terugkomen, waar zal hij anders heengaan? Hij zou binnen een week terug zijn, en nu is hij al bijna twee weken weg. Maar hij zal vast gauw komen.

M’barek is naar de stad gegaan, met zijn beste kleren aan, om een neef te bezoeken, om hem om geld te vragen. Tenminste, dat zei hij. De bank eist van M’barek dat hij op korte termijn zijn lening terugbetaalt. Anders verkoopt de bank zijn land, dat hij in onderpand heeft gegeven. Toen M’barek de lening afsloot, heeft de bankdirecteur hem beloofd dat hij de lening pas na de oogst terug hoefde te betalen. M’barek heeft het contract getekend, hoewel hij nauwelijks kan lezen. Nu moet hij opeens op stel en sprong de lening aflossen. De bank wil zijn land afpakken, dat is wel duidelijk.

Ayoub komt de keuken binnen. Hij is blij dat zijn moeder glimlacht. Het is een zorgelijke tijd, dat weet hij best. Aida kijkt Ayoub aan. Wat is hij groot geworden, hij heeft al een klein snorretje en wat haren op zijn kin. Hij doet al veel op de boerderij: hij hoedt de schapen en put water. Ook praat hij vriendelijk tegen opa die mummelend in een hoekje zit en hij doet zijn best met lezen en schrijven. Ayoub heeft het syndroom van Down. Hij durft niet goed naar school te gaan, want de kinderen lachen hem uit. Aida is

met de meester gaan praten. Die zal hem beschermen, heeft hij beloofd.

M'barek is vaak boos op Ayoub. Hij kan het niet verdragen dat hij anders is dan de andere kinderen. Als Aida Ayoub zo onderzoekend naar haar haar ziet kijken, zegt ze: "Pappa zal nu wel gauw terugkomen. Hij heeft vast een oplossing gevonden." Ayoub glimlacht gerustgesteld. "Wat ben ik blij met hem", bedenkt Aida, "het is zo'n zachte, lieve jongen."

Bron

De film *Sweat Rain* (2016) van de Marokkaanse regisseur Hakim Belabbes laat ons het leven zien op een kleine boerderij met zijn verdriet, zijn zorgen en zijn geluk.

* * *

151. Gobi-woestijn, Mongolië – 2003 – film

Verzoening

Vanavond is het feest. De familie zit bij elkaar in de *joert*, de grote, prachtig versierde nomadentent. Er wordt gegeten en gedronken, gelachen en gesnoept. Maar vooral ook gezongen, want er is een muzikant op bezoek. En dat gebeurt niet alle dagen. De muzikant wijst met zijn strijkstok Uгна aan, een jongen van een jaar of tien. Vol overgave zingt deze een woestijnlied. De muzikant begeleidt hem voorzichtig op zijn *morin khuur*, de traditionele tweesnarige viool. Als Odgoo, de jonge moeder van Uгна, even later grote kommen met hete thee uitdeelt en brokken kandij aanbiedt, valt er even een stilte. Opa Janchiv richt zich dan, een beetje plechtig, tot de gast: "We zijn u toch zo dankbaar dat u bent gekomen en dat het u gelukt is de moeder en haar veulen te verzoenen."

Een week of drie geleden is er een kamelenjong geboren. Het was een zware, pijnlijke bevalling en de kamelenmoeder wou niets van haar jong weten. Zij stond niet toe dat het bij haar dronk. Ze liep weg, briede, beet en schopte naar het kleintje. Deze jammerde hartverscheurend, maar de moeder trok zich er niets van aan. Odgoo, haar man, opa en oma, iedereen had van alles geprobeerd: kalmerende en vleiende woordjes, verschillende Mongoolse gebeden en rituelen en de achterpoten van de moeder vastbinden, zodat zij niet kon trappen. Maar niets hielp. De kamelenmoeder had haar jong definitief verstoten. Odgoo melkte sindsdien de grote kameel en voerde dat de kleine. Maar het was een treurige bedoening, want het jong bleef jammeren.

Op een avond zei opa dat het *Hoosh*-ritueel het enige was, dat misschien uitkomst kon bieden. Maar dan heb je een goede *morin khuur*-speler nodig en die is niet zomaar voorhanden. Daarvoor moet je helemaal in het stadje Aimak zijn. Dude, de grote broer van Uгна, reisde twee dagen op zijn kameel door de woestijn naar Aimak en vroeg daar aan de muzikleraar van het culturele centrum of hij hen alstublieft wou helpen. De leraar had het erg druk, maar beloofde toch te komen.

Een week later verscheen hij inderdaad op de motorfiets met zijn instrument. Het duurde even voordat de moederkameel gewend was aan de muzikant en het geluid van de *morin khuur*, maar toen ontspande ze zich toch langzamerhand. Vooral toen Odgoo met haar prachtige stem begon te zingen en al haar gevoel in het lied legde. De grote kameel begon nu zelf een beetje te jammeren. Ze keek haar kleintje aan en streek haar met haar kop. Even later mocht het jonge beest eindelijk bij haar drinken. Iedereen haalde opgelucht adem en veegde haastig een traan weg.

“Ja, oma”, zegt de muzikant, “nou is het uw beurt om een lied te zingen.” Oma moet hard lachen: “Ik kan helemaal niet zingen”, zegt ze schel. Daarop zet de gast een bekend Mongools lied in en zingt iedereen even later uit volle borst mee.

Bron

The story of the weeping camel (2003) is een prachtige, rustige film over het nomadenleven van de Mongoolse cineaste Byambasuren Davaa en de Italiaanse Luigi Falorni. De acteurs spelen zichzelf.

* * *

152. Een dorpje in Burkina Faso – 2004 – film

Bescherming

Vermoeid, maar tevreden loopt Ciré Bathily over het smalle weggetje naar zijn dorp. In zijn hand houdt hij de leidsels van zijn ezel, die een kar vol maïs trekt. De afgelopen week heeft hij keihard gewerkt op zijn akker om de oogst binnen te halen. Hij heeft zelfs overnacht op het veld, om zo min mogelijk tijd te verliezen. Maar de oogst was goed.

Als Ciré bijna bij het dorp is, komt zijn oudere broer hem tegemoet. “Luister, Ciré, wat er is gebeurd! Je tweede vrouw heeft geen enkel respect meer voor de zeden van het dorp. Zij blokkeert de besnijdenis van een stel dorpsmeisjes. Je moet er direct een einde aan maken. Laat nou eindelijk eens een keer zien wie de baas in huis is.”

Mama Collé is de tweede vrouw van Ciré. Een paar dagen geleden kwamen plotseling vier kleine meisjes van een jaar of tien naar haar toegerend en wierpen zich voor haar op de grond: “Mama Collé, help ons toch. We zijn bang, we willen niet besneden worden. Het is verschrikkelijk. In Gods naam, help ons toch.”

Mama Collé weet niet goed wat ze moet doen. Als ze de kinderen helpt om besnijdenis te voorkomen, krijgt ze het hele dorp over zich heen. Kritiek op meisjesbesnijdenis wordt niet geaccepteerd door de mannen, maar ook niet door de meeste vrouwen. Terwijl ze twijfelt, komt haar dochter Amasatou aangelopen. “Ach, mama, stuur ze niet weg. Ze zijn wanhopig, je moet ze helpen. Je hebt mij toch ook niet laten besnijden.”

Dat is waar, toen Amasatou daar de leeftijd voor had, heeft ze besloten haar niet te laten besnijden. Ze had zelf zo veel last gehad van haar eigen besnijdenis – ze was bijna doodgebloed – dat ze zich voorgenomen had haar dochter dat kost wat kost te besparen. Er gaat zoveel fout bij een besnijdenis. Haar zachteardige man Ciré heeft ze weten te overreden om haar beslissing te accepteren, maar sindsdien staat hij in het dorp bekend als een slappeling.

Hulpeloos kijkt Mama Collé om haar heen, de vier jammerende meisjes aan haar voeten. De eerste vrouw van Ciré knippert even begripvol met haar ogen. Dan bedenkt Mama Collé dat het een heilige moslim-plicht is mensen die bescherming bij je zoeken te helpen. Nu weet ze het zeker: “Meisjes, jullie kunnen bij mij blijven, niemand zal jullie aanraken.”

Even later stapt Ciré het huis binnen. Hij is woedend, dat straalt van hem af. Maar Mama Collé is vastbesloten. Ze zal tot het einde gaan om de onschuldige, doodsbange meisjes te helpen.

Bron

De film *Moolaadé* (2004) van de Senegalese cineast Ousmane Sembène is een verraderlijk kleurige en lieflijke film over het dorpsleven, totdat er een verschrikkelijk conflict losbarst.

* * *

153. Castellón, Spanje – 2006

De boom van opa

Alma is wanhopig. Een paar maanden geleden is opa gestopt met praten en nu wil hij ook niet meer eten. Alma is gek op haar opa. Toen ze nog een klein meisje was, trok ze altijd met hem op. Alles kon ze hem vertellen, hij moest overal om lachen en werd nooit kwaad op haar. Samen liepen ze door de olijvenboomgaard met de oude, knoestige bomen. Opa vertelde Alma alles over de bomen en liet haar zien hoe je een olijfboom moest planten, enten en verzorgen. Nu is ze zeventien, maar opa heeft nog steeds een grote plek in haar hart.

Het is vorig jaar begonnen. Een aannemer wilde een van de oeroude olijfbomen kopen. Dertigduizend euro bood hij. Overal in Europa en zelfs in Japan was er vraag naar de eeuwenoude bomen, ter decoratie van parken en gebouwen.

Opa was mordicus tegen. “Die verkoop ik niet”, had hij geroepen. “Ik kan hem niet verkopen, want hij is niet van mij. De bomen heb ik van mijn vader gekregen en die weer van zijn vader en die weer van zijn vader en zo voort. Ze zijn niet van mij, maar van mijn familie. Niet van mijn familie, maar van de geschiedenis. De bomen zijn mijn leven. Jullie willen mijn leven afpakken.”

De vader van Alma en was woest geworden. “Als slaven hebben we hier altijd gezwoegd en nooit een cent gehad. Nou kunnen we eindelijk eens geld maken en nu blokkeer jij het. Denk nu eens één keer aan je kinderen en niet alleen aan jezelf!”

Een paar maanden later was er een grote graafmachine gekomen, die de schilderachtigste boom uitgroef. Een truck met oplegger bracht hem weg. Alma stond erbij met tranen in haar ogen. Opa keek verdwaasd, alsof hij een dreun op zijn hoofd gekregen had. Al gauw praatte hij niet meer, maar zwierf door de boomgaard op zoek naar zijn boom, zoals een vader naar zijn verloren kind zoekt. Wat Alma ook tegen opa zei, hij leek het niet meer te horen.

Nu is opa ook nog eens gestopt met eten. Alma weet wat haar te doen staat. Ze zal de boom opzoeken, terugkopen en weer naar de boerderij brengen. Opa moet zijn boom terugkrijgen en gauw ook, want hij gaat snel achteruit.

Bron

De film *El Olivo* (2016) van de Spaanse regisseur Icíar Bollaín vertelt het verhaal van traditie en vooruitgang van verlies en hoop en van onverwoestbare banden.

* * *

154. Mato Grosso do Sul, Zuidwest-Brazilië – 2008 – film

De jonge sjamaan

Het is nacht. “Oeahh!” Een schelle kreet klinkt door het oerwoud en nog een keer en nog een keer. Osvaldo komt door het bos aangerend. Zijn gezicht is helemaal zwart van de aarde die hij er zojuist opgesmeerd heeft. Als hij bij het landhuis aankomt en de grootgrondbezitter bij zijn auto ziet staan, gilt hij, met zijn vinger naar hem priemend: “Jij hebt Nadio vermoord en nu vlucht je. Vlucht maar en als je ooit nog terug komt, zal je meemaken wat er met je gebeurt.” De blanke man duwt verschrikt zijn beide dochters en zijn vrouw in de auto en rijdt dan haastig weg. Een man met een groot geweer roept tegen Osvaldo: “Opdonderen jij”. Die antwoordt: “Ik ben niet bang voor je, schiet maar een kogel door me kop.” Dan loopt hij terug naar het bos en opnieuw klinkt zijn schelle kreet “Oeahh!” verschillende keren.

Osvaldo is een Indiaanse jongen van een jaar of zestien met stijl zwart haar. Hij loopt in een oude korte broek en een vaal T-shirt. De laatste jaren is hij angstig, want hij droomt nare dingen, die dan vervolgens nog uitkomen ook. Nhanderu, de oude sjamaan, heeft hem gezegd dat hij het beste sjamaan kan worden. Hij heeft hem een heilige kalebas gegeven om muziek mee te maken en hem gezegd veel te bidden en te zingen. Hij moet leren de goede en de kwade stemmen te onderscheiden.

Osvaldo en zijn stamgenoten hebben het moeilijk. De afgelopen zestig jaar zijn zij het grootste gedeelte van hun oerwoud kwijt geraakt en moeten ze in een klein reservaat zien te overleven. Daar is niet veel wild meer en dus hebben zij honger. Ze werken, door de nood gedwongen, voor de grootgrondbezitters die zich hier gevestigd hebben, het bos gekapt hebben en enorme suikerrietplantages aangelegd hebben.

De oude sjamaan heeft Nadio, het stamhoofd, gezegd dat het zo niet verder kan, dat iedereen nog zal sterven of wegtrekken als het zo doorgaat, dat het tijd is om een stuk grond van hun voorouders terug te nemen en er maïs te gaan verbouwen. De stam heeft toen een gedeelte van een grote akker bezet, er hutten op gebouwd en maïs ingezaaid. De grootgrondbezitter heeft de politie er bij gehaald, maar die kon niet veel doen, want eerst moest de rechter zich uitspreken. Zo lang wilde de grootgrondbezitter niet wachten en hij heeft een paar criminelen ingehuurd die Nadio deze nacht vermoord hebben.

Als Osvaldo terug komt bij het kamp, zit of staat iedereen rond de dode Nadio te huilen en te jammeren. Osvaldo loopt met zijn heilige kalebas rond, zingt en bidt. Hij is niet bang meer. Deze nacht heeft hij het kwaad aangewezen, benoemd en vervloekt. Sinds vannacht weet hij dat hij voortaan zal optreden, als er een grens is overschreden. Vannacht is hij echt een sjamaan geworden.

Bron

Birdwatchers (2008) van de Braziliaanse regisseur Marco Bechis is een aangrijpende film over het leven van Indianen die in de marge gedrukt worden.

* * *

155. Een klein nomadenkamp in Mali – 2012 – *film*

Zweepslagen

Bezorgd kijkt de knappe jonge vrouw met zachte bruine ogen haar man aan: “Kidane, ik moet je wat zeggen.” Deze antwoordt, vriendelijk glimlachend: “Ik weet al wat je wil zeggen. Je wil weg van hier.

Maar waar zullen we naar toe gaan? Ben je soms bang?” “Natuurlijk ben ik bang”, zegt Satima, “ik moet die mannen niet. Al bijna iedereen is vertrokken. Laten we achter hen aangaan.”

Satima en Kidane zijn Toeareg-nomaden met een kleine kudde runderen en wat geiten. Ze wonen samen met hun twaalfjarige dochter Toya in een tent in de woestijn in de buurt van het stadje Timboektoe. Een paar weken geleden verschenen daar een paar pick-ups met islamitische strijders, die het stadje bezetten en de *sharia*, de strenge islamitische wetten, invoerden. Sindsdien horen Satima en Kidane de raarste verhalen. Muziek maken is verboden en word je betrappt dan krijg je veertig zweepslagen in het openbaar. Voetballen en roken mag ook niet meer en een meisje mag niet bellen met een vriend. Voor alles krijg je zweepslagen.

- Satima, ik ben ook bang, maar we moeten samen sterk zijn. Ik ben je man, je moet me steunen.
- Telkens als je weg bent, komt die enge kerel met zijn geweer. Gisteren ook nog, toen ik voor de tent mijn haren zat te wassen. Dat mocht ik niet doen in het openbaar, zei hij, dat was in strijd met de *sharia*.
- Een getrouwde vrouw aanspreken, als haar man er niet is, is zeker niet in strijd met de *sharia*!
- Dat zei ik ook, maar daar gaf hij geen antwoord op. Op de markt wordt gefluisterd dat de strijders al verschillende meisjes bij hun ouders weggehaald hebben om met hen te trouwen. De imam heeft het openlijk veroordeeld, maar ze trekken zich er niks van aan. Laten we toch weg gaan, voordat het te laat is.

Terwijl Satima en Kidane onder de luifel van de tent liggen te praten, melkt Toya de geiten. Even later komt ze met een kom melk aanlopen. Vragend kijkt ze haar ouders aan.

Bron

De prachtige en tegelijk angstaanjagende film *Timbuktu* (2014) van de Mauritaanse regisseur Abderrahmane Sissako laat zien hoe een handvol gewapende mannen een woestijnstadje schrik aanjaagt.

* * *

156. Een gehucht in Colombia – 2014 – film

Paradijs en hel

Vriendelijk klatert het beekje door het oerwoud. Het is er groen: het mos op de grote stenen in het water, de planten en weelderige struiken, de bomen. Cicaden tsjirpen, insecten zoemen en vogels kwetteren. Zo moet de Hof van Eden zijn geweest. Rocio pakt haar teiltje met wasgoed op en loopt over het smalle bospaadje naar huis.

Hè, wat is dat? Waarom is het zo stil? Waarom hoort ze de jongens niet of haar man? Wat zou er zijn? Met haastige stappen beent ze naar het huisje. Niemand te zien. Borden liggen op de grond, in stukken. De kast is omgetrokken. Waar zijn ze? Meegenomen door de guerrilla's? Door de paramilitairen? Gauw loopt ze het bos in. Ze verstopt zich. Misschien komen de mannen dadelijk nog terug.

Als het lang genoeg stil blijft, gaat Rocio terug naar het huis. Ze beeft. Ze is nog steeds met stomheid

geslagen. Ze kan niet geloven dat er nu gebeurd is, waar zij en haar man al die jaren bang voor geweest zijn. Zwijgend zit ze op het bed. Een hele tijd. Dan pakt ze haar tas en propt er wat kleren in, wat eten. Ze loopt door het oerwoud, het prachtige groen dat haar herinnert aan haar lieve man, haar prachtige zonen. De vogels fluiten onafgebroken. Weg moet ze, weg van hier. Paradijs en hel is het hier, tegelijk. Weg, naar de stad. Ze zal wel een plekje vinden, wel weer iets opbouwen. Weg van hier.

Bron

De prachtige film *Oscuro Animal* (het donkere beest, 2016) van de Colombiaanse filmmaker Felipe Guerrero laat drie vrouwen zien uit dorpjes in het oerwoud, waar al decennia lang een burgeroorlog woedt. Zwijgend, want voor dit absurd grote geweld zijn geen woorden.

* * *

157. Engoeri Rivier, Georgië/Abchazië – 2014

Tijdelijk eiland

“Deze winter zullen we geen honger hebben”, zegt hij tevreden tegen het meisje dat visjes schoonmaakt, zout en te drogen hangt. De herfstzon verwarmt de oude man op de bank voor het kleine planken huisje. Iedereen noemt hem 'baboe', opa. Ja, hij wordt een dagje ouder. Maar dit jaar is het hem toch weer gelukt. Hij was er op tijd bij om een eiland in de rivier te claimen, er een huisje te bouwen, de grond om te spitten en er maïs-korrels te zaaien. Nu staan de planten manshoog. De kolven zijn dik.

Dit jaar was hij niet alleen. Zijn kleindochter was bij hem, telkens als ze niet naar school hoefde. Ze is al flink. Ze zegt niet veel, maar ze heeft goed meegholpen. Met het begieten van de planten in de hete zomer, het roosteren van de vis die ze gevangen hebben in een tenen fuik in de rivier. Met spullen op te halen uit de boerderij. En straks met het oogsten.

Ieder jaar brengt de rivier hier een paar nieuwe eilanden, in de loop van de winter. De grond is zacht, maar vruchtbaar, zo vruchtbaar! Het is veel werk: een huisje bouwen, spitten, water geven. En je moet op het eiland passen. Dat de dieren je oogst niet vernielen, of slechte mensen.

Maar het leven is goed hier. De vogels, de frisse wind, het klotsende water. En natuurlijk de belofte van een mooie oogst. Je moet wel geluk hebben dat je de oogst op tijd binnen kan halen, voor de najaarsstormen komen en de najaarsvloed die de eilandjes onherroepelijk wegspoelt. Om ze volgend jaar op een andere plekken terug te brengen. Gelukkig is het al bijna tijd om te oogsten.

Bron

In *Corn Island* (2014) schildert de Georgische filmmaker Giorgi Ovashvili het boerenleven op een klein, tijdelijk eiland in een rivier. Met weinig woorden en rustige, indrukwekkende beelden vertelt hij het eenvoudige verhaal.

* * *

158. Pakistan – 2014 – film

Geluk en zorgen

“Eigenlijk mogen we van geluk spreken, dat we die aardige chauffeur ontmoet hebben. Hij heeft ons gered.” Allah Rakhi is de kippen aan het voeren. Na een lange en gevaarlijke tocht door hoge, kale bergen is ze met haar dochter Zaïb terecht gekomen op het kleine en liefelijk boerderijtje van een goede vriend van de chauffeur. De zon schijnt. Het boerderijtje ligt in een groene vallei, diep beneden stroomt de Indus en her en der zie je koolzaadvelden vrolijk geel in bloei staan. Zaïb tekent met houtskool een koe op de muur, met een hoge bult, zoals je ze hier ziet lopen, donkerbruin, gedrongen en gespierd.

Allah Rakhi voelt zich niet op haar gemak. Een paar maanden geleden zei haar man opeens dat Zaïb moest trouwen, dat hij haar beloofd had aan een clanhoofd in de buurt. De beide clans liggen al jaren overhoop met elkaar en aan beide kanten zijn veel doden gevallen. Nu hadden de beide clanhoofden besloten dat een huwelijk een einde moest maken aan de wraaknemingen over en weer.

“Maar Zaïb is nog zo jong, pas tien jaar; ze is nog een kind dat graag met poppen speelt. En de man met wie ze moet trouwen is al zo oud, tegen de vijftig. Zaïb zal doodongelukkig zijn”, had Allah Rakhi haar man tegengeworpen. Maar deze reageerde niet.

Toen Allah Rakhi al de bruidsjurk aan het naaien was, nam ze in een opwelling het besluit te vluchten met haar dochter. Ze verstopten zich bovenin een grote truck. Toen de chauffeur hen ontdekte, was hij eerst razend. Maar later raakte hij vertederd door Zaïb en groeide zijn sympathie voor Allah Rakhi die klaarblijkelijk alles overhad voor het geluk van haar dochter. Hij bracht hen naar zijn beste vriend die op een afgelegen boerderijtje woont. Daar zijn ze veilig.

“Zaïb moet naar school”, bedenkt Allah Rakhi, “maar kan dat wel? Zullen de mannen van de beide clans haar niet blijven zoeken, niet op haar blijven jagen? Zijn we wel echt veilig hier?”

Bron

De film *Dukhtar* (dochter, 2014) van de Pakistaanse cineaste Afia Nathaniel voert je op een schitterend versierde truck mee door het ruige gebergte van Pakistan en haar kleine dorpjes. Ze laat je kennis maken met gastvrije dorpelingen en moordzuchtige militieleden.

* * *

159. Ixcanul, Guatemala – 2015

De vulkaan

Hoewel ze een flinke stapel takken op haar hoofd draagt, stapt Juana vlot en doelbewust over de helling van de vulkaan. Een paar stappen achter haar aan loopt haar dochter Maria. Even vlot en met net zo'n grote last op haar hoofd.

Juana weet wel wat er in Maria omgaat, al zegt die niks. Maria wil weg van hier. Maar waarom? Altijd hebben ze hier geleefd, al generaties. Bij de vulkaan, hun heilige vulkaan.

Zo vaak heeft ze de vulkaan offers gebracht, samen met haar dochter. Om de vulkaan te danken voor alles wat het leven hen gegeven heeft. Om te vragen om bescherming, om vruchtbaarheid, om voorspoed.

Ja, het leven is hard hier. We moeten ploeteren voor de landeigenaar. De koffiebonen brengen niet veel op. Maar wat denk je in de stad te vinden, mijn dochter? Weet je wel hoe ze in de stad over een Maya praten? Ze zien je niet staan. Als je geluk hebt. Of ze denken dat je een goedkope hoer bent. Hier, bij de vulkaan ben je iemand. Je hoort bij ons. Bij de vulkaan. Hier leven de geesten van onze voorouders. We zijn niet rijk, maar we hebben een stukje grond, we hebben een varken, we hebben een huis. Ja, klein. Maar wat denk je in de stad te krijgen? Je spreekt niet eens Spaans. Misschien moet je wel op straat slapen.

Morgen ga ik naar de vulkaan, maar dan alleen. Ik wil praten met de vulkaan. Ik zal offers meebrengen. De vulkaan heeft ons nog altijd beschermd. Ook nu moet de vulkaan me helpen, me precies vertellen wat ik mijn dochter moet zeggen. Dat ze niet naar de stad zal gaan. Ze is zo mooi. Te mooi voor de stad. Een spekkie voor het bekkie van de eerste de beste kwaadwillige, vunzige man.

De vulkaan heeft ons toch altijd alles gegeven.

Bron

Ixcanul (2015) is een speelfilm van Jayro Bustamante die het boerenleven van de Maya's in Guatemala in beeld brengt. Zonder het te romantiseren; prachtig en hard tegelijkertijd. Zoveel jongeren denken erover weg te trekken.

* * *

160. Een dorpje in Rajasthan, India – 2015

'Laat me gaan'

“Je denkt toch niet dat je thuis bent”, zegt Rani bits tegen Janaki, “ga aan het werk, dan ben je misschien nog ergens goed voor.” Woedend is Rani op Janaki, een jonge vrouw van vijftien jaar, de kersverse bruid van haar even oude zoon Gulab.

Janaki heeft haar bedrogen. Bij de onderhandelingen over het huwelijk zag ze er zo mooi uit: grote, diepbruine ogen, een vol rond gezicht en prachtige lange haren. Rani was in haar nopjes. Wat zou Gulab blij zijn met zo'n knappe bruid en wat zou zij zelf gelukkig zijn met een schoondochter in huis. Dan kon zij het wat rustiger aan doen en Janaki zou haar vast een kleinzoon geven ...

Maar vlak voor het huwelijk had Janaki haar haren afgeknipt. Toen haar bruidssluier per ongeluk afgleed, bleek ze er verschrikkelijk uit te zien. Iedereen in het dorp had het er over. Janaki vertelde dat ze luis had gehad en dat het afknippen het enigste was wat ze had kunnen doen.

Gulab wist niet wat hij met de situatie aanmoest. Zijn vrienden lachten hem uit. Hij was vaak dronken en mishandelde Janaki. “Dat heeft ze verdiend”, dacht Rani vol wrok. Maar terwijl ze Janaki hoorde huilen en smeken, terwijl ze de klappen van haar zoon hoorde en zijn dronken scheldwoorden, dacht ze terug aan haar man. Hoe hij haar mishandeld had, keer op keer.

Toen Gulab Janaki voor de zoveelste keer uitschold en sloeg, kon ze het niet langer verdragen. Ze stapte de kamer van het nieuwe paar binnen en pakte Gulab ruw bij zijn schouders. “Zij is je vrouw, niet zomaar een hoer!”, riep ze. Eerst verbaasd en toen woedend, waggelde Gulab de hut uit naar zijn vrienden.

Rani verzorgde de wonden van Janaki. Tranen liepen over Rani's wangen. Ook Janaki moest huilen. “Ik

heb zelf mijn haren afgeknipt, omdat ik niet met Gulab wilde trouwen maar met een jongen uit ons dorp, mijn beste vriend, zo'n lieve jongen.” Het komt er hortend en stotend uit. “Ik dacht dat mijn ouders het huwelijk af zouden zeggen, als mijn haren afgeknipt waren. Maar ze lieten het gewoon doorgaan. Ze wilden zeker van me af. Laat me gaan. Mijn vriend zal werk zoeken in Mumbai. Samen zullen wij het er wel redden. Laat me toch gaan. Gulab houdt niet van me.”

Rani weet niet wat ze moet zeggen. Ze zal er met haar beste vriendinnen over praten, veel over praten. Er moet een oplossing komen. Zoveel vrouwen worden door hun man mishandeld.

Bron

De film *Parched* (uitgedroogd, 2015) van de Indiase filmmaakster Leena Yadav stelt vrouwen-mishandeling en vrouwensolidariteit indringend aan de orde.

* * *

161. Colombia – 2015

Rook en as

Echt hartelijk was de ontvangst niet gisteravond, piekert Alfonso, terwijl hij zorgvuldig de zwarte as van de stoep voor het boerderijtje wegveegt. Dat kan ook niet anders, overweegt hij. Twintig jaar geleden is hij weggetrokken naar de stad en behalve zo nu en dan een kaartje heeft hij nooit meer iets van zich laten horen. Het is dat Esperanza, zijn schoondochter, hem geschreven heeft, anders was hij nooit naar deze plek teruggekeerd. “Geraldo is ernstig ziek. Kom alsjeblieft gauw”, stond op de kaart.

De kleine boerderij is de enige in de verre omgeving. Verder zie je alleen maar eindeloze suikerrietvelden. In de oogsttijd denderen grote trucks voorbij met het gekapte riet. Na de oogst worden de velden verbrand om ze gereed te maken voor het volgende seizoen. Enorme rookwolken met roet en as spoken door de lucht. Alles komt onder te zitten. Ademhalen doet pijn. Geraldo, zijn zoon, is er doodziek van geworden. Toch wil die niet weg, want hij wil bij zijn moeder Alicia blijven en die kan het niet over haar hart verkrijgen het boerderijtje te verlaten. Esperanza wordt er wanhopig van.

Wat was Alicia ijzig, gisteravond, bedenkt Alfonso, terwijl hij de as met een spons van de bladeren veegt. Het water wordt al gauw zwart, als hij het doekje uitspoelt. Ze verwijt hem dat hij weggegaan is. Logisch. Zij wou de boerderij niet verkopen, niet prijsgeven aan de slopers. Ze wou hun grond niet verkopen aan het monsterbedrijf, dat hier met suikerriet ging beginnen. Dat kan hij begrijpen.

Maar iedereen had eieren voor zijn geld gekozen, want tegen zo'n groot bedrijf en hun knokploegen kan je toch nooit op. Dat weet iedereen. Hijzelf wou de afbraak niet meemaken. Zo mooi was het hier met al de sinaasappelbomen, de maïsakkers en de weilandjes met wat koeien en zelfs een paard. De reusachtige samanboom voor het boerderijtje staat er gelukkig nog. Zoveel vogeltjes zitten er in, die de hele dag door fluiten. Tenminste als er in de buurt geen velden afgebrand worden.

Toch goed dat hij gekomen is, denkt Alfonso, terwijl hij bij Geraldo op het bed zit om hem eten te geven. Ik geloof dat hij wel blij is dat ik gekomen ben. Nou is hij overdag tenminste niet alleen, als Esperanza en Alicia weg zijn om suikerriet te kappen om wat geld te verdienen. Hij begrijpt Alicia wel, hij snapt heel goed dat ze zo bitter is geworden. Maar zou zij hém niet kunnen begrijpen? Hij kon de afbraak, de teloorgang van het prachtige boerenland niet aanzien. Echt niet.

Bron

De film *La Tierra y la Sombra* (het land en de schaduw, 2015) van de Colombiaanse cineast César Augusto Acevedo laat de grote verandering zien van het platteland, waar kleine boerderijtjes plaats moeten maken voor mega-suikerrietplantages.

* * *

162. Een dorpje in Anatolië, Turkije – 2015

Genezen

Süleyman wist zich het zweet van het voorhoofd. Hij heeft de hele dag gewerkt op zijn akker in de brandende zon. Hij kijkt naar de vertrouwde beboste bergen onder de strakblauwe hemel. Hij ziet er tegenop naar huis te gaan. “Het is toch niet mijn schuld, ze heeft het me zelf gevraagd. Wat kan ik doen?”

Saniye, de vrouw van Süleyman was een half jaar geleden ernstig ziek geworden. Ze spuugde bloed en begreep dat ze niet lang meer te leven had. Saniye drong er bij Süleyman op aan te trouwen met Hayriye, haar als tweede vrouw te nemen. “Wie zal er voor de baby zorgen en voor de jongens, als ik er niet meer ben?” Süleyman wilde er niet van weten. “Zo moet je niet praten”, antwoordde hij, “word maar gauw beter.” Maar Saniye bleef aandringen: “Doe het nou, ik maak me zo ongerust. Hayriye is een goede vrouw, ze is gek met kinderen en ziet er goed uit.”

De volgende dag gingen ze samen met de bus naar de stad. In het ziekenhuis stelde de dokter vast dat Saniye tuberculose had en direct opgenomen moest worden. Süleyman wist zich geen raad met de huilende baby en de drie jongens die kattenkwaad uithaalden, als hij op het land werkte. Al gauw was Hayriye in huis. Ze was meteen dol op de baby en zorgde prima voor alles op de kleine boerderij.

Tegen alle verwachting in genas Saniye uiteindelijk en kwam weer thuis. Wat was iedereen opgetogen! Ook Hayriye. Voor Saniye was het wel even slikken dat Süleyman de ene nacht bij Hayriye sliep en de volgende nacht bij haar. En dat de baby nu erg gehecht was aan Hayriye en aan haar moest wennen ... Binnen de kortste keren werden beide vrouwen verteerd door jaloezie. Ze deden niks anders dan ruzie maken. De sfeer op het boerderijtje werd ondraaglijk.

Plotseling glimlachte Süleyman, terwijl hij naar huis liep. Hij had een idee: “Morgen laat ik de akker de akker en ga ik naar de stad. Voor Saniye en voor Hayriye ga ik allebei een mooi kado kopen, zodat ze zien dat ik van hen allebei evenveel houd.”

Bron

De film *Kümes* (kippenhok, 2015) van de Turkse regisseur Ufuk Bayraktar laat het leven zien in een klein, afgelegen bergdorpje.

* * *

163. Een dorpje in het noorden van Rusland – 2016

'Dit is ónze grond'

“Beste mensen, luister”, zo begint Aleksander Sergejevitsj zijn geïmproviseerde toespraakje op het aardappelveld. Zo'n twintig dorpelingen, ouderen en jongeren, mannen en vrouwen staan wat verkleumd door de ochtendkou op het grote veld, waar een vlaag mist over heen hangt. Op de achtergrond staat een rij herfstig verkleurde bomen. “De gemeente wil deze grond hebben voor een bouwproject. Wij moeten hier weg, er zit niks anders op. Ik zal een schadeloosstelling krijgen en jullie krijgen daar ook je deel van. We mogen doorgaan met aardappels rooien, tot de eerste sneeuw valt.”

De kleine boeren uit het dorp kijken zwijgend naar Aleksander. Hun kleine stukjes grond leveren niet veel op en daarom komen ze graag op de grote boerderij van Aleksander meehelpen als landarbeider, om wat bij te verdienen. Bij het aardappelrooien mogen ze op iedere tien zakken die ze vullen er eentje zelf meenemen.

“Nou ja!”, weet een van de landarbeiders ten slotte uit te brengen en dan roept ineens iedereen door elkaar. Een oude boer roept: “Een schadeloosstelling, dat klinkt mooi, maar hoe gaat het volgend jaar dan en het jaar daarop? We willen geen schadeloosstelling, we willen werk.”

“Wij gaan hier niet weg, dit is ónze grond”, schreeuwt een jonge boer met een kleine baard. “We zijn hier allemaal jagers, we hebben allemaal wapens. We laten ons niet weggagen”. “We gaan naar het district”, gilt een oudere vrouw en haar zuster valt haar bij. “We maken drie groepen”, roept een forse boer van middelbare leeftijd. “Eén groep gaat door met rooien, de tweede bewaakt de boerderij en de derde helpt Aleksander met verschillende dingen op de boerderij.”

Aleksander is ontroerd als hij merkt hoeveel deze boerderij voor het dorp betekent. Hij zal het land niet aan de gemeente verkopen en de schadeloosstelling niet accepteren. Hij hoopt maar dat er geen bloedvergieten van komt.

Bron

De film *A long and happy life* (2016) van de Russische regisseur Boris Chlebnikov schildert het leven in een klein, koud dorpje aan een rivier die eeuwig stroomt.

* * *

164. Korea – 2016

Demarcatielijn

“Het is toch duidelijk, mijn boot ging stuk, dat is alles. Ik ben helemaal geen spion.” Nam Chul-woo, een fors gebouwde dertiger, met tamelijk lang zwart haar dat over zijn gezicht valt, is wanhopig. “Waarom brengen jullie me niet terug? Ik wil naar mijn gezin!” “Dan zul je toch eerst je verhaal op moeten schrijven”, zegt de man aan het bureau die tegenover hem zit met een flauw glimlachje, “vanaf het moment dat je geboren werd tot nu toe. Alles wil ik weten.” Chul-woo zucht, al drie keer heeft hij zijn verhaal geschreven en iedere keer was er wel iets niet goed, zodat hij het over moest doen. Hij is moe, hij wil slapen.

Chul-woo woont in het zuiden van Noord-Korea, hij is een arme visser. Vanochtend vroeg voer hij met

zijn bootje naar zijn drijfnet om de vis eruit te halen. Even lette hij niet op en toen sloeg zijn schroef in het net. Hij kreeg hem niet los, wat hij ook probeerde. Toen hij de kleine buitenboordmotor op volle toeren liet draaien om het net los te scheuren, brandde de motor door. Het bootje was stuurloos geworden en dreef langzaam met de stroom mee naar het zuiden. Chul-woo was al vlakbij de demarcatielijn. Wild gebaarde hij naar de Noord-Koreaanse grenswachten, maar voordat die een snelle motorboot konden sturen was Chul-woo al over de grenslijn gedreven en konden ze niets meer doen. Als een militair vaartuig één meter over de lijn ging, zou er een internationaal conflict geboren zijn ...

Toen Chul-woo's bootje tegen de kust aandreef, stonden de Zuid-Koreaanse grenswachten al klaar, met hun geweer in de aanslag. Hij werd meteen naar een verhoorcentrum gebracht, moest zijn ruwe visserskleren uitdoen en gaan douchen. Daarna moest hij andere kleren aantrekken: een glimmend licht- en donkerblauw trainingspak met spiksplinternieuw nieuwe schoenen. Uren en urenlang werd hij verhoord.

Drie dagen later mocht Chul-woo terug naar zijn bootje. Er zat een nieuwe buitenboordmotor op. Bezorgd voer hij terug naar het noorden. Hoe zou het met zijn vrouw en kleine dochttertje zijn? Aan de kust stonden grenswachten al klaar om hem aan te houden. Even later zat hij opnieuw in een verhoorcentrum, nu van de Noord-Koreaanse veiligheidsdienst. Weer kreeg hij een stapeltje papier en een balpen. “Nu schrijf je precies op wat er gebeurd is en wat je gezien hebt. Alle details wil ik van je weten. Begrepen? Alles.”

Bron

De film *The Net* (2016) van de Zuid-Koreaanse regisseur Kim Ki-duk vertelt het verhaal van een arme visser die tussen de raderen raakt.

* * *

165. Paraguay – 2016

Zo vertrouwd

Juan loopt stap voor stap het meer in. Het koude water golft zachtjes en klotst als altijd. De zon schijnt op het water en zorgt voor snel wisselende lichte en donkere vlekken. Wat takken en bladeren drijven op het water en spelen het spel met de fonkelingen mee. Juan loopt verder. Zijn stappen zijn niet zo vast als anders. Vanochtend vroeg is Ana, zijn vrouw, overleden. Juan wast zich grondig.

Juan hoort het vertrouwde ruisen van de waterval. Hij kijkt omhoog en ziet het water over de rotsen stromen. Hij ziet de bomen op de oever. Zo vertrouwd. Dit is hún bos. Lang, heel lang geleden zijn Ana en hij hier een boerderijtje begonnen, met een akker en een moestuin. Hier hebben ze hun kinderen groot gebracht. Juan heeft een put gegraven vlakbij de boerderij, zodat Ana altijd water bij de hand had voor haar groenten.

Ze hebben het goed gehad samen. Het was ook wel eens moeilijk, als de opbrengst van de kleine akker tegenviel. Of als een van de kinderen ziek was. Maar het oerwoud heeft hen altijd geholpen. Juan zette er strikken en Ana zocht er kruiden voor de zieken en wilde vruchten als er honger was. De kinderen verzamelden er brandhout.

Morgen zal Juan Ana begraven. Hij zal vast een kuil graven in het bos, hún bos. De zon schittert tussen de takken door. De vogels zingen. In de lucht vliegen talloze insecten en op de grond kruipen er nog meer. Juan pakt zijn schop, loopt het woud in en begint te graven. Veel wortels komt hij tegen. Hij hakt ze doormidden met zijn schep. Morgen zal hij Ana begraven.

Juan kan 's avonds niet slapen. Hij maakt een vuur en neemt een paar slokken rum. De krekels geven net als altijd hun concert en de nachtvogels roepen. Ja, ze hebben het goed gehad samen.

Bron

In *La última tierra* (2016) toont de Paraguayaanse filmmaker Pablo Lamar ons een boerderijtje in het oerwoud met alle geluiden die daar bij horen. Zo kalm en zo intens filmt hij, dat het is alsof je zelf in het bos bent.

* * *

166. Een gehucht in Afghanistan – 2016

Wolven

“Nee, kom eens hier, je moet het anders doen.” Quodrat, een jongen van een jaar of elf, neemt het koord dat Sediqa zit te vlechten over, doet de lus aan zijn grote teen, haalt een stukje van het vlechtwerk uit en vlecht het opnieuw. Sediqa zucht. Inderdaad, zo wordt het een mooi, regelmatig koord. Ze is ongeveer even oud als Quodrat en wil zo graag een slinger hebben, net als de jongens, maar dan moet ze wel eerst een mooi, lang en sterk gevlochten koord hebben. Gelukkig wil Quodrat haar helpen. Ondertussen kunnen ze nog wat kletsen ook.

Iedere ochtend trekt een groep kinderen uit het dorpje met de schapen en geiten de bergen in om ze te laten grazen. Het is best zwaar werk, berg op en berg af, in de gloeiende hitte. De meisjes verzamelen ondertussen in rugmanden mest, die de dorpsvrouwen als brandstof gebruiken. Daarnaast hebben de kinderen veel tijd om met elkaar te praten, in de rivier te zwemmen, kattenkwaad uit te halen, elkaar wat uit te dagen of ruzie te maken.

Ondertussen moeten ze wel hun dieren in de gaten houden, dat die niet teveel afdwalen, want er zijn genoeg wolven in dit gebied die best een schapenbout lusten. Als er een geit of schaap gedood is, krijgen de kinderen er flink van langs, want de ouders moeten dan een schadevergoeding betalen aan de familie van wie het beest is. En niemand heeft het breed.

Terwijl ze verder werkt aan haar slinger, zegt Sediqa: “Dat was een spannend verhaal van Haji Ahmad, gisteravond. Ik heb er nog van gedroomd.” Quodrat knikt: “Als we wat groter zijn, gaan we samen naar de bergen om de Kashmirwolf te zoeken. Maar dan moet jij wel goed kunnen slingeren, minstens net zo goed als ik.” “Durf jij dat”, vraagt Sediqa, “de Kashmirwolf is zo groot als een forse man, hij loopt op zijn achterpoten. Hij slaat ons met één klap van zijn klauwen dood en vreet ons op. Dat heeft Haji Ahmad ons verteld.” “Maar in de pels van de wolf zit een prachtige geelgroene fee. Die wil ik wel eens zien, jij niet?”, antwoordt Quodrat.

Opeens springt Sediqa op, want ze hoort een zacht gehuil in de verte. Ze gaat gauw kijken waar haar schapen en geiten zijn.

Bron

De film *Wolf and Sheep* (2016) van de Afghaanse regisseur Shahrbanoo Sadat brengt het leven van dorpskinderen in een onherbergzaam gebied mooi in beeld.

* * *

167. Een dorpje in de provincie Ningxia, China – 2016

De oude stier

“Pa, denk er eens over. Als u niet wil dat we de stier slachten, dan doen we het niet”, zegt de jonge boer tegen zijn oude vader Ma Zishan, die net aan komt lopen met een emmer water die hij in het teiltje van de stier leegt, die heerlijk begint te slurpen. De jonge boer borstelt hem eens flink, zoals hij iedere ochtend doet. Het dier is oud en wat mager, maar zijn roodbruine vacht glanst. Daarna veegt hij zijn snoet met een doek schoon. Het tamme beest kijkt hem vriendelijk aan.

Een maand geleden is de vrouw van Zishan gestorven. Dat was een hele klap voor hem. De oude boer praat er niet over, maar aan zijn gerimpelde gezicht kan je zien dat hij haar erg mist. Hij is duidelijk van slag.

Over een dag of tien is de veertigdagencereemonie. Dan komen er veel mensen. Wat moet je die te eten geven? Zijn zoon had gezegd: “We kunnen wat kippen slachten of een lam, maar dat zal te weinig zijn. Laten we de stier maar doden. Het beest is al zo oud, het kan de ploeg bijna niet meer trekken. En het is een mooi offer voor mama. Haar hele leven heeft ze zo hard gewerkt, het was zo'n goede vrouw. Ze heeft het verdiend, dat we haar eren met een mooi, groot offer.”

Maar Zishan kan het beest niet missen, waarmee hij al die jaren heeft gewerkt. “Beslissen jullie maar”, had hij zijn zoon geantwoord.

Uiteindelijk laat Zishan in bedekte termen weten, dat ze de stier maar moeten slachten. Hij snijdt wat extra luzerne op het veld, om het beest mee te verwennen. Maar het is alsof de stier voelt wat er staat te gebeuren. Hij ruikt aan het voer, maar eet er niet van. Ook het water laat hij nu staan.

Als de stier een paar dagen later geslacht wordt, is Zishan er niet bij. Hij is 'een boodschap gaan doen'. Hij wil het niet meemaken.

Bron

Prachtig schildert Wang Xuebo het leven van kleine boeren in een afgelegen deel van China in zijn film *Knife in the clear water* (2016).

* * *

168. Een dorpje in Burkina Faso – 2017

De kruimeldief en zijn oma

Mame is in geen tijden zo blij geweest. De fors gebouwde, oude vrouw met de zware bril, die iedereen in het dorpje 'Mame' noemt, heeft zojuist bezoek gekregen. En wat voor bezoek. Haar kleinzoon Ady uit Frankrijk! Ze pakt zijn hand in de hare en zegt wel tien keer in het Dioula dat ze zo blij is, zo blij, zo

blij.

Ady is een onhandelbare, eigenwijze puber uit Frankrijk. Zijn vader, die oorspronkelijk uit Burkina Faso komt, heeft hem naar zijn broer Amadou in dat land gestuurd. Hij heeft tegen Ady gezegd dat hij op vakantie gaat, maar hij heeft Amadou gevraagd Ady eens stevig onder handen te nemen, omdat hij helemaal op het verkeerde pad is geraakt. Hij is een kruimeldief geworden, die naar niemand luistert.

Ady woont nu in het huis van zijn oom, in een klein stadje in Burkina Faso. Dat valt niet mee, want zijn oom is erg streng. Hij moet werken om de tweehonderd euro terug te betalen, die hij de afgelopen maanden in Frankrijk gestolen heeft. Ady had zijn 'vakantie' heel anders voorgesteld. Hij is kwaad en wil direct terug naar huis. Maar dat is onmogelijk. Meteen bij hun eerste ontmoeting heeft oom Amadou Ady om zijn paspoort gevraagd. Toen de jongen dat niks vermoedend aan hem overhandigde, heeft hij het verstoppt. Hij zal het paspoort pas teruggeven, als Ady al het gestolen geld verdiend en teruggegeven heeft.

Zo nu en dan loopt Ady naar het dorpje om zijn lieve oma Mame te bezoeken. Yéli, een alleraardigste kleindochter van oma, die ook in het dorpje woont, vertaalt. Zij is van de leeftijd van Ady. Terwijl ze met zijn drieën bij het moestuintje zitten om de vogels te verjagen, vertelt oma over het leven in het dorp. Uiteindelijk vraagt ze Ady waarom hij alsmaar zo ontevreden kijkt. Als hij de situatie uitlegt, zegt ze: “Ady, mijn schatje, je moet nu echt een man worden. Luister naar je oom. Doe het werk dat hij je opdraagt. Zo moeilijk is dat niet. Je oom zal je helpen om een echte man te worden, waar we allemaal trots op kunnen zijn. Doe het maar. We zullen je allemaal helpen.”

Als Ady terug gaat naar het stadje, loopt Yéli nog een heel stuk met hem mee en maakt hem aan het lachen met allerlei grapjes.

Bron

De film *Wallay* (2017) van de Zwitserse regisseur Berni Goldblat vertelt het verhaal van een Franse puber, die in Burkina Faso terecht gekomen is. De film brengt het landschap prachtig in beeld en laat ook wat van het dorpsleven zien. Goldblat woont zelf sinds enkele jaren in Burkina Faso.

Einde